KI SERMON SYNOD BAD ASSEMBLY

DA

Rev. T. Rodborne, B.A., B.D.

KITAB II

"To bsa ia ki langbrot jong Nga". -Jisu Khrist

1980

La pynmih da

I Mrs. H. Rodborne.

WARPHLANG

GARIKHANA ROAD

SHILLONG-2.

SCHOOL SECTION

JINGLAMPHRANG

Ha kawei ka Assembly, I Rev. Deniwell na ka Presbytery Sohra, u nongiathuhkhana ba bang ktien tam na ki nongiathuhkhana baroh ba nga la ju iohsngew, u iathuh shuwa ba un kren, "Nga la khreh ia kane ka jingiathuhkhana jong nga lai bnai." Ngi la dei ban sngewphylla ia ka jingphla jong u Pastor uba iathuhkhana ha ka Assembly ba un pynlut por haduh katta ban pynkhreh kawei ka Sermon.

Nga shim ia kane harum na ka Kitab Sermon I Rev. D. Galyne "*Ha ka jingjarjar jong ka miet*" Sla 19. "La palat 100 snem mynta mynba u Wilberforce u la long u briew uba khraw ha Ri Bilat, namar ki Bills jong u kiba u ju buh ha khmat ka English Parliament, khamtam ha kaba u ialeh ban pynduh ia ka jingkhaïi mraw ha ri Europe kaba syrïim kumba iadie masi iadie blang U Wilberforce u don uwei u lok bad uta u dei u Mr. Pitt, Prime Minister jong ka Ki Bilat, uba phyrnai kum u khlur, kum u nongsaidthma uba stad. U don ka jabieng kum ka leilieh, u lah ban jubap ia ki jingkylli baroh ba ju kylli ha ka Parliament. Ha kito ki por don uwei u nongiathuhkhana uba khraw bad uba donbor; uta u long u Lord Cecil uba la ju pynkylla ka bamut ia ki babun ki briew da ka jingiathuhkhana jong u. U Wilberforce u la sngewkhia jingmut shibun eh shaphang u Mr. Pitt, bad u la ong ha la ka dohnud, Lada u Mr. Pitt un iohsngew ia ka jingiathuhkhana u Lord Cecil, khlem pep un kylla ka bamut. Kumta u la iawer ia u Mr. Pitt ban leit sngap shisien ia u Lord Cecil. U Mr. Pitt u la kohnguh bad u la leit ruh. La ong ba ha kata ka por, u Lord Cecil u la iathuhkhana phylla da ka bor U Mynsiem Bakhuid, bad kata ka jingiaseng ka long kaba donbor bad ktah shibun ia ki [illegible] Ynda la wai jingiaseng, u Wilberforce u la [illegible] ban tip noh kumno ka jingiathuhkhana ka [illegible] ia u. [illegible] u la kylli ia u, "Kumno Mr. Pitt phi pyrkhat shaphang ka jingia thuhkhana jong u Lord Cecil? U Mr. Pitt u la [illegible], "Ban ia thuh ia kaba shisha, Wilberforce, nga la sngap bha ia uta u briew naduh ba sdang haduh ba kut, hynrei ngam da sngewthuh satia shaphang aiu ba u [illegible]."

Nga la iohsngew ia katei ka jingkren I Pastor Deniwell ha ki por kiba nga dang samla bad ngam sngewlah shemphang da kumno u Pastor un shimpor ban khreh kawei ka Sermon haduh lai bnai Ha ka jingiaid jong ki snem kum u Pastor bad u nongiathuhkhana nga sa sngewthuh suki suki haduh katno ka por ka shim ia u nongiathuhkhana ba un khreh ia ka jingiathuhkhana kaba don dor ban sngap. Ka donkam ia u ba un tip ha la ka mynsiem hano un iathuhkhana: ki banang bastad, ki parabangeit paidbah, ne ki briew kiba pyrshah niam khristan ne kiba kumno? Haba u la tip ia kane, u donkam ban lit ia lade u long u babit ne em ban kren ha kum kita ki briew. Haba u la iohi ia lade kumba u long, un bishar ia la ka jingiatiplem la u long u babit ne em ba U Blei Un pyndonkam ia u kum la u atiar ban kren na ka bynta jong U U dei ban ioh ka jingiatiplem ka bakhuid phar ha khmat jong U Blei. Lehse dei haba u la poi ha kata ka kyrdan ba u lah ban shem ia ka khubor kaba u dei ban ai. Haba u la ioh ka khubor, u donkam ban pynbeit lyndet lyndet lyndang lyndang ha kano ka rukom un ai ia kata ka khubor. Donkam shibnn ban pule ia ka Ktien U Blei bad ia kino kino kiwei pat ki kot ki sla ki ban iarap ia u ban ai ia ka khubor ha u paidbah. Ha ka jingshem jong nga, ka jingkordor jong ka Sermon ka shong shibun ha ka jingbun ka um kaba mih bad kaba shlei na ki khmat Ha ka bathoh ia kine ki sermon, nga la thoh na ki *notes* kiba la pyndonkam da ki phewsnem mynshuwa; namarkata ka don ka jingduh ka bakhraw ba ym lah shuh ban ioh ia ka mynsiem kumba ka la long ha ka por ba la pyndonkam ia ki. Bun ki jingiathuhkhana (*illustrations*) nga la pyndonkam, hynrei ngam lah kynmaw shuh ia ki.

Shaphang katei ka nuksa ba la ai I Rev. D. Galyne shaphang u Mr Wilberforce, uwei hapdeng ki riewpnahktien ka Ri Bilat bad u Mr William Pitt uwei hapdeng ki Prime Minister badonnam ka Ri Bilat, nga don ban ong kumne ha phi ki nongpule ia kine ki sermon. Phin ym ioh jingmyntoi shibun lada phi pule ia ki naduh sdang shaduh bakut kumba phi pule ia kiwei kiwei ki jait kot kum ki kot puriskam. Ki long ki jingiathuhkhana ba la kren ha ki por ba don ki jingjia kiba kyrpang. Ngam don jingartatien ba kine ki Sermon kin long kiba myntoi ban pule ia ki ha ki por

kiba dei bad kiba donkam. Ka jingmyntoi kaba rit ne khraw phin ioh da kaba pule ia ki, katba kum ka jinglong mynsiem jong phi ha ka por ba phi pule.

La kumba 40 snem mynshuwa, haba nga la iohsngew ia ka jingiathuhkhana jong uwei u nongialap, shaphang ka diengphna U Jisu Khrist, ka la shon shibun ia ka jingshemphang mynsiem jong nga, ba nga la ong ha uwei u lok, Ngan ym lah ioh jingshai shaphang kane ka Sobjek wat lada nga pynlut hynriewspah tyngka ban thied ki kot shaphang jong ka. Da kano-re-kano na kine ki Sermon nga ngeit phin ioh jingmyntoi khlem artatien.

Kiwei kiwei pat ki Sermon, Synod katto ka ne la pasbat sha kiwei pat ki Kitab, bad katto katne ym lah shuh ban ioh ia ki namar ba la thoh ia ki *notes* ha ki sla kiba sapra. Hapdeng kito kiba la jah. nga bynnud eh ia ki sawtylli ki jingiathuhkhana kiba kyrpang: (1) Ka Jingiathuhkhana Assembly kaba nyngkong tam ha Jowai, ha ka snem 1930, haba nga dang long tang u Evanjelist. Kawei ka riewtymmen kaba na ka Balang Mawkriah ka ong, "Nga la sngewsyir ha la ka mynsiem ia u nongiathuhkhana ioh u kyllon, namar u dang rit eh." (2) Ka jingiathuhkhana ha ka Assembly Shangpung ha ka por ba Ordain Pastor ha ka snem 1934. Uwei u rangbah ka Balang Church of England uba na Jowai u la ong, "Nga la kynriah balang noh na ka Balang Presbyterian namar u Pastor Trevore u iathuhkhana bad ka jaiñspong ha ka khlieh." (3) Ka jingiathuhkhana ha kawei ka Assembly ha kaba u Rev. Rcstpartwell u la iathuhkhana noh ia ka juh ka dkhot kaba nga ruh nga la khreh. Nga la khynñiuh. U Pastor u la iaid la ka jong ka lynti; nga ruh nga don da kawei pat ka lynti! (4) Ka jingkren ia ka Sobjek Balang ha ka Assembly ha Sutnga ha ka snem 1964, ha kaba u Rev. E.W. Thomas u nongkren banyngkong u la shim por ban kren shikynta, nga la dei ban kren ia kajuh ka Subjekt kaba nga la khreh ban kren ha ki 45 minit. U Sahep Thomas u la kren bha ia ka Sobjek kum ka Sobjek; nga pat nga la khreh ia ka Sobjek ban pyniadei bad ki jingjia kiba ka balang Sutnga bad ka Prebytery ki iakynduh ha kito sngi. Nga la kren lut ia kaba nga la khreh tang ha ki 15 minit. Ki samla kiba la khreh ban thoh *notes* ia kata ka jingkren

kim shym la lah leh ei ei shuh. Ka la long ka jingkren kaba stet tam na ki jingkren paidbah baroh kiba nga la kren ha la ka jingim.

Ha ka bawai noh, nga pynpaw hangne ia la ka jingsngewnguh ka bakhraw ia ka Balang Nongpiur kaba hapoh ka Sub-District Umlyngka-Mawklot kaba la ai khublei khatduh ia nga da ka jingai sngewbha ha ka por ba nga la mih noh kum u Pastor, kaba la iarap shibun ia nga ban phah shon ia kane ka kot.

T. Kodborne.
16-7-1980.

JINGKDEW.

1. KA DIENGPHNA JONG U KHRISTAN

" *La sahnarphna ia nga lem bad U Khrist: pynban nga im; hynrei ym ma nga shuh, hynrei U Khrist kein U im ha nga*" (*Gal. 2 : 20*).

Ka ktien *sahnarphna* ka dei ka ktien ba ki pyndonkam ha kaba pynsaja ia ki nongkam sniew da ka jingpyniap kaba suki. Ka iasyriim bad ka ktien phasi. Ha ka baphasi ki teh ia u briew na u ryndang ki sa sdien ia u ha u dieng haduh ba un da iap. Ha kaba leh kumta u briew u lah ban im tang da ki minit. Ha ka basahnarphna pat, ki pynskhem artylli ki dieng, kawei pynieng bad kawei pynkiang; ha kaba pynkiang ki sah ia ki kti da ki prek ne da ki snar, bad ha kaba pynieng ki shu khum ne ki da sah da ki prek ne ki snar. Haba la sahnar kumta ki sa thung ia kata ka dieng ha khyndew. Kane ka rukom pyniapbriew ka long kaba sngewrunar sat, ka baiehnoh ia u briew ban sdien kumta haduh ba un da iap, teng teng wat haduh arsngi laisngi. Hapoh ka Hima Rom ki pyndonkam ia kane ka rukom pynsaja ia kiba la leh ki kam bymman kiba palat eh, kum kaba ki mraw ki pyniap ia la ki kynrad, bad ka bashetkylla ban pyniap ia ki syiem ne ki nongsynshar hima. Ka aiñ jong ka Hima Rom kam shah ban pyndonkam ia kane ka rukom jingpynsaja ia uba dei traishnong Rom wat la u lah ban leh ka pop kaba khraw katno katno Ka dei tang ia ki jait mraw bad jait 'riewpoh jait riewpoiei ba lah ban pynshitom da kaba sahnarphna haba ki leh ia ki kam sniew kiba palat.

Ia ka ktien *diengphna* bad *sahnarphna* la ju ñiew ba ka long ka ktien kaba pohjait than kaba ym bit wat tang ban ialap parabriew. Hapdeng ki Jiw hyndai, ka don ka rukom

---

La iathuhkhana ha ka Assembly Khasi Jaintia ha Sohra 7-5-33; bad ha ka Joint Youth Conference ka Presbytery Mawphlang Mairang kaba la long ha ka balang Mawreng12-1-64.

pyniap ia ki nongkamsniew ba palat than, da kaba shu phasi. Wat ia kaba la shu phasi ruh, ka don ka aiñ kaba ong kumne : "Lada u briew u leh ia ka pop kaba dei ban iap, bad ba me pyniap ia u, bad ba me phasi ruh ia u ha u dieng; kan ym sah ka met jong u ha u dieng baroh shimiet, hynrei la kumno kumno men tep ia u ha kata ka sngi; namar *ka jingtim U Blei ka don halor uta ba la phasi*" (Dent. 21 : 22, 23). Ia uba dang shu phasi ruh ka long kaba haduh katta, lei lei ia uba la shu sahnarphna, ka long kaba sang wat tang ban shu kynnoh da ka ktien ia ka kyrteng bad ki kam jong u.

I. Ia U Khrist la sahnarphna.

Ka mut aiu kane ka ktien? Ka iathuh beit ba ia une u briew uba ki khot U Khrist, la shah tian bishar, la shah kem, shah bishar, la shah rai pynrem bad hadien ka jingshah krenbeiñ, lehbeiñ bad pynshitom beiñ, la ialam ia U shabar shnong bad pyniap ia u da kaba sahnarphna

Uei Une U Khrist? U dei U nongkrenbeiñ Blei? U dei U nongphon nongshet kylla Sorkar? U dei u nongpyniap briew? U dei U nongtuh nonglute pynpait ïingbriew? U dei Uei? Ngi dei ban tip.

Ka kam aiu U la leh haduh ban da shah sahnarphna?

Dei namar ba U la jiar ia u kaiñ rit bad ba u la ngiud tylli ia ka ut?

Dei namar ba U la pynkhuid ia kaba shabar ka phang bad ka khuri hynrei hapoh dap da ka jinglute bad ka jingawria?

Dei namar U la long kum u mawjingtep ba la ai sorki lieh bha hynrei shapoh pat dap da ka pyut?

Dei ma U Uba la ïeng ha ka jingkhang ka hima ki bneng Uba ia lade ruh um rung, ia kiwei pat ruh um shah ba kin rung?

Dei ma U Uba pynkylla niam ia kiwei, hynrei haba u la kylla u pynlong ia ki ki khun dujok kiba arshah?

Dei ma U uba duwai jlan khnang ban tyllep bad uba bam duh ia ki ïing ki riewkynthei?

Dei ma U uba teh ki jingbah kiba khia bad kiba eh ban bah na ka bynta kiwei, hynrei ia lade um treh ban bah?

Ym dei ! Ym dei ! Ym dei !

Ngi tip shaphang Une U Khrist na ka Baibl, ka Ktien U Blei. Ki nongsngap ia ki jingkren bad ki jingiathuhkhana jong U ki phla bad ki sakhi, "Ym ju don u briew uba la kren kat une u briew . ...U la hikai ia ki kum uba donbor, ym kum ki nongthoh kein !.........Kaei kane? Ka jinghikai ba thymmai ! da ka bor U hukum wat kat ia ki mynsiem bymkhuid, ki ruh ki kohnguh ia U" (Ioan. 7 : 46; Mark. 1:22, 27). Haba ki nongsynshar ki la phah briew ban kem daw ia U, kita ki nongsyntiat ki la leit phai noh khlem don shikyntien ban kren pyrshah ia U. Wat uta u rangbah shispah ha uba la aiti ia U ban pynshitom bein bad ban sahnarphna, u la phla u da ong, "Shisha Une U la long U Khun U Blei".

La sahnarphna ia U namar ka jinglehrit jong U : "La banbein ia U, pynban U la pynrit ia lade bad um shym ang la ka shyntur; kum i kbunlangbrot ba la ialam sha ka jingpyniap, bad kum ka langbrot kaba sngap jar ha khmat ki nongotshñiuh jong ka: shisha Um shym ang la ka shyntur" (Isa. 53 : 7).

La sahnarphna ia U namar Um shym la tyngkai ia la ka jingim na ka bynta ka jingieit jong U ia la ki briew. U la kren kumne shaphang ia lade: "Nga Nga long Uta U Nongaplangbrot Uba bha; te Nga ithuh ia la ki jong, bad la ithuh ia Nga da la ki jong. Kumba U Kpa U ithuh ia Nga, bad Nga Nga ithuh ia Uta U Kpa, Nga aiti noh ruh ia la ka jingim na ka bynta kita ki langbrot" (Ioan. 10 : 14,15).

La sahnarphna ia U namar U kren beit ia ka jingshisha. Um sheptieng ban ong ia kaba hooid—hooid, bad ia kaba em—em. Haba ki nongthoh bad ki Pharisi ryngkat bad u paidbah ki la wan ban iakylli jingkylli ban ioh kemdaw ia U, U la ong ha ki "Ah phi ki khun ki ksiew ki bsein! Phi ki bymman, kumno phi lah ban kren ia ka babha! Naba na ka jingshlei ka dohnud ba ka kren ka shyntur" (Math. 12:34). Na ka bynta ka pyrthei ka bymmon ban pdiang ia U, U ong, "Kordit ia pha, Khorasin ! Kordit

ia pha, Bethsaida ! naba lada la lah leh ia kita ki kambah ha Tyros bad Sidon, ia kiba la lah leh ha phi, kin da la kylla ka bamut la mynsiem" Louk. 10:13). Haba ngi pule lyngba ia ki Gospel, Um shym la rieij ban kren ki ktien kiba eh khamtam pyrshah ia ki nongsynshar bad ki nongialam niam kiba arsap arphong. Kiba kum kine ki ktien U la kren ha ki : Kordit ia phi ki nongthoh bad ki Pharisi kiba arsap (8 sien ha u Mathaios lynnong 8),—Kordit ia phi ki nongialam ba matlah (Math. 23;16 ,— Kordit ia phi kiba riewspah (Louk. 6 : 24),—Kordit ia phi haba ki briew ki kren bha ia phi haba ki shu arsap (Louk. 6 26),—Kordit ia phi ki riewsaid (politician) (Louk. 11:46,47,52).

Haba ngi phai sha kawei pat ka liang ngi shem shibun ki jingkren jong U kiba U kyrkhu iaroh—ia ki baduk ha ka mynsiem, ki basngewrit, ki bajemnud, ki bathngan bad sliang ia ka hok, ki baisynei, ki bakhuid ha ka dohnud, kiba shah shitom na ka bynta ka hok, kiba shah krenbeiñ bad kiwei kiwei. Ia kiba kum kine baroh u ong, "To iakmen, to iashad kmen ruh : naba ka bakhraw ka bainong jong phi ha ki bneng" (Math. 5:1-12).

Ia U Khrist la sahnar ha ka dieng. Ia kata ka diengphna ha kaba la sahnar ia U la pynieng harud ka lynti bah halor u Lum Kalbari. Baroh ki briew kiba ioh iaid nangta ki ioh ban khmih bad ban krenbeiñ. Da kane ka jingsahnarphna jong U, la kyntiew ia ka dor jong ka diengphna na kaba ka la long kaba poh tam bad kaba shyrkhei tam na ki lad pynsaja briew baroh, ka la kylla long kaba donburom tam. Halor kane ka diengphna, U la wan shah U Khun ba la kha marwei jong U Blei, ban kit noh ia ka pop jong ka pyrthei. "La pynmong ia Une namar ki jingrynsakang jong ngi, la pynlwet ia U namar ki jingleh bymhok jong ngi: ka jingpynshitom ka jingsuk jong ngi ka la long halor jong U; bad da ki jingjngem snam jong U la pynkhiah ia ngi" (Isa. 53 : 5).

Ka plan bad ka jingthmu ka jong U Jisu Khrist ba U la wan sha kane ka pyrthei ka long ban siewspah ia ka pop ka pyrthei da kaba shah iap halor ka diengphna kum ka jingkñia ba im ha khmat jong U Kpa jong U Uba ha bneng. "U khun U briew Um shym la wan ban ioh shakri, hynrei ban shakri; bad ban ai la ka jingim ban long ka jingsiew-

spah na ka bynta ki babun" (Mark 10:45) U Jisu Khrist U la sngewthuh bad U la tip thikna shaphang aiu ka dei ia U ban long. U kren shai U ong, "Ka dei ia U Khun u briew ban shah shibun kiei kiei ruh, bad ba yn kyntait da ki tymmenbasan, bad ki rangbah lyngdoh, ki nongthoh, bad ba yn pyniap ruh; bad hadien laisngi Un mihpat" (Mark. 8:31). Lymda dei na ka bynta ka diengphna, U Jisu Khrist Un ym da la wan sha kane ka pyrthei.

Namarkata, ka diengphna kam dei ia U Jisu ka jingshah shitom kaba la da pynbor halor jong U, U ong, "Nga aiti noh ia la ka jingim ba Ngan ioh shim pat ia ka. Ym don uba shim ia ka na Nga, hynrei Nga aiti noh ia ka na lade hi: Nga donbor ban aiti noh ia ka, bad Nga donbor ban shim pat ia ka Ia kane ka hukum Nga la pdiang na Uta U Kpa jong Nga" (Ioan. 10:17,18). Ia U Trai jong ngi, ka diengphna ka long kaba U la da jied, kaba U la da mon hi da la ka dohnud bad ka mynsiem baroh : ban shahshitom, ban bah ia ka diengphna bad ban shah sahnarphna.

II. Ia nga la sahnarphna.

Kine ki ktien U Apostol Paul ki long kiba sngewshynrang bha. "La sahnarphna ia nga lem bad U Khrist !" Ka don hangne ka sur jingsngewsarong ha U Apostol ban ioh ia kaba kat kane ka burom ban ioh shah sahnarphna bad U Trai jong U, U Jisu Khrist.

Kaei kane ka NGA?

1. *U Adam uba hapoh jong nga.* Kane ka long ka jinglong tynrai ba kynja briew kaba ngi hiarpateng na u Adam u briew banyngkong. Ka Ktien U Blei ka kren shai kumne: "Kumba ha u Adam baroh ki iap noh, kumta ruh ha U Khrist yn pynim ia baroh"...Ia u Adam u briew uba nyngkong la thaw ka mynsiem ba im, hynrei ia u Adam uba khatduh ka mynsiem ba pynim...Uta u briew uba nyngkong u la long na ka khyndew, uba kynja dewmet; uta u briew u baar u long U Trai na bneng" (2 Kor. 15:22,45,47). Ngi ialap, ngi iakren borabor shaphang ka jinglongbriew bad kaba kynja briew, bad katba ngi dang long briew ha

kane ka pyrthei, ngim lah lait hi na kane. Hynrei hapdeng ki briew jong kane ka pyrthei, la khmihlynti ba kiba la pdiang ia U Jisu hapoh ka dohnud jong ki kim long shuh kum ki briew kiba na ka pyrthei.

Shisien haba nga la poi ha Ri Garo nga la phah ialam ia u paralok Garo sha ki shnong kyndong bym pat don khristan Haba ngi la rung ha kawei ka nongrit, ki traishnong shynrang bad kynthei ki la kynriah sharud sha ki jaka rieh. Ynda ngi la wan phai, nga la kylli ia uta u paralok, ki pyrkhat kumno kine ki bym pat long khristan shaphang ki khristan? Balei ki phet rieh kumto haba ki iohi ia ngi? U jubap u ong ba kine ki briew ki sngewlehrain shaphang ia lade, ki ong shaphang ki khristan ba kim long shuh ki briew hynrei ki la long ki blei. Ngi shem ka long kumta wat ha ki por ka Testament. Bathymmai. Shisien haba U Jisu U la kren ha ki Jiw shaphang ia lade ba U long U Khun U Blei, ki la bitar ia U bad ki la iarah maw ban lynthem ia U. U te U la phaiktien ia ki U ong, "ym shym la thoh ha ka hukum jong phi, Nga la ong, phi long ki blei? Lada u la khot ki blei ia kita ha kiba la wan ka ktien jong U Blei; ia Uta Uba U Kpa U la pynkyntang, bad ba U la phah sha ka pyrthei, phi phi ong, Me krenbeiñ Blei; namar ba nga la ong, Nga long U Khun U Blei?" (Ioan 10:34-36).

Haba u Apostol Paul u ong ba la sahnarphna ia u, u mut ba um im shuh katba kum ka doh, namar u la pyniap noh ia ka: Ka doh kam leh traikhlieh shuh halor jong u, "Mano mano ruh wat pynjynjar ia nga, namar nga bah ia ki dak U Jisu ba la kynthah ha ka met jong nga" (Gal. 6:17).

2. *Ka hukum kaba hapoh jong nga.* Kane ka hukum kam dei teng ia kata ka hukum jong ka Testament Barim; ka kynthup ia kita ki hukum baroh ia kiba la thoh ha ki bynta ba shapoh ka dohnud u briew. Kita ki hukum keiñ kiba teh ia u briew ba un leh ia kane bad ba un ym leh ia katai. Kane ka ktah ia ki jingiadei u briew bad ki parabriew ha ki kyrdan baroh bad ruh ki jingiadei bad ki jait kâm baroh. Ka ot, ka pom bad ka sam jylliew haduh katta ba ka pyllaitluid ia u briew na ki jait kamram baroh

ba u lah ban don ha kane ka pyrthei· Ka jingdawa` ksan jong u briew hakhmat jong U Blei kam dei shuh halor kano kano ka jait kam la ka khuid ne ka bha katno katno. "Namar da ka jingaiei la pynim ia phi, da ka jingngeit keiñ; kata ruh ym na phi hi; ka long ka jingai U Blei: ym da ka jingleh keiñ, ba uno uno ruh un ym ioh ban sngewsarong : namar ngi long ka jingthaw jong U, ba la pynlong ha U Khrist Jisu ia ki jingleh ba bha" (Eph. 2 : 8-10). Khmih kine kiwei pat ki ktien U Apostol Paul : "Phi la khlad noh na u Khrist, phi kiba kwah ban ksan da ka hukum; phi la hap noh na ka jingaiei keiñ. Namar ngi da U Mynsiem ngi iai ap da ka jingngeit ia kata ka jingkyrmen ia ka hok. Namar ha U Khrist Jisu ka jingotsher kam lah leh ei ei ruh lymne ka jingbymotsher, hynrei ka jingngeit kaba trei da ka jingieit" (Gal 5 : 4-6).

Kane ka jingshisha kaba shaphang ka jingtrei ka diengphna U Jisu Khrist ha ki bangeit ka bthat lut ia ki jingiadei jong ngi ha kane ka khyndew. Ki kam babha baroh kiba ngi leh sha U Blei ne sha ki parabriew ki long khlem dor lada kim mih na ka dohnud bad ka mynsiem "ka jingieit U Khrist ka pynleh ia nga". U Apostol u ban shuh halor kane ka jingshisha kumne : "Kumta te naduh mynta ngi ngim ñiew iano iano ruh katba kum ka doh; toi lada ngi la ju ñiew ia U Khrist katba kum ka doh, hynrei mynta ngim ñiew shuh. Kumta lada uei uei ruh u don ha U Khrist, u long u jingthaw bathymmai; kiei kiei ruh ki barim ki la duh noh, hakhmih kiei kiei baroh ki la jia long kiba thymmai"! (2 Kor. 5 : 16,17).

Khmih shane, ong U Apostol Paul, Ngam long shuh u Saul uba u Pharisi, u nongrakhe hukum uba pyrkhing; nga long u Paul uba u mraw ba la pyllaitluid, uba shakri ia U Blei ym da ka jingkohnguh ba pynbor jong ka hukum, hynrei da ka bakohnguh mon sngewbha ia ka mon U Kpa jong nga.

Ko hukum ! u ong shuh, Ngam don jingiadei ei ei shuh bad pha ! La sahnarphna ia nga lem bad U Khrist. Nga im mynta da U Khrist. Nga phai la ka khmat mynta sha ka shnong bneng.

Nga mynta nga iaid shaphrang. "Naduh mynta, mano mano ruh wat pynjynjar shuh ia nga; namar nga bah ia ki dak U Jisu ba la kynthah ha ka met jong nga. (Gal. 6:17")

3. Ka manga kaba hapoh jong nga.

(i) *Kane ka dei kata ka manga kaba ong* : Kane kam dei ka plan jong nga? Kam dei kane ka jingtei jong nga? "Hato kane kam long ka Babilon bakhraw ia kaba nga la tei ma nga ban long ka jaka shong syiem, da ka jingkhraw ka bor jong nga bad na ka bynta ka nam ka burom jong nga?" (Dan 4 : 30).

(ii) *Kane ka dei kata ka manga kaba ong*:, "Ko mynsiem jong nga, pha don shibun kiei kiei ba la buh lypa ia bun snem; to shong suk, to bam, to dih, to lehkmen" (Louk. 12 : 19)

(iii) *Kane ka dei kata ka manga kaba ong*, Nga long u khraw jait, "Ngam long kum kiwei kiwei ki briew, kiba shim da ka bor, ki bymhok, ki baklim. Nga shahjingit arsien shitaiew: nga ai kaba shiphew na kiei kiei baroh katba nga don" (Louk. 18 : 11, 12).

(iv) *Kane ka dei kata ka manga kaba ong*, Nga long u kynja lyngdoh uba na ka jait syiem : "Wat wan hajan jong nga, namar nga kham khuid ban ia me" (Isa. 65 : 5).

(v) *Kane ka dei kata ka manga kaba ong*, Nga nga long u jong u Paul; manga te u jong u Apollos; manga de u jong u Kephas; bad ma nga u jong U Khrist" (I Kor. 1:12).

(vi) *Kane ka dei kata ka manga kaba ong*, Iap lut ki briew baroh, im sa tang manga.

(vii) *Kane ka dei kata ka manga kaba pynksan* ia lade, pynkyrpang ia lade sngewmong haba la pynmynsaw, sngewduk-synei-lade, da rapjot ia lade; ka lade ha madan, ka kyrteng lade hakhlieh ka kotkkubor, ka lade ban iaroh bad iathuhkhana ki briew baroh.

U Apostol Paul u ong, Ngam long ei ai ruh em; Nga long uba kham rit ban ia uba rit tam na ki riewkhuid baroh.

U Trai Jisu U ong, "Uta uba long uba kham rit hapdeng jong phi baroh, uta u long u bakhraw" (Louk. 9 : 48). Shaphang ia lade U Jisu U ong, "Nga Uba lui lui bad Uba rit ha ka dohnud" (Math. 11:29). Shaphang jong U ki Jingthoh Bakhuid ki ong : U la lehrit ia lade, U la pynsuda ia lade, U la wan khnang sha kane ka pyrthei ban shahshitom bad shah sahnarphna. Ia kl bangeit jong U U ong, "Lada uno uno ruh u mon ban wan nadien jong Nga, un ym ñiew ia lade bad un rah ia la ka diengphna bad un bud ia Nga" (Math. 16:24). U Apostol Paul u ong, "La sahnarphna ia nga lem bad U Khrist : pynban nga im; hynrei ym ma nga shuh, hynrei U Khrist keiñ U im ha nga."

Ka Jingpynkut

Hakhmih ! ong u Apostol Paul, ngam long shuh u Paul, hynrei U Khrist Uba im hapoh jong nga, Uba long ka jingkyrmen ka burom. Ym don shuh ka jingjanai kaba sha ba palat ia nga, namar U Trai jong nga Un pyndep lut ia kata kaba janai na ka bynta jong nga. Ngam don shuh kino kino ki jingeh ban pyndumbuit ia nga, namar U Khrist U long lut ka jingstad ia nga. "Nga la mang ia kata ka buit . Nga lah ban leh ia kiei kiei baroh ha Uta Uba pynshait bor ia nga" (Phil. 4 : 12, 13).

Hato phi ong ia nga ba nga long mynta tang kum ka dieng dyngkhong, ne ka kor kaba iap? Em ! ong u Apostol Paul. "Pynban nga im", hynrei ym dei shuh uta uba phong ia ka dur ka jinglong tymmen kaba iap : nga im mynta namar ba nga la iap ia uta u tymmen uba rim. Ki bor baroh kiba trei ia kane ka doh pop jong nga ki la her, na ka bynta ban pynpaw ia kata ka jingim ka jong U Khrist Uba im hapoh jong nga. Phi iohi ia nga kumne, kane kaba nga im kam dei ka jong nga shuh, hynrei ka dei kata ka jingim kaba kyrsoi na U Khrist Uba im hapoh ka mynsiem jong nga !

Na ka bynta Ka burom U Jisu Khrist. Amen.

II. KUMNO BAN LONG U KHRISTAN

U Jisu U da ong ruh, La pyndep ia ka ïa, bad ka hima U Blei ka lajan: to phin kylla ka bamut, bad to ngeit ruh ia ka Gospel" (*Mark.* 1:15.)

"*Wat khih khuslai na ka dohnud jong phi, to ngeit phi ha U Blei, to ngeit ha Nga ruh*" (*Ioan.* 14· 1).

"*La thoh ia kine kiei kiei ruh, ba phin ioh ngeit ba U Jisu U long Uta U Khrist U Khun U Blei; bad ba, haba da ngeit, phin ioh ka jingim ha ka kyrteng jong U*" (*Ioan.* 20:31).

Shisien la don iwei i khynnah kynthei iba dang kumba saw ne san snem ka rta. I kmie jong ita i khynnah, ha kawei ka sngi, i la wan thied iwei i khun bynriew ba itynnat na Hat Phali na ka bynta la i khun Tang shu iohi liak, ita i khynnah i la kynrup ñiat na ka kti la i kmie; bad haba i la khmih im dei i khun briew, i la pashat ha madan i ia ong de artat, "Sa ia i khun bynriew i bym khih, wallam da iba im ba khih te hooid."

Ki don bun ki briew kiba sngewhun tang bad ka niam kaba shu thaw da ki briew—kaba ngi lah ban khot ka niam balang, ka niam paidbah bad ka niam surok. Kim pyrkhat bad kim suidñiew ban wad ia ka niam ba long shisha.

La Katto katne snem mynta, la don uwei u tymmenbasan rangbah uba la kren kumne shaphang uwei u 'riewdonburom "*Uta uta* u leh kumta kumta, u iaid kumta kumta; um pyrkhat bad um sngewthuh satia ba lada ngi leh ei ei pyrshah ia u, un ym don jaka shuh ha ka pyrthei."

Ki don byllai ki briew kiba pyrkhat kumta; ki mut da kaba ki don hapoh ka balang ki don ruh ka jaka ha ka pyrthei.

La iathuhkhana ha ka Assembly Shangpung : 12. 3. 39.

Kumno ban long u khristan kat kum ka Ktien U Blei?

Doñ ka kharai jingpynniakhlad kaba jylliew hapdeng—

(a) *Ka jingim kaba kynja mynsiem bad ka jingim ba kynja pyrthei*: "Namar kita kiba long kat kum ka doh ki iai mutbrai ia kiei kiei ruh ki jong kata ka doh: hynrei kita kiba long katba kum U Mynsiem ia kiei kiei ruh ki jong Uta U Mynsiem. Namar ka jingiai mutbrai ka jong kata ka doh ka long ka jingiap: hynrei ka jingiai mutbrai ka jong kata ka mynsiem ka long ka jingim bad ka jingsuk keiñ"(Rom 8: 5, 6).

(b) *U Blei Uba U Kpa bad u Lei Spah* (*Mammon*). "Ym don uba lah ban shakri arngut ki kynrad; naba un isih ia uwei, bad un ieit ia uwei: lane un bat ia uwei, bad un lyndet ia uwei. Phim lah ban shakri ia U Blei bad ia ka spah" (Math 6:24).

(k) *Ka jingieit ia u Blei bad ka jingieit ia ka pyrthei*: 'Phi wat ieit ia ka pyrthei, lymne ia kita kiei kiei ruh kiba ha kata ka pyrthei. Lada uno uno ruh u ieit ia ka pyrthei, kata ka jingieit U Kpa kam don shuh ha u" (1 Sam. 2 :15).

(d) *U Khristau bad u riewpyrthei*. "Ngim khmih shuh ha kita kiei kiei ruh ia kiba iohi hynrei ia kita kiei kiei ruh ki bymiohi; namar kita kiei kiei ruh ia kiba iohi ki long tang shibit, hynrei kita kiei kiei ruh ki bymiohi ki long bymjukut keiñ" (2 Kor. 4:18).

U Jisu Khrist u iathuh ia ngi ba ha kaba long khristan ka donkam shuwa ban kylla ka bamut bad nangta sa ngeit ha U. Kylla ka bamut nyngkong nangta sa ngeit ia ka Gospel.

Kaei kane ka jingkylla ka bamut?

Ngin batai ia ka da kaba shim nuksa ïa kaba la iathuh ha ka Ktien U Blei: Shisien U Blei u la khot ia u Nongiathuhuhlupa Jonah ban leit ialap pyshah ia ka nongbah Ninebe bad u syiem jong ka. Haba u la sngewsheptieng ban leh ia kata, u la phet rieh na khmat U Blei, bad ngi shem u la shah nguid ha u dohkha ba khraw. Haba la prie ia u da uta u dohkha sha ryngkew, u la ieng bad u la leh ia kaba U Blei u la phah ia u. Ong ka Ktien, "te ki nong-

Ninebe ki la ngeit ha U Blei," naduh u syiem uba ha ka khet haduh u mraw, ki la kylla ka bamut ki da tap ia lade da ki byrni bad ki jaiñkhaiñ, bad ki la sleh bad ka dpei ha ki khlieh jong ki, ki da phla ba kin phaidien noh na ki kam ba sniew jong ki.

Ngi pule ha ka Testament Barim ba U Blei U la bitar bunsien ia ki khun Israel namar ka jingiaid kynriang jong ki. Teng teng U la aiti noh ia ki ha ki kti ki nongshun jong ki, teng teng U la phah da ki jingiap khlam ba bun jait. Hynrei haba ki la kylla ka bamut U Blei U la pyllait im ia ki da kaba pynrngad ia ka Duriaw Basaw bad ia ka Wah Jordan ruh, U la bsa ia ki ha ri khlaw da ka manna bad ki 'yiarkhlaw, U la pynmih um na u mawsiang len len bad bun kiwei kiwei.

Haba ngi wan sha ka Testament Bathymmai, ngi shem ia u Nongiathuhlypa Ioannis Nongpynbaptis ba u da ialap shaphang ka jingkylla ka bamut bad u da pynbaptis ruh ia kat kiba wan ha u hangta ha Wah Jordan. U Trai Jisu ruh ha ka basdang ka jingmih pyrthei jong U U la ialap shaphang ka jingkylla ka bamut, "To phin kylla ka bamut bad ngeit ruh ia ka Gospel!" (Mark. 1:15)

Tang ka jingkylla ka bamut ym don jingmih soh ei ei Ngi kynmaw shaphang u Iso. Hadien ba u la iapeiñ ia ka hok ka jinglong khun nyngkong jong u bad ka shipliang ka syrwa na ka kti u Jakob u para jong u, ong ka ktien, "Namar phi tip ba hadien kata, wat haba u la kwah ruh ban ioh ia kata ka jingkyrkhu. la kyntait noh ia u, namar um shym shem jaka ia ka jingkylla ka bamut, la u la wad eh ia ka da ki jingjaw ummat" (Heb. 12:17). U nongbam bad nongdih lalot uba la pynjot ia la ka jong ka met, ka long kaba lehnohei ia u ba un ong, "Ngan ym bam ym dih lalot shuh." U la duh ia la ka jingkoit jingkhiah jong u bad ym myntoi shuh ka jingkylla ka bamut jong u. U briew uba la kitram naduh khlieh haduh kjat, uba la bynda byndi lut ia la ka ling ka sem, ka khyndew ka shyiap jong u, um ioh myntoi ei ei shuh wad la u kylla ka bamut ba un ym leh lutphut shuh. Kumjuh ruh u briew uba la ngam hapoh ktieh ahor, uba la sahkut hangta, um myntoi shuh ban kylla ka bamut lymda don da uwei pat ban leit khring ia u.

Ban shu kylla ka bamut, kata kam biang. Kata "Ka kot jingkular ba la thoh ha ki niam ki rukom kaba la iakhpyrshah ia ngi, kaba la long pyrshah ia ngi" (Kol 2:14) ka sah. "Ka mynsiem kaba lehpop, kata hi kan iap" Esek. 18:4). "Baroh ki la lehpop bad ki la duh lehnohei ia ka burom U Blei" (Rom. 3:23).

Ka aiñ Blei kaba U Jisu Khrist U la ai ka long, *Kylla ka bamut* bad nangta, *Ngeit ruh ia ka Gospel.*

Kumno ban ngeit ha U Jisu Khrist?

Ka syrtap kaba nyngkong Ban ngeit ha U Jisu Khrist, ka mut, ban pdiang ba ka long kaba shisha kaba la thoh shaphang jong U ha ka Ktien U Blei. La kha ha ka rukom kaba phylla na ka Mary Theisotti haba kam pat ithuh ia uno uno u hriew. U la iaid ialap kylleng U da pynkhiah. ia ki bapang laiphew jait bad pynim ruh wat ia kiba la iap; U la hukum ia ka um ban kylla waiñ; U la pynroi ia u kpu ban dap biang ban bam san hajar ki rangbah; bad U la hukum ia ka eriong te ka la jai jai La shun bad wad dong ia U namar ka jingbishni da ki parajait jong U haduh ba ki la ioh ban pyniap ia U da ka basahnarphna. Hynrei haba la tep ia U U la mihpat ha kaba lai sngi ba la iohi bad ioh iasyllok bad U da ki phew bad ki spah ki lok jong U, bad haba U la sah ha kane ka pyrthei sawphew sngi, U la kiew noh soit sha bneng U da kular ha ki nongbud jong U "Ngan sa wan pat."

Kane ka syrtap jingngeit ka long kaba ngi kwah ban hikai bad ban thep ha ka jingmut bad ka jingshemphang jong kito kiba ngi ioh ban hikai ha ki Sunday School jongngi naduh ki khynnah haduh ki tymmen. Ka jingiathuhkhana kaba shaphang U Jisu Khrist kam dei ka puriskam ne ka jingiathuhkhana tymmen ban shu iapynmyrngia kai ia ka por. Ka dei ka jingiathuhkhana ia kaba la jia shisha, bad namarkata la pule minot da ki briew kiba riewblei kiba na ki jait niam baroh, kum ki jong u Mahatma Gandhi, u Ram Krishna bad u Binoba Bhave, uba ki ong, ba u pule ia ka Testament Bathymmai ha ka ktien Grik kaba long ka ktien tynrai ba la thoh ia ka Ha ki sngi ba ngi dang ialeit College, ka don ka bynta ha ka Sobjek *English*, kaba ki

khot ka *Bible Selections*, kaba ngi shim kum kawei ka bynta ba ngi dei ban pass. U nonghikai jong ngi u dei u Prof Surendra Mohan Sen uba shim ia kane ka sobjek, U dei na ka jait Brahman jong ki Hindu. Haba u la ai *lecture* ma u shaphang U Jisu Khrist, ngim sngew ia u ba um dei u khristan, namar ngim ju iohsngew ia uno uno u nongiathuhkhana, Missionary ne Pastor, uba lah ban iakot kyrdan kat une. Ha hostel ngi shait iathuhkhana shaphang une u Professor ba lada u long khristan bun ki samla shongskul kin sa ialong khristan. Tang ban shu ngeit ia ka history ka jingim U Jisu Khrist kam pat dei kaba long khristan

Ka syrtap ka ba-ar. Ba i ngeit ha U Jisu Khrist ka mut ban pdiang ia ka jingphla jong U shaphang ia lade ba ka long kaba shisha, U ong, "La ai ha Nga ka bor baroh ha bneng bad ha ka khyndew." Ka dei ba ngin ngeit shaphang jong U ba U long haduh katta. Ngim lah ban kren shaphang uno uno u briew ba u la long uba ngeit ha U Jisu Khrist u bym pat lah ban pdiang skhem ha la ka mynsiem ba U long da shisha nadong shadong kumta, kumba U la phla shaphang ia lade. Katto katne na ki jingkren jong U shapnang ia lade ki long, "Ma Nga te Nga ai ha ki ka jingim bymjukut: bad kin ym iajot shuh lano lano ruh" (Ioan. 10:28); "Shisha shisha Nga ong ha phi, mynba ym pat kha ia u Abraham, Nga Nga long"(Ioan. 8:58), "U Kpa Um bishar iano iano ruh, hynrei U la ai ia ka jingbishar baroh ha U Khun" (Ioan. 5:22), bad "Ngan sa leit noh, bad Ngan wan pat" (Ioan. 14:28)

Haba ngi pule ia ka Baibl ngi iakynduh bunsien ia u Soitan bad ki ksuid ruh ba ki ngeit ba U Jisu Khrist U long uba donbor halor jong ki. Shisien ha ka synagog ha Kapernam, ki ksuid kiba shong hapoh uwei u briew ki la pyrta, "Iehnoh ia ngi, me donkam aiu bad ngi, me U Jisu uba na Nasaret? Me la wan khnang ban pynjot ia ngi? Nga ithuh ia Me uei Me long. U Bakhuid U jong U Blei" (Mark. 1:24). Ha kawei pat ka jaka, u ksuid uba shong ha uwei pat u briew, "u la lynñiar da ka ktien bajam bad u la ong, Me donkam aiu bad nga, ko Jisu, U Khun U Blei U Bahakhlieh tam eh? Nga pynsmai ia me da U Blei, ba Men ym pynshitom ia nga" (Mark. 5:7). U Apostol Jakob u

ong, "Me me ngeit ba U Blei U long uwei: me leh bha keiñ; kita ki ksuid ruh ki ngeit, bad ki sngewkiuh keiñ" (Jak. 2;19).

Ka syrtap ka balai. Ban ngeit ha U Jisu Khrist ka mut ban pdiang hun naduh la ka mynsiem ba U la pyndep khoit ia kata kaba U ong ba U la wan khnang na ka bynta jong ka sha kane ka pyrthei. U ong kumne shaphang la ka jingthmu: "Naba shisha. U Khun U briew Um shym la wan ban ioh shakri, hynrei ban shakri, bad ban ai la ka jingim ban long ka jingsiewspah na ka bynta ki babun" (Mark. 10:45). Wat u Soitan hi u la tip shaphang U Jisu ba U la wan sha kane ka pyrthei ban khring ia ka pyrthei na ka hima ka jingdum sha ka hima ka jingshai, na ka hima ka jingiap sha ka hima ka jingim, na ka hima ka jingjot sha ka hima ka jinglaitim. Haba u Soitan u la iohi ia ka jingthmu jong U Jisu ba Un aiti ia la ka jingim ban long ka jingkñia ka jingpyniasuk pat ia u briew sha U Blei, u la ong ha U Jisu, ha kato ka Jingpynshoi ka balai, ha ki ktien kiba syriem kum kine: Ko Jisu, nga ioh-i ia ki jingkwah jong Me baroh: Me kwah ia ki hima ka pyrthei baroh bad ia ki burom jong ki ruh. Kita baroh ki long ki jong nga. Men ym lah ban ioh ia ki. Me mut ban ioh ia kine da ka bashah iap ia lade halor ka diengphna? Men ym ioh ei ei da kata. Men shu iap ei lehnohei. Ka don tang kawei ka lad ba men ioh ia ki. Kita kiei kiei baroh ngan sa ai ha Me, lada Men dem ban mane ia nga.

U Soitan u wad ban khanglad ia U Jisu na ka baiaid da ka lynti ka diengphna ban jo,: ia ka pyrthei. Ha kawei ka sien katba U dang leit sha Jerusalem ryngkat bad la ki synran jong U U la iathuh ha ki shaphang ba ka dei ia U ban shah ka beiñ ka shitom bad ka jingiap ruh ha ka kti ki nongthoh bad ki tymmenbasan; hangta u Petros u la ong: Balei kumta, ko Kynrad. Wat kren bieit. To isynei ia lade. Kaba kum kata kam dei ban long. U Jisu U iohi ba kata ka jingkren u Petros ka iadei bad ka jingmut u Soitan; namarkata U la ong ha u Petros, "Khie leit shadien jong Nga, me u Soitan! Me long u maw jynthut ia Nga. Mem ñiew ia kiei kiei ki jong U Blei, hynrei ia kiei kiei ki jong ki briew" (Math. 16:23).

Hadien ka jingmihpat jong U, U Jisu U la hikai bad U la batai shaphang ka jingthmu ka jingwan long briew jong U ha kane ka pyrthei kumne: "Kine ki long ki ktien ia kiba Nga la kren ha phi, mynba Nga dang don lem bad phi, ba ka dei ba yn pyndep ia kiei kiei baroh, ia kiba la thoh ha ka Hukum u Moses bad ha ki Nongiathuhlupa bad ha ki Salm de shaphang jong Nga... Kumne la thoh ba ka dei ia U Khrist ban shah, bad ban mihpat de na ki nongiap ha ka balai ka sngi; bad ba ha ka kyrteng jong U yn ialap ia ka jingkylla ka bamut bad ia ka bainap ki pop hapdeng ki jaitbynriew baroh" (Louk 24:44-47)

Ka Syrtap ka basaw. Ban ngeit ha U Khrist ka mut ban ngeit ba U da mut shisha kumta kumba U la kren, khlem tam khlem duna. Kaei kaei kaba U la kren ia ngi, ngi dei ban leh kumta. Haba U la ong, "Ngeit ha Nga." ngi dei ban ngeit. Haba u la ong, "Bud ia Nga," ngi dei ban bud. Haba u la ong, "Wan sha Nga," ngi dei ban leit

Shisien la don uwei u briew uba la pang khrew la bun snem. U la ieit phah khmih bad shah sumar ha ki bun ngut ki doktor kiba stad tam katba u lah ban tip Ha kawei ka sngi, la jia ba leit poi sha ka shnong jong u uwei u doktor uba stad uba la bna kylleng ka nam jong u ba u lah ban pynkoit ia ki jait jingpang khrew kiba la slem katno katno ruh. Uta u nongpang, u tang shu iohsngews ba u wan poi uta u doktor, u la phah khot shisyndon ban wan khmih ia u. Uta u doktor, haba u la sngap ia ki jingud uta u nongpang, hadien ba u la eksamin bha ruh ia ka met jong u, u la ong, "Kane ka jait jingpang nga la shem ia ka, ka long kaba kham khyllah, nga la shait shem ia ka bad nga la pynkoit bun phewngut, ka dawai kaba iadei bad kane ka jingpang nga la wan rah bad nga shane." Uta u nongpang u la phuh samrkhie haba u la iashem bad u nongpynkhhiah uba stad uba kat uta U la phah shim kloi kloi ia kata ka dawai. Haba la wan rah ia ka, u la sngewsyaid ka mynsiem. u la phuh samrkhie ka khmat ka khmut, u la khot ia la kiba ha ling ban iathuhkhana kmen shaphang uta u doktor bad ia kata ka dawai ba la pynkhleh na ka bynta jong u. Kat kiba wan rung ban peit pang ia u, u la iathuhkhana tang shaphang kata ka dawai. U doktor u la bthah ia u ba un dih ia kata

ka dawai sawsien dih shisngi, bad hadien shisngi un sa wan jngoh biang ia u. Ka la jia ba hadien shisngi uta u doktor u la leit ban khmih ia u: uta u nongpang u la kren sngewtynnat katta katta ia uta u doktor bad ka dawai jong u. Haba u doktor u la pan ban khmih ia u bilor dawai, uta u bilor bad kata ka dawai khlem pat dih wat tang shisien dih ruh. Uta u doktor, u da bitar, khlem kren wad shikyntien, u la phet noh bak. U la iakynduh bad u nongpang uba bieit. La khreh ia ka dawai, ka dei ba yn dih ia ka. Lada tang kaba shu peit bad shu ngeit ba ka lah ban pynkoit hynrei khlem dih ia ka, kam don jingmyntoi ia u nongpang.

Ban long u Khristan ka mut ban pdiang naduh la ka dohnud ia U Jisu Khrist ba U long naduh haduh kumba U la phla bad U la dawa shaphang ia lade Ngeit bad pdiang ba U long da shisha U Lyngdoh Uba la aiti noh ia la ka jingim na ka bynta ki pop bad ki jingryngkang hukum jong ngi. Ngeit bad pdiang naduh la ka jong ka mynsiem ba U long U Prophet Nonghikai uba ki ktien jong U ki long kiba Hooid bad kiba Amen nadong shadong. Ngeit bad pdiang hun ia U ba U long da shisha U Kynrad jong ngi, U Syiem ki syiem bad U Trai ki trai. Haba ngi peit sha ka khmat ieit ba tyngshaiñ jong U ngi dem khrup ha ki kjat jong U da kaba pyrta kum u Thomas, "U Trai jong nga bad U Blei jong nga"!

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen!

III. KA JINGIALAP IA KA GOSPEL : KA KAM BA DANG SAH JONG KA BALANG

I. KA JINGIALAP IA KA GOSPEL

Hadien 100 snem ba ka Gospel ka la ioh rung sha ka dohnud jong kine ki ri lum jong ngi, ngi don mynta ha ka balang, ki shynrang 24,956 bad ki kynthei 27,467, kumta baroh lang ngi don 52,423 ngut. Ngi don ka daw kaba khraw ban ainguh ia U Blei namar kane baroh.

Ki atiar ne ki lad ba U Blei U la pyndonkam ha kaba pynwan katne ki mynsiem sha ki balang ha kine ki 100 snem, nalor kiwei kiwei ki la long kine : (1) Da ki skul ; (2) da ka jingialap len lade jong ki nongtrei naduh ki missionary haduh ki nonghikai ki tymmenbasan bad kiwei kiwei ki riewngeit kiba hapoh ka balang: (3) da ka ribaibal myn 36 snem kaba la pynkhih jur ia ka mynsiem ialap ha ki riewngeit baroh, kaba la pynmih u soh uba itynnat ha ki 12 snem lynter kiba bud 4) da ka Kampeiñ-ialap kaba la sdang na ka District Snella myn 20 snem ne, kaba la pynkhih jur ia ki samla naduh ki balang ba kin iamih shabar ban ialap ia ka Gospel ha ki shnong bad ki jaka iew ha ka ri, kaba la trei itynnat ha ka ri baroh kawei, kumba 10 snem lynter.

Ha kine ki 10 snem kiba khatduh, ngi la don hapdeng ki jingialeh kiba jur ban iatur shaphrang. Ki rai bad ki jingiakut ban pynlong Kampeiñ-ialap ki la bun haduh katta katta naduh ka Assembly bad ki Presbytery haduh ki balang; hynrei ka jingmih na kine ka la long kaba khyndiat eh. Kane ka long haba shim kyllum ia ka ri baroh kawei da kaba klet noh ia ka jingitynnat jong ki katto katne tylli ki balang ha kiba ka ding ka jingialap ia ka Gospel

---

La shim lyngkot na ka Sobjekt ba la kren ha ka Centenary Assembly ha iingmane Mawkhar ha ka 28-3-41.

ka dang don bad ka dang im.

Mynta ha kane ka por, haba ngi la dap rynieng 100 snem, bad ngin sa kynjoh sha ka spahsnem ka baar, ka don ka jingkhot ia ngi ba ngin kham iit shibun ia lade. Ki nongialap 'uen Blei ha ka basdang jong kane ka spahsnem kim long ei ei ruh em ha ka jingnang jingtip, ha ka jingshai jingsngewthuh, haba iapyrshang bad kiba ngi don mynta. Kumjuh ruh, ha kito ki snem kiba nyngkong, ka Niam Khasi bad ka jingngeit bien ki briew ka dang jur bad dang khlain shibun haba iapyrshang bad kaba long ha kine ki por mynta. Ka jingdum jong ka ri ka dang rben kaba iap khamtam ia ki sawdong pud jong ka ri ha kiba ka jingshai ka Gospel kam pat poi haduh mynta. Ha ka jaka ba ngin nangroi ha ka balang man ka snem katba ngi nang kiew na ka jingbun briew, ngim shyni long kumta satia. Ha kine ki shiphew snem ba la lah, ka jingkha sha ka balang ka la long tang kumba 1,560 ngut shisnem shisnem, hynrei ngi roi tang 720 ngut shisnem. Ngin jop kumno ia kane ka ri haba kumne?

Ha kane ka por ka jingdap shispah snem jong ka balang, ngi la dei ban shong pyrkhat jylliew balei ba kaba kum kane ka jia ha ka balang. Ngi lah ban kdew khmat katto katne tylli ki phang kiba lah ban iarap ia ngi ba ngin snem ia ki daw ba tynrai jong kane ka jinglong khriat-ruh-m bad shit-ruh-em jong ka balang. (1) Ka lah ban don a ka jingiasuk than jong ka balang bad ka pyrthei : ngi a bun ki briew ha ka balang, hynrei ki babun ki long tang ki briew kiba khristan kti ka-tang bad riewpyrthei kti kamon. (2) Ka lah ban don ka sap jingsngewsarong ha ki bynta jong ka jingim jong ngi knim ki briew jong ka balang, kum ka jingsngew khraw jait, ka jingsngew khraw kyrdan, ka jingsngew halor kiwei ia kiwei pat bad ka jingsngew batip than. (3) Ka lah ban don ka mynsiem khwan lade, ka mynsiem kwah jingiaroh, bad ka mynsiem bit la ka met, ha ki bynta kiba hakhlieh haduh ki bynta kiba ha trai jong ka balang. (4) Ka lah ban don ka jingbymlong shitylli jong ka balang, kaba paw teng teng hangne hangtai ha ka jingiapait balang, ki jingiabishni kiwei ia kiwei pat, ki jingiabishar pynrem markylliang kiwei ia kiwei hapoh ka balang. (5) Ka lah ruh ban don ha ka jingbymiohi jngai

ia kiei kiei bad da kata, ha ki jingiatrei kam baroh ym don jingthmu bad ym don *plan* ei ei shano kan ialam bad kan pynpoi. (6) Ngi lah ban pyrkhat ba ka daw ka lah ban don ruh ha kaba ngi la shaniah palat than eh tang ha ki komiti kumba ka paw ha ki jingiaseng pyrkhat kam bad ki jingiaseng iatei jong ngi.

II. KA KAM BA DANGSAH JONG KA BALANG.

Ha kane ka snem, ngi don ki briew baroh ha Ri Khasi Jaintia kumba 3,23,000, bad shiphew snem mynshuwa ka ri jong ngi ka la don kumba 2,90,000 ngut. Kumta, ha kine ki shiphew snem ba la lah ka ri jong ngi ka la roi ki briew kumba 33,000 ngut; kata ngi la roi kumba 3,300 ngut **ha ka shisnem.**

Ha ka balang pat, ha kane ka snem ngi long kumba 52,000 ngut katba shiphew snem mynshuwa pat ngi la long kumba 45,000 ugut; kumta, ngi la roi ha ki 10 snem 7,000, bad kata ka mut, tang kumba 700 ngut shisnem shisnem. Lada ngi shim khate noh ia ki khristan na ka jingroi jong ka ri, ngi shem ba ka jingroi jong ki bymlong khristan ka long kumba 2,500 ngut, katba ki khristan pat ki roi tang kumba 700 ngut shisnem. Lano ngin jop ia kane ka ri haba kumne?

Ki don 401 tylli ki balang ha ka ri bad 348 tylli ki jaka ialap. Kata ka kdew ba ngi don ka jingialap kaba thikna ia ka Gospel tang ha ki 749 tylli ki shnong; hynrei ha ki kumba 1500 tylli kiwei pat ym pat shym don jingialap ei ei ruh hadien ba ka balang ka la don ha kane ka ri la 100 snem mynta. Kaba kum kane ka jinglong jong ka balang **ka dei ban pynpyrkhat jur ia ngi.**

Shim na ka liang ka Education pat. Ka dang don ka pyrthei bah pyrthei san kaba ka balang kam pat shym lah satia ban kynjoh da la ka kti. Lada ngi shim ia ki khynnah kiba hapoh 14 snem, ngi don hapoh ka balang 22.000 ngut. Shim ba kine ki long kiba nang ban pule bad thoh, bad ki don ruh hapoh ka jinghikai jong ka balang khristan. Kito kiwei pat kiba sah shabar ka balang, ki bymdon lad ban ioh jinghikai ei ei shaphang ka niam khristan ki dang sah kumba 1,15,000 ngut. Na ka bynta kine ki shilak tam ki

khynnah bympat long khristan, ka balang kam pat shym pyrkhat ei ei haduh kane ka sngi

La iathuh mano-re-mano ia ngi ba ka jingjngai na Shillong sha Nongstoin bad na Nongstoin sha khappud Ri Garo ka long syrïiem katjuh katjuh. Hapdeng Nongstoin bad Ri Garo ki dang don tang lai ne saw tylli ki balang. Ngi pyrkhat kumno shaphang kine kiei kiei?

Ki Skul Mission bad ki Skul Balang jong ngi ki ialeh aiu? Katno sien shitaiew ki iapule Baibl? Ngi don ki Skul Pynpaw, ki Jingiaseng Khynnah bad ki Jingiaseng Samla kylleng ka ri. Hynrei, haba kumta, balei pat ba don haduh 10,349 ngut ha kane ka snem, ki samla kiba la palat 14 snem hynrei kim pat nud bad kim treh ban shim ia ka Jingkhawai U Trai? Kheiñ pat ia kito kiba ngi la weng noh na ka balang da ki spah bad ki hajar shisnem shisnem; ngi la pyrkhat aiu shaphang kine? Ha ki Jingiaseng Presbytery bad Assembly ngi iabun ktien palat than shaphang ka tyngka shi ka tyngka! Ngin ioh tyngka nangno? Hynrei kaba kham kongsan nalor ka tyngka, ka jingkylli ka long, Hangno ki briew? Nangno ngin ioh ki briew kiba bit shisha ban trei ia ka kam? Ka jingdonkam kaba khraw tam jong ka balang ha kine ki por ka long ka mynsiem len lade, ka mynsiem iap ia ka ban im,—ki briew kiba la pdiang nun da shisha ia U Khrist ha la ka dohnud bad namarkata, kiba la thang iap ia lade naduh ba ki dang im na ka bynta la U Kynrad. U Trai Jisu U khot ia nga bad ia phi U ong, "Hakhmih, Nga ong ha phi, To khmih ia la ki khmat, to jngoh ia ki lyngkha; naba ki la byllieh lupa ia ka aiom ot!" (Ioan. 4:35)

Khie wad man ki lad bad man la ki dong,
Phin shem ia u kew ha ki ñiut ba jrong;
Iwei ruh ban iehnoh ban klet wat ai,
To lum ia ki baroh ha thiar U Trai.

Ki lyngkha ki byrlieh ki la ih bha,
Sa tang ia ki nongtrei ki ap mynta;
Ki nongtrei ki khyndiat ka kam ka bun,
Ka jinglut ka jingsep kan long shibun.

III. APPIL.

1. Ia baroh Nga phai sha phi baroh ki parabangeit baieit. Ia nangne, ngin iathew mar mar iwei i paramarjan ban ialam sha la U Nongpynim. Ngin sei da la ka boi baroh ban ialeh da ka baduwai, ka bakren, kaba iasylliok bad kino kino kiwei pat ki lad katba ngi lah ban shemphang bad ban ioh, ngin da wad jingiarap ruh na kiba kham san ban ia lade haba donkam. Ngin ialeh da kaba thew skhem haduh ba ngin da jop, na ka bynta ita iba ngi la buh na la ka dohnud, ban ialam sha U Jisu Khrist: Ngin leh ia kane da kaba bat skhem shisnem lynter. Lada ngin don 20 000 ngut na ka balang ki ban iakular bad leh kumne, bad tang 5,000 ngut kin jop ngin roi ha ki balang 5,000 ngut ha kane ka snem ka ban wan, ba i nangta ngin sa nang khambun khambun katba ki nang bun kiba wan sha ka balang.

2 Na ka bynta ki kynthei. Nga phai kham kyrpang sha phi ki parabangeit kynthei. Ka kut kaba skhem tam u Soitan ka dei ka kynthei. Une u soitan u la jop ia u Adam da ka kynthei. Ki babun ki rangbah ki la kyllon da ka kynthei. U Trai Jisu U la ioh rung sha kane ka Ri Khasi jong ngi da ka kynthei-- ka Nabon Ban jop ia ka kut u bymman kaba ha ka kynthei donkam ki kynthei ki ban long ki nongtrei, ki nongialap, ki tymmenbasan, ki ebanjelist, bad ka por ka lah ban poi, haba kin long ki pastor ruh ha la ki para kynthei.

3. Sha ka Assembly. Khatduh khatwai, nga phai sha ka Assembly. Ki sngi ki por mynshispah snem kim iadei shuh bad ka por mynta; ki la kylla shibun nadong shadong. Mynta ki por, ngim dei shuh ban pyrkhat ialeh ia u nongshun jong ngi da ki 'Tiehmaw, ki Ryntieh bad ki Khnam. Ngim long shuh ban ialeh ia ki liengsuiñ da kine Ym long shuh ban ialeh ia ki *Tank* u bymman da ki sum bad ki dieng tangon. Ha ki phang trei kam baroh, ki *specialists* bad ki *experts* ki long kiba ym bit duh shuh. Ka Assembly ka donkam eh mynta ki *specialists* ban trei hapdeng ki khynnah : ia kumno kumno ka donkam eh ki briew ki ban aiti ia la ka por bad ka bor na ka bynta ki khynnah, kumno ban thaw lynti na ka bynta jong ki ba kin

roi kin san ha ka jingitynnat U Trai. Ki Sunday School bad ki Jingiaseng Khynnah kin long kiba im; bad haba ki im, ka balang baroh kawei kan shadkmen. Kumjuh ngi donkam *specialists* ban trei bad ban im ryngkat bad ki samla kiba long ki syntiew kiba itynnat tam bad kiba iwbih tam jong ka balang Ki samla ki donkam ym ia ki rangbah nongialam ki ban shu ai hukum ia ki. hynrei wad la ki long kiba la rangbah, ki dei ban im lang bad iaid lang bad ki samla kiba da sngewthuh ia ki *problems* ne ki jingeh jong ki samla khnang ba ki lah ban ialam ia ki. Ngi donkam eh kum ka Assembly ki *specialists* ban ialam ia ka ha ka kam ialap ia ka Gospel Kine ki dei ban long kiba la ioh jinghikai ym tang ha ki rukom ialap ia ka Gospel, hynrei kiba la ioh jinghikai ha ka skul jong U Mynsiem Bakhuid, kiba im bad kiba iaid da U Mynsiem; namar ngi tip ba khlem ka bor kaba na neng, ym lah ban pynwan wad kawei ka mynsiem sha U Jisu Khrist.

Ka Assembly, kumba ka long mynta hi kam don *Scheme* ne *Plan* ei ei; kam don jingkheiñ jingdiah ; kam don ka plan na ka bynta ka jingpynim ia ki 2, 70,000 tam ki mynsiem kiba dang sah hapoh ka jingdum ha kane ka ri. Nga buh ha khmat ka jingpyrkhat ka Assembly ia kane ka kam *Ialap ia ka Gospel*, hato U Trai Jisu Un sngewsih ada kan buh ha ki kjat jong U ia ka Centenary Fund baroh kawei, ba Un pyndonkam katba U mon hi na ka bynta ka jingpynim ia kine ki mynsiem ?

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

IV DON KA BOR HA KA JINGKMEN U TRAI

"Wat sngewsih lymne iam; namar ka jingkmen U Trai ka long ka bor jong phi; hynrei khie leit, to bam ia ka bakhleiñ bad dih ia ka bathiang, bad phah ia ki bynta ha uta ha uba ym shym la khreh ei ei" (*Neh. 8:9, 10*)

Ha ka por jong u Nongiathuhlpa Jeremaiah ia ki khun Israel la wan jop da u Syiem Assyria bad la ringmraw ia ki sha Babylon. Hadien katto katne phew snem, U Syiem Persia u la leit jop ia ka Ri Assyria bad u la ialam mraw noh bun phew hajar ki Israel sha Ri Persia. Ha kane ka jingring mraw kaba sha Ri Persia, don napdeng ki Israel kiba la shongsah ha Assyria ki bym shym la iabud lang bad kito ki paidbah kiba la leit shata. Ki don napdeng kine ki Israel ki briew kiba donburom bad kiba stad. Ngi shem ia u Syiem Persia ba u la jied ia uwei u riewdonburom, kyrteng u Nehemaiah, ban long u nongrah khuri jong u. Ka kam nongrah khuri ka long kawei hapdeng ki kam ba donburom tam hapdeng ki syiem hyndai. Dei kine ki nongrah khuri kiba dei ban mad shuwa ia ki jingbam ba la buh ha khmat ki syiem, ioh don mano mano ba la buh bih ha ki. Ki nongrahkhuri ki long, namarkata, ki briew kiba donburom tam bad kiba shaniah tam hapdeng ki kam syiem baroh,

Ha ka ia ka babiang, u Nehemaiah u la pan shuti na u Syiem ban leit jngoh ia ka shnong Jerusalem, ka nongbah jong ki Israel ia kaba la pynjot noh da ki nong-Assyria Ynda u la wan phai. u la pan bor na u Syiem ban leit tei pat ia ki kynroh ka Jerusalem. Da ka jingkyrpad eh jong u, u Syiem Persia u la shah sngewbha. U Nehemaiah u la leit bad ka shikynhun ki briew jong u, bad ki la trei bad miet bad sngi ban tei pat ia ki kynroh ka Nongbah Jerusalem bad ki la pynieng pat ruh ia ka templ hapdeng jong ka. Ha ka

---

La iathuhkhana ha ka Centenary Assembly ha Mawkhar Shillong ha ka Sngi U Trai 30-3-41.

batrei ia ka kam jong ki u Nehemiah bad ka kynhun jong u ki la iakynduh ki jingeh kiba kat ki lumbah. Ki shipai u Syiem Persia ki la pynwit ia ki da ki laiphew rukom, ki da mudui ha u Syiem ba kine ki briew ki tei ka kut ia lade ban ialeh pyrshah ia u Syiem. Ki don ruh ki trairi kiba la long kum ki nongshetkylla ia ki Israel ha ka por ba wan jop thma u Syiem Assyria ia ki: Kine ki don ha ki ri lum Samaria, ki da wan pynwit pynthut da kaba wan lute bad wan iashoh iadat bad ki briew u Nehemaiah lynter ki sngi katba ki dang tei ia ki kynroh bad ia ka templ mane Blei hapoh nongbah Jerusalem. Ka kam ka long kaba eh bad kaba shim por slem kat ban tei ia ka kynroh sawdong ia ka nongbah.

Ha ka por ba la pynieng ia ki kynroh shnong katto katne, malu mala, u Nehemaiah u la ioh bor na u syiem ban leit phai noh sha la ka ri. U la ialam lem bad u kumba 40,000 (sawphew hajar) ngut ban leit kiew sha Jerusalem. Katta ngut kim pat long ki babun hapdeng ki jaidbynriew kiba don sawdong ia ki

Ka templ ruh ka barit la tei hapdeng jong ka shnong na ka bynta ka jingmane Blei jong ki. Kine ki paid nongwan phai ki la iakynduh shibun ki jait jingjynjar ba la pynshitom ia ki da ki shipai Persia kiba don ha ka ri, bad ki nongtuh nonglute napdeng ki briew traishnong jong ka Samaria bad kiwei kiwei ki jait riew dakaid. Ha ka jinglong kaba kum kata kine ki nongwan phetwir ki la sngew ia lade ba ki long ki mraw ha la ka ri. Ki la ud hakhmat u Nehemaiah bad khamtam ha khmat U Blei. Ki la iathuhkhana shaphang ki sngi barim jong ki kpa tymmen jong ki naduh ki sngi ba ki mih na Ri Ijipt haduh ki sngi jong ki Nongbishar bad ki sngi jong ki Syiem kumno ba ki la shongsuk kyrhai ha ka ri ba la ai ha ki kum ki riew laittuid. Ki la thrang ban iohsngew ia ka Ktien ka Hukum U Blei kaba ki babun na ki, kim pat ju iohsngew ia ka mynno mynno.

U Nehemaiah kum u nongsynshar bad u nongialam jong ki u la lum lang ia ki ha kawei ka madan bad u Esra Lyngdoh u la ieng ban pule na ka Kitab ka Hukum. Haba U la pule na kata ka Kitab, la pynkynmaw ia ki shaphang ki sngi barim jong ki kpa jong ki. Hadien ba la pule kumba lai

kynta, ki paidbah, uwei hadien uwei ki la iam pait dohnud, haba ki la pyrkhat ia ka jinglong synei jong ki mynta haba ki la ianujor bad kita ki sngi kiba mynshuwa jong ki kpa jong ki. Haba u Nehemaiah u la ioh ia kane, u la pynsangeh ia u Esra ba un ym pule shuh na kata ka Kitab, u da ong ba kane kam dei ka por ban iam. Katto; katba ki la iohsngew bad ki la iam, ong u Nehemaiah, ka la biang ia ki: ban shu iam lynter kan ym pynmyntoi ia ki: lada ki briew kiba baroh sawdong ia ki ki la long pyrshah ia ki, hynrei U Blei U la don ha ka liang jong ki. "*Wat sngewsih lymne iam namar ka jingkmen U Trai ka long ka bor jong phi, khie leit, to bam ia ka bakhleiñ bad dih ia ka bathiang, bad phah ia ki hynta ha uta ha uba ym shym la khreh ei ei*" Kine ki ktien u Nehemaiah ki dei ki ktien ba sngewrangbah shisha Ha ka jinglong lyngrult lyngram ka shnong ka thaw. ki kam ki jam, kan ym pynmyntoi ban sngewsih ne iam. Kum ban ong noh, u Nehemaiah u la kren ha ki khun Israel: Ieng joit, khie leit sha la ka jaka shong: leh sngewbha bad lehkmen ha khmat U Trai: ieng ryntih kawei ha kaba trei bad pyn lep ia ka kam kaba dang sah kaba U Trai U la aiti bad U la shaniah ha ngi: da ka baiam bad da ka basngewsih ngin ym lah ban leh ei ei. ai ba ngin lehkmen ha kata kaba U Trai jong ngi U sngewkmen, te ngin jop ia ki jingeh baroh.

Ha kane ka por, nga buh ia kane ka jingkylli: Haba katne ngi la ioh ia ki sngi jingpynkynmaw ia ki jingjia bad ki kam jong ka balang ha kine ki shispah snem ba la leit noh, kumno ngi sngew mynta? Ngin ialeit noh na kane ka Centinary Assembly da ka jingsngew noh mynsiem?

I. Wat sngewsih lymne iam.

Ka jingkit jingmut jong kine ki artylli ki ktien ka long: To kmen! Ha kine ki artylli ki dkhot kiba don hakhmat jong ngi, u Nehemaiah u la ai da ka kukum ia kine ki briew jong u ba kin ym mad jingsngewsih lymne iam. Ka long ka mon jong U Blei ia ngi baroh ba ngin sngewsuk, sngewhun, ngin sngewkhlaiñ bad sngewkmen ruh. Ka khubor jong nga mynta ha kane ka por ka long kane: KA JINGKMEN. Nga sngewtynnat ban ieng ha kane ka jaka, ha kane ka por,

ban iathuhkhana shaphang ba ka don shisha kaba kum kata kaba ki khot ka jingsuk bad ka jingkmen — *Ka jingkmen khristan* !

Ka khubor ba kynsai kaba don ia ngi kaba ngi wan sha kane ka Centenary Assembly ka long ba ngin ym leit phai noh nangne ki briew kiba sngewsih bad noh mynsiem. *Wat sngewsih lymne iam, hynrei te kmen*! Ka long ka mon U Blei, ka jingkwah jong U ia ngi, ba ngin long kiba sngewsuk, kiba sngewkhlaiñ bad kiba sngewkmen. Kane ka jingkmen khristan kam mut satia kata ka jingsngewbha mynsiem kaba tang shipor na ka bynta kino kino ki jingjia babha ba napar ba lah ban jia ha kano kano ka por. Ka mut ia kata ka jingkmen, ka jingsngewbha bad ka jingsngewhun kaba mih, kaba kyrsoi na shapoh, na ka mynsiem. Ka long kata ka jingsngewkmen kaba shlei ha ka mynsiem, ha kaba bah ia la ka diengphna, bad ha ka bashah ruh ia ki bajur ki jingialeh bad ki jingeh jong ka-ne ba jingim. U Nongiathuhlpa Isaiah shisem u la ong: "Ngan shadkmen eh ha U Trai, ka mynsiem jong nga kan sngewkmen ha U Blei jong nga; namar U la pynkup ia nga da ka jaiñkup ka jingpynim. U la pynphong ia nga da ka jaiñ ka hok, kumba u nongleit kurim u sien ia lade da ka jingsien syntiew, bad kumba ka nongleit kurim ka pynitynnat ia lade da la ki jingdeng" (Isa. 61:10). U Apostol Paul ruh u la kyntu ia ki khristan ha Philipi u ong, "To phin iakmen noh ha U Trai ha la ka sngi: te nga ong pat, *To iakmen*"! (Phil. 4.4) Ha kata ka sngi jong ka jingpynkyntang ia ki kynroh ka Jerusalem bad ka templ, haba la lum lang ia u paidbah Israel baroh ryngkat bad u Nehemaiah u nongsynshar bad u Esra rangbah lyngdoh, ki la pynlong ka jingkhawai niam kaba khraw, bad ong ka ktien: "Bad ki la kñia ia ki jingkñia shibun ha kata ka sngi, bad ki la lehkmen: namar U Blei U la pynkmen ia ki da ka jingkmen bakhraw; bad ki kynthei de bad ki khynnah ki la lehkmen: bad kumta ia ka jingkmen ka Jerusalem la iohsngew na sha jngai" (Neh. 12:43).

Ngi shem shibun ki sakhi na ka history jong ka balang ba ym don jingsngewsih ne jingiam haba ki briew jong U Blei ki iakynduh ia ki jingma, ki jingjynjar bad ki jingshah shitom ha kane ka pyrthei. (1) Ngi pule shaphang u Stephan, uta u martyr uba nyngkong jong ka balang, haba kito ki

nongshun jong U Jisu Khrist ki la ot shla bad ki la kyriat bniat pyrshah ia u: "Haba u la khmied shaiñ sha bneng, u la iohi ia ka burom U Blei, bad ia U Jisu ba U ieng sha ka kti kamon U Blei, bad u la ong, Hakhmih, nga iohi ia ki bneng ba la plie, bad ia U Khun U Briew ba u da ieng sha ka kti kamon U Blei." U Stephan u la shem bad u la mad ia kata ka jingkmen kaba palat ia u thylliej briew ban iathuh, ba haba la lynthem maw ia u, u la dem bad u la duwai u ong, "Ah Trai wat thew ha ki ia kane ka pop" (Ki Kam 7: 54-60) U la khlad noh na kane ka pyrthei da ka bakmen (2) U Apostol Paul u phla shaphang ia lade u ong, "Wat lada la theh noh ia nga kum ka jingainguh dih ha ka jingkñia bad ka jingshakri ka jingngeit jong phi. nga sngewkmen, bad nga lehkmen lem bad phi baroh. Bad kumjuh ma phi ruh to iasngewkmen, bad to iakmen lem bad nga" (Phil. 2: 17,18). Bunsien eh, haba U Blei U kwah ban pynlong ia ka jingim jongno jongno ka duitara ba un ioh tem ia ki jingkynud ba kynja bneng, u ju pynbaptis ia kata ka jingim da ki jingeh bad ki jingjynjar, kumba ngi shem ha ka jingim u Dabid Syiem bad u Isaiah Nongiathuhlypa.

Phi lah ban kylli: *Kaei ka daw jong kane ka jingkmen?* Ngi don ka nongrim kaba biang ba ka dei ia ngi ba ngin kmen. Ha kaba kumno ba ka dei ia ngi ba ngin sngewkmen? Ngi lah ban jer kyrteng katto katne ki daw kumne:

(i) Ka dei ia ngi ba ngin sngewkmen, namar ka jingsngewskhem ba ngi la shem ia ka jingmap phar ia ki pop bad ki jingpalat jong ngi, bad ba la pdiang ia ngi, ba ngin long dkhot ha kata ka kynhun ki ba-la-siewspah ha bneng bad kiba dang iasah ha kane ka khyndew. U Trai jong ngi U la kren kumne, "Wat kmen ha kane, ba ia ki mynsiem la pyndem hapoh jong phi; hynrei to kmen namar ba la thoh ia ki kyrteng jong phi ha bneng" (Louk. 10: 20).

(ii) Ka dei ia ngi ba ngin sngewkmen namar ka jingieit bah kajong U Biei, ba, haduh mynta la dang wallam ia ki mynsiem na ka pyrthei sha ka jingpynim ka jong U Jisu Khrist. Ki ktien U Trai jong ngi ki dang treikam haduh kane ka sngi, "Nga ong ruh ha phi, ba shibun kin iawan na mihngi bad na sepngi, bad kin iashong shaniah lem bad

u Abraham bad u Isaak, bad u Jakob ruh, ha ka hima ki bneng" (Math. 8:11).

(iii) Ka dei ia ngi ba ngin sngewkmen namar ka jingkyrmen ia ka burom ka bakhraw. "Ynda la paw U Khrist, Uba ka jingim jong ngi, ynda kumta phi ruh phin paw lem bad U ha ka burom" (Kol. 3:4). Yn don ka jingkmen kaba kat kata ha kane ka pyrthei.

(iv) Ka dei ia ngi ba ngin sngewkmen namar kata ka jingiasyllok bahun bathiang kaba ngi don bad la U Nongpynim kumjuh ruh bad U Kpa jong ngi Uba ha bneng. "U Blei U long Uba lah ban shaniah. da Uba la khot ia phi sha ka jingiasyllok U Khun jong U, U Jisu Khrist Uba U Trai jong ngi" (1 Kor. 1:9).

Ko ki parabangeit baieit, ka jingkhot ia ngi na neng ka long, "Wat sngewsih lymne iam; namar ka jingkmen U Trai ka long ka bor jong phi."

II. Ka jingkmen jong U Trai

Kane ka por rakhe jong ngi ia ka jingdap shispah snem ka jingwan poi ka Gospel shane sha ki Ri Lum jong ngi, ka dei ka por ba ngi dei ban sngewkmen bad iaroh ia U Trai namar kane ka jingai jong U ia kane ka jingaiei bakhraw eh jong U. La wallam ia ka Gospel da ki shakri jong U Blei na Ri Wales. Ka Balang ba la seng ha kane ka ri kam dei ka jong ki nong-Wales. Ki la long tang ki atiar ba U Blei U la pyndonkam ia ki ban seng ia ka Balang jong U hangne ha Ri Khasi. Haba katne ka balang ka la roi bad ka la ieng skhem, ngim don jingartatien ba U Blei ha kane ka por U sngewkmen halor la ka kam ki kti jong U. Ki don shibun ki jingjia ha kane ka pyrthei ha kiba ngi tip ba U Blei U sngewkmen Naduh ka por ba U Blei U la thaw ia kane ka pyrthei ki don ki ktien kiba ong, "Hadien kata, U Blei U la iohi ia kiei kiei baroh ba U la lah thaw, hakhmih ruh, ka la bha eh" (Jen 1:31). Haba U Blei U la iohi ba *ka la bha eh*, U la dei ia ban sngewkmen. Ha kawei ka jaka la thoh kumne shaphang ka jingkmen U Trai: "Bad U Trai U Blei Un pynroi kyrhai ia me ha ki kam ka kti jong me baroh, ha u soh ka met jong me, bad ha u soh ka ri jong me, ia ka ban bha: naba U Trai Un lehkmen pat halor jong me ia ka ban

bha, kumba U la lehkmen halor ki kpa jong me" (Deut. 30:9). Haba U Blei U lehkmen, "Ki kalur maynstep ki iarwai lang, bad ki khun U Blei baroh ki iarisa namar ka jingkmen" (Job. 38.7). Hapdeng ki jingthaw bad ki jingpynlong baroh, *u briew uba hok* u long ka kam kaba donburom tam jong U Blei. Haba U Blei U ioh ia ki samla, kumjuh ruh ia ki rangbah bad ki kynthei ba ki ieng skhem pyrshah ia ki eriong bah ba shyrkhei jong kane ka jingim khlem khih, U Blei U sngewkmen! Haba U Blei U sngewkmen kumta, ka dei ia ngi ruh ban sngewkmen ha kane ka por.

Haba ngi kynmaw shaphang kata ka jingjia kaba khraw tam na ka pyrthei kaba long ka jingwan long briew U Khun jong U Blei ha kane ka pyrthei, ong ka ktien, "Uta u Angel U Trai U la ong ha ki, Wat sheptieng; naba hakhmih, nga wallam ha phi ia ka khubor babha ka jingkmen bakhraw ka ban long ha ki briew baroh: naba ha kane ka sngi la kha ia phi,ha ka shnong u Dabid, ia U Nongpynim, Uba long U Khrist Uba U Trai. Bad kyndit kyndit la don lem bad uta u Angel bun bah u paidbah ka bneng ki da iaroh ia U Blei, ki da ong ruh, Ka burom ha U Blei ha ki najrong tam eh, bad ha ka pyrthei ka jingsuk hapdeng ki briew ha kiba U sngewbha eh" (Louk. 2:10-14). Ha ka por ba U la thaw ia ka pyrthei U Blei U la sngewkmen Ha ka por ba U la thaw bad pynlong ka jingpynim kaba khraw ia u khunbynriew ki Angel bad ki paidbah riewkhuid ki la iarisa da ka bakmen, ha kine U Blei U la kmen eh. Ha kane, ngi la dei ban iasoh lang ha kata ka jingkmen ka jong U Blei lem bad ki riewkhuid jong U.

Ka Ktien U Blei ka iathuh shuh shuh ia ngi ba U Blei ryngkat bad ka bneng baroh ki shadkmen haba uwei u nongiaidwar u wan phai bad u kylla ka bamut. U Trai Jisu, shisien U la ong: "Nga ong ia phi, ba kumta ka jingkmen kan long ha bneng na ka bynta uwei u bapop uba kylla ka bamut, ban ia na ka bynta ki khyndaiphew khyndai ki bahok ki bymdonkam ia ka jingkylla ka bamut" (Louk. 15:17). Haba U Blei U kmen, ka shonghok ia ngi ruh ban lehkmen lem bad U. Haba ngi tip ba U Blei U sngewkmen haba uwei u nongpop u wanphai sha ka sem jong U, katno tam ka dei ia ngi ban thaw ia ki lad baroh ban pynwan ia ki briew sna

U Jisu Khrist ba U Blei Un sngewkmen bad ba ma ngi ruh ngin ialehkmen lem bad U.

III. Haba ngi lehkmen ha kata kaba U Blei U sngewkmen, ngi nang iohbor ia lade.

Ia kaba kumno U Blei U sngewkmen eh? Ngi tip na ka Ktien U Blei, bi U sngewkmen eh haba ki briew jong U ki jop ia ki jingeh bad ki jingpynshoi. Ka don kawei ka ktien kaba ong kumne: "Yn khot ia pha Hephsiba, bad ia ka ri jong pha Beulah: namar U Trai U sngewbha ha pha, bad ia ka ri jong pha yn pynshongkurim. Namar kumba u samla u shongkurim ia ka theisotti, kumta ruh ki khun shynrang jong pha kin shongkurim ia pha: bad kumba u nongleitkurim u shadkmen ha ka nongleitkurim, kumta ruh U Blei jong pha Un shadkmen ha pha" (Isa. 62: 4, 5). Ha kawei ka jingiakhreh jingrwai kyntiew kurim ha ïing jong uwei u samla rangbah, ki la iadon shibun ki samla shynrang bad kynthei ki da iarwai shongshit ryngkat bad kaba iashad sngewbha ban pynkhreh na ka bynta ka jingkyntiew kurim uta u samla kaba lajan poi sa tang shisngi arsngi. Ka la ,ia ba uwei u longkñi longkpa uba na kawei pat ka shnong u la wan poi kyndit, bad u la ieng hapdeng kita ki samla, u la kyrdein kjat artad u da ong, "U jong ngi u la jop! u jong ngi u la jop." Ki longkmie ki longkpa, ki paralok parajor ki iashadkmen lang bad u khun u ksiew jong ki haba u jop ha ka Eksamin ne u ioh kiew nam kiew burom ha ka kam jong u. Katno tam ruh U Blei U shadkmen halor u paid jong U haba u jop ia ki jingeh bad u shadkmen ka mynsiem. Haba ngi shadkmen ha kata kaba U Blei hi ruh U shadkmen, ngi nang iohbor shuh shuh bi ngin nang jop shuh shuh ngin nang kiew shuh shuh. Ha kano kano ka kam kaba ngi ai jingkmen ia U Blei ngi pynkhlaiñ ia lade, bad U Blei ruh U aibor shuh shuh ia ngi ba ngin ieng ha ka liang jong U. **Don ka bor ha ka jingkmen U Trai!**

"Wat sngewsih, lymne iam!" Katba ka jingsngewsih, ka jingsheptieng bad ka jingduh jingkyrmen ka pyntlot bad ka pynringswai ia u briew ban pyniap ia u wat naduh ba u dangim, ka jingkmen pat ka pynkhih im, ka aibor thymmai, bad ka pynkhie samla arsien wat ia kiba la tymmen do do. Ai

jingkmen ia ka shakri ïing jong phi, kan khie thiah kynih u 'iarnyngkong, bad shuwa ba phin khie thiah la dep lut baroh ki kam ïing kam sem; hynrei ai jingdiaw bad jingsngewsih ia ka, kan khieshohrih man ka step,-kan khie thiah phra khyndai baje Ngi lah ban leh ia kata kaba imat bymlah satia ban leh ha kaba nyngkong, tang lada ngi sngewkmen ha kata kaba U Blei U kmen U Apostol Paul u ong shisien, "Nga lah ban leh *ia kiei kiei baroh* ha uta uba pynshait bor ia nga." (Phil. 4:13).

"To iakynud sngewtynnat ia U Trai, phi ka pyrthei baroh. To shukri ia U Trai da ka jingkmen: to wan ha khmat jong U da ka jingrwai. To tip ba U Trai U long U Blei: long ma U Uba la thaw ia ngi bad ngi long ki jong U; ngi long ki briew jong U bad ki langbrot ka jaka phlang jong U To rung sha khyrdop jong U bad ka jingainguh, bad sha ka phyllaw jong U da ka jingiaroh: to ainguh ia U. bad to kyrkhu ia ka kyrteng jong U. Naba U Trai U long Uba bha; ka jingisnei jong U ka neh bymjukut: bad ka jingshisha jong U pateng la pateng bynriew" (*Salm. 100*)

Ia, ngin ialeit noh nangne, bad ngin leh ia kata kaba U Blei U la kren ha ngi bad U la iathuh ia ngi ban leh ha kine ki sngi Sentinari: "Khie leit, to bam ia ka bakhleiñ, bad dih ia ka bathiang, bad phah ia ki bynta (bhah) ha uta ha uba ym shym la khreh ei ei."

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist Amen.

V. KA JINGAI BA KYNJA MYNSIEM
(ROYAL BOUNTY)

"Te u Syiem Solomon u la ai ha ka Syiem Sheba ia ka jingkwah jong ka baroh, kaei kaei ruh kat kaba ka la pan, nalor kaba u Solomon u la ai sngewbha ha ka kum u Syiem, Kumta ka la leit wan noh, bad ka la leit sha la ka ri hi, ma ka bad ki shakri jong ka" (*I Ki Syiem 10:13*).

Ha kane ka dkhot la iathuhkhana shaphang ka jingleit-jngoh jong ka Syiem Sheba kaba na Ri Ethiopia kaba ha Aphrika, ia u Syiem Solomon jong ka Ri Israel. Haba ka la iohsngew ia ka jingbna shaphang ka nam, ka burom, ka spah, bad ka jingstad jong u Solomon, ka la leit ban jngoh ia u ryngkat bad ki paid nongbud jong ka, ki bastad bad sian tam na ka hima jong ka. Ka la leit rah shibun ki musla jingiwbih, ka ksiar bad ki mawkordor ban ai sngewbha ia u Syiem. Haba ka la poi, ka la sngewphylla haduh katta katta ban iohi ia u Syiem bad ki briew jong u, bad ban iohsngew ruh shaphang ka jingstad jong u. Ka la kren kumne ha u Syiem, "Ka la long ka jingbna kaba shisha kaba nga la ioh-sngew ha ka ri jong nga hi shaphang ki jingleh jong me, bad shaphang ka jingstad jong me. Hynrei ngam shym la ngeit ia kita ki ktien haduh ba nga la wan, bad ki khmat jong nga ki la lah iohi ia ka; te hakhmih, shiteng ruh ym shym la iathuh ha nga: ka jingstad bad ka jingmanbha jong me ki palat ia ka nam kaba nga la ioh bna" (I Syiem 10: 6,7).

Ka Syiem Sheba ka la sah sngewbha ha ïingsyiem u Solomon da ki bun taiew bad ka la iohi lut ia kiei kiei baroh kiba don ha ka ïingsyiem bad ia ki rukom iaid rukom ieng jong u Syiem hakhmat ki bakhraw jong ka hima jong u bad ia ki rukom jingmane Blei jong u. Haba ka la khreh ban leit wan noh sha la ka hima ka la pan shibun na u Syiem kat kaba ki khmat jong ka ki iohi bad ka dohnud jong ka

---

La iathuhkhana ha ka Assembly ha Shillong 25-3-45.

ka kwah. U Syiem u la ai lut khlem tyngkai ia kaei kaei ruh kat kaba ka la pan. Hadien ba ka la biang, ka la hun ka jingkwah jong ka, haba kan sa mih ban leit wan noh, u Syiem u la ai sngewbha ha ka ia ka jingai sngewbha ba kynja syiem kaba lehse kam nang ban pan ne ka lah ban long ba ka sngewlehralñ namar ba ka palat than. Kane ka long ka sobjek jong nga ha kane ka por.

Ka jingai ba kynja syiem ne *Royal Bounty*, kaba ngi lah ban khot ha ki ktien ki Testament Bathymmai, *ka jingai lang tam.*

I. Ka jingai ba kynja syiem, lane, ka jingai-lang-tam ka long ka nongrim ba tynrai jong ka jingim kaba khraw, ka jingim kaba donburom bad ka jingim kaba dei iaroh.

(*a*) *Ia ngi ki briew.* Ka long kaba shai kdar ia ka jingim jong ngi ki briew, haba ki lok jong ngi ki wan poi sha ïing, ngi ai jaka shong ia ki; nalor kata, ngi tyrwa sha ia ki; shuh shuh ngi tyrwa bad ka ja ruh; nangta shuh shuh ngi tyrwa ba kin da sahmiet bi ngi. Kane ka long ka rukom jinglong kaba ngi kheiñ donburom bad ngi da iaroh khana ruh haba ngi mad ia kaba kum kane na ki paralok ne kiba ithuh ithaw jong ngi. Kane kaba ai lang tam nalor kaba donkam ka long ka kam kaba donburom tam ha ka jingñiew jong ngi parabriew. Ka jingai lang tam ka nang pynjrong shuh shuh ia u briew uba la jrong lupa ; ka nang pyntam shuh shuh ia ka jinglong bakhraw jong u briew. Ka dei kata kaba *tam*, kaba palat ia kaba la khmihlynti, kaba long kaba kordor eh ha ka jingñiew jong ngi kaba parabriew. Ban shu long tang kat kaba shu dei ban long paidbah; ban shu leh tang katta katba ialeh lem ki parabriew baroh, ka long tang kaba shu iamemmem, ka long kaba khim jingmut, ka bymdon dor ban sngewnguh ne ban iathuhkhana iaroh. Dei kata kaba tam, kaba palat ia kaba la khmihlynti, kaba ring ia ka jingieit bad ka jingsngewburom. I kpa jong nga, haba ai sha ia I, I ju kren khñium haba ai sha khlem da shlei bad sha ka peris de. Dei kaba shlei, kaba tam, kaba wallam jingiaroh bad kaba kyntiew burom.

(*b*) *Ia U Blei.* Kane ka dei ka lynti, ka rukom. ka dustur ba U Blei U shait leh ia ka jingpynlong baroh kawei. Ngi tip ba U Blei U la thaw ia ka pyrthei na ka bynta u

briew. Ia kiei kiei baroh U la shu kren tang da ka ktien, U ong, "Long" te ka la long; hynrei ia u briew U la da thaw da la ki kti bad U da pyrsad ia ka mynsiem hapoh jong u na ki tyllie wkhmut jong u. Haba u briew u la im, ka la dei ban biang. Haba U Blei U la khmih ha u, U la hun bad U la sngewbha eh. Ka la ibiang ia u briew haba U Blei U la thaw ia u jingthaw uba nang ban kren briew ban iakren bad U Blei; ka la i biang ia u briew ba u im, u iaid, u ieng, u pyrkhat u pyrdaiñ, u rwai, u siaw, u shad u kmen. Hynrei katno ba u briew u long bad u lehtrai ia ka pyrthei baroh kawei, U Blei U ai ha u briew ki *extras*, ki jingai bakynja syiem, ki jingai lang tam. Khmied ia ki khmat sha ka sahit bneng, katno ka itynnad ki lyoh kiba jngi ha ka suiñ bneng. Lada U Blei Um shym la thaw ia kitei ki lyoh, ym don unnapher ia u briew, un im hi bad un long kumba u long. Hakhmih ka sim ïing ka her na khlich ki briew ha kane ka madan! Balei kumne? ka duna aiu ia ngi lada kato ka sim kam shym her kumba ka la leh kumto? Ka jingiaseng jong ngi kan iaid hi khlem thut, naduh ki jingrwai, ki jingiaroh bad ki jingiathuhkhana. Khmih utai u 'tiew kulab uba dang phuh bha! Kan lei lada U Blei Um shym la thaw ia utai u 'tiew kulab? Kan ym lei lei, kan ym ktah, kan ym pynwit, kan ym pynmyntoi ia ngi haba ngi ialong jingiaseng Assembly kumne. Parabangeit baieit! Kane ka dei ka rukom bad ka dustur ka jong U Blei. Nalor kaba U Blei U la thaw ia ngi bad U la ai ia ka jingim bad ka mynsiem de, U la ai ha ngi ki *extras*, ki jingai ba kynja syiem, ki *Royal Bounty* kiba ngim lah kit lah bah shuh, kiba ngim lah ban ñiewtang ba ngim ñiew kyrteng. U Blei U long Uba kumta: ngi shadkmen, ngi iaroh, ngi pyndonburom ia u namar kine baroh. Ngi kynmaw ia kito ki ktien ba ngi la ju spel na ka Kitab Ki Salm ka lynnong 23 kaba ong, "Ka khuri jong nga ka shlei"! U Blei U ai sha ia ngi; ryngkat bad ka sha U ai ruh u phan, ka shriew, u ruti ka makhon ba ngin tah sha. Ka jingbha sbun ban ka jingieit ka jong U Blei ia ngi ka shu shlei lynter, bad kumta ruh U pynshlei ia la ki jinglehbha jong U ia ngi. Kine ki jingai lang tam ki jong U ia ngi ki long ka dak jong ka jingieit bad ka jinglong bakhraw jong U kaba ym don jingthew.

Kito baroh ki briew kiba ngi ñiew ba ki long ki riew-khraw bad ki babha sbun, ki long kumta shisha namar ka khuri jong ki ka shlei shi shlei. Khamtam ki long kumta kito ki briew kiba im jan eh ia U Blei. To ngin wallam hangne kawei-ar ki nuksa na ka jinglong U Trai Jisu jong ngi. (1) Ha kawei ka sngi katba u dang don ha kawei ka ïing ha Kaperman, la wan bah sha u ia uwei u briew uba pang iap shiliang da kaba pynhiar ia u na tnum ïing namar ym don jaka shuh ban pynrung ia u na jingkhang. Haba U Jisu U la khmih shaiñ sha une u nongpang U la sngewsynei ia u u da ong, "To kyrmen ko khun; la map noh ia ki pop jong me." U nongpang u la kwah ia ka jingkoit na ka jing-pang jong u, hynrei U Jisu U la leh palat ia kaba donkam. U nongpang u la ioh ym tang ia ka jingkoit, u la ioh ruh ia ka jingmap ia ki pop jong u. Nangta U Jisu U la ong ia uta u nongpang ba iap shiliang, "To ieng, to rah noh ia la ka jingthiah, to khie leit ruh sha la ïing" (Math. 9:1-8). Nalor kaba U Jisu u la pynkoit ia uta u nongpang bad nalor ka bamap noh ia ki pop kiba ym lah ban iohi da ki khmat ki briew, U la ai ha uta u briew ka *Royal Bounty* kaba long ka bor kat ban pynlah ia u ba un bah hi ia la ka jingthiah. (2) Ha kawei pat ka por, hadien ka jingmihpat jong U, U Jisu U la leit shem ia la ki synran ha Duriaw Galilaia ba ki dang iatong dohkha. Kim shym la ngat dohkha haba ki la ialehshitom baroh shimiet. U Jisu U bymjunang bad U bymjumlien ia ka kam tong dohkha, haba U la iohi ia ki U la ong, ko khynraw! phi la iaioh dohkha? Ki la jubap ia U, Em. U la ong ha ki, "Bret ia ki jar sha phang kamon jong ka lieng, te phin sa shem. Ki la iabret namarkata, te kim lah shuh ban iaring ia ka namar ka jingbun ki dohkha" (Ioan. 21:5,6). Ki Dohkha ki la ngat 153 tylli haduh ba ka jar ka la jan kad. Ki la donkam, lehse, tang shiphew ne arphew tylli duh; hynrei da ka ktien U Jisu ki la ioh haduh 153 tylli. Da shisha kane ka long ka Royal Bounty ne ka jingai lang tam kaba ym long iakren shuh.

Parabangeit baieit, to long ki bakhraw haduh ka babiang haduh ba ka khuri jong phi kan da shlei Sa shisien nga khot ia phi, to long kiba riewbha haduh ba ki synduk tyng-ka jong phi kin da shlei. Nga khot pat sa shisien, to long

phi kiba khlaiñ haduh ba phin da ioh ai ia ka bor jingkhlaiñ jong phi ban kyrshan ia ki batlot baswai.

II. Ka jingai ba Kynja Syiem, ne ka Royal Bounty ka jong U Khrist ia ka pyrthei.

Ym shym la iathuh kyrteng satia shaphang kata ka *Royal Bounty* ne ka jingai lang tam kaba u Syiem Solomon u la ai ia ka Syiem Sheba. Kata kam pher ia ngi. Ngim da sngewdonkam tip ia kata. Kaba don jingiadei bad ka jingkwah jong ngi ka long ba ka la don ka *Royal Bounty* ne ka jingai lang tam ka jong u Syiem ia ka Syiem.

Nga kwah ban ring ia ka jingpyrkhat jong phi ha kane ka por sha ka *Royal Bounty* kaba U Khrist U la ai ha ngi. Ngi sngewkmen ban phla ba haba ngi la wan bad ngeit ha U Jisu Khrist U la ai ha ngi ia ka jingim kaba bymjukut: U la ai ha ngi ia ka jingdonkam jong ngi baroh kiba dei ia ki met bad ki mynsiem jong ngi haba ngi pan na U. Ngi sngewkmen ka mynsiem bad ngi iaroh ia U Blei na ka bynta jong kine baroh. Hynrei nalor kine baroh U aibor bad ai mynsiem ia ngi ban kiew kham shajrong, ban iaid kham shaphrang. U nang pynkhraw, U nang pyniar ia ki jingkwah jong ngi, U da pynlong ia ngi ba ngin khmihlynti ia kiei kiei kiba khraw shuh shuh na U Blei, bad ban pyrshang ia kiei kiei kiba khraw na ka bynta jong U bad ki parabriew. Dei Une U Jisu Khrist Uba la pyntrei da la U Mynsiem Bakhuid jong U, ba ngi ki nongshong shnong ha kine ki ri lum ngin khmih kham shajrong ban iakynjoh sha ki kyrdan jong ka jingstad naduh ki liang kiba kynja pyrthei haduh ki liang kiba kynja mynsiem. Dei da ka jingpyrsad mynsiem U Mynsiem jong U Jisu Khrist ba ka la kyrsoi napoh ki dohnud jong ngi ba ngin nangroi ngin nangsan shuh shuh ha ki rukom shonglang sahlang jong ngi bad ha ki rukom longbriew manbriew kiba baroh sawdong. Dei da ka nuksa ka jingim Une U Jisu Khrist jong ngi, ba la kyrsiew pynim thymmai ia ki jingkwah jingthrang jong ngi ba ngin nang iakynjoh sha "kiei kiei kiba shisha, kiei kiei kiba donburom, kiei kiei kiba hok, kiei kiei kiba khuid, kiei kiei kiba itynnat, bad kiei kiei kiba dei iaroh" (Phil. 4:8). Haba U Jisu Khirst U la don ha kane ka pyrthei,

U la iaid kylleng U da ong, "Nga la wan ba kin ioh ka jingim bad ba kin ioh kyrhai ruh ia ka" (Ioan. 10:10)

Phi kwah ban tip ia ki jingkwah jong ngi ba ngi pan na U ba Un ai ha ngi? Phi kwah ban tip ruh U ai aiu ha ngi kaba lang tam nalor kaba ngi ngi kwah bad ngi pan? Ngan iathuh ia phi tang katto katne na kita kiba ngi kwah eh ban ioh, (1) Ngi kwah ba un ai kpu ia ngi ha kajuh ka rukom kumba U la ai ia ka manna ha ki khun Israel ha Ri khlaw; hynrei U tyrwa ha ngi ia U Kpu jong ka Jingim Uba lada ngi bam ia U ngin ym thngan shuh junom junom. (2) Ngi kwah ia U ba Un ai ha ngi ia ka Um ban pynjah sliang; hynrei U U tyrwa ban ai ha ngi ia ka Um ka Jingim kaba kyrsoi sha ka jingim babymjukut (3) Ngi kwah ia U ba Un wan ban long U nongialam ia ngi haba la ker tawiar ia ngi da ka jingdum bad ki nongshun na baroh sawdong; hynrei U, U la wan ban tyrwa ia lade ban long U Nongpynim ki briew: "Une U long shisha U Khrist U Nongpynim jong ka pyrthei" (Ioan. 4:42). "Naba U Khun U briew U la wan ban pynim ia kaba la jot" (Math. 18:11) (4) Ngi kwah ia U ba Un ai ha ngi ia ka jingim kaba slem ha kane ka pyrthei: hynrei U, U tyrwa ha ngi ba Un ai ia ka jingim kaba bymjukut: "Ma Nga te Nga ai ha ki ia ka jingim bymjukut: bad kin ym iajot shuh lano lano ruh, lymne uei uei ruh un ym knieh kynthet ia ki na ka kti jong Nga" (Ioan. 10:28). (5) Ngi kwah ia U ba Un long U Nonghikai jong ngi; hynrei U, U tyrwa ha ngi ia lade hi ba Un shong hapoh jong ngi bad ba Un long ia ngi U Phniang jong ka jingim.

Don bun ki briew kiba iarohkhana ia U Jisu Khrist namar ka jingkhraw mynsiem jong U. Kane kam pat biang ia U. U long palat ka jingkhraw ban ia kaba ki briew ki lah ban thew ia U. Kumba "*U Blei U long ka jingieit,*" U Jisu U long ka Jingieit kaba Tylli U la ai tylli ia lade ban pynioh ka jingim ha kito kiba la jot bad la rem. Ngin ym klet ia ki ktien jong U kiba U la ong, Nga la wan ba kin ioh ka jingim kaba dap kyrhai, lane ka jingim kaba kynja syiem, ka jingim kaba lang tam.

P: rabangeit baieit ha U Trai, nga sngewsarong ban pyrkhat shaphang ki para-ri kiba la poi sha ki kyrdan kiba

hajrong ba ki lah ban iaieng tyrpeng para tyrpeng bad ki briew na kiwei pat ki jaitbynriew. Nga kyrpad ban iathuh ia phi, ko ki paralok, phim lah ban long ki bakhraw shisha; kata ka jinglong bakhraw jong phi kaba phi don mynta, phin ym lah bat ia ka iymda phi don ka jingim kaba shlei-ka jingim ba dap kyrhai, ka jingim kaba don tam ia kaba biang ban pyndonkam ia lade. Nga appil sha phi ki parasamla ha ka ri! Phi don jingthew shaduh ka kyrdan ban long ki bakhraw haduh ban da shlei ka jingim na ka bynta kiwei pat? Para nongiatrei ia ka kam U Kynrad, to ngi iaïit ia lade ban khmih kiba ki *Royal Bounties*— Ki jingai ba kynja syiem ba ngi don ban ai ia kiwei pat nalor kata kaba dei ia ngi ban ai?

III. Da kumno ngi lah ban ioh ia kane ka jingim ba kynja Syiem?

Ngi sngewkmen ban tip ba ka don kaba kum kata ka jingim. Ka long ka jingim kaba ngi lah ban ioh. Kata ka jingim ka dei kata kajuh kaba U Trai jong ngi U Jisu Khrist U la wan khmang sha kane ka pyrthei, ban tyrwa ha nga bad ha phi. Kata ka jingim ka long ka jingim kaba khuid, kaba synlar bad kaba itynnat naduh khyndew haduh bneng: "Bad ia phi, kiba la long mynno mynno ruh ki khun soh syiem bad ki nongshun ha la ki jingmut ha ki kam basniew jong phi, hynrei mynta U la pyniasuk noh ha ka met ka doh jong U da ka jingiap, ia ka ban pynieng ia phi ki bakhuid bad kiba khlem pop bad kiba khlem jingduna ha khmat jong U" (Kol. 1:21:22). Kata ka jingim ka long ka jingim jong ka jinglong bakhraw ha ki mynsiem jong ngi kaba iasyriim bad kata ka jingim jong U Trai jong ngi: "Naba ia ka jingieit U Blei la theh iar noh buk buk ha ki dohnud jong ngi da U Mynsiem Bakhuid, ia Uba la ai noh ha ngi" (Rom 5:5). Kata ka jingim ka dei kata kaba wad ban ia-ai bynta lem ia lade bad kiwei pat ki parabriew: "Ha ka sngi kaba khraw jong ka jingkhawai niam, U Jisu U la ieng, bad U la pyrta U da ong, Lada uno uno ruh u sngewsliang, ai ba un wan ha Nga ba un dih ruh; jar uba ngeit ha Nga, kumba la ong ka jingthoh, Ki wahum baim kin iatuid noh na ka dohuud jong u" (Ioan 7:37,38). Kata

ka jingim ka long kum kata kaba u Apostol Paul u la phla shaphang ia lade, "Namar ia nga la theh noh lupa kum ka jingainguh dih, bad kata ka por ka jingleit noh jong nga ka lajan. Nga la ialeh ia kata ka jingialeh babha. nga la pyndep ia la ka jingphet, nga la ri ia ka jingngeit. Naduh mynta ia nga la buh ia kata ka pansngiat ka hok, ia kaba U Trai, Uta U Nongbishar bahok, Un ai ha nga ha kata ka sngi" (2 Tim. 4:6-8).

U Trai jong ngi U la tyrwa ha ngi ia kaba kum kane: "Shisha shisha Nga ong ha phi, uta uba ngeit ha Nga, ia kita ki jingleh kiba nga leh ma Nga, uta ruh un leh; bad ia kiba kham khraw ia kine un leh" (Ioan. 14;12). Katno ka jingim kaba sngewkordor bad kaba sngewdonburom! Ban leh ia ki kam kiba kham khraw ia kiba U Trai Jisu U la leh! Kine ki dei ki kam kiba long jingkyrkhu ia kiwei pat: Ki dei ki kam jong ka jingpynim, ban pyllait im ia ki briew kiba la ngop ha ka pop bad kiba la shah teh kynjri ha u Soitan.

Nga appil sha phi ki paralok bad ki parabangeit kiba la ioh mad ia ka jingnang jingstad kaba kham haneng! Khublei shibun eh ia phi! Phi la leh bha! Phi la pyndonburom ia la ka jaitbynriew! Phi la leh ia la ka kamram! Ka long kaba dei iaroh suda kaba phi la leh da la ka jingtrei shitom! Phi la ot ia u soh ka jingtrei shitom jong phi. Nga phai sha phi ha kane ka por, ban ong ba kane baroh kam pat shym la biang ia phi. Ka ri ka donkam eh ia phi! Ka jaitbynriew Khasi jong ngi ka donkam eh ia phi na ka bynta ban pynriewspah ia ka, ha ka liang ka spah ka phew, ha ka liang ka bam ka dih, ha ka liang ka longbha longmiat, ha ka liang ka longbriew manbriew, bad ha ka liang ka jinglong mynsiem ruh.

U Trai Jisu haba Un sa kiew noh sha bneng, U la kren ia nga bad ia phi kine ki ktien khatduh:

"Kumba U Kpa U la phah ia Nga sha ka pyrthei, kumta ruh Nga Nga phah ia phi"

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

VI. U JISU KHRIST U LONG NYNGKONG BAD KHATDUH

"U Khrist ha phi, ka jingkyrmen ka burom" (*Kol. 1;27*)
"U Jisu Khrist U long Ujuh mynhynnin bad mynta, bad sha bymjukut" (*Heb. 13:8*).
"Nga long ma Nga U Alpha bad U Omega, U Banyngkong bad U Bakhatduh, U Basdang bad U Bakut"
(*Jingpyn. 22:13*)

Ngi im ha ka aiom kaba phylla eh ha ka history jong kane ka pyrthei:—

1. Ngi ieng lyngngoh haba ngi iohsngew bad ngi iohi ia ki jingkylla bad ia ki jingiathung baji ki briew bad ki jingjia ha pyrshah ka jingiohi ki khmat bad ka jingiohsngew ki shkor jong ngi. Ngi sngewlyngoh ban iohsngew shaphang ka jingmih bad ka jingkyllon jong ki Hima bah, ki Hima rit bad ki sorkar hima kawei hadien kawei; bad hateng hateng ngi sngew ia lade kumba ngi im ha ka ri ka jingphohsniew haba ngi iohsngew katno sien bad katno wat ba la iathnam bad ba la iatar lyngkhot lyngkhai bad pynkylla lyer ia ki dulir iateh lok parahima, ki jingiakren lok ha ki dorbar, ki synjuk lang ki hima, ki jingiakhlei juban lak kawei ka hima bad kawei pat. Ka imat eh kumba ym don kaei kaei ruh ha sla jong kane ka pyrthei kaba lah ban ñiew kum kaba kyntang bad kaba shongnongrim. Ha ka liang ka jingstad *Science* ruh ngi iohi ba ka iaid stet haduh katta katta ba uno uno u riewstad uba shem ia lade uba donnam mynta ka sngi, lashai pat u shem ba u la shah iuh ha uwei pat. Haba katne ki paw ki jingkylla ha ka pyrthei kaba shabar, katta ruh ki don ki dew ladlad kiba lympat ban pynkylla ia ka jingim ki briew naduh ki liang ka pyrkhat pyrdaiñ, ka shong ka sah, ka longbriew manbriew, ka imlang sahlang, haduh ki nong-

---

La pynwan sha ka ktien Khasi na ka Sermon ba la kren ha ka Phareng ha Mission, Veng, Aijal, ha ka Assembiy: 10.4.49

rim jong ka niam bad ka jingmane Blei. Kum ka balang, ngi shem ba la beiñ pyrshah ia ngi da ki jingkylla ki jingjia kiba na kawei ka por sha kawei pat. Ka *Constitution* jong ngi kaba ngi dang shu ribais ia ka lai arphewsan snem mynta ngi shem ba ka la donkam ba ngin ribais thymmai pat ia ka mynta, khnang ban iabud lang ia ki jingjia ha kane ka aiom. Ki rukom pyrkhat jong ki kpa bad jong ki chun ki iajngai kat kawei ki pateng bynriew bad kawei pat. Ka jaitbynriew ka nang tyllun-tyllun-bad iai tyllun ba ym don ba lah ban tip haei kan kut.

2. Ngi shem bad ngi mad ruh ia ki jingaidak kiba sniew katta katta ha ka pyrthei mynta. Ngim lah ban shu shong khi kti khlem pyrkhat biang ban ribais ia la ki jingmut bad ki jingpyrkhat kiba iadei bad ki dak jong ki sngi kiba khatduh ba la iathuhlpa da U Trai jong ngi. Haba ngi iohi bad iohsngew, ia ka jingbur bad ka jingiaid lehmeng jong ka pop bad ki jingsniew ha ka pyrthei ngim lah khlem da pyrkhat ba kane ka dei kata ka por ba la pyllait lan ia u soitan bad baroh ki bor jong ka jingdum sha ka pyrthei. Haba ngi iohsngew ia ki khubor shaphang ki thma, ki jingialeh, ki jingbna shaphang ki jingiakynat thma, shaphang ki nemsniew bad ki jingiap them, ngi lyngngoh ban pyrkhat la kine kim dei ka jingsdang jong ka jingsuhkhun ki jaitbynriew kiba iapynkhreh na ka bynta kata ka Madan Thma Bakhraw, ka Armageddon. Ngi da angewlyngngoh shisha haba ngi pyrkhat shaphang ka jingiaroh bad ka jingpyndonburom ki briew ia ka kyrdan jinglong jingim ba la hikai U Trai Jisu da ka ktien ka shyntur, katba ka dohnud jong ki ka shun bad ka beiñ pyrshah. Ong uwei u Syiem Khasi ha kawei ka por, "Kane ka kam pule Baibl ka dei ka kam duh paisa". Ka jingieng bad ka jingkyllon. bad ka jingshong kynrong ki hima bah bad ki hima rit ki iathuhkhana da ka ktien kaba shai ba ka por jong ki Jentil ka la poi sha kaba kan wai noh. Hato ki jaitbynriew baroh jong ka pyrthei kim jynjar, ki da dumbuit namar kaba shepticng ia ki bor pynjot kiba byrngem ia kane ka pyrthei?

3. Ka Baibl ka long ka kitab kaba phylla. Ka bor jingktah jong ka ia ka mynsiem u briew ka iadei lang ia ka pyrthei baroh kawei Ki jingshisha jong ka ki iadei ia u briew ha ki kyrdan baroh jong ka history jong u ha kane ka

pyrthei. Hynrei haba ngi wan poi sha ka 2 Tim. 3:1-5, ngim lah khlem da pyrkhat ba kito ki ktien ki iadei eh bad kane ka por jong ngi. Ki ktien ki long kumne: "Hynrei to tip ia kane, ba ha ki sngi kiba khatduh kin wan ki por ba shitom. Namar ki briew kin long kiba ieit tang ia lade, kiba ieit sbai, kiba kren sarong, kiba lehkhraw, kiba kren sniew, ki bymkohnguh ia la ki kmie ki kpa, ki bymsngewnguh, ki bymkhuid, kiba khlem ieit ia la ka kynja, kiba khlem map, kiba krensiar, ki bymsuidñiew, kiba runar, ki bymieit ia ka babha, ki nongdie lok, kiba hangamei, kiba iohmieng, kiba ieit ia ki jingsngewbha khamtam ban ia kaba ki ieit ia U Blei; kiba don ka dur ka jingriewblei, hynrei kiba len ia ka bor jong ka."

Don jingartatien ei ei shaphang kine ki sngi ba ki long ki por kiba shitom? U Apostol u ong ba kita ki por ba shitom kin long ha ki sngi kiba khatduh. Ka Sngi Khatduh kam pat dei, ngi dang don ha ki sngi kiba khatduh. Namarkata, ka don ka jingpyrta, "Bat ia ka kut, hakhmih Nga dang wan". "Hakhmih U Nongleitkurim U wan!"

4. Ngi la iohsngew shaphang ka jingwan mihpat jong kata ka Hima Thymmai kaba rit, ka Hima Israel, kaba mynta la kumba arhajar snem ka la jah, ka la duh ka jinglong hima bad ka jinglong jaithymmiew jong ka, hynrei mynta ka la im pat. Hato kane kam kren khamjam ha ngi kiba ngeit Ktien U Blei ban ia kaba long ha ki byningeit? Kane kam dei ka jingpyrta bajain ba ka hima U Blei ka la hajan eh? U Trai iong ngi U khot ia ngi uwei-pa-uwei, "Namarkata to sumar ia lade, ioh kumno kumno ba ki dohnud iong phi kin sngewkhia da ka babam lalot, bad da ka babuaid, bad da ki khuslai pyrthei, bad ba kata ka sngi kan lap kyndit ia phi kum ka jingriam: naba kumta kan ngat ha kita baroh kiba shongsah ha sla ka khyndew baroh" (Louk. 21:34,35).

Ka pyrthei ha kane hi ka khyllipmat jong ka history jong ka, ka "ia-ud lang bad ka iasuhkhun lang," la tai ia ka kum ia u khaw ha u pnah. Mynta kumne ha kane ka khyllipmat ngi iohsngew ia ka jingriew ka jingsawa ha ki shkor jong ngi, "Nga long ma Nga U Alpha bad U Omega, U Ba-

nyngkong bad U Bakhatduh, U Basdang bad U Bakut." U Jisu Khrist U long Ujuh mynhynnin bad mynta, ho'id bad sha ki bymjukut." "U Khrist ha phi U long ka jingkyrmen jong ka burom!"

Ah, ba ngin da ioh iasoh lang ha ka jingrwai jong kito ki shiphew hajar sien phewhajar bad kito ki hajar sien hajar ki thylliej jong ki Angel bad ki riewkhuid kiba ong, "U long Uba dei Uta U Khun Langbrot, ia Uba la pyniap, ban iohpdiang ia kata ka bor, bad ia ka jingkynrei spah, bad ia ka jingstad, bad ia ka jinglah, bad ia ka jingpyndonburom, bad ia ka burom, bad ia ka jingkyrkhu... Ha Uta Uba shong halor kata ka khet, bad ha Uta U Khun Langbrot, to long ka jingkyrkhu, bad ka jingpyndon burom, bad ka burom, bad ka bor, sha ki bymjukut ki bymjukut" (Jingpyn. 5:12,13)

Katba nga nang san ha ki snem, ka nang kham shai kham shai man ka sngi ha ka mynsiem jong nga, ba U Jisu Khrist jong ka Baibl U long ka dawai tynjuh ia baroh ki jinghikai shongtynrai ki briew kiba iadei bad ka jinglong jingim, ka imlang ka sahlang, ki aiñ longbriew manbriew bad jingseng kam bad jingtrei jong ki. Baroh ki jaitbynriew jong ka pyrthei ki iawad ia kiei kiei ki ban neh bad ki ban sah; hynrei kat sha kaba ki tba da la ki kti, ki tang shu buh ia ki ha kita kiei kiei kiba ki la thaw, kito ki jynthaw jong ki ki paw pynban tang ki dak or pait. Ki iohi shai ba ki nongrim ba U Jisu U la buh ki long kiba neh bym lah ban bakla junom, hynrei ym don ba nud ban ieng ban bat ia ki. "Kumta la pyndep ha ki ia kata ka jingiathuhlpa u Isaiah, kaba ong, "Ia kaba iohsngew phin iohsngew, te phin ym sngewthuh shuh, bad ia kaba iohi phin iohi te phin ym iashemphang. Naba ka dohnud kine ki briew ka la rben, bad ki la sngewkhia da la ki shkor, bad ki la khaprip ia la ki khmat, ba ioh kin iohi da la ki khmat, bad ba kin iohsngew da la ki shkor, bad ba kin iohsngewthuh da la ka dohnud, bad ba kin ioh kylla, bad ba Ngan ioh pynkhiah ruh ia ki" (Math. 13:14,15).

U Jisu Khrist U long Ujuh mynhynnin, mynta, ho'id bad sha bymjukut" "Kaba U Jisu Khrist U la leh ha ki por barim, U lah ban leh mynta ruh," "U lah ban pynim janai ia kita kiba ngeit ha U".

(i) Lada dang don shuh u nongkhrong bamsap kum u Sakhaios uba ieng hangne mynta, u kloi ban ai ka ktien jingkyrkhu: "Ha kane ka sngi ka jingpynim ka la wan ha kane ka iing" (Louk. 19:9).

(ii) Lada don uno uno ne kano kano ka briew ba la shah kem kum kata ka kynthei ba la shah bat ha ka baklim, U Jisu Khrist U ieng hajan U da mon ban khot, "Ko ka briew, to khie leit noh; naduh mynta wat lehpop shuh" (Ioan. 8:11).

(iii) Ngi lah ban ai shuh shuh ki nuksa ba U Jisu Khrist U dang lah ban leh kambah halor ki bapang bad ba pait dohnud. Ngi dang iohsngew ia U ba U ap bad pyrta sha kawei-pa-kawei ka mynsiem kaba pang, "To ieng, to rah noh ia la ka jingthiah, to iaid ruh" (Mark. 2:9,11).

(iv) Hangno hangno ba lah ban shem ia uno uno u riewkhuid ne u khun jong U Blei uba ur ne kyllon ha ka pop, ka jingsngewlem jong U ka dang neh bad dang skhem, "To khie joit, bsa ia ki langbrot jong nga".

(v) Ki dang don bun bah ki paidbynriew kiba dang iaid ha ka badum— Ki da ud, shri, khñium, artatien bad ki shu iap ei ha ka jingbymshong skhem ka nongrim ka jingim jong ki. U Jisu Khrist Uba long Ujuh mynhynnin bad mynta U dang pyrta: "Ha khmih U khot ia me!" U ong, "Ale, to bud ia Nga!" "Namar U Khun U Briew U la wan ba pynim ia kata kaba la jah noh" (Math. 18:11). "To wan ha Nga, phi baroh kiba thait bad ba khia ka jingkit, ngan ai ha phi ka bajahthait" (Math. 11:28).

(vi) Ha kito kiba dang shah mad ia ka khuri bakthang jong ka jingim, U khot ia ki U ong, "Lada phi ithuh ia ka jingaiei ka jong U Blei, bad Uei U long Uta Uba ong ha phi, To ai ha Nga ban dih; phi hi phin da pan na u keiñ, U te Un da ai ha phi ia ka um kaba im" (Ioan. 4:10).

"Nga Nga long Uta U Kpu jong ka jingim; jar uba wan ha Nga un ym thngan, bad jar uba ngeit ha Nga un ym sliang lano lano ruh" (Ioan. 6:35).

"Lada uno uno ruh u sngewsliang, ai ba un wan ha Nga ba un dih ruh" (Ioan. 7:37).

Ha kane ka taiew ba la lah, ngi la iashong pyrkhat lang bad ki para-nongtrei ka Presbytery (Shella) ban pynkhreh ia ka Education Policy jong ka Presbytery. Katba ki dang ia

pyrkhat shaphang ki babun ki syrtap jingtrei jong ka Balang, ka la wan shoh-shi-shoh ha ka jingmut jong nga kata ka jingpyrkhat kaba don ha ka Ktien U Blei, "Lada U Trai Um tei ia ka ïing, ki thmnot lehnohei kiba tei ia ka: lada U Trai Um sumar ia ka nongbah, u nongap u peitmiet lehnohei" (Salm 127:1).

Ki kti jong ngi mynta ki dap da ki kam. Ki don ki jingkhot kiba kyrpang bad kiba kyrkieh ba ngin sei la ki kti ban trei na ka bynta la ka jingim ha ka pyrthei, ki kam ban pynbha ia ka trei ka ktah, ban kham bha bad kham suk ha ka shong ka sah, bad kham roi ha ka jingkoit jingkhiah bad ka jingnang jingtip. Ha ki Agenda ki Presbytery bad ki Assembly jong ngi ngi iatrei shitom bad ki kam sharai balang, ki kam skul, ki kam pynroi ki samla, bad ki kam pynmih tyngka. Kaba paw eh ha ki rukom pyrkhat jong ngi ka long da kumno ngin leh ban da ia la ka mynraiñ khmat? Haba buh da kiwei pat ki ktien ka long: kumno ngin leh ban da ia ka burom jong ka balang bad ka burom jong ka jaitbynriew ha pyrshah ka duriaw bah u paidbynriew uba ker tawiar ia ngi.

Ngi shem ia lade, kum ka balang, ba la shah rong noh ha ki kam kiba pynkingkhlieh ia ngi lynter. Ha ka kyrteng jong ka jingieit bad ka jingshakri ba kynja Khristan ngi shem ia lade ba ngi iabud ryngkhi bad ka Sorkar ha ki kam pynroi pynsan haduh ba la pynlyngngoh thiaw ia ngi. Ha ka liang jinghikai skul ngim sngewhun tang bad ka kyrdan Primary,-ngi kwah ban kiew shajrong bad shajrong haduh kaba pynieng ia ki High School, ki College bad wad ki University. Ha ka liang ka Finance ne tyngka pisa, ngi iabud ryngkhi bad ka sorkar ha ka kaba pynmih bun ki tnaw ban ring ia ki briew ban kyrshan ia ki jingtreikam ka balang: ngim sngewphylla haba ngi iohsngew ia ki katto katne ki jaitbriew kiba napoh ka balang hi kiba kynnoh ia ki jingkynshew jong ngi ba ki long ki jingaiinguh ba da ka bor. Ha ka liang ki jingtrei jingktah. ngi angnud ban don la ki jong ki Skul Hikai Jingtrei, Ki Co-operative Society, ki lad pynroi ia ki nongkyndong, ki Skul bad College hikai Rep bad kiwei. Ha ka liang ka jingkoit jingkhiah ngi don ki Hospital, ki Dispensary, bad ruh ki Medical College. Ka i kumba ka

balang ka lam kwah ban plie sa kawei pat ka tnat jinghikai kaba ngi lah ban khot ka Christian Science.

Kumi ka balang, ym la dei ban ong ia ngi ba ngi la pynlut por bad bor than bad ka jingshakri ia ki kam. bad ngi la khang ieh noh shadien ia ki hukum U Trai, ka banyngkong bad ka baknatduh?

"To wan nadien jong Nga, te Ngan pynlong ia phi ki nongtong briew" (Math. 4:19)

"To khie leit sha ka pyrthei baroh, bad ialap ia ka Gospel ha ki bynriew baroh" (Mark. 16.15).

Kam la dei ia ngi ban sangeh khyndiat hangne ban pyrkhat kaba ribais tymmen ia kine ki Jingshakri Khristan jong ngi?

"Lymda U Trai U tei ia ka iing, ki minot lehnohei kiba tei ia ka." U Apostol u dang khot ia ngi mynta: "U Khrist ha phi U long ka jingkyrmen ka burom."

Nga nang sngewsknem mynta ban ia kaba ha kano kano ka por jong ki jingim jong nga ba kaba khlem don ia U Khrist ha ka dohnud ym don pansngiat ia uno uno na ngi, ne ia ka Balang jong ngi bad ia ka jaitbynriew jong ngi Ka shong ha ngi mynta ba ngin phla hakhmat U Blei bad ha khmat ki briew ruh ba ha ki por baroh bad ha ki jingjia baroh jong ki jingshakri jong ngi ia ki kam, ba ngin buh hakhmat duh ia U Khrist bad ia kiwei kiwei baroh shadien bad khatduh. Ka ju ktah bunsien ia nga, haba nga leit jingiaseng Presbytery ne Assembly ba ngi buh than hapdeng ia ka balang bad ngi pyrkhat balang than ha ki jingtreikam jong ngi ha ka jaka ba ngin buh ia U Khrist ha ka jaka kaba pdeng tam bad ba ngin buh jingmut tang shaphang kaba pyndonburom ia U. Nga buh nakhmat jong phi ba ngin ym klet ia kane ka Aiñ Blei, ba don tang kawei ka lynti sha ka burom, bad kata ka long da U Khrist hapoh jong ngi.

"Wad phi shuwa ia ka Hima U Blei, te ia kine kiei kiei baroh yn sa ai lang tam ha phi"

"U Khrist hapoh jong phi U long ka jingkyrmen ka burom".

Ngan wan mynta sha ka bynta kaba khatduh.

Kawei na ki subject jingiakren kiba kongsan kiba ring ia ka jingpyrkhat duriap jong ka balang ha kine ki sngi ka

long shaphang ka jaka ba ka balang kan don ha ka pyrthei kaba dap da ki jiangialeh kum kiba don mynta.

La kumba shisnem mynta, ki parabangeit jong ngi ha Pakistan ki la mad ka jingshah tynjuh kaba jur haba ka sorkar thymmai ka la thaw aiñ thymmai kiba ktah ia ki jingrakhe Sngi U Trai. Ngi lah ban ñiew ia kata ba ka long kaba khutia-ka ban shu jah noh kumne kumne. Ngim lah ban kren skhem mynta shaphang ka jingdon jong ka balang hangto ha Ri Pakistan ha kaba la iai pynbna sha ka pyrthei ba ia ki Aiñ bad ka Constitution jong ka hima yn pynieng halor ka nongrim ka Niam Musulman.

Ngi kiba don ha ka India Union, la ka sorkar ka la pynbna ba ka jingsynshar jong ka kan long ka ban ym ialushia bad ki jingngeit niam ne jingbud niam jong ki ritpaid, la ka dang shu dap snem ka jingsdang jong ka, ka pyni ba ngi kum ki khristan ngim don satia ha ki um ba jaijai. Ka don ka jingsma Ri Hindu (Hindusthan) bad ka Iyer Hindu ha ki jaka ba ha jrong jong ka ri kaba pynlong ia ngi ba ngim donhok ban pynkyrkhu ia lade da ka jingsuk bad ka jingshong skhem. Ki umbah jong ka Hindusthan ki kyrhuh bad ki khih phaloh ba ngi kum ka Balang Khristan ngi ieng lyngngoh shaphang ki sngi ban sa wan aiu kan jia ia ngi.

Nalor kane, ngi kum ka balang, ngi iasheptieng bad ia khynñiuh lang bad ki paramarjan jong ngi ki khraw paid ha ka ri haba ngi iohsngew ia ki khubor ka jingshlei bah jong ki Kommunist kiba sawdong ia ngi ha Ri China bad ha Ri Burma, kiba byrngem ia ka India bad ka Pakistan.

Hapdeng jong kine ki jingkhih phaloh kiba baroh sawdong ia ngi, hangno ka Balang kan ieng? Kaei ka dei ban long ka mynsiem treikam jong ka? Haba ki jingshitom bad ki jingsuhkhun ki wan shoh kyrthep halor jong ngi, ka jubab aiu ngin ai? Kum ki khun khristan ngi la pynkhreh ne em ia lade ban pyni sha ka pyrthei ia ka jingshai kum kito ki pynrew ding briew ba la pynieng ha phyllaw ka jingbishar u Patsha Nero mynwei? Kum ki nongialam jong ka balang, ha kaei ba ngi la kham pynlut por mynta na ka bynta u paidbah paidlang. Ah, ban da shem ia ngi kiba iabud ia ka dien jong u Apostol uba la ong,

"Ko khunhep jong nga, ia kiba nga suhkhun pat tadynda yn pynlong ia U Khrist ha phi" (Gal. 4:19).

"Ngi ialap da kaba sneng ia u briew baroh bad da kaba hikai ia u briew baroh ha ka jingstad baroh, ba ngin ioh pynieng ia u briew baroh uba janai ha U Khrist Jisu" (Kol. 1:28).

"Namar nga kwah ba phin tip katno ka jingialeh nga don na ka bynta jong phi, bad na ka bynta kiba ha Laodikaia, bad na ka bynta kita baroh ki bym shym la iohi ia ka khmat jong nga ha ka doh; ba yn ioh pyntngen ia ki dohnud jong ki, haba la pyniasoh lang ia ki ha ka jingiaieit, bad ha ka jingkynrei spah baroh jong ka jingsngewskhem ba dap biang jong ka jingshemphang, ba kin ioh tip ia ka jingmaian jong U Blei, kaba long, U Khrist, ha Uba la buhrieh ia ki jingkynshew baroh jong ka jingstad bad ka jingtip" (Kol. 2:1-3).

"Namarkata U ong, mynba U la kiew sha jrong, U la ialam mraw ia ka jinglong mraw, bad U la ai ki jingai ha ki briew...U la thung ia kiwei ban long ki Apostol; bad ia kiwei, ki nongiathuhkhana; bad ia kiwei ki nongsharai bad ki nonghikai; ia ka ban pynjanai ia ki riewkhuid, ia ka jingtrei ka jingshakri 'tien-Blei, ia ka ban tei ia ka met U Khrist; tadynda ngi ioh poi baroh sha kata ka jinglong kawei ka jong ka jingngeit, bad ka jingtip ia U Khun U Blei, haduh ka jinglong rangbah bha, haduh ka jingthew ka rynieng ka jingdap U Khrist: ba kumta ngin ym ioh long shuh ki khynnah ia kiba la pynshad kynting bad ba la rong noh kylleng da ka lyer ka jinghikai baroh, da ka buit shalai ki briew, ha ka jingleh sianti, katba kum ka buitsniew ka jinghikai bakla; hynrei da kaba leh hok ha ka jingieit, ngin ioh nangsan sha U ha kiei kiei baroh, Uba long U Khlieh, U Khrist keiñ" (Eph. 4:8-15).

Ko ki hynmen bad ki para, shynrang bad kynthei, suk shisha ki long kita kiba iashakri iwei ia iwei pat, bad kiba iashakri ia ka Balang. To ai ba iwei ruh na ngi ngin ym klet wat kawei ka khyllipmat ba "U Khrist ha phi U long ka Jingkyrmen ka Burom." Ym don ka burom, ym don buskit, ym don pansngiat, ym don burom syiem baphyrnai, ym don jingitynnat, ym don jingbha briew khlem "U Khrist ha phi."

"Ha khmih Nga ieng ha ka jingkhang bad Nga tied: lada uno uno ruh un iohsngew ia ka ktien jong Nga, bad un

plie ia kata ka jingkhang, Ngan wan rung hapoh ha u. bad Ngan iakbawai miet lem bad u, bad ma u lem bad Nga" (Jingpyn. 3:20).

U Khrist U dang ieng ha ka jingkhang jong kawei-pakawei ka dohnud ha Ri Lushai bad Ri Khasi, ho'id, ha ka dohnud jong baroh ki khristan ha Ri India bad ha Ri Pakistan ban pyntyngshaiñ ia ki kum ki khlur ka sahit bneng; ho'id, U dang ieng ha ka jingkhang bad tied hakhmat ka balang ha Ri Lushai, Ri Cachar, Ri Khasi, bad Ri Thor Sylhet ban pynlong ia ka kaba dap da ka burom hapdeng ki babun ki riewnongwei kiba ker sawdong ia ka.

U Jisu Khrist U long Ujuh mynhynnin, bad mynta, ho'id bad sha ki bymjukut."

Hakhmih U kren! "Nga long ma Nga U ALPHA, bad U OMEGA, U Banyngkong bad U Bakhatduh, U Basdang bad U Bakut."

Ha U to ai ban long ka burom, ka bor, ka jingstad bad ka jingkynrei spah kaba junom junom; ha la ka rta, ha la ka rta.

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

VII TO LONG KI BAKMEN HA KA JINGKYRMEN

"*Ha ka jingleh mnot to wat long kiba alhia; kiba shitthem ha ka mynsiem; kiba shakri ia U Trai; kiba kmen ha ka jingkyrmen; kiba iaishah ha ka jingjynjar; kiba iaineh minot ha ka jingduwai*" (Rom. 12:11,12).

Ki Sobjekt kiba im ha kine ki ia ki long kine—

(a) *Ka jingshem shitom ki briew ha ki thaiñ ri War khap Pakistan.* Ka la don ka lyer kaba beh halor kane ka ri shaphang kane: Ki la don lupa ruh shibun ki briew kiba la iangewlem ia la ki para-ri da kaba ki la ia ai eiei ban pyni ia la ka jingsngewlem na ka bynta jong ki. Ki la don ki jingialang ha Sor kiba la khot ia kine ki jingiarap lem; bad ka Assembly ruh, lyngba ka Standing Committee jong ka, ka la phah ki shithi sha ki Balang ha ka ri ban iaphah jingiarap lem sha kine ki parabangeit bad paralok ha khap-pud Pakistan. Kane ka jingshitom ki paralok jong ngi ka long namar ka jingangeh kyndit ka jingiadie iathied bad ki Pakistan. Ki thaiñ Ri War baroh, naduh Jaintia haduh Lyngngam kiba mlien ban shaniah ha u soh, u tympew, u kwai, ka sla rpat bad u mawshun, tang shu sangeh kaba pynleit salan ha ri dkhar ia kine, ki long khlem lad shuh ban im. Ki ang iasdang mynta ia ka rep bad la dei ban iehnoh khlaw oh ia ki jingtrei ba la seibor da ki bun phew snem. Haba ishar na ki jingjia ba baroh sawdong, ki jingiadei jong ka Hima Hindustan bad ka Hima Pakistan, ym idon daw ei ei atia ban khmihlynti ba ki sngi kiba rim kin wan pat. Kine ki para-ri jong ngi kiba don kumba 70,000 ha ka jingkheiñ briew, ki sah mynta ha ka jinglyngngoh.

(b) Kawei pat ka sobjekt kaba im ha kine ki ia ka long *ka jingbna shaphang ka Thma Saiñ Pyrthei* (Cold War) kaba on shityllup ka pyrthei. Kane ka pyndum bad pynkah

---

La iathuhkhana Assembly Wahiajer: 5.3.50.

lyoh ia ngi u khun bynriew haduh ba ngim sngewthuh shuh aiu kan jia ha kaba lashai. Ban phai sha kano kano ka dong jong ka pyrthei ngim iohi ba don ka jingsuk bad ka jingskhem bha. Ym don kawei ruh ka hima kaba ieng ha ka jingsngew skhem, ka dap tang da ka jingsngew-sneptieng bad ka jingsngewsyir suda. Ngi na kane ka dong jong ka pyrthei ngim sngewthuh shuh ia ki jingiasuh kyllaiñ ki buit ban ia synshar bad iapyniaid hima kiba ha kum kine ki sngi. Ka jingiaikylla jong ki jingjia ka pyni ba ia u khunbynriew la tai kum ia u khaw ha u prah.

(k) Nalor kane ka thma saiñ pyrthei, ki don sawdong ia ngi ki jingkhih byrngem thma kiba pynsngewshyrkhei ia ngi. Ngim sngewthuh shuh aiu kan jia ia kane ka pyrthei jong ngi lada kan bthei sa ka Thma Bah ka balai jong ka, ba yn pyndonkam ia ki tiar pyniap briew ba dang iai shem thymmai mynta. Ngim sngewthuh shuh aiu kan jia ia ngi lada ka thma kaba la don ha Ri China da ki bun phew snem mynta kan pur shaduh kane ka Ri India jong ngi. Ngim sngewthuh shuh kumno kan long ia ka ri jong ngi lada ia ki jingiaphna bad ki jingiakajia kiba don hapdeng ki hima Hindustan bad Pakistan yn donkam ban rai ia ki da ka thma. Ki long da shisha ki eriong bad ki erlangthari kiba pynsngewma bad pynsngewsyir ia ngi man ka sngi.

(d) Nangta shuh shuh ki don ki kam saiñ hima hapoh la ka ri kiba la pynkhih bad pynkhynñiuh ia ki nongrim jong ka jaitbynriew jong ngi haduh ba ngim don jingsngewskhem shuh satia shaphang ia ladc aiu bad kumno ngin long lashai lashisngi. Ki jingkhuslai, ki jingdumbuit bad ki jingduh jingkyrmen ki la wan ha kiba bun. Ki jingbymthikna ha ka spah ka phew, ka khaïi pateng, ka trei ka ktah ka pynkhih ia ngi kum ka jaitbynriew ba ngin iakynnoh pop uwei ha uwei pat hynrei khlem da shem satia ia ka daw tynrai nangno ka thymmei kaba pynlong pynman kumne ia ngi kum ka jaitbynriew.

(e) Haba ngi phai sha ka longbriew manbriew jong la ki jong ki briew ha madan bad ha la ki ïing, ngim lah satia khlem da sngew ia ka lyer kaba phylla kaba beh, ba ha kine ki la ka don shibun ka jingiajngai jingmut jingpyrkhat hapdeng ki riewtymmen bad ki riewsamla dang khie dang san, hapdeng ki kmie ki kpa bad la ki khun, bad wad hapdeng ki

lynmen bad ki para ha kajuh ka ling. Ryngkat bad ka jingaitluid kaba la wan ha ka ri jong ngi ka wan hiar ruh ryngkot ka myns'em jingwad mon bad jinglaitlan ha uwei-pa-uwei eh ban pyndem ha ka jingmut bad jingpyrkhat jong uwei pat. Ka pop ka man bun bad ka jingjeit hapdeng ki babun ka man khriat.

(g) Haba ngi phai la ki khmat shapoh la ka Balang ruh, khlem artatien ngin shem ba u paidbah ba bun u im bad iaid tang hapoh ka syrngiew jong ka niam Khristan; ki babun kim shym pat shem ia ka tynrai jong ka niam, bad pamarkata ki duh ia ka jingbang jingthiang, jingkmen jingsngewbha bad jingsuk kiba don ha ka Katba ki snem ki iangiaid, i kumba kiba bun ki khun ka Balang ki sah ha ka Balang tang namar ki daw bym banse, bym don ban leh bad ban long da kumwei pat. Kane ka pynmih shibun ka jingpymsngewhun ha ki nongialam bad shibun ruh ka jingbijai ki ha kaba shu ialeh khlem da ialong khristan shisha. Ka pynsngewsvir ban pyrkhat shaphang ka Balang kaba lashai lashisngi, bad khamtam lada ka Balang kan iakynduh ia ki jingeh kiba kham khraw ha ki por ba hadien.

(ng) Khatduh khatwai haba ngi iohi ia ka pop bad ki jingsniew ha ka pyrthei shabar bad ba ki lyer ba sniew bad ka bymman ki beh haduh jingkhang jong ka dohnud jong ngi ki, ngi sngewshyrkhei ia kane ka aiom,-bad lashai lashisngi ki lei kan long sa kumno pat.

Kine ki jingjia bad kiwei pat bym lah ñiew kyrteng ia ki, ki iaban lang ban pynlong ia ka jingim jong ngi ki briew kaba dum bad kaba duh jingkyrmen.

Ban buh la ka jingkyrmen ha ka spah, kane ka long kum ka thabalieh bad ka long teng teng kum ka ding kaba khluit kaba nangpynshitom pynjynjar pynban ia uta uba ri ia ka. Ban buh la ka jingkyrmen ha ki briew, ngi shem bad iohi ia ka jingim u briew ka long ka bym thikna· "Mynta long, hynrei lashai shukor noh." Ki la long bad ki la don shibun ki briew kiba la long ka jingkyrmen ia ki parabriew, hynrei ha ka bakut, ha ka jaka ban wallam ka jingsuk bad jingpaduh ki la long pynban ka lynti da kaba ka la wan hiar ka jingduh bad ka jingpynjot bym lah ong. Ban buh la ka jing-

kyrmen ha lade, wad hangne ruh ngi shem hi ba ia kaba ngi long mynta lashai ngim iadei jingmut shuh.

Ka jingshai ba ngi ioh na Ka Ktien U Blei ka long ba ym don kaei kaei ruh kaba skhem ha kane ka pyrthei; hynrei ka jingkyrmen kaba skhem bad kaba shisha ka long tang ha U Blei.—

(1) U Dabid, u shakri jong U Blei hyndai uba ha la ka jingjynjar u la ong, "Ki ummat jong nga ki la long jingbam ia nga mynsngi bad mynmiet, katba ki ia-ong ia nga ha la ka sngi: Hangno Uta U Blei jong me?" Ha kaba khatduh u la ieng u la mied la ka khlieh u da ong, "Balei pha long kaba la pynnoh, ko ka mynsiem jong nga? Bad balei ba pha pynkhih hapoh jong nga? To kyrmen pha ha U Blei: naba ngan sa iaroh ia U pat, Uba long ka jingkhiah ka khmat jong nga, bad U Blei jong nga" (Salm 42:3,11).

(2) U nongiathuhlpa Isaiah u la pynbna da ki ktien kiba kum kine: "Ha khmih, U Trai U pynsuda ia ka khyndew, bad U pynlong jaka kynjah ia ka, U pynkylla khongpong ia ka, bad U pynsaphred kylleng ia kiba shong ha ka.. Ia ka khyndew yn pynsuda khoit, bad yn lute khoit; namar U Trai U la kren ia kane ka ktien" (Isa. 24: 1,3). Hynrei ha kaba khatduh u la pyrta da ka ktien ba jam: "To plie phi ia ki khyrdop, ba ka jaitbynriew ba hok kaba bat ia ka jingshisha ka lah ban rung hapoh. Men bat ha ka jingsuk ba janai ia uba pynneh la ka jingmut ha Me: naba u shaniah ha Me" (Isa. 26:2,3).

(3) U Nongiathuhlpa Jeremiah, haba u la pynbna ia ka jingbishar U Blei halor ki khun Israel ba kan jia ka jingpyniap ba khraw ia ki bad ba yn ringmraw ia ki sha Babilon, ha kaba khatduh u la pyrta, "To khang noh la ka ktien na ka baiam, bad la ka khmat na ki ummat: namar...don jingkyrmen ia ka por ba khatduh jong pha, ong U Trai; bad ki khun jong pha kin sa iawan pat sha la ki pud" (Jer 31:16,17)

(4) U Apostol Paul ha ka Shithi sha ki nong-Rom, hadien ba u la pynrem ia ka jinglong basniew ki briew ha la ka jinglong tynrai jong ki, "ba ki la dap da ka jingbymhok baroh, da ka jingbymman, da ka jingkhwan, da ka jingpynsniew; kiba la dap da ka jingsngewpihuiñ sat, da kaba pyniap, da kaba iamai, da ka jingshukor, da ka jingrunar; ki nong, kren-siar-pasiaw, ki nongkren-siar-blab-blab, ki nongshun ia

U Blei; kiba lehbeiñ eh, kiba lehkhraw eh, kiba kien sarong eh, ki nongthawbuit ia kiei kiei kiba sniew, ki bymkohnguh ia la ki kmie ki kpa, kiba khlem sngewthuh, ki nongpynkheiñ jutang," etc. etc... Ha kaba khatduh u la risa da kaba ong, "Namarkata, ba la pynksan ia ngi da ka jingngeit, ngi don ka jingiasuk bad U Blei, da U Trai jong ngi U Jisu Khrist; da U ruh.. ngi sngewkmen ha ka jingkyrmen ia ka burom U Blei. Bad ym tang kumta hi keiñ, hynrei ngi sngewkmen ruh ha ki jingjynjar; ba tip biang ba ka jingjynjar ka pynlong ia ka jingiaishah; bad kata ka jingiaishah ia ka jingshem mynsiem; bad kata ka jingshem mynsiem ia ka jingkyrmen; bad kata ka jingkyrmen kam ju pynraiñ buhkhoh keiñ" (Rom. 5:1-5).

(5) Une ujuh u Apostol, ha ka 1 Korinth, hadien ba u la pynrem ia ka jinglong ha ki briew- ka jingpihuiñ, ka jingiania, ka jingsngewmeng, ka jingmane blei thala, ka jingkrenbeiñ, ka jingbuaid, ka jingkhwan, ka jingawria, ka jingklim, ka jingtuh bad kiwei kiwei, ba baroh kiba kum kine kin ym ioh ia ka hima U Blei, u pynbna ba don laitylli ki tynrai jinglong ba bymjukut ha u briew jong U Blei, "Te kumta ka iaisah ka jingngeit, ka jingkyrmen bad ka jingieit, kine lai; hynrei kaba kham kongsan na kine long ka jingieit" (1Kor. 13:13).

(6) U Trai Jisu ruh hadien ba U la kren ha ki synran jong U ia ki ktien kiba kum kine: "Shisha shisha, Nga ong ha phi ba phin iam bad phin lynñiar ruh; hynrei ka pyrthei kan kmen: ma phi te phin sngewsih," bad "Hakhmih, ka por ka jia, shisha ka la jia mynta, ba yn pynsakma ia phi uwei uwei sha la kajong kajong, bad phin iehnoh ia Nga marwei," U la pynwai ia la ka jingkren da kine ki ktien· "Ha kata ka pyrthei phin ioh ka jynjar; hynrei to long shlur phi, Nga Nga la jop ia kata ka pyrthei" (Ioan. 16:20,32,33).

Ka khubor ba nga don ban pynbna ha kane ka Assembly ka long kane: ba haba ka pyrthei ka dum bad ba ym don jingsngewshngaiñ bad jingsngewkmen ia ngi ki briew; kum ki briew jong U Blei kiba la shem bad la mad ia U, ka jingsngewskhem bad ka jingsngew dap kyrhai jong ka jingim jong ngi ka long: *Ka jingkyrmen Ba-im ha U Blei, ka bashadkmen kyrhai la hapdeng ki jingjia kiba kumno kumno ruh, namar ia kane ka don ka nongrim kaba skhem.*

Ia kane ka jingkyrmen, u Apostol ha ka 1 Thessaloni u khot ba ka long 'Ka jingiada-khlieh ka Jingpynim' (5:8.) U nongthoh ia ka shithi sha ki Hebru u khot ia ka 'ka angkor jong ka mynsiem' (6:19); bad u Apostol Petros ha ka shithi kaba Nyngkong jong u u khot ia ka, 'ka jingkyrmen ba-im' (1:3).

Ka jingim jong ka jingkyrmen ha U Blei ka long kaba dap da ka jingkmen kaba kyrhai namar ka pynshong nongrim ia lade *ha ka Mynnor*, *ha ka Mynta* bad *ha ka Lawei*.

I. Ka Jingshadkmen na ka bynta ka Mynnor.

Kumno ka jingim jong ka jingkyrmen khristan ka shadkmen na ka bynta ka mynnor? Ka iohi shisyndon ba ka jingim khristan kumba ka im mynta la saiñdur ia ka naduh bymjukut. Ngi ju pyrkhat sngewsynei ia la ka jingim ba ngi long kiba rit kat ka khñiang, ba ka jingim jong ngi ki briew ka long tang kat ka shitlok ka jingtied ia ka baje, te ka her noh bad ym don ba tip shuh haei ka don. Hynrei kane ka jingim jong ka jingkyrmen khristan ka long kumba ngi rwai:

Ah Jingpynim ba phylla!
Ah Jingpynim ba skhem!
Ka lad ban im kum kane
Ym don ba lah ban shem:
Jingjylliew ka jingieit,
Ha kane ki iashlei,
Ym don ba nang ban batai
Lait tang ka jingieit Blei.

Ngi rwai ruh,

Ha U Jisu Khrist U Trai,
Nga la shem jingim kyrhai;
Mynta sngew ka jem ban rah
La ka jong ka diengphyna.

U Apostol Paul ha ka Shithi sha ki Ephesos u ong, "U la jied ia ngi ha U mynba ym pat pynshong nongrim ia ka pyrthei" (1:4). U la kren ruh ha kane kajuh ka shithi shaphang "Ka jingstad ba bun syrtap ka jong U Blei, katba kum ka jingthmu bymjukut ia kaba U la thmu ha U Khrist Jisu Uba U Trai jong ngi" (3:10,11). Ha ka Shithi sha ki Rom pat u la iathuhkhana shaphang ba U Blei "U la thmu lupa ba kin long kiba shidur bad ka dur ka jong U Khun jong U" (8-29). Ha ka shithi sha u Titos u la iathuhkhana shaphang kata "ka jingkyrmen ia ka jingim bymjukut, ia kaba U Blei, U bym lah ban lamler, U la lah kular mynshuwa ki por bymjukut" (1;2). U Trai Jisu ruh U la iathuh shaphang ka hima ia kaba la seng na ka bynta ki riewngeit ba "la pynkhreh ia ka naduh bymjukut" (Math. 25:34). U Blei, naduh bymjukut U la thmu lupa bad U la pyrkhat lupa na ka bynta ka jingim kaba dap kyrhai jong nga bad jong phi. Ha ka jinghap bad ka jingkyllon jong uwei u riewngeit, ka bneng bad ka khyndew ka dum bad ka shaiong; hynrei ha ka jingpynieng pat ia u, ong U Trai Jisu, "Kumta, nga ong ia phi, ba ka jingkmen ka long ha khmat ki Angel U Blei na ka bynta uwei uba pop uba kylla kaba mut" (Louk. 15:10).

Ban iohi bad ban tip skhem ba ia kane ka jingim ba kyrhai jong ngi ha U Khrist Jisu la pynkhih bad pyntrei da ki bor bad ki jor tynrai ba na bymjukut ha ka plan ka jong U Blei, ka pyndap ia ngi da ka jingsngewhun, ka jingsngewsuk mynsiem ka jingsngewskhem bad ka jingdap da ka burom bah.

Ban iohsngew bad ban tip ia kaba kat kane, ban shem bad ban mad ha la ka mynsiem ia kaba kum kane, ngim lah khlem da sngewnguh kad mane hun ia U Blei. U Apostol Paul haba u la dap da ka jingsngewkmen namar kane ka jingtip u la khot ia ka, 'Ka jingkynrei spah bym lah tip shuh ka jong U Khrist' (Eph. 3:8), 'Ka jingkynrei spah jong U ha ka burom, ha U Khrist Jisu' (Phil. 4:19), 'ka jingkynrei spah ka burom jong U' (Rom 9;23) bad, ka jingkynrei spah ka jingsbun, ka jingiaishah bad ka jingiaishah slem' (Rom 2:4).

"Ei ba lah ban klet ia kane,
Sngap, khlem iaroh ei ba lah?
Kum ia kane 'n kynmaw junom,
Katba byneng ka dang sah"

Dei ia ka jingim kaba dap biang kyrhai kaba kum kane ba u Apostol Paul u la ong, "To lehkmen ha ka jingkyrmen!"

"Riwai lang iaroh khlem thait,
U la khreh ka lad ban lait;
Ah Bakordor, Ah Baieit,
Jisu Khrist Nongpynim."

* * * *

"Ha U Khrist, ha U Khrist, nga la lait na ka pop,
Bad ka jingkit jong nga phar ka la duh;
Ha ka diengphyna, nga la ieng nga la jop,
Te mynta ngan kyrmen junom shuh"

II. Ka jingshadkmen namar ka jingshem Bamynta.

Ka jingim khristan ba shisha ka ioh kjit na ka umpohliew jong ka jingkmen bad ka jingkyrmen, kaba long ka dak bad ka synjat jong U Mynsiem Bakhuid Uba trei bor bah na shapoh ban nang pynkhuid bad nang pynjanai ia ka jingim kaba mynta. Kane ka long ka jingim jong ka jingkyrmen kaba dap da ka jingkmen: *Ka jingkyrmen kaba kmen lynter mynta*! U Apostol Paul u ong, "Hynrei MYNTA, la pyllait phar ia phi na ka pop bad la pynlong shakri ia phi ha U Blei" (Rom 6:22). Nangta shuh shuh, "Hynrei MYNTA, ha U Khrist Jisu, ia phi kiba la ju long jngai noh mynno mynno la pynlong hajan ha ka snam U Khrist" (Eph 2:13). "MYNTA ym don ka jingpynrem ia kita kiba ha U Khrist Jisu" (Rom 8:1). "MYNTA phi long ka jingshai ha U Trai" (Eph. 5:8). U Ioannis u ong, MYNTA ngi long ki khun U Blei" (1 Ioan 3:2)

Haba ngi la mad hapoh jong ngi ia kane *ka jingim kaba kmen* bad *ka jingkyrmen kaba im*, ka pynsei bad pynkharoi ia kata ka jingim kaba u Apostol Paul u khot, "U Khrist Uba im hapoh jong nga," "U Khrist Uba shongsah hapoh jong nga," "U Khrist ha nga." "U Khrist ha phi." Kane ka kdew ba kumba "U Khrist U im ha nga," "U shongsah ha nga," dei ma U Uba pyrsad mynsiem ia ka jingim jong nga,- U ring mynsiem bad U pynhiar mynsiem ha ki jingkwah bad ki jingthrang jong nga baroh. U pyrkhat ha ki jingmut jong nga. U pynkhih bad tynruh ia ka mon jong nga. U pyn-

kharoi ia ka jingieit jong nga da ka jingieit kaba na U. U 'suhkhun' ha ki jingangnud bad ki jingpisa jingmut jong nga. U trei hapoh jong nga ban mon bad ban leh ia kaba U U sngewbha.

Kane, ka long kata ka jingim kaba dap da ka jingkyrmen: ka shadkmen bad ka phuh kyrhai ha ki por baroh. Ha kane ka jingim kaba kyrmen, katno kaba sngewtynnat ban pyrkhat ba U Mynsiem Bakhuid U iatrei lem: Ka Jingngeit ka iatrei lem: Ka Jingieit ka iatrei lem: Ka Jingkyrmen ka iatrei lem: bad ka Jingduwai ruh ka iatrei lem. Baroh kine ki iatrei lem ban pynjanai ia kata ka jingim ba dap biang ha U Khrist Jisu. Ym dei tang kine; hynrei ki jingjynjar, ki jingkhuslai, ki jingpang, ki jingshah shitom, ki ummat, ka jingiap, ka dujok bad wat u Soitan hi, "Baroh ki iatrei lem na ka bynta ban pynbha ia kito kiba ieit ia U" (Rom 8:28). Kane ka jingim ka jingkyrmen kaba dap kyrhai ka iaid shaphrang shaduh kata ba u Apostol Paul u khot, "Ka jingdap biang ka rynieng U Khrist" (Eph.4:13).

Ngi im mynta ha kane ka juk kaba i kumba u Soitan u lehjop halor ka sla jong kane ka khyndew. Ngi iohsngew ia ka jingkyrhuh jong u ban ngi iohi ia ki buit jong u. Ka jingbymman ka jur, u lyoh ba iong bad ba dum u kah halor ka sla jong kane ka khyndew. Hynrei ha kine kiei kiei ruh, ka jingkyrmen jong ngi ka long ha U Blei!

Balei pha long kaba la pynnoh, ko ka mynsiem jong nga? Bad balei ba pha pynkhih hapoh jong nga? To kyrmen pha ha U Blei: naba ngan sa iaroh ia U pat, Uba long ka jingkhiah ka khmat jong nga, bad U Blei jong nga" (Salm 42:11).

"Ale baroh to ngin iakmen,
Phi ki khun ki jong I Pa;
Ale baroh ban ioh bynta,
Kaba da ka snam jong nga.
Ia. ialehkmen, (2)
Khraw ka jingaiei U Blei.

Phi b'la shong bad Nga ha shitom,
Shong bad Nga ha ki jingpang;
Phi la long ki lok ba iaineh,

Ha jingbeiñ ka pyrthei lang,
To wan mynta, (2)
Dih sngewbha ha ïing I Pa.

Ha kine ki sngi kiba sniew, "Namarkata, wat khuslai na ka bynta kaba lashai, naba kata kaba lashai kan khuslai na ka bynta la ka jong. Ia ka sngi ka biang la kajong ka basniew" (Math. 6:34).

III. Ka Jingshadkmen ka jingkyrmen na ka bynta ka Lawei.

Ka don ka jingkmen ha ka jingkyrmen namar ka don ha ka ka jingkular ba skhem ia ka lawei. Ka jingkmen kaba ha ka jingkyrmen kam kut tang ha kaba la iohi bad kaba shem mynta; hynrei namar ka burom kaba kham khraw ba la pynap na ka bynta kaba lawei. U Trai Jisu U ong, "Ha ka ïing U Kpa jong Nga don bun ki pulit shongneh, lymda kumta Nga la iathuh ha phi; naba Ngan sa leit noh ban khreh ka jaka ia phi,... ba ha kaba Nga long ma Nga phi ruh phi lah ban long" (Ioan. 14:2,3). U Apostol Paul u ong, "Haba yn sa pynpaw ia U Khrist Uba long ka jingim jong ngi, yn sa pynpaw ia ngi ruh lem bad U ha ka burom" (Kol. 3:4). U ong pat, "ka jingiap ka long ka jingiohnong," "Ka jingiap ka long ka *At Home* bad U Trai;" "Kaba long lem bad U Khrist ka long kaba kham bha shikatdei' (Phil. 1:23); "Naduh mynta," ong une u Apostol, "la buh lupa na ka bynta jong nga ia ka pansngiat ka hok bad ka burom" (2 Tim. 4:8)

Ki lah ban don ki nongkrenbeiñ ia ka jingkyrmen khristan na ka bynta ka jingsuk bad ka jingkmen ha kaba Lawei. Nga nud ban ong ba kito ki nongkrenbeiñ ki duh ia kawei ka daw kaba kongsan tam ia u briew ba un sngewsuk bad sngewkmen ka mynsiem la hapdeng ki jingeh bad ki jingshitom kiba khraw katno katno jong kane ka pyrthei. Kane ka dei kata ka jingkyrmen Khristan jong ngi kaba ngi shait rwai:

"Don ka ri ba sngewtynnad hir hir,
Kiba ngeit ki iohi na jyngai,
Ba I Pa I nang ap harud um,
I la thaw ka ïing hun bad U Trai.

Ah Jinghun, Sha byneng!
Ngin sa shem ka jinghun sha byneng '.

Kane ka jingangnud jong ngi ia ka jingsuk bneng ka wallam ka jingsngewsuk bad ka jingsngewkmen kaba pynlong ia ngi ban rwai da ka mynsiem bad ka dohnud baroh:

"Te sawdong ko jynjar to ieng ban ialeh,
Ngan ieng hapydeng ngam tieng ngam babe,
Ka mynsiem ka jong nga to shoh katba mon,
U Trai U la weng ia ka bih katba don."

Ym tang katta, hynrei ka ai mynsiem ia ngi ban rwai shuh shuh,

"Nga nud peit sha jingtep hi,
Ngan ym kynran;
Tang shu mad jingsuk ba mih
Na Ri Kanaan."

Katno kaba sngewhun bad sngewbang ban rwai ia kata ka jingrwai ba kob bad ba dom u briew jong ka jingkyrmen:

"Ha wah jingiap ngam sheptieng,
Mawsiang skhem U Trai;
Haba ki eriong bun jait.
Shoh ia la mynsiem swai."

Nangno nawei pat ngin lah ban ioh ka jingim kaba shadkmen kaba kum kane?

"Ah ka jingiap! Hangno ka jingjop thiaw ka jong pha?
Ah ka jingiap! Hangno ka sngi ka jong pha?......
Ka jingnguh ia U Blei Uba ai ha ngi ia kane ka jingjop thiaw da U Jisu Khrist Uba U Trai jong ngi!
Naba kumta, ko parabangeit baieit jong nga, to long phi kiba iaineh skhem bad ki bym kynriah noh, bad kiba man kyrhai man la ka sngi ha ka kam U Trai, haba phi tip skhem ba kata ka jingtrei minot jong phi kam ju long kaba lehnohei ha U Trai" (1 Kor. 15:55-58).

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist, ha Uba to ai ban long ka burom sha ki bymjukut bymjukut! Amen!

VIII. KA JINGTHEW JONG KA BALANG: SHAEI?

Jinglamphrang

(a) Nangno kane ka sobjekt ka la mih?
Na ka Ministers' Retreat ha Sohra, 12-13, Oct. 1949.

(b) Kaei ka jingthmu jong kane ka sobjekt naduh ka sngi kaba nyngkong? La pyrkhat ia ka ha ka ktien Phareng, bad la buh kumne: *The Strategy of the Church.* Ka jingkit jingmut jong ka ka long: Ka buit jop thma jong ka Balang. Ha kato ka por nga la plie ia ka sobjekt ha khmat ki para minister: Ki lok kim pat sngewhun ia ka jingkren jong nga bad nga ruh ngam pat shym la sngewhun. Ngam lah ban kren pynhun ia kane ka sobjekt mynta ruh namar ki katto katne ki daw, kiba kongsan na ki ki long: (1) Nga artatien shibun la kiba kham bun hapdeng jong phi ki lah ban shah ia kane ka sobjekt, bad (2) Ngam lah satia ban saiñdur ha ban da biang ia ki jingai jingmut jong nga ha ka por kaba lyngkot ba nga la pyrkhat bad ba ngan kren. Nga kynmaw ia ka dur ha khmat jong nga kaba dei shaphang ki artylli ki buit jop pyrthei kiba don ha ka pyrthei mynta: (1) Ka buit ki America bad ki Bilat khamtam, ban jop ia ka pyrthei da ka bor jong ka spah, bad (2) Ka buit jong ki Russia ban jop ia ka pyrthei da ka ktien bad ka jinghikai. Nga shem ha lade ba ka buit Russia ka kham iadei bad ka jingmut U Blei ban ia ka jong ki Nongsepngi: "Ym da ka bor lymne da u paitiapom, hynrei da U Mynsiem jong Nga, ong U Trai"

Ha kaba khreh ia kane ka sobjekt, nga don ha khmat jong nga laitylli ki kot Phareng:—

(i) Missionary Methods: St Paul's or Ours.
(ii) Spontaneous Expansion of the Church
Baroh ar da U Mr. Rolland Allen.
bad (iii) The Church in Post-War Europe, by Alex. Mcleash.

Ka Sobjekt Assembly ha Mawphlang: 17. 3. 1951.

Nga shem te ia lade ba kaba eh shibun ban lait na ki jingpyni jingmut khamtam jong U Mr. Rolland Allen, kumba u la kdew ha ki kitab jong u, ha kaba khreh ia kane ka sobjekt. Nga iathuh ia phi naduh basdang ba ha kaba kren ia kane ka sobjekt ngan shu mait lynti, lane ngan ong, ngan shu pyntyllun ia ka bol: to sa iakhmih lem: ngan ym kren thau eh: haba phi lah ban ym sngewbha ia ka jingkren, hynrei phin ym da sngewjyndei eh: tang khyndiat: malu mala: Nga khmih ia kane ka sobjekt da kaba nga phai ban jngoh ia la ka Balang na khlieh ki lyoh na ka Aeroplane.

Ngan sdang mynta: Sngap!

I. Ka History jong ka Balang Khasi Jaintia

Nyngkong eh haba la seng ia ka Balang ha kane ka ri ka la long Ka Balang Welsh Calvinistic Methodist. Ynda hadien shipor ka la kylla long Ka Balang Welsh Presbyterian, bad hadien kata pat dang kumba 25 snem mynta ka la kylla long ka Balang Presbyterian ha ri Assam; ngi dang long ka United Presbyterian Church in Assam ha ka jingshisha. Ngi la shem ka kam synshar Balang hapoh kane ka Balang Presbyterian kaba thaiñ bad syrdoh shibun ha ka Synod kaba dang lah long shen dang artaiew mynta. Shim mynta ba ka jinglong Balang Presbyterian Church ha ri Assam jong ngi mynta ba ka la long paka janai bha, ka jingkylli ka mih: Katne ka la biang? Aiu pat? Shaei? Ka jubap lehse ka la dei ban long kane ka jingwan khroh ia ngi shane da une u Rangbah u Rev. K.M. Masih ban iapoi noh bad ka United Church of Northern India. Ka jingkylli ka ban shuh, katta ka la kut? Lada phi kylli ia une u rangbah un jubap ba kata kam dei ka jingkut hynrei un ong ba ka jingthew jong ngi kan long ka United Church of India. Ban shuh ia ka jingkylli: Katta la kut lut ym don ei ei shuh shaei ban thew? Khlem artatien un iathuh un ong ba ngi khmihlynti ia ka sngi ba kan poi ba ngin long ka Balang jong ka Ri India. Hinrei ngin kylli pat, kumno shaphang ka Pakistan, ka Ri Burma, ka Ri Ceylon, ka Korea, China, America, Europe, Africa, bad kiwei kiwei. Ym don jingkut satia tad haduh ban da lut ka pyrthei baroh.

II. Ka Balang kum ka Seng.

Ka Balang jong ngi kum ka Seng, ne kum ka Organization ka la nang san ba kan long kaba bun syrdoh katta katta. Ngan ong ia phi, phai nyngkong sha ka Report Assembly, khmih la pyniaid ia ka Balang jong ngi da ki Komiti 21 tylli baroh. Ka jingkylli ka mih, katne la biang? Ym donkam Komiti shuh? Ynda mih ka Constitution Thymmai phin sa iohi ba dang donkam shuh, bad don kiba da kham donkam wat ban ia kine baroh 21 tylli. Sa katno tylli? Aiu shuh?

Ngi mynta ngi ialong ka Assembly ha Mawphlang 5 sngi. Ngi la iohsngew ka United Church of Northern India ha ka General Assembly kaba khatduh ka la ialang 8 sngi. Ha kane ka dur jong ka jingiaid shaphrang jong ki kam Assembly, sa katno sngi shuh nalor kine ngin donkam ban iawan bad ialeit phai Assembly?

Katba ki snem ki nangiaid ki kam Balang jong ngi ki nangbun bad ki nang syrdoh ba ha kine ki snem ngi la dei ban pyniaid kam hapoh ka Assembly jong ngi da ki Rangbah kiba ngi dei ban da siew haba ha ki snem ba la leit mynshuwa, ym ju tip ia kaba kum kata. Ka Presbytery Shella ka la long lehse kaba nyngkong ban pyrkhat ba imat ka por ka la dei ba ka Presbytery ka dei ban don la ka Head Office bad kan da siew ia ki nongtrei kam jong ka. Ka jingkylli ka long: Aiu shuh? Shaei pat nangta?

Ka Assembly jong ngi ka dawa naduh mynta ia ki briew kiba shai bad bastad ban sngewthuh ia ki jingpyniaid kam bad ki jingtreikam jong ka. Nangta, shaei pat?

III. Ka Balang ka la long kaba rem dor shibun.

Khmih tang ia ki Report Jingkheiñ jong ka Assembly jong ngi. Ha ka snem ba la lah ngi la kynshew baroh Rs. 1,91,452/-, kata ka mut kumba Rs. 3/- shikhlieh briew ha ka shisnem, bad ha ki Presbytery baroh ngi sngew ba dang donkam tyngka shuh shuh ban pyniaid ia ka kam, lym kumta ka kam U Blei kan sangeh noh. Ka jingkylli ka long, sa katno pat? Ngan kdew tang ia ka Pastoral Fund. Ha ka snem ba la lah la kdew ha ka Report Assembly ba ka jingkynshew

ka la mih kumba Rs. 41,900/- hynrei ka jinglut pat kumba Rs. 47,000/-. Hapoh 10 snem, haba ka Assembly kan pyndap biang ia ki 60 tylli ki Pastorate hapoh jong ka, kan donkam palat Rs. 60,000/- ban pynlut, mynta tang kumba 40,000/-. Nangta sa aiu pat? Lada phin ñiew ia ki kyrteng jong ki jingkynshew hapoh jong ka Assembly, katno jait phin shem? Khmih Assembly Report 1950, sla 38-39: ki don palat 15 tylli. La lut kine? Ngam ioh-i ba la lut. Sa aiu pat?

Kaei ka jingmih na kine? Ki don ki lok napdeng kiba iakit khia ia ki kam Balang kiba la ong, kane te sa ba ngin kheiñ ka ingdong. Nalor katne sa aiu pat? Hato kaba long khristan ka long kaba rem dor katta katta? Ngin khot ia ki briew na ka pyrthei sha ka Balang, ka ban rem dor katne katne? Kam pynsheptieng ia ki? Ka imat ha nga hi, ba ka Balang kam lah khih satia wat tang shispit khlem da pynlut tyngka. Uwei u Pastor shuwa ka Assembly u la ong: Kane kaba leit Assembly kaba rem dor than: nalor ka jinglut bai lynti sa ki jingdawa sopti thymmai bad juti thymmai: Kaei kane? Sa aiu pat?

IV *Ka Balang katba ka nang thaiñ bad ka nang rem dor ha ka jingtreikam jong ka, katta ka la pynmih ka jingbymsngewhun hapoh jong ka bad ka jingkhriat mynsiem ruh kaba jur.*

Kane ka jingbymsngewhun bad ka jingkhriat mynsiem ha ki Balang, ngim sngewthuh satia ia ka daw namar balei, bad nangno ka wan bad naei ka sdang. Ngi lah ban iakdew kti kiwei ha kane bad kiwei pat ha katai, hynrei ka eh bad shitom ban shem ia ka daw kaba shisha. Ki don kiba pyrkhat ban wad ia ka daw hapdeng ki nongpop bad ki nonglehpalat hapoh ka Balang, hynrei nga ñiew ba ka jingkyrmen bad ka jingim ba dap kyrhai jong ka Balang kam shong satia ha ki nongpop bad ki nongleh palat, hynrei ha ki riewkhuid jong ka. Ka jingmih jong kine baroh ka long: Ka Balang kam san bad kam pyniar satia ia lade.

U nongtyrwa ia kane ka sobjekt, khlem pep, haba u la pyrkhat ia kine kiei kiei baroh, u la long kumba iuh tdong bseiñ bad u la kum ong, Waw mei! Kumno kumne? Ka jingthew jong ka Balang Khasi Jaiñtia, Shaei?"

Ha ka Retreat Ki Minister ha Sohra, nga la pynsyrïem ia ka Balang bad ka Jhad Kit Jingkit. Ha ka lynti jong ka, ka la nangiaid na kawei ka station sha kawei pat ka Station, ka da tam ka da khar ia ki briew bad ki jingkit kat na ba ioh. Katba nang slem nang slem ka nang khia nang khia, bad ym tip shuh kaei kaba kut jong ka. Shaei ka jingthew jong ka? Haei ka jingkut? Shaei? To iawad hi ia ka jubab.

La ai ha nga ban tynruh ia kane ka sobjekt ban ia-ioh jingmut ban ia jubap ia kane ka ktien "Shaei". Ka-tei ba la kdew haneng baroh ka pyni ba la dei ban don ka daw ia kane baroh haei-re-haei. Haei ba ka la bakla? Balei ba ki Hindu kim shym donkam ban pynlut por bad bor ban pynim ia la ka niam, hynrei pynban la palat 100 snem mynta ym lah satia ban pynkhih ia ka bor jong ka da ki palat spah ki Mission Khristan na ri Europe bad America? Balei ba ki Musulman, haba kim pynlut tyngka bad kim phah nongialap ne Missionary kum ka Balang Khristan, hynrei ka nangiar nangiar ka jingsyrshar jong ka ha ri Aphrika, ba wad ha ri Europe hi mynta ki don palat 9 million? Phai sha ka niam Khasi ha ia ka ri, mynno bad hangno ki pynlut tyngka bad ki phah nongialap ban da ia lade? Lada phin khmih ia ka jingroi ki briew ha ka niam Khasi ha ki 10 snem phin shem ba ki kham palat ban ia kiba ha ka niam Khristan. Balei? Ngi pule ia ka Kitab Ki Kam Ki Apostol, hangto ngi shem ba ka Balang ka la roi stet haduh katta-katta, ka la nang iar man ka por wat haba ym ju ioh-sngew ba don Pastoral Fund bad Education Fund ban pyn-iar ia ka. Ia ngi mynta pat, aiu ba ngi la bakla? Haei?

Ka jingbakla ka la dei ban long naduh ka basdang. Na-mar ba ngi la iaid jlan than ha ka jingbakla ngim sngewthuh shuh ba ngi la bakla; ngi shu sngewlyngngoh bad paitdohnud haba ngi ialyngkhuh bad ka jingdumbuit. Nga tip ba ka jingbam ki Sahep ka kham bha ban ia ka ja bad ka jyntah jong ngi ki Khasi. Hynrei nga ha Serampore, haba u Principal u khot bamja, u la ju leh kumta shisien shisnem ia uwei-pa-uwei u Theological Student; ynda la dep bad u nga la leit wad la ka ja bad ka jyntah ba la pjah. Balei? Bha ne sniew, namar ba la mlien, bang la ka jong. Ong uwei u lok, lada ki Roman Catholic ki la wan nyngkong ban ialap ia ka niam Khristan ngi ruh ngi la kylla Roman katta; lada ki Bap-

tist ki la wan nyngkong ngi la kylla Baptist; hynrei namar ba kine ki Welsh Presbyterian jong ngi ki la wan nyngkong, kumta ngi ialong Khristan Presbyterian mynta.

Ka jingthew jong ka Balang ha ri Khasi-Jaintia, Shaei te?

Ka lah ban long kaba nyngkong ia nga ban pyrkhat bad ia ngi baroh kum ki rangbah nongsaiñ Balang ha ri Khasi-Jaiñtia, ba, ban lait na kane ka jingkit ba khia bad na ki jingsngewsyier kiba khraw ngi dei ban sdang naduh basdang pat. Ngi dei ban wad da kawei pat ka nongrim pyniaid Balang kaba kham bha, kham suk bad kham myntoi ban ia kane kaba ngi long. Mynta ngan pyrshang ban ai ia ka dur ba ngi lah ban pyrkhat chaphrang.

I. *Ka Balang ka dei ban thew sha ka Jinglaitluid.*

Ha ka Balang Presbyterian jong ngi ngi long ki mraw jong ka jingmlien Namar ba ngi la mlien ban ap ja na Bilat, ngi la shu ong, ai-shi-ai, "Ai Missionary ia ngi", "Ai Grant ia ngi", bad haba ngi tip ba don tyngka ha ka synduk lajong ha ka Assembly ngi iakuieh paralok ngi iaong, "ai ia nga! Ai ia nga!" Mynwei haba ngi la leit sha ka Synod ha Aijal ngi la dei iaid lyngba ia kawei ka shnong Pakistan. Hangta la wan iwei i khynnah ban pan khrong. U Secretary jong ngi u Rev. E.M. Chulai u la ai shi anna ha ita i khynnah. Mar kumta tang shu iohi liak kiwei pat ki khynnah, ki la iawan lang buk baroh shi shnong, ym duna 20 ne 30, bad ki la ker kut ia ka Motor Car jong ngi ban pan khrong haduh ba la donkam ban da wan da ki rangbah na shnong ban beh noh ia ki, lym kumta ym lait wan phai shuh. Ngi kum ka Balang ha kane ka ri ngi la klet ia la ka kyrdan bad ia la ka jinglong; ngi long tang kum ki nongkhrong haduh mynta; bad wat haba ki nongai ki la ud ki la khñium ia ngi, ngi pyrta kham jam pynban ngi ong, "ai". U Financial Secretary jong ngi ha ka Assembly u la iathuh shai kdar ha ngi ba u la sngewlehraiñ ia ka jingpynlah ki nongai tyngka ia ngi. U Executive Secretary ruh u iathuh ba u la sngewrem khait haba la thoh pynrem sha u da ki nongai tyngka na ri Bilat. Dang khyndiat snem mynta la wan jngoh ia ngi da uwei u rangbah

Nongmihkhmat ka Balang Kmie na Ri Wales, bad u la wan iakynduh bad ki nongmihkhmat jong kawei-pa-kawei ka Presbytery. Ngi ha ka Presbytery Shella ngi la leit khublei ia u da ka jingkyrpad artad ba un *recommend* sha ka Balang Kmie ha ri Wales ban ai Missionary ia ngi la u jong. Nga kynmaw ia ki ktien jong u ba u la kren ha ngi U la ong: Dei ma phi ka District Shella kaba la pynlong ia ki katto katne ngut ki Missionary ba kin leit phai noh sha ri Bilat ki briew ba la pait dohnud. Kumno ba phi dang kwah Missionary shuh? Hynrei wat la u la kren haduh katta ruh ngi la ong "AI-SHI-AI," ngi da pynbud bad ka kot kaba jrong ba un iarap ia ngi ban ai Missionary la ujong. Haei ka burom jong ngi kum ka jaitbynriew? Ngim dang long ki nongkhrong haduh kane ka sngi? Katba ka Balang jong ngi ka dang shah "ai", ngi dang sah ka Balang Welsh ym ka Balang Khasi Jaintia. Katba ngi dang ong "Ai", ki nongai jong ngi kim lah ban lait satia na kata ka mynsiem ba kin sngew ba dei ma ki kiba long *Caretakers* (nongsumar) ia ka Balang ha kane ka ri, bad kine ki Missionary jong ka Balang Kmie na ri Weles, kum ki Agent jong ka missionary Society nangto kim lah ban lait na ka mynsiem sngewtrai, sngewkpa bad sngewkynrad halor ka Balang ha kane ka ri. Ngi ha kane ka ri ngin dang iaisah hi ym ka Balang Presbyterian ha ri Khasi Jaintia, hynrei, ka Balang Welsh ha ri Khasi Jaintia.

Ka Balang ha ri Khasi Jaintia ka thew shaei? Ka thew sha ka Balang Episcopalian ne sha ka Balang Presbyterian kaba laitluid?

Nga la iohsngew uwei u Missionary ha kane ka ri bad ia I Dr Miss J.H. Rowlands ha Karimganj mynshuwa, haba iakren shaphang ka jingiasoh bad ka United Church of Northern India: Kine ki ong shaphang ki Missionary kiba rim kum ki jong U Sahep Dr. John Roberts, Rev. J. Ceredig Evens, Rev R. Jones, bad kiwei, ba ki long ha ki por jong ki ki kynja Bishop ha ri Khasi, bad namarkata, ym donkam ban sheptieng ia ka Episcopacy jong ka United Church of Northern India. Hato, kumba ong kita ki Missionary, kine kiba mynta kim long ha kajuh ka kyrdan, ki kynja Bishop, bad ha ki por ki por ki da leh Bishop ruh Lada ngi kum ka Balang ha ri Khasi Jaintia ngi kut jingmut ban thew sha ka Episcopacy, balei ngim ai da ki Minister trai-ri ban long ki

Bishop khynnah ne ki Bishop pyrshang, kum ki Minister-in-charge jong ki District ne ki Presbytery? Ngi tip haba ka por kan poi ba ka United Church of Northern India kan thung Bishop halor ka Balang ha ri Assam, kan jied ym ia u nongwei, hynrei ia u trai-ri, la u dei na Assam, ne Bengal, ne Punjab. Lada ka long pat ba ka Balang ha ri Khasi Jaintia ka thew ban sah Presbyterian Laitluid, balei ba ka Balang kam pynduh noh shisyndon ia kane ka kyrdan Missionary-in-charge jong ka District ne Presbytery? Katba ngim pat long ka Balang kaba laitluid, te kynnoh katba phi mon ia ka Balang shane: la kumba ki kynnoh ki Commissioner na ri Wales 15 snem mynshuwa ia ka Balang shane ba ka long "Ka Balang kaba iap", ne kumba kynnoh kine ki Rangbah kiba wan jngoh ia ka Balang jong ngi na ki jaka pdeng jong ka ri India ba ki ong ia ngi ba ngi dang long Ka Balang Welsh, ne kumba kynnoh manore ia ki Secretary jong ngi-shu kaba dei suda. Haduh mynta ngim pat long kiba kyrshan hi ia lade bad kiba synshar hi ia lade, bad namarkata ngim lah ban pyniar ne pynphriang hi ia lade, namar dang kah syrngiew ia ngi da kiwei pat.

II **Ka Decentralization** lane **Devolution.**

(Ka Jingpynkylla phaidien ia ka bor Synshar Balang)

Ha ka nongrim jong ka jingpynlong shitylli ia ka Balang ha kane ka ri ka don ka mynsiem ba sngur ha ki rangbah nongsaiñ Balang jong ngi ban ring ia ki bor baroh sha ka Centre, sha ka Assembly, bad hangta ka kynthup ia ka jingsynshar ia ki Fund ne Jingkynshew bad ka jingsynshar ia ki Balang ruh. Ka Assembly ka la ialeh ban ring ia ki jingkynshew Khawkham bad Education sha ka ha kine ki snem ba la lah, hynrei ym imat ba kan jop, namar ki jingshisha ka jinglong briew ki iatur pyrshah bad ki jingthew jong ka. Ki don ki bynta ha ki jingpyniaid kam jong ka Balang ha ka ri ba la pyrshang sngur mynsiem ban kham ai ia ka jingkitkhlieh ha ki Presbytery, ki Sub-District, ki Pastorate bad ki Balang. Nga hi nga pyrkhat, na ki babun ki daw, na ka bynta ban lait na ki babun ki jingeh, ka Assembly jong ngi kan pyrkhat ban *decentralize* noh, ban khynñiat pynphaidien noh ia ka jingkitkhlieh ha kaba synshar bad kyrshan ia ka Balang sha ki Presbytery, ki Sub-District bad ki Balang. Ka

long kaba shongdor ia ka hi ba ka Assembly kan kham pynsting noh ia ka jingkit na lade. Katba ka Assembly ka dang bat ia ka bor bad ia u saipan tyngka, ki balang ki sah khynnah, ki ap tang ban ioh ia ki hukum bad ia ki tyngka na ki bor ba ha khlieh khlem da pyrshang ban leh ei-ei da lade shibun Ha ka jingiohi barit jong nga, ailad ia ki Balang, ki Sub-District bad ki Presbytery ba kin ym long shuh kiba ap hukum bad kiba ap ja, hynrei kiba laitluid bad kiba pyrkhat hi na ka bynta ia lade, ngin sa iohi ia ki ba ki ieng ha la ki kjat, bad haba ki la ieng kin sa iaid shaphrang bad pyniar bad pynphriang hi ia lade.

III. *Ka Bulang ka dei ban sdang noh ia ka Pateng Bathymmai ban buh noh sharud ia ki kynja Institution baroh na ka.* Ai ba ka Medical Institution, ka Educational Institution bad kino kino kiwei pat ki Social Institution kin lait noh na ka jingkitkhlieh ka Balang, hynrei kin long hi ki Institution ba la kyrshan sngur mynsiem da ki briew kiba tipbriew shaphang ia lade ba ki long ki khristan, bad namar ba ki long ki khristan ki don ka jingkitkhlieh ban kit khia bad ban kyrshan ia kine,- kum ki briew, ym kum ka Balang. Nga pyrkhat ka don ka jingma ba ka Balang kan shimti ia kine namar ki long ki jingkit kiba khia bad kiba eh kiba ym dei tang ki briew jong ka Balang hynrei kiwei kiwei pat ruh ki nongshong shnong ki iadon bynta lem ryngkat bad ka Sorkar de. Lada ha kano kano ka por, kano kano ka Institution ka kyllon, kan ym ktah ei ei ruh ia ka Balang. Ha kane ka aiom, ka imat don ka jingma kaba khraw ha ka Balang ba ki appeal na ka bynta ki Medical bad Educational Institutions ki kham khlaiñ ban ia ki appeal na ka bynta ka Balang Ka jingseibor bad jingpynlut bor jong ka Balang ka la kham theh sha kine ki Institution ba ia kaba sha ka jingim badap biang jong ka Balang. Kum ka nuksa, ngi iohsngew ba ka Balang Kmie ha ri Bilat ka sngewtlot ban sei tyngka na ka bynta ka kam Mission ha kane ka ri, hynrei ka sngewkhlaiñ bha ban sei bor na ka bynta ka Hospital ha Jowai. Ka jingpyrta kaba jur ia ngi ha kane ka sien ka long ban iasei bor jur mynta na ba bynta ka Christian College, ki Presbytery High Schools, Ki Sub-District M.E. Schools bad ki Pioneer Schools. Katba nangkhraw ka jingseibor jong ngi ha kine, ka jingseibor na ka bynta ka jingsharai

Balang bad ka jingialap ia ka Gospel ka dei ban hiar. Sa tang laisnem hadien ngin sa sdang ruh ban kit na ka bynta ka Medical Institution, hangta lei lei ngin shem ia ka Balang ba kan khia than ka jingkit, ba ha ka jaka ka ban nangkhlain kan sa jrem kan sa thait, kan sa khrew bad kan sa kem pang ruh. Nga iohi te, ka Balang ha ri Khasi Jaintia ka dei ban thew naduh mynta ban pyllait noh na lade ia ka jingshim ia ka jingkitkhlieh halor ki Institutions.

IV. *Ka Balang ha ka ri ka dei ban thew sha kaba thung ki Balang kiba laitluid ha ki jaka jaka kiba kyrshan hi ia lade bad namarkata, kiba synshar hi ia lade nadong shadong.*

Haba ka Balang ka la long kaba laitluid ka la dei ban iap hi ban kyrshan ia lade bad ban pyrkhat hi ia la ka jingmanbha jong la ka ing ka sem. Hangta ka Presbytery bad ka Assembly kan long kum ka kmie kaba kdup ieit ia la ki khun ki ksiew parum pareh, ka da khmih da ka jingsngewkmen ha ki khun kiba riewbha hynrei ka da kner ruh la ka kti sngewlem ha ki khun kiba kyrduh. Ka iyer kaba beh ha kane ka Assembly ka long ba ka kdew ia kata ka por ba ka Assembly jong ngi kan don ym tang 60 ngut ki Pastor ha ki 60 tylli ki Pastroate ha ka ri hynrei 400 bad 500 ngut, uwei ha man ka Balang, ba kiba kham bun na ki kin long kiba khlem da siew tulop, hynrei ki rangbah nongialam naduh kpoh ka kmie, ki 'riewradbah jong ka jingngeit, ki riewstad ha ka Ktien U Blei, bad ki nongbat ia ka kum la ka jong ka Balang ha la ka jaka jaka. Hangta te, ki nongbud jong U Trai Jisu baroh kin ym pynshongdor ia ka jinglongrangbah bad ka jingkhraw mynsiem khraw jingngeit ha ka spah bad ka burom. Ki briew kiba nabar ka Balang ruh kin iohi ba don ei ei pleng ha ka niam Khristan kaba palat ban ia ka snep kaba ki ju bishar bad iohi nabar. Ka Balang kan sa long kum ka Diengiei kaba ieng skhem ba ym lah daei daei ruh ban pynkyllon ne pynsniew ia ka. Kan long kum kata ba la ong ha ka Ktien U Blei, "Hadien kita ki sngi, ong U Trai, Ngan buh ia ki hukum jong Nga, ha ki bynta kiba shapoh jong ki, bad Ngan thoh ia ka ha ka dohnud jong ki; ba Ngan long U Blei jong ki, bad ki kin long ki

briew jong Nga. Bad kin ym hikai uwei uwei ia la u paramarjan, bad uwei uwei ia la u para, da kaba ong to tip ia U Trai, namar ki baroh kin sa ithuh ia Nga, naduh u bapoh tam haduh u bakhraw tam na ki, ong U Trai." Ha kata ka por, ka jingiadei ka Assembly ne Presbytery bad ki Balang kan long kumba kdew uwei u rangbah nongthoh-kot, ba la kdew ha ka basdang, U Mr. Rolland Allen. tang ban khmih ban pynbiang ia kawei-pa-kawei ka Balang ia ka Jingphla Jingngeit, Ka Ktien U Blei bad ki Sakramen. Ki Balang ha ki shnong jong ngi kin ieng ha ka dur ki Balang ha ka por ki Apostol - ka Balang ha Ephesos ka Balang ha Korinth, ka Balang ha Philippi, ka Balang ha Shillong, ka Balang ha Mawphlang bad kumta ter-ter.

Ka Jingpynkut.

Ka jingkut jong ka Balang kan long ym ba kan phuh kan phieng, kan long samla kynjriang tharanid junom, hynrei kan sa long ka Balang kaba kha khun, kan sa suh khun kan sa kyan bad kan sa kha. Ki khun shynrang bad ki khun kynthei kin sa mih na ka. Nga hi ngam iohi ba ka Balang ka bym pat ioh ka jinglaitluid, ba ngin khot ia ka Ka Balang ba la rangbah. Ngam iohi ruh ba haba ka Balang ka la rangbah ba kan ym tip hi la ka im ka iap ban kyrshan hi ia lade. Ngam iohi pat ba haba ka la kyrshan hi ia lade bad ba ka la synshar hi la ka ïing ka sem ba kan ym pyrkhat ban ym pynkhraw bad pyniar la u tynnum u tyndai, haduh ba ki pud jong ka kin ym long tang ha la ka ri, hynrei kin iar shaduh ki ri thor ki ri dkhar, wad shaduh ki ri ba sha shiliang ka duriaw. Hangta te ngin sa iaong para lok, "Mynta Ieng Rangbah u Khun Bynriew, Ap Jutang U Blei."

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

IX. KA KHUBOR KHRISTAN NA KA BYNTA KA BALANG HA KINE KI SNGI.

"Te ki khun ki nongiathuhlupa ki la ong ha u Elisha. Hakhmih te, kane ka jaka ba ngi shong ha khmat jong me ka khim eh ia ngi. Ngi kyrpad ia me, to ngin ialeit sha Jordan bad ngin rah nangta mar uwei uwei u bim, bad ïa, ngin iathaw jaka hangta, ha kaba ngi lah ban iashong. Te u la ong, to leit" (2 Syiem 6:1,2).

"U Jisu te U da wan U la kren ha ki, U da ong, La ai ha nga ka bor baroh ha bneng bad ha ka khyndew: namar kata keiñ to khie da leit noh ma phi, to pynlong synran ia ki byn-riew baroh, da pynbaptis ia ki ha ka kyrteng ka jong U Kpa, bad ka jong U Khun, bad ka jong U Mynsiem Bakhuid, da hikai ia ki ban sumar ia kiei kiei baroh kat kiba Nga la hukum ia phi Hakhmih ruh Nga Nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi, haduh ka bawai noh ka pyrthei" (Math. 28:18-20).

Ka khubor kaba nga don mynta ban kren ka long: **Kane ka jaka ba ngi shong ka khim eh ia ngi: ïa ngin ialeit bah mar uwei uwei u bim ba ngin shna ka jaka ia lade ba ngin shong. Ka jingsawa ka ban poi sha ngi na bneng ka ong. Khie leit; Ialap - Hikai.**

Ka Gospel ka jong U Jisu Khrist ia ngi ki briew ha kane ka pyrthei ka long:

"To kylla ka bamut naba ka Hima ki Bneng ka la jan."

"To wan ha Nga phi kiba thait bad bakhia ka jingkit te Ngan ai ha phi ka jingiahthait."

"U Blei U la ieit katta katta ia ka pyrthei katba U la aiti noh ia la U Khun ba la kha marwei, ba uei uei ruh uba ngeit ha U un ym jot shuh hynrei un ioh ka jingim bym-jukut" (Ioan. 3:16).

Kine ki kyntien baroh ki iathuh ia ngi ba U Blei na bneng U la iohi ia kane ka pyrthei ba ka la tap dum da u lyoh uba rben-u lyoh jong ka jynjar jyntrah, u lyoh jong ka jingbymman, bad u lyoh jong ka jingiap. U Jisu Khrist U la donkam ban wan sha kane ka pyrthei na ka bynta kine ki

---

La iathuhkhana ha ka Assembly kaba ha Shangpung: 8:3-53.

briew kiba shong hapoh une u lyoh ka jingkah dum. "U Khrist Jisu U la wan sha ka pyrthei ia ka ban pynim ia ki bapop."

Haba U Jisu Khrist U la don ha kane ka pyrthei, U la khot sha U katto katne ngut ki synran bad U la kren ha ki ia ki ktien kiba shai U da ong, "ha kata ka pyrthei phin ioh ka jynjar, hynrei to long shlur phi! Nga Nga la jop ia kata ka pyrthei" (Ioan. 16:33). U Trai jong ngi, U Jisu Khrist, U la tip bad U iohi ruh ia kane ka pyrthei ba ka long kaba dap da ka jynjar bad khuslai lanot khop. U iohi ia ka jynjar kaba ha ka liang ka doh: Kine ki dei, ka jingthngan, ka jingkyrduh, ka jingpang ka jingshitom, bad ka jingtriem jong ka jingiap. U iohi ia ka jynjar kaba ha ka liang ka jingmut jingpyrkhat: kine ki dei ki jingkwah ban ring sha lade ia ki jait spah bad bor ka pyrthei, ka jingsarong lehmeng jong kane ka pyrthei, bad ki jingthala tha!eiñ jong kane ka jingim doh. U iohi ia ka jynjar kaba ha ka liang ka mynsiem: Kine ki dei ki jait pop ba bun syrtap, ki jingbymman u briew kiba sngewshyrkhei bad ki jingshah shitom shah saja jong u ki bymlah ñiewtang ha ka pyrthei. U Trai Jisu U la wan sha kane ka pyrthei U da wan rah bad ka dawai ka jingpynkhiah ia kane ka jingpang bad ka jingjynjar kaba don hapdeng ki jaitbynriew ka pyrthei. U la wan ban pynkhih im thymmai ia ka dohnud ba la swai jong ki jaitbynriew, ban pyneh pat ia ki kti ba la noh kyriap bad ia ki khohsiew ba la sator ki jong u briew. U la wan sha kane ka pyrthei bad ka jingpyrta U da ong, "Nga la wan ba kin ioh ia ka jingim, ba kin ioh kyrhai ruh ia ka."

Ha ki sngi kiba khatduh ka jingleit jong U ha kane ka pyrthei, ha kaba ka jingim bad ka *mission* jong U ka i kumba ka la shahjop, bad ha kaba ka jingngeit ki nongbud jong U ka i kumba ka la pulom lut khait, U la kren ki ktien kiba kum kine:

"*La ai ha Nga ka bor* **baroh** *ha* **bneng** *bad ha* **khyndew**"!

Kine ki ktien ki dei ki ktien kiba ym don uno uno u bakhraw bor jong kane ka khyndew u ban nud ban pynmih, lait tang haba u shu kren lamwir. Ka ktien **baroh** ka dei **ka ktien kaba tang U Blei Uba lah ban kren bad ban kynnoh.**

Ki ktien **bneng** bad **khyndew** pat ki thew ia ki **bor kiba kynja** mynsiem bad ki bor kiba kynja doh. U long Uba don ia **u** shabi ia ka bneng bad ka khyndew ban pynkhih ia ki bor ban plie bad ban khang, ban pyniang bad ban **pynkyllon,** ban tei bad ban pynpra, ban ai bad ban shim noh.

"*Khie leit, da pynlong synran ia ki* **bynriew baroh.**"

Hangne ruh, kine ki ktien **bynriew baroh** ki kynthup lut ia ki briew baroh, khlem iehnoh shuh ban pylliait shabar ia uno uno ruh. Hangne la kynthup lut ia ki jaitbynriew **ka** pyrthei ba la mih na u symbai jong u Adam bad ka Im. La kynthup lut hangne ia uba la thaw khmut thaw khmat, la u lieh ne u iong, u rit ne u khraw, u mihngi sepngi, u shatei shathie. Dei tang Uba long Trai long Kynrad halor ki bynriew baroh Uba lah ban ong ia kum kine ki ktien.

"*Hikai ia ki ban sumar ia* **kiei kiei baroh**"

Hangne la kdew ba kine ki bynriew baroh ki donkam ban sngewthuh bad nang ia **kiei kiei baroh**. Kine *kiei kiei baroh* ki kynthup ia kita kiei kiei kiba thaw ia ki jingjynjar ha ka doh, ki jingjynjar kiba ktah ia ki jingmut jingpyrkhat, bad ki jingjynjar kiba ktah ia ka mynsiem. **Kiei kiei baroh** kiba lah ban paw shabar ne kiba rieh shapoh ki dei ki sobjekt kiba ka pyrthei baroh kawei ka donkam ban tip bad ban nang.

"Hakhmih, Nga Nga long ryngkat bad phi **ha la ka sngi, haduh ka bawai noh ka pyrthei.**"

Kine ki dei ki ktien jong U Longkpa Uba don bad Uba bat ia ka bor baroh ha bneng bad ha ka khyndew. Kane ka jingkular kam dei ka jong u Syiem bakhraw bor jong kane ka khyndew uba mynta u long bad lashai um long shuh. Ka dei ka jong U Syiem bneng ba bymjukut, Uba long, Uba la long, bad U ban iailong sha ki .bymjukut. Hangno ngin shem ia kaba kat kane?

U Trai Jisu, da la ka jingim jong U U la pyni ba u beiñ ia baroh ki jingshah jop. Ka don lynter ha pyrshah **ka** khmat jong U, ym tang ka jingkyrmen ia ka babha; hynrei U iohi shai ia **ka** burom jong ka jingjop. La kane ka pa-

teng bynriew ha kaba U im ka lah ban rai ia U sha ka jingpynrem ka jingpyniap duh khoit, hynrei U ong, "Ka dak U Khun u Briew kan paw ha bneng; te hangta ki jaitbynriew baroh ka pyrthei kin ialyniar lympat, haba kin iohi ba U wan U Khun U Briew ha ki lyoh bneng da ka bor bad ka burom bakhraw'' (Math. 24:30). La ki briew jong U hi kiba U la wan khnang ban pynim ia ki, ki la sngewdei ban khynñiat ia U sha ka jingiap kaba da ka diengphna, hynrei da kata ka diengphna ba khlemraiñ Un ring ia ki briew baroh sha lade: "Nga te, ynda la kyntiew ia Nga na ka khyndew, Ngan pynwan ia ki briew baroh ha lade" (Ioan. 12:32) La ki synran jong U ha kiba U la shaniah lut ia la ka jingim bad ka jingtrei jong U ha kane ka khyndew ki la kylladien noh, ka sngi kan poi ha kaba kin sa shem ba ki lah ban leh ia kiei kiei kiba kham khraw ban ia kiba U la leh: "Shisha shisha Nga ong ha phi, Uta uba ngeit ha Nga, ia kita ki jingleh kiba Nga leh ma Nga, uta ruh un leh; bad ia kiba kham khraw ia kine un leh, namar Ngan sa leit noh ma Nga sha Uta U Kpa jong Nga" (Ioan. 14:12)

Kane ka mynsiem ka la don ha U Jisu Khrist—Ka mynsiemka bym ju tip ia ka shahjop: "Lada uno uno ruh um don U Mynsiem U Khrist, uta keiñ um long u jong U'' (Rom 8:9). Shim ia u Apostol Paul lane ia uno uno na ki synran U Trai jong ngi! Ka motto ne ka jingthew jong ki ka long: "Nga beh sha pyrshah ka dak ban ioh ia ka jingiathong kaba ka jingkhot shaneng ka jong U Blei ha U Khrist Jisu" (Phil. 3:14). Shim ia ki kpa tymmen jong ka balang ha ki spahsnem kiba dum tam jong ka. Uwei napdeng jong ki, uba kyrteng u Polycarp, haba la pynieng ia u ha khmat ka jingbishar bad haba la hukum ia u ba un beiñ ia U Khrist u la ong, "Phraphew hynriew snem nga la shakri ia U bad Um ju la lehsniew ia nga; kumno nga lah ban kren sniew ia la U Syiem Uba la pynim ia nga?" Shim ia ki hajar bad ki phew hajar ki martyr ha ka pòr jong ka Reformation, haba la ialam ia ki sha ka jaka jong ka jingpyniap ki la rwai shilynter ia ki jingrwai jong ka jingjop ka hima U Jisu Khrist bad ka burom jong ka bneng. Bud ia ka history ki missionary sha ki ri khlaw badum bad ki dewlynnong ba kynjah, kiba la trei shitom bad aiti sngewbha ia la ka jingim na ka bynta U Jisu Khrist, ki la ioh ot ia u soh ka jingjop

ha ka bakhatduh. Kine baroh ki la iarwai jam da kajuh ka sur: "Ha kine kiei kiei baroh keiñ ngi jop thiaw da Uta Uba la ieit ia ngi" (Rom 8:37).

Ka Balang U Jisu Khrist ha kine ki Ri Lum jong ngi ka la pyni shynna ia kiei kiei kiba phylla ha ki por ba la leit noh. La kumba 100 snem mynta ki missionary jong ngi na Ri Wales, ki la aiti ia lade, met bad mynsiem, ha kaba pyniar ia ka Hima U Blei, bad mynta ha ka Balang Presbyterian ngi la don kumba 75,000 ngut ki Khristan. Ka niam khristan ka la ieng bad ka la suhthied bha ha ki dong baroh jong ka ri.

Ha kine shiphew ne khatar snem mynta, ka la don ka jingpyrta na ki khun jong ki nongiathuhlpa jong kine ki lum, kaba syrïiem ia ka jingpyrta jong kito ki khun ki nongiathuhlpa kiba la leit sha u Elisha u nongiathuhlpa jong U Blei kiba la ong, "Kane ka jaka ba ngi shong ha khmat jong me ka khim eh ia ngi. To ngin ialeit sha Jordan, bad ngin rah nangta mar uwei uwei u bim, bad ïa, ngin iathaw jaka hangta, ha kaba ngi lah ban iashong." Ka Balang ha kine ki lum ka la iohi ha kine ki snem ia ka jingkha jong shibun ki M.E. School, ki Proceeding High School bad kawei ka College Khristan. Mynta ngi dang pynkhreh shuh sa ka Travelling Dispensary bad ka Hospital Thymmai ha Jowai. Nalor kine, ki don shuh shuh kiwei kiwei de kiba ka Balang ka dang pun, kin sa kha khlem pep ha kawei ka sngi. Hangno ki don ki khun rangbah jong ki nongiathuhlpa na Ri Jaintia? Hangno ki khun samla shynrang bad ki khun samla kynthei kiba dang pun khun shynrang bad khun kynthei ha la ki shadem? U Elisha Nongiathuhlpa u la ong ha kito ki khun jong ki nongiathuhlpa, "**To khie leit!**" U Trai Jisu U la ong ha la ki synran jong U, "**To khie, da leit noh ma phi,**" bad "Hakhmih Nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi haduh ka bawai noh ka pyrthei!"

Ha kane ka pyrthei kaba dap da ki jingkylla kiba sngew kulmar bad kiba sngew kynrum kynram, kiba mynta ngim tip aiu lashai kan jia, ha kaba kam don kaei kaei ruh kaba shong skhem; kane ka jingpyrta ka dang iai sawa ha ki shkor jong ngi.

KHIE LEIT!—IALAP!—HIKAI!

(a) **Khie leit!** Khie leit, lada phim leit phin iap! Phin iap suki! Phin iap ha kaba phin ieng. Haba ym don shuh mano mano ban kyntu ia phi *to leit*, hangta phin sa iap. Leit shano? Phim sngew ia ka jingkhot? **Khie leit!** Shano shano ruh ym shym la phah ia phi? *Khie leit!* Phi tang shu iohsngew ia ka ktien *To leit*, lada phim leit, phin iap! Ki don ki briew kiba kim ju iohsngew ia kane ka ktien jingkyntu "Khie leit." Lada kim ju iohsngew, bad lada ym ju don mynno mynno ruh ka ktien ka ban pyrta ia ki "*To khie leit*," phi ju iohsngew aiu ka ktien ka kren shaphang ki briew kiba kum kita? "Kordit ia kita kiba shongsuk ha Seion!" Ki don ki briew kiba la iohsngew ia ka jingkyntu, "Ko khun, to khie leit mynta ban trei ha ka brisoh jong Nga!" Ki don kiwei pat kiba la iohsngew ia ki ktien, "Shim ia ka lyngkor jong Nga ha phi, khie leit!" Ki don kiba la kohnguh: ki la hun, ki la suk, ki la im! Ka don mynta ka jingkhot na ka Union Christian College! ka don ruh ka jingkhot ia ki samla kiba ieit ia ka kam U Blei, sha ki Pastorate. Ka don kawei ruh ka jingkhot sha ka Pastoral Fund. Ngi la iohsngew ia ki jingiakren ha ki ïing, ha ki Presbytery bad ha ka Assembly ba ka balang ka don ha ka jingma! Ym don ba iohsngew mano mano ia ka jingkhot? Phi, phim iohsngew? phi phin ym leit? *Khie leit!* lada phim leit, phin iap: ka jingkhot kan ym wan shuh arsien.

Ka don kawei ka jingkhot na Makedonia. "*To wan ban iarap ia ngi*". Don Ri Makedonia ei ei hangne hajan jong ngi? Ha kawei ka sien, haba nga la don ha Durtlang ka shnong kaba hajan Aijal, haba nga khie dang step, nga la iohi ia ki lum uwei hadien uwei shaphang mihngi kiba i kumba ki long kumta sha ki bymjukut haduh bymlah shuh ban kot ka khmat. Ki jingpyrkhat kiba la wan pashat ha nga ha kata ka khyllipmat ka la long: Mano u ban leit sha ki kliar jong kine ki lum bad la ki turoi ban pynbna ia ka jingieit bah ka jong U Blei, ba ki sharing lum bad ki them kin sawa da ki sur ba sngewtynnat jong ki. Shisien pat haba nga la laid da ka rel na Badarpur sha Lumding, ka lynti rel ka la iaid lyngba ki them bad ki lhuh bah jong kito ki Lum North Cachar, imat ha nga hi, ym don shnong

ym don thaw, ki jaka ki long kiba dap tang da ki khlaw bad ki riat ki ram. Ki jingpyrkhat ki la wan ha nga ha kata ka por: Ah ban da don ka lyer pyngngad, ka lyer iwbih-iwbang-iwthiang ban pyrsad ia kine ki them ban pyndap ia ka da ka jingsuhsieng ka Gospel ka jong U Jisu Khrist! Ym don shuh mo, hangno hangno hapoh ki pud Ri Khasi Jaintia jong ngi ki jaka badum bakynjah kiba kum kine? Mano ban leit?

(b) **Ialap! Lane. Pynlong Synran,** Pynlong briew, shynrang bad kynthei! Kumno U Biei U iohi haba U khmih sha kane ka pyrthei jong ngi? Ka long ka pyrthei kaba dap da ka jynjar! Kumno U Jisu Khrist U iohi ia u khunbynriew ha ka pyrthei? Ki long kiba shong ha ka jingdum bad ha tmir ka jingiap! "Khie leit"! "Ialap!" "Pynkylla thymmai ia ki briew, shynrang bad kynthei." U la iakhot ia u Ioannis ban *ialap*! u Ioannis u la shahshkor, u la ialap ha ki nongkyndong jong ka ri khlaw bad ri kynjah jong ka Judia. Shibun ki la sngewkynduh ha la ki mynsiem da ka jingialap jong u: ki la iam paitdohnud namar la ki pop, ki la phla ia la ki pop; u Ioannis u la pynbaptis ia kat kiba la kular ba kin ym leh pop shuh, ha Wah Jordan.

Phi pat phim kwah ban ialap? Phi nang ban ialap? Lada phim nang, balei phim phah dano dano uba nang ban ialap? Ialap da ka jingai jong phi; kyrshan ia uta u nongialap da ka jingai jong phi. Lada phim kot bor ban kyrshan da ki jingai kiba da ki tyngka, ialap ia ka Gospel da ka jingim jong phi. Ialap, haba dei por ha bym dei por kumjuh. Ialap da ka ktien! Ialap da ki kam! Ialap da la ka jinglong jingim. Ki don kyrhai ki lad ban ialap ia ka Gospel ha kane ka ri tang lada ki briew ki dem ka mon ban ialap. U Khrist Jisu U ong, **Khie leit ialap!**

(k) Hikai! "Hikai ia ki bynriew baroh!" Hikai iano iano katba lap katba shem. Hikai da kaba kren da ka ktien. Hikai da kaba pyni nuksa da lade, da la ka jingiaid jingieng, da la ka trei ka ktah. Hikai da la ka jingiaid beit bad ka jinglong jong phi. Ki kam ki kren khamjam ban ia ka ktien, borabor! Ka sngi kam jngai shuh ha kaba ia ka niam khristan jong ngi yn ym khmih shuh kum ka niam nongwei. Ngi iakynduh sawdong jong ngi ia kata ka pyrthei kaba U Trai jong ngi U la iakynduh ha ki sngi mynba U dang don ha ka-

ne ka pyrthei. Ngi iakynduh ha pyrshah ki khmat jong ngi ia ka jingarsap, ka jingbamsap, ka jingshukor, ka jingshetkylla bad kiwei kiwei ki jingsniew laiphew ka jait. Ngi iakynduh markhmat bad kata ka pyrthei kaba la pynlong ia U Blei ban aiti noh ia la U Khun ba la kha marwei ban pyllait im ia ka. Ha kine ki sngi hi ngi don kyrhai ki kabu ban "*Hikai*" shaphang U Khrist bad shaphang ki *Aiñ* ka Hima jong U. Ha kine ki sngi mynta, kiba bun ki jaitbynriew ki la hiarthma ia ka ri jong ngi. Ki la wan shongshnong kum ki puit ka ri Ijipt hapdeng jong ngi. U Jisu jong ngi, kum u Nongialam jong ngi U khot ia ngi U ong, *Khie leit*! *Ialap*! Hikai! Leit sha ki bynriew baroh! Ki don ki kabu kiba khraw bad kiba bun syrtap ia ki samla, ia ki riew treikam *business*, ki nongtreikam sorkar, bad kino kino kiwei kiwei pat ki briew kiba trei ia ki jait kam baroh kiba don ha kane ka pyrthei, ban sakhi ia U Jisu Khrist.

Ia ngin ialeit baroh, na kane ka Assembly, sha la ki jong kijong ki shnong, ngin da bat skhem ia kine ki ktien ba U Trai Jisu U la kren ha ngi: **Khie leit-Ialap-Hikai!** Ha kaba kohnguh ia kane ka hukum jong U Trai jong ngi, ngi ioh ruh ia kane ka jingkular ha kajuh ka por.

> "*Hakhmih! Nga Nga long rynngkat bad phi ha la ka sngi haduh ka bawai noh ka pyrthei.*"

Ngi lah ban iakynduh bun jait ki diengpyngkiang bad ki jingeh, bad teng teng ki jingshahjop ruh. Ka long kaba lah ruh ba ngin iakynduh bun ki jynjar, ki suhsat, ki jingshah shitom bad wad ka jingiap hi; hynrei, hasngap U Trai na ki lyoh ka sahit bneng U pyrta;

> "*Ha kata ka pyrthei phin ioh ka jynjar, hynrei to long shlur phi! Nga Nga la jop ia kata ka pyrthei!*"
> "*Hakhmih! Nga Nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi haduh ka bawai noh ka pyrthei!*"

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

X. KA JINGSUH KHUN.

"Haba kam pat suhkhun, ka la kha; haba kam pat wan ka jingsuh jong ka, ka la kha khun shynrang. Uei ba la iohsngew kum ia kata? Uei ba la iohi kum ia kita? Ia ka ri yn kha ha ka shisngi? Yn kha ia ka jaitbynriew shisyndon? Naba ka Seion tang ba ka la suh, ka la kha ia la ki khun kumne kumne ruh" (*Isa. 66:7,8*).

Nga kwah ban pule bad ia kine ki 'dkhot harum:—

Isa. 53:11.— *"Un iohi ia ka jingtrei shitom ka mynsiem jong u, bad yn pynhnn; da la ka jingtip u shakri bahok jong Nga un pynksan ia ki babun: bad U Un bah ia ki jingbymhok jong ki."*

Ioan. 16:21— *"Ka briew haba ka suhkhun ka don ka jingsngewsih, naba ka la jia ka por jong ka; hynrei ynda la kha ia ita i khun, kam kynmaw shuh ia la ka pang shitom, namar ka jingkmen ba la kha briew sha ka pyrthei."*

Gal. 4:19— *"Ko khun hep jong nga, ia kiba nga suhkhun pat tadynda yn pynlong ia U Khrist ha phi."*

Haba ngi pule ia kane ka Kitab u Nongiathuhlpa Isaiah, u long kum u briew uba ieng na kliar jong uwei u lum uba jrong na uba lah ban iohi ia ki shibun ki hima baroh sawdong ia u. Nangta u ieng bad u pyrta ia ki ktien jingiaroh bad jingpynrem ia ki hima ka pyrthei kawei hadien kawei. Shaphang ka ri jong ki khun Israel u kren ki ktien sngewlem bad sngewsynei namar ka jinglong kaba lanot khop jong ki kaba mih na ka jingialeh pyrshah jong ki ia ka hukum U Blei. Naduh basdang ka jingiathuhlpa jong u, u la pynrem ia ki bad u la khot u la khroh ia ki ba kin phai sha la U jong U Kynrad jong ki. Ha ka jingsngewlem jong u ia la ki briew, u la kren shibun ki ktien jingpyntngen bad ki ktien jingpynkyrmen. Naduh ka lynnong ka baar, u la kren ki ktien kiba kum kine; "Te kan long ha ki sngi bakhatduh, ba yn pynskhem ia u lum ka ïing U Trai ha kliar ki lum bah, bad yn pynkyntiew halor ki lum rit, bad ki jaitbynriew baroh kin tuid sha ka. Shibun ki paitlang ruh kin leit bad kin ong, Ia, ngin iakiew sha u lum U Trai, sha ka ïing U Blei u Jakob; te Un hikai

---

La iathuhkhana ha ka Synod ha Mairang: 25-3-56.

ia ngi shaphang ki lynti jong U, bad ngin iaid ha ki lynti jong U: namar na Seion kan mih noh ka hukum, bad ka ktien U Trai na Jerusalem" (Isa. 2:2,3).

Nalor kane ka jingiathuhlpa kaba shaphang ka jaitbynriew, ka don ruh ka jingiathuhlpa kaba shaphang U Mesaiah ha ki bun ki jaka. Ngi pule ha ka lynnong kaba khatwei u la kren kumne: "Te Un mih u tnat lung na ka metbah u Jese, bad u tnat na ki thied jong u un seisoh: bad U Mynsiem jong U Trai Un shongsah halor jong U, U Mynsiem ka jingstad bad ka jingshemphang, U Mynsiem jong ka jingtip bad ka jingsheptieng ia U Trai; ka jingsngewbha jong u ruh kan long ha ka batieng ia U Trai: te Un ym bishar da kaba iohi ki khmat jong U, lymne sneng da ka jingiohsngew ki shkor jong U: hynrei da ka hok Un bishar ia ki baduk, bad un sneng da ka jinglehbeit ia ki bajemnud jong ka khyndew: te Un shoh ia ka pyrthei da u diengduh ka shyntur jong u, bad da ka jingpyrsad ki rmiang shyntur jong U Un pyniap ia ki bymman" (Isa. 11:2-4).

Ha kane ka lynnong kaba khatduh pat, une u nongiathuhlpa u iathuhkhana shaphang kaei ka ban sa jia hapdeng kane ka jaitbynriew Israel. U la ai da ka pharshi shaphang ka briew kaba punkhun Shisien ba ka la pun, kan sa suhkha bad kan sa khakhun la shynrang ne kynthei. Ka sobjekt ba nga aikyrteng ia kane ka jingkren jong nga ka long *Ka Jingsuh Khun.* Ngim ju pyrkhat satia ba kaei kaei kaba khraw kaba jia ha u briew, ne ha ka balang, ne ha ka pyrthei, ka jia lyngba kaba suhkhun.

Ka jingiathuhkhana kaba khraw eh kaba don hapdeng kine ki sngi, ia ngi kum ka balang, ka long ka jingkyrduh nongialam naduh ki balang haduh ka Synod; ka jingkyrduh nonghikai ha ki skul bad ha ki balang ruh, kiba don ka mynsiem ban hikai ia kiwei pat ym tang ban pynnang ia ka kot ka sla, hynrei ia ka akor bad rukom longbriew manbriew; ka jingkyrduh nongialap bad nongiathuhkhana ki ban long ym tang ki ban shu pyndap briew ia ki pulpit jong ngi, hynrei ki ban ai jingbam bad jingbsa kaba kham sboh bad kham snah ia u paid riewngeit; ka jinghiar ha ka mynsiem pule ia ka Ktien U Blei bad ka baleit jingiaseng; ka jingkhriat ha ka mynsiem jingiaieit bad jingiakit paralok.

Haba ngi phai sha ka jinglong jong ki briew ha kane ka ri, ka beh ka lyer narum naneng ba ka jyllei katta katta ka mynsiem sngewkitkhlieh jong ki briew na ka bynta la ka kamla ngi kren shaphang ka batei la ka ïing ka sem, tei ia la ka ri bad ka jaitbynriew Teng teng ki mih ki briew hangne hangtai, kiba mih napoh madan bad na ki lynti shnong ba ki kam ia lade ba ki long ki riew ieitri bad ki nongialam: hynrei tang khyndiat jam ngi shem ia lade ba ngi la shah ialam bakla. la ka jaitbynriew ym ju kha tang da kaba shu kren, kata kam dei ka lynti ka jong U Blei. Haba ngi kren shaphang ka balang ruh, ym lah ban pynkhapat ia ka tang da kaba shu kren bad kaba ialap. Ngi iakren jur mynta la shisnem, shaphang ka Ribaibal ka ban pynim thymmai ia ka balang ha kine ki snem. Ngi shem na ka Ktien U Blei ba kan ym lah mih kaei kaei kaba khraw bad kaba dei iaroh ia ngi kum ki briew ne ia ngi kum ka balang, ne ia ngi kum ka jaitbynriew khlem da don ka jingsuhkhun Haba nga dang khynnah nga la iohsngew kawei ka jingiathuhkhana shaphang ba la don kawei ka kynthei ha Ri America kaba la kwah ban ioh khun shynrang u ban long President ia ka Hima America. Naduh ba ka dang samla ka la thrang jur ban ioh khun shynrang. Haba ka la shongkurim ka la duwai bad ka la khmihlynti ban ioh khun shynrang. Haba ka kha ia u khun shynrang ka la khmih ba la u khun bad ka la sumar ia u, ka la phah shongskul ia u. ka la pyrkhat shaphang jong u, ka la duwai lynter na ka bynta u khun, bad ha kaba khatduh haba uta u khynnah u la dap rynieng bha u la ioh ia ka kyrdan bad ka burom kum u President ka America. Ka la pun ia u naduh ba ka dang samla. ka la SUHKHUN lynter na ka bynta jong u. Ha ka bakhatduh ka la kha ia u briew uba long President.

Ka aiñ ka jong U Blei na ka bynta ki jingthaw jong u ka long borabor, ban da pun nangta ban sa kha. Shim u symbai jhur: u da pun, u sa bthei, nangta u sa mih sla bad dieng. Shim kano kano ka jait khñiang: ka da pun ka sa kha pylleng, nangta ka pylleng ka bthei bad ka sa mih khun khñiang. Shim ka jait sim ne jait mrad: da pun shuwa bad nangta sa kha. Kumjuh ruh ia ngi ki briew: da pun nangta sa kha. Ka long kumta ia ka jingim briew ha kane ka pyr-

thei ha ki phang baroh. U nongkhaïi u dei ban da pun shitom nangta un sa sdang ia ka kam khaïi; u Engineer un da pun shitom da ki sngi bad ki por, haba la biang ka ïa, un sa thaw ia ka jingkieng ne un sa tei ia ka iing. U Trai Jisu U la kren kawei ka pharshi U ong, "Uno na phi u ba mut ban tei ia ka kut, u bym da shong khop shuwa ban kheiñ ia kaba lut, la u don biang ne em ia ka ban pyndep? Ioh, haba u la seng ia ka nongrim bad ba um lah ban pyndep, baroh kiba iohi kin sdang ban iarkhie beiñ ia u, ki da ong, une u briew u la sdang tei, te um lah du ban pyndep" (Louk. 14: 28-30.)

Kumba ka long ia u briew kumta ruh ka long ia ka jaitbynriew. Haba ngi pule ia ka Testament Barim, ngi kynmaw ia ka jaitbynriew Israel. Ki la don tang katto katne phew ngut ki khun ki ksiew u Jakob haba ki leit hiar ban shongshnong kum ki nongwei ha Ri Ijipt. Ki la shong hangta ha ka jaka Goshen ha kaba ki la roi u paidbah bun byllien bah. Ki la man roi hangta hapdeng ka jingshitom kaba jur hapoh u Pharaoh bad ki briew jong u. Kine ki briew ki la suhkhun bymdon pyrthei shuh. La kha ia ki hangta ha Ri Ijipt bad ki la mih noh nangta kawei ka jaitbynriew kaba don kumba 6 lak ki briew ban wan shong ha la ka jong ka ri kaba U Blei U la ai ban long ka ri kynti jong ki.

Nangta shuh shuh, kumba ka la long ia ka jaitbynriew Israel ba ka la mih pyrthei da ka jingsuhkhun kaba jur bad kaba shitom; ka Balang U Jisu Khrist ruh ka la mih da ka jingsuhkhun kaba jur bad kaba sngewshyrkhei, ba ka la donkam ia U Khun jong U Blei ba Un wan shah ia kata ka pisa bad ka kordit sat ha kper Getsemane bad ban iap ruh da kaba shah sahnarphna hangta ha Lum Kalbari. La pynpaw ha pyrshah ki khmat jong ngi ba ka Balang ha kane ka khyndew ka long kaba la pun ha ka shadem jong U Blei Uba na bymjukut, bad la kha sha kane ka pyrthei da U Jisu Khrist lyngba ka jingsuh khun jong U.

Ngi shait pule, ngi spel ruh ia kato ka dkhot kaba U Jisu Khrist U la hikai ia ngi, "Naba U Blei U la ieit katta katta ia ka pyrthei katba U la aiti noh ia la U Khun ba la kha marwei, ba uei uei ruh uba ngeit ha U un ym jot shuh hynrei un ioh ka jingim bymjukut" (Ioan. 3:16). Haba U

Blei U la ieit katta katta ia ka pyrthei U la pun ha la ka shadem ia kata ka pyrthei. Haba U la aiti noh ia la U Khun ia kaban wan shah kum ka jingkñia na ka bynta ka pyrthei, u la suhkhun haduh ban da mihsnam. Ka jingsuhkhun kaba khlem bad ka jingmih snam kam long kaba biang. Na kata ka pyrthei la sei bad la pynkha ia kata ka Balang U Blei. Ban aiti noh ia la U Khun ba la kha marwei ban iap-U Bahok na ka bynta ki nongpop: U Bakhuid na ka bynta ki riewjakhlia, ka long ka kam kaba ngi ki briew ngim lah kot ka jingshemphang. Ka long ka jingaiti ka jong U Blei ia la ka jong ka snam ka jingim na ka bynta ban thaw thymmai ia kata ka kynhun ba la siewspah ia kaba la khot ka Balang. Khlem kaba pynmihsnam kam lah ban mih kaei kaei kaba khraw bad kaba kordor la ha ka khyndew ne ha ki jaka bneng. Dei da kaba U Blei U la aiti noh ia la ka snam ka jingieit jong U kaba long U Trai bad U Nongpynim jong ngi U Jisu Khrist, ba ngi ioh ka hok kum kane kaba ngi long. U Isaiah Nongiathuhlpa u la iathuhlpa shaphang Une: "Namar U la theh noh ia la ka mynsiem haduh ka baiap, la ñiew ia U bad ki nongryngkang; pynban U la bah ia ka pop jong ki babun, bad U la iasaid na ka bynta ki nongryngkang" (Isa. 53:12). Ha U Jisu Khrist la pyndep ia kata kaba la don ha ka shadem ka jong U Blei Uba na bymjukut, "Khlem ka bapynmihsnam, ym don jingmap" (Heb. 9:22). Halor jong kane ka jingpynmihsnam, la wallam ia ki babun shapoh ka "Iingshongneh kaba ha bneng," bad la ai ha Uta Uba la shah ia ka jingpynmih snam, "Ia kata ka kyrteng kaba halor ka kyrteng baroh; ba ha kata ka kyrteng U Jisu ka khohsiew baroh kan ioh dem khrup, ki jong kiba ha ki bneng bad ki jong kiba ha ka khyndew, bad ki jong kiba hapoh ka khyndew keiñ" (Phil. 2:9,10).

Ngan ieng ban pyrta hangne, ko parabangeit baieit, khlem ka basuh khun yn ym mih khun satia : khlem kaba pynmih snam ym don soh jingkyrkhu. Ban shu wad bad ban shu pan, ai-shi-ai, ym don ba ai. Dei ban da suh khun, dei ban da pynmih snam. Ngi kynmaw ia ka History ka Ribaibal ha Ri Wales: U Evan Roberts u la donkam ban suh khun haduh kumba 12-13 snem lynter shuwa ba U Blei Un theh ia ka ding bneng halor ka Ri Wales. U Evan Roberts u la iaineh marwei ban kyang suhkhun, U Blei U

la jubap. Ka jingkyang ka jong uta u Sahep ka la long, "Khun ia nga! khun ia nga! Ah Trai!" Ka Ribaibal ha Ri Khasi Jaintia ka la bthei ha ka snem 1905 da ki jingkyang suhkhun ki spah ki hajar ki khun jong U Blei, bad ka la shimpor shisnem arsnem haduh ba U Blei Un da ai ia kaba ki pan.

Ka don kawei ka jingiathuhkhana shaphang uwei u mawbynna uba don ha Nartiang, uba ka jingjrong jong u ka long kumba 18 pruh na sla khyndew, ba ka la pyniyngngoh ia kito ki riewradbah hyndai ba uni neh satia, u la kyllon shi kyllon haba la pynieng ia u. Ka jingiathuhkhana ka ong, ba uwei u rangbah u la pynhap ia ka shanam shun hapoh ka thliew, u la khot ia uwei u khynnah ban leit hiar, ban shim ia kata ka shanam. Shuwa ban kyntiew pat ia uta u khynnah, ki la pynsyntuid jraiñ-raiñ-raiñ ia uta u maw halor uta u khynnah, bad naduh kata ka khyllipmat u mawbynna um shym la khih shuh haduh kane ka sngi. Ka jingiathuh-khana ka ong shuh shuh, ba don sa uwei pat u maw uba jrong uba ki la shniah pynwandur bha uba kham jrong ia utei uba 18 pruh ka jingjrong. Haba ki la ieng paidbah ban ring bad pynieng ia uta u maw, ym lah pynkhih satia: ha ka bakñia bakhriam, ki blei ha kita ki sngi ki iathuh ki ong ba kin ym lah ban pynieng ia uta u maw lymda ki ai da ka snam syiem, lane ka Royal blood kumba ngi lah ban khot ha ka ktien phareng.

Parabangeit baieit, ha kane ka por ngi khuslai na ka bynta ka jingpynieng ia ka Ministry jong ka balang ha ka dur kaba dap rynieng bha; ngi khuslai shaphang ka jing-ritbor jong ki nongialam jong ngi ha ka balang bad ha ka ri baroh kawei; ngi khuslai shaphang ka jinghiar ka myn-siem mane Blei ha ki jingiaseng jong ngi; ngi khuslai shaphang ka jingialap ia ka Gospel ha ka ri ba dang sah dum ha Ri Lyngngam; bad ngi khuslai ruh shaphang ki phew bad ki spah hajar ki para-ri jong ngi ki bym pat ithuh ia U Jisu Khrist. Ka jingpyrta na bneng ka dang sawa haduh kane ka khyllipmat: Khlem ka jingsuhkhun kaba bad ka snam yn ym mih soh!

Ko parabangeit baieit, to ngin iakylli ia lade marwei marwei katno ka snam na ngi ka la mih. Mano ba nud

ban ai ia la ka snam? Ngi iohsngew haduh kane ka sngi, ba hangne hangtai U Blei U dang leh kambah hapdeng ki briew jong U haba U shem ba ki don kiba suhkhun bad kiba ai ia la ka snam ba kan jaw.

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XI KA KHUBOR BABHA KA GOSPEL.

"To khie da leit noh ma phi, da hikai ia ki bynriew baroh" Mathaios 28:19.

Don kawei ka Pharshi U Jisu Khrist shaphang u Kew bad ki Ñiut kaba ong kumne: "Uwei u briew u la bet ia u symbai babha ha ka lyngkha jong u. Te haba ki briew ki dang iohthiah, u la wan u briew uba shun ia u bad u la bet ia ki ñiut hapdeng u kew bad u la leit noh. Te mynba u la speh uta u kew, bad ba u la seisoh, mynkata ki la paw ki ñiut ruh. Te haba ki la iawan ki shakri jong uta u trai ïing, ki la ia-ong ha u: Ko kynrad, mem shym la bet u symbai babha ha ka lyngkha jong me? Nangno te ka la ioh ki ñiut? U te u la iathuh ha ki, u briew uba shun u la leh ia kata. Ki shakri te ki la iakylli ia u, Me mon te ba ngin ialeit thiew noh ia ki? Te u la ong, Em; ba ioh haba phi thiew noh ia ki ñiut, phi rat lem bad ki ia u kew ruh. Ieh ba baroh ar kin iamih lem haduh ka aiom ot: te ha kata ka aiom ka jingot ngan ong ha kiba ot, to ialum shuwa ia ki ñiut, to tehsong ruh ia ki ia ka ban thang ia ki; hynrei ia u kew phin ialum ha ka thiar jong nga" (Math. 13:24-30).

Ka jingmut kyllum jong kane ka pharshi ka long kumne: Ka lyngkha ka dei ka pyrthei jong u briew, u trai ïing u dei U Blei; ki shakri ki dei ki nongiathuhlpa bad ki nonghikai U Blei; u symbai babha u long ka Ktien U Blei, da kaba ngi mut, ka khubor Blei kaba shaphang U Blei, u briew bad ka pyrthei; ki ñiut ki dei ki jingpyrkhat bymman, ki jingmut bad ki jingsamkwah ba sniew kiba rung ha ka dohnud u briew.

La kren ha ka Jingiaseng Ialap ha ka por ba long Assembly jong ka Balang Pyesbyterian ha Ri Assam, ha ka Sngi Friday, ba la khot sngewbha kyrpang ia ki nongshongshnong banang bastad jong ka Nongbah Karimganj ba la pynkylla sha ka ktien Khasi; November 16, 1956. Ka jaka jingiaseng ka la long ha Town Hall.

Kine ki ktien bakhatduh U Jisu Khrist: "To khie da leit noh ma phi, da hikai ia ki bynriew baroh," ki thew ba ki khubor Blei kiba U la ai ha ki ki dei ba yn pynbna ia ki ha ka pyrthei baroh kawei bad ha ki aiom baroh khlem pyn-iapher ia kano kano ka jait ka kynja, ka niam bad ka jing-ngeit ha khrum ka bneng Ym ju don jingiathuhlpa mynno mynno, bad wad ka jingphawer ruh, ban buh pud ia ka jing-ialap bad ka jinghikai U Jisu Khrist ha kano kano ka ri ne ka jaka Ha kine ki kyntien la kdew ba ia U Jisu bad ka khubor jong U donkam ban ialap bad hikai ha ki jaitbynriew baroh la ki long ki riewhok ne ki riewpop, ki bastad ne ba-bieit, shynrang ne kynthei, bad kum ban ong noh, ha ki balong khristan bad ki bymdei khristan ruh. Ym lah ban len ba ha kane ka kam hikai, u don u nongshun uba bet ia ki symbai ñiut ha ka dohnud u briew ha ki por ba um poi pyrkhat.

Ia kine ki ktien jong nga, nga kyrpad ba phin sngewbha ban pdiang ba ki long ka daw ka jingwan ieng jong nga ha kane ka jaka ban ialap bad hikai ia kata kaba nga da tip shaphang la ka niam jong nga da ka jingaiei U Blei-

Haba ngi pule lyngba ia ka jingiathuhkhana shaphang U Jisu Khrist, ngi shem kawei ka don ka bynta kaba pashat ia ka jingim kaba thymmai ha ka pyrthei baroh kawei, kata ka dei ka jingkyrmen baim bym lah pynlip ia ka. Ka long ka jing-kyrmen kaba beiñ ia ka jingshah shitom bad ka jingiap, hyn-rei ka iohi ia ka jingsuk bad ka jingkmen ha lyndet ka jingsuh-khun bad ka jingshitom, ka jingim badap kyrhai ha lyndet ka jingiap bad ka jingdum. Kane ka mynsiem jong ka jingkyrmen ka pur na U Nonghikai sha ki Apostol, ba uwei napdeng jong ki u la pyrta, "Ah ka jingiap, hangno ka jingjop thiaw ka jong pha? Ah ka jingiap, hangno ka sni ka jong pha? Te ka sni jong ka jingiap ka long ka pop, bad ka bor ka pop ka long ka hukum. Hynrei ka jingnguh ia U Blei, Uba la ai ha ngi ia kane ka jingjop thiaw da U Jisu Khrist Uba U Trai jong ngi" (1 Kor, 15:55-57). Kam shym la sangeh hangne, kane ka jingkyrmen ka la nangiaid ter-shi-ter lyngba ki spah snem, na kawei ka pateng bynriew sha kawei pat, bad kan ym kut tad haduh ba ka Hima U Blei kan da hiar ha kane ka khyn-dew, lane, haba ong da kiwei pat ki ktien, haduh ba ki briew kin da kylla thymmai, haduh ba ki shnong ki thaw baroh, bad barit bad bakhraw, kin dap da ka jingsuk bad ka jingdap

kyrhai, bad ba ki jingshitom bad jingjynjar baroh yn da pynher krad na kane ka khyndew.

Ki nongrim jong ka jingngeit khristan jong ngi ki shong skhem halor katto katne ki jingshisha, bad mynta ngin iakhmih tang ar ne laitylli na ki.

A. U Blei ha Uba ngi ngeit U long Uba shisha.

Nga phla ba ngam long uba bit ba biang ban ianujor hapdeng ka jingngeit khristan jong ngi bad ki jingngeit jong kiwei kiwei ki niam shaphang U Blei. Ngam ieng ha kane ka jaka mynta ka miet ban leh ia kane. Ngam kwah ban ktah ia ki rukom jingngeit paidbah shaphang U Blei ne shaphang ki nia stad ki riewstad philosopher shaphang ka jing. don U Blei. Nga kwah mynta kumne ban pyni ia ka jinglong ka jong U Blei kumba ngi ki khristan ngi ngeit katba kum ka jingbikai ki Jingthoh Bakhuid jong ngi. Ka jingthmu jong nga ka long ban pynpaw ia U Blei Uba ngi shem ha ka Baibl jong ngi kum U Person, lane U Blei Uba ngi lah ban iakren para marwei, bad namarkata U Blei Uba ngi lah ban mane, Uba ai jingpynhun ia ki jingthrang jingshang ki dohnud jong ngi. Ha ka jaka ba ngan kren da shibun ki ktien bad ki nia, ngan wallam mynta ha khmat jong phi ia ki Jingthoh Bakhuid jong ngi ba kin kren hi.

I. U Blei U long Uba kynja mynsiem bad Uba halor baroh.

(i) U Blei U long U Mynsiem, te ka dei ia kiba mane ia U ban mane ha ka mynsiem bad ka jingshisha (Ioan 4:24) (ii) Nga Nga long U Banyngkong, bad Nga Nga long U Bakhatduh; bad nalor jong Nga ym don Blei shuh (Isa. 44:6). (iii) U Bakhraw long U Trai jong ngi, bad U Bakhlaiñ ha ka bor; ka jingshemphang jong U ka bymkut shuh (Salm 147:5). (iv) U Trai Uba U Blei U synshar. (v) Ngam long Uba dap ia ka bneng bad ka khyndew? Ong U Trai. (vi) Hakhmih ka bneng bad ka bneng jong ki bneng kim lah ban ngiam ia Me (1 Syiem 8:27) (vii) Don uwei U Blei bad U Kpa ia baroh, Uba halor baroh, bad lyngba ia baroh, bad ha baroh (Eph. 4:6).

2. Nalor kine ki kyntien kiba kren shaphang ka jinglong U Blei kaba kynja mynsiem bad kaba ha khlieh lut ia kiei kiei baroh; ki don ki jingkren kiba iathuh *ba U long Uba hok naduh haduh*. Ym lah ban ianujor ia ka jinglong hok ka jong u briew bad ka hok ka jong U Blei. Ha ka jinglong jong U ngi iohi ia ka hok ba shisha bad ia ka jingkhuid ba shisha. U long ma U U Tynrai jong ka hok bad U Nongpynlong ia ka aiñ hok (*moral law*) kaba synshar ia ka pyrthei. Kine ki long ki jingkren ki Jingthoh Bakhuid jong ngi: (i) Une U long Uta Uba ha khlieh bad ba jrong tam Uba shong dap ia ka bymjukut, Uba ka kyrteng jong U U Bakhuid (Isa. 57:15). (ii) Naba U Trai U long Uba hok; U ieit ia ka hok (Salm 11:7) (iii) U Blei U long ka jingshai bad ha U ka jingdum kam don satia (1 Ioan. 1:5) (iv) Ka hok jong Me ka long ka hok kaba junom. bad ka aiñ jong Me ka long ka jingshisha (Salm 119:142). (v) Ka khyndew ka long ka jong U Trai, bad ka jingdap jong ka; ka pyrthei bad kiba shong ha ka...uei u ban ioh kiew sha u Lum U Trai? Bad uei u ban ioh ieng ha ka jaka ba kyntang jong U? Uta uba khuid ki kti, bad uba khuid ka dohnud (Salm 24:1-4).

3. Ki nongwad jingstad shaphang u briew ki la pynbap ia ka niam ki Khasi hapdeng ki niam mane ksuid,- ki niam kiba mane ia ki ksuid kiba shong hapoh ki dieng, ha ki maw, ha ki lum bad ha ki them. Hynrei ka don ka jingmut kaba hajrong shaphang U Blei hapdeng ki Khasi, U Blei Uba hajrong bad Uba sha lyndet Uba ngi khot U Blei-Trai-Kynrad, Uba long U Nongthaw bad U Nongpynlong ia u khunbynriew, Uba sha ba palat ka jingkot jong u briew da ki jingduwai ne da ki jingkñia, u bymdon jingsuidñiew shuh shaphang ka jingim u briew la ka bha ne ka sniew. Une U Blei, kat kum ka jingngeit Khasi, U dei tang ban shu pyndem ha ka mon bymlah shem trai jong U. Kane ka jingngeit ki Khasi shaphang U Blei Trai Kynrad ka long kaba iasyrïiem eh bad ka jingngeit Hindu kaba shaphang U Brahma ha ki Upanishad, ki kitab jingngeit niam jong ki.

Ka jingwan ka niam Khristan ha Ri Khasi ka la ioh jaka ha ka jingshemphang jong ki rangbah nongialam niam namar ba ka ai jinghun ia ka jingpyrkhat jong ki kaba dei shaphang U Blei. U Blei jong ka Baibl, kumba ngi la sngewthuh shaphang jong U, Um dei tang U Blei Uba long hajrong

U dei ma U U Khun ba la kha marwei jong U Blei. Ka biang ia nga ha kane ka por ban ong ba ka jingngeit Khristan jong ngi shaphang U Khrist ba U long U Khun ba la kha marwei jong U Blei, ka long syrĩm, la ha ka jingmut kaba kham hajrong bad kham jylliew, bad ka jinghikai jong ka niam Hindu shaphang ki *Avatar*. Haba ngi kren shaphang U Jisu Khrist kum U Khun U Blei ba la wan long briew ha ka doh, ngi mut ba dei tang ma U U Avatar jong Uta U Blei Uba ngi ngi tip ha ka Baibl jong ngi. Haba ngi pynieng marsyndah ia U Jisu Khrist Uba ngi shem ha ka history bad kiwei kiwei ba la khot ki Avatar, kum ia u Ram, u Krishna, u Siva, u Buddha, u Muhammad bad u Confucius, ngi shem ha U Khrist U ioh ka jaka ba kynsai tam, U ieng marwei kum U Lurstep Baphyrnai jong ka pyrthei, Uba long tang ma U Uba tang uwei hapdeng ki shiphew hajar. Ka longrynieng U Jisu Khrist ka ring lut ia ka jingpyrkhat jong ngi bad ka pyndem lut ia ka jingthrang jingsliang ki mynsiem jong ngi. U donhok ban bat ia kata ka jinglong khun U Blei ha ka jingmut ba kham hajrong, kham jylliew bad kham iar ban ia kaba ma ngi ki briew ngi lah ban dawa na ka bynta ia lade. Dei tang ma U napdeng baroh ki khun ki briew ha kane ka khyndew, Uba la im ka jingim ba kynja Blei; U pynpaw ia U Blei ha ki ktien baroh kiba U la kren bad ki kam ba U la leh. Ha ka rynieng jong U la kem dur ia ka jingshai bad ka jingim jong U Blei. U Blei U long U bym lah ban iohi da ki khmat briew, hynrei haba ngi peit ha U Jisu, ngi iohi ia U Blei ha ka doh: bad haba ngi shahshkor ia U, ngi iohsngew ia U Blei ba U kren ha ngi. U la kren ym kum ki Nongthoh bad ki Pharisi, hynrei kum Uba donbor.

Kine harum ki long katto katne na ki ktien ba U la kren: (i) Uta uba ieit ia u kpa lane ka kmie nalor jong Nga, ym dei ia u ban ioh ia Nga; bad uta uba ieit ia u khun lane ka khun nalor jong Nga, ym dei ia u ban ioh ia Nga. Bad uta u bym shim ia la ka diengphna bad bud nadien jong Nga, ym dei ia u ban ioh ia Nga. Uta uba shem ia la ka jingim un duh noh ia ka; bad uta uba duh noh ia la ka jingim na ka bynta jong Nga un shem ia ka (Math. 10:37-39). (ii) Suk ma phi haba kin iakrenbeiñ, bad pynshitom ia phi, bad ba kin ong ki ktien bymman baroh ruh ia phi na ka bynta jong Nga,

haba ki shu lamler (Math. 5:11). (iii) Shisien haba U Jisu U la don tang bad la ki jong ki synran jong U U la ong, Phi te phi ong ba Nga long Uei? U Simon Petros u la iathuh bad u la ong, Me long U Khrist, U Khun U Blei Baim. U Jisu te U la iathuh bad U la ong ha u, suk ma me ko Simon u khun u Jonah, naba ka doh bad ka snam kam shym la pyni ia kata ha me, hynrei U Kpa jong Nga Uba ha bneng (Math. 16:15-17). (iv) To wan ha Nga phi kiba thait bad ba khia ka jingkit, te Ngan ai ha phi kaba jahthait. Shim ia ka lyngkor jong Nga ha phi, bad to hikai ruh na Nga; naba Nga Uba lui lui bad Uba rit ruh ha ka dohnud: te phin shem ka bajahthait ha ki mynsiem jong phi (Math. 11:28-29). (v) Nga long Uta U Nongaplangbrot Babha, Nga ithuh ia ia ki jong bad la ithuh ia Nga da kita kiba la ki jong. Nga Nga aiti noh ia la ka jingim na ka bynta ki langbrot (Ioan. 10:14,15). (vi) Ngam khot shuh ki shakri ia phi, naba u shakri um tip ia kaei ba u leh u kynrad jong u: hynrei Nga la khot ki lok ia phi (Ioan. 15:15). (vii) Ia kiei kiei baroh la ai ha Nga na U Kpa jong Nga: ym don ruh uba ithuh ia U Khun U long uei, hynrei tang U Kpa; bad ia U Kpa U long uei, hynrei tang U Khun, bad uta ha uba U Khun U mon ban pynpaw (Louk 10:22). (viii) La ai ha Nga ka bor baroh ha bneng bad ha ka khyndew: namarkata kein to khie da leit noh ma phi, to pynlong synran ia ki bynriew baroh, da pynbaptis ia ki ha ka kyrteng ka jong U Kpa, bad ka jong U Khun, bad ka jong U Mynsiem Bakhuid, da hikai ia ki ban sumar ia kiei kiei baroh kat kiba Nga la hukum ia phi. Hakhmih ruh Nga Nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi, haduh ka bawai noh ka pyrthei (Math. 28:18-20).

K. Ka Nongrim ka jingngeit jong ngi ka shong ha ka jingdon jong ka Balang.

Ki don shibun ki dak iong ha ka History ka Balang Khristan, bad ki don ruh shibun ki 'langiong hapdeng ki kynhun jong ka ba uno uno u briew u lah ban ioh ki nia kiba biang bad kiba khlaiñ ruh ban pynrem ia ka. Hynrei la katta ruh, ka long kaba phylla shibun ba la ka iapait iapra sha ki bun tnat kiba heh bad kiba rit, bad kiba hateng hateng kiba ialeh kawei pyrshah ia kawei pat, ka Balang Khris-

tan, haba shim kyllum ia ka, ka long tang ma ka hapdeng ki jait seng baroh ha ka sla jong kane pyrthei kaba samla tam lyngba ka history jong ka kaba da ki spah bad ki hajar snem. Naduh ka basdang ka jingpaw pyrthei jong ka ka khih ka ksar khlem shongthait, ka samla lynter Ka la iaid lyngba bun ki jingjynjar bad ki jingpynshitom beiñ, hynrei lyngba jong kine baroh ka ieng skhem ka da iaid shaphrang khlem don jingkynran dien. Kiei ki daw kiba pynlong ia ka kumta? Ka long kaba lehnohei ban wad ia ki daw hangne bad shawei lait tang kawei ka jingshisha. Kata ka dei namar ba ka ieng ha la ka nongrim kaba tynrai kaba long U Jisu Khrist Uba U Trai, Uba long ruh U Nongialam bad U Nonghikai.

Da ka ktien "*Balang*" ngam mut ia kane ne katai ka Balang, kane ka balang kaba iong ne katai ka balang kaba lieh, kane ka balang kaba saw ne katai kaba stem. Da ka ktien "*Balang*" nga mut ia kata ka Niam Khrist, kaba bat skhem bad kaba snoh rting ha U Jisu Khrist, U Khun jong U Blei, Uba pynpaw ia U Blei Uba U Kpa bad ia ka Gospel ka jingpynim jong U, da ka jingkyrmen ia ka jingim thymmai ka ban ym iap shuh bad ka jingjop thiaw jong U ban wallam sha ka ka jingpynim ia baroh ki mynsiem jong ki briew.

Lada u briew, la uba kumno kumno ruh, uba ha kano kano ka kyrdan jinglong ha kane ka pyrthei, u kwah ba ka mynsiem jong u kan long jyrngam lynter, ai ba un pdiang ia ka mynsiem U Jisu, bad pynsum pynsleh ia la ka mynsiem ha ka jingkyrmen khristan.

Ngi kum ki dkhot ka Balang Khristan, ngi kit ia kane ka khubor kaba shai bad kaba skhem kaba ngi don ka jingkitkhlieh sha la U jong U Trai bad U Nonghikai jong ngi, "To khie da leit noh ma phi, to pynlong synran ia ki bynriew baroh, da pynbaptis ia ki ha ka kyrteng ka jong U Kpa, bad ka jong U Khun, bad ka jong U Mynsiem Bakhuid, da hikai ia ki ban sumar ia kiei kiei baroh kat kiba Nga la hukum ia phi. Ha khmih ruh Nga Nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi, haduh ka bawai noh ka pyrthei." (Math. 28: 19,20).

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XII. KA JINGSAN U BRIEW HA U KHRIST JISU.

"*Bad don na phi kiba la ju long kum kita: hynrei la sait ia phi, hynrei la pynkhuid ia phi, hynrei la pynksan ia phi ha ka kyrteng U Jisu Khrist Uba U Trai bad da U Mynsiem U Blei jong ngi*" (1 *Kor*. *6:* 11).

U Apostol Paul ha kaba u thoh ia kine ki ktien u iathuhkhana shaphang ki riew bymhok, ki riew thala thaleiñ bad ki riew jakhlia ki ban ym ioh ia ka hima U Blei. U ong ba don ki khristan, kiba don mynta hapoh ka balang, kiba don ka jingiasylla lem bad ki kam jong ka jingdum lem bad kitei ki riew bymman, ha ki por barim; hynrei mynta haba la pynrung ia ki hapoh ka hima ka jong U Blei ki la kylla long ki jingthaw kiba thymmai nadong shadong. Ia kane ka jingpynrung ia u briew sha ka hima U Blei la khot teng teng ka jingkha pat bad teng teng ka jingkha arsien lane ka jingkha thymmai.

Ha kane ka por ngin iakren shaphang ka jingsan ka jong u briew na ka jinglong khunlung sha ka jinglong khynnah nangta sha ka jinglong samla shaduh ka jinglong rangbah. Ngan pyrshang ban batai shaphang kane ka jingsan kumno U Mynsiem Bakhuid jong U Blei U trei. Haba ngi iakren shaphang U Mynsiem Bakhuid ngi shem ka long kaba eh ban ioh ktien ban pyndonkam ha kaba kren; ngi shem ba ka Ktien U Blei hi ruh kam don ktien kiba biang ban pynshai shaphang jong U bad ka jingtrei jong U. La kren ha ka Ktien U Blei shaphang U Mynsiem Bakhuid ha ki hynñiew tylli ki dur. Kita ki long U Mynsiem Bakhuid kum ka paro ban pyni ia ka jinglong jemnud jong U; U Mynsiem Bakhuid kum ka umphniang ban pyni ia U ba U long kum ka sharak ha ka khulpi lane ka lanten kaba lah ban kdew lynti ia ngi ha ka por ba dum; U Mynsiem Bakhuid kum ka lyer ban pyni ba haba U trei, ym lah ban

---

La iathuhkhana ha ka Synod ha Jowai : March 17, 1957.

iohi da ki khmat hynrei ka jingtrei jong U ka long kaba donbor ba lah ban pynkyllon ia ki diengbah, kaba mut ia ki briew kiba eh dohnud tam; U Mynsiem Bakhuid kum ka ding ban pyni ia ka bor jong U ban thang duh noh khoit ia ka pop bad ka jingsniew na ka dohnud u briew; U Mynsiem Bakhuid kum ka shap ban pyni ba U trei ban pynshisha ia ka jingsngewskhem bym lah ban pynkhih jong u briew uba ngeit bad pdiang ia U Jisu Khrist; kum ka synjat ban pyni ba u briew um dei shuh la ujong hi, ba un im bad leh katba u mon hi, hynrei u la jia long u briew bathymmai ba U Khrist U shongsah hapoh jong u; ka dur kaba hynñiew ka long, U Mynsiem Bakhuid kum ka um, kaba pyni ba U iai sait iai pynkhuid ia u briew jong U Blei haba la pyntngit ia u da ki tdem pui pui jong kane ka pyrthei sngi.

Ka jingai ia U Mynsiem Bakhuid ha u briew ka long kaba maian eh namar kam iadei bad ka jingpyrkhat jong ngi ki briew. Ngim lah ban ioh ia kaba ngi kwah bad ngi mon. Ha la ka bor ka jingstad ba bymjukut jong U, U Blei U pyniaid ia ka jingim jong ngi ki briew. Hasngap kane ka long ka jingong ka Ktien U Blei : "La sam ia ka jingpynpaw U Mynsiem ha uwei-pa-uwei ia ka ban pynmyntoi. Namar ha uwei la sam da U Mynsiem ia ka ktien ka jingpynstad; bad ha uwei pat ia ka ktien ka jingpyntip, katba kum Ujuh U Mynsiem; ha uwei pat ka jingngeit, da Uta Ujuh U Mynsiem; bad ha uwei pat ki bor ban pynkhiah, da Uta Ujuh U Mynsiem; bad ha uwei pat ki bor ban pynkhiah, da Uta Ujuh U Mynsiem; bad ha uwei pat ka batrei ki kambah; bad ha uwei pat ka jingiathuhlpa; bad ha uwei pat ki jingpyniapher ia ki mynsiem; bad ha uwei pat ki thyllicj bun jait; te ha uwei pat kaba batai ia ki thylliej. Hynrei ia kine kiei kiei baroh Uta Ujuh hi U Mynsiem U pyntrei hapoh da kaba sam ha uwei-pa-uwei ha la kajong kajong kat kumba U sngewbha hi" (1 Kor. 12: 7-11).

Ha kane ka por ngan shim tang kawei na kine ki hynñiew tylli ki rukom trei U Mynsiem Bakhuid bad kata ka long *U Mynsiem Bakhuid kum ka um*. Ngam don jingpyrkhat mynta ba ngan kren na ka bynta kito ki bym pat don bynta ha ka jingbaptis kaba da U Mynsiem Bakhuid, hynrei ha

kito kiba la ioh mad ia ka jingtrei jong U. Ka dkhot kaba nga shım ka long:—

"Hynrei la sait ia phi, hynrei la pynkhuid ia phi, hynrei la pynksan ia phi ha ka kyrteng U Jisu Khrist Uba U Trai bad da U Mynsiem U Blei jong ngi".

Ha ka basait bad pynkhuid ngı don kine saw tylli ki dur—

(i) Sait lane sum na ka dabor.
(ii) Sum ha ka um kaba jyndong,
(iii) Jngı ha ka um kaba khriang ne ka lad lad,
bad (iv) Ngam ha ka thwei kaba jylliew.

1. *Ka um ha ka jingiadei bad ka jinglong khunlung.*

Ngi don ka jingsngewhun bad ka jingsngew sohmynsiem na ka jingduwai U Trai jong ngi kaba U ong "Nga nguh ia Me, ko Kpa, U Trai ka bneng bad ka khyndew ba Me la buhrieh ia kine kiei kiei ruh na kiba *stad* bad kıba *sian*, bad ba Me la pynpaw ia ki ha ki *khunlung*" (Math. 11: 25). Khmih bha ia ka jingmut jong kane ka ktien *"ki khunlung"*. U Apostol u batai ia kane ka ktien kumne: "kumta ruh ma nga, ko parabangeit, ngam shym lah ban kren ha phi kum ha kiba kynja mynsiem, hynrei kum ha kiba kynja doh, kumba ha *ki khunlung* ha U Khrist keiñ" (1 Kor. 3: 1) U Apostol Petros ruh u ong kumne shaphang *ki khunlung*: "Kum *ki khunlung* ba dang kha, to phin kwah hir hir ia kaba sngur ka dud kaba dei mynsiem, khnang ba phın ioh san da ka sha ka jingpynim" (1 Pet. 2:2). Ki don ki khunlung ha ka balang, kine ki dei ki riewngeit kiba lui lui ki bym don jingtip shibun ia ka Ktien U Blei. Ki la shu hun tang ha kaba ki la ngeit.

Khmih ia ka jingiadei ki khuulung bad ka um. Ngi ju pynsan pynsait bad pynkhuid ia ki khunlung kham bunsien ban ia kaba ngi sum ngi sleh ia lade. Lada ngi sum ia lade shisien ne arsien shitaiew, ngi pynsum pynsleb ia ki khunlung shisien ne arsien shisngi. Haba ki dang rit dang lung eh ngi pynsum da' ka um ha ka dabor da kaba shu khawoh um da ka ktì; haba ki la kham iaw ngi pynsum ia ki da kaba shu

khawoit um da ka mok ne ka maloi na ka dabor. Hadien ba la lah pynsum pynsleh ia ki, tang shu buh ha tbian ki la jngi ki la kyrsum ha ki jakhlia. Ha kajuh ka rukom, ki don shibun ki khunlung ha ka balang. Haba la dep kaba kren kaba hikai ia ki ia ka Ktien U Blei, tang shu pyllait ia ki ki la kyrsum ktieh kyrsum jakhlia. Ki long kiba dang donkam ban iai pynsum pynsleh ia ki la katno katno sien shisngi. Ngin ym bret noh ia ki tang namar ba ki la bit jakhlia.

II. *Ka um ha ka jingiadei bad ka jinglong khynnah.*

Ki khunlung baba ki lá san ngi khot ia ki ki khynnah. Ha kaba sum ba sleh, Khamtam ki khynnah ha nongkyndong, kim ju sngewbha sngewtynnat ban pynsum ia ki da ka um dabor; ki kwah bad ki sngewbha eh ban leit sum leit sait ha ki wahduid habar shnong. Haba don ki pung kiba rit, kim sngewbha wad ia kaba sum ha ki shyngyiar, ki kwah ban hiar shaduh kita ki pung. Ki don kiba kum kita ki khynnah hapoh ki balang jong ngi. U Apostol Ioannis ha ka shithi jong u u thoh kumne "Phi long na U Blei ko ki hep rit, bad phi la jop ia ki, naba U long Uba kham khraw Uta Uba ha phi ban ia uta uba ha ka pyrthei" (1 Ioan. 4: 4). U Apostol Paul ruh shisien u ong, "Kum u kpa ia ki khun jong u hi, ngi kyntu ia phi, ngi pynshlur ia phi, bad ngi kyrpad ia phi, khnang ba phin iaid kumba dei biang ia U Blei" (1 Thes. 2: 11, 12)

Ki khynnah ki ialeh aiu haba ki sum ha wah? Ki ieng ha ki jaka bajyndong kad ki kyrthlup kyrthlap la ki kti bad ki kjat, teng teng ki mih na um hadien ba ki la thait bha. Ka don ka jingma ia ki khynnah ban iehnoh hi ia ki haba ki sum ha wah, namar lada ki leit sha ba jylliew ne ki leit shaduh ba lad lad ka um, ki lah ban ngam jyllop. Namarkata, donkam ban don kiba ap ia ki hajan. Ha kajuh ka rukom, donkam ia ki nongap ia ki khynnah jong ka kynhun U Trai ba kin ap kin pahara ia ki man ka por ba donkam.

Ngi don shibun bah ki khynnah rit ha ka balang. Ngi sngewkmen eh ban iohi ia ki ba ki san ki plung sha ka jinglong khynnah samla. Balei ba ki nongwan jingiaseng sha kane ka Synod ha Jowai ki bun katne katne, palat ban ia

kaba ngi iohi ha kiwei kiwei ki jingiaseng Synod? Bun na ngi ngim nud, ngi sngewtud ban ai ka jubap kaba beit. Ha la ka mynsiem ngi sngewthuh ba ka daw ka jingwan poi Synod ha kane ka kynti, ha Jowai, ka long namar ba ka don hangne *ka jingkhih mynsiem.* Ngam sheptieng ban khot kyrteng ia kane ka jingkhih ba ka dei ka Ribaibal. Ka don ha kine ki sngi ka jingkhih mynsiem kaba jur ha kylleng ki balang hapoh ka Synod jong ngi ha kane ka ri. Lada kane ka jingkhih mynsiem kam dei ka ribaibal, ngin ong ba ka dei kaei pat? Ha man ka jingkhih ribaibal ngi ju iohsngew bad ngi da iohi ruh ia ka jingphrang ka jong U Blei ia la ki briew. Haba nga iohsngew ia ka jingrwai shitrhem hapoh ki jingiaseng, "Nga la aiti lut, nga la aiti lut" wad la ngam lah shuh ban bud ia ka jingkynud bajam ki khynnah bad ki samla, katno ka shadkmen ka mynsiem ban peit ia kine ki khun ka balang ba ki iajngi bad ki iangam kum ki han ha ki um ba jyndong jong ka wah ka jingim.

III. *Ka um ha ka jingiadei bad ka jinglong samla.*

U Apostol Ioannis u thoh kumne ha ka shithi jong U, "Nga thoh ha phi ko ki samla, naba phi la jop ia u bymman (soitan)......Nga thoh ha phi ko ki samla, namar ba phi long kiba khlaiñ, bad ka Ktien U Blei ka shongsah ha phi, bad phi la jop ia uta u basniew" (1 Ioan. 2: 13, 14). Don ki samla ha ka balang: kine ki dei ki riewshlur kiba khlaiñ bad kiba kloi ban tur sha ki thma ka jingim bad ban jop ruh ia ki bor basniew u bymman kiba u ju pynthame ia ki briew da ka jingsheptieng bad ka jingjaipdeh. Kine ki samla kiba khlaiñ ki jngi ha ki dew ne ki lad lad kiba pyntyllun ia ki um jong ki wah, bad ki jingat phyllung ba khih phaloh jong ki duriaw bah. Kim sheptieng ia ka jingdum jong ka miet bad ia ka jingther jong u slap. Ki kiew ia ki thieb bad ki hiar ia ki pynnoh kiba jrong. Ka sur ka jingsawa ki jingduwai bad ki jingrwai jong ki ka her sha kliar ki lum bad ka pynsawa ia ki lawbah lawsan jong ki ri them. Kine ki samla ki jngi kum ki dohkha ha ka sla jong ki duriaw ba jylliew. Katno kaba itynnad ban khmih ia kine ki samla kiba khlaiñ bad ba shlur ha ki kam jong ki.

Kine ki dei ki khun ka balang kiba la kham san bad kham jrong ka rynieng ban ia ki khynnah. Ngim lah khlem da iaroh ia U Blei haba ngi sngap ia ki jingrwai shem mynsiem jong ki,

Ah jingieit kat ki duriaw!
Ah jingisnei ba la shlei!
Ba U iap U Syiem ka jingim,
Iap ia ngi ban pynim ei.
Ei ba lah ban klet ia kane ?
Sngap khlem iaroh ei ba lah?
Kum ia kane kynmaw junom,
Katba byneng ka dang sah.

Ha kine ki jingrwai shem mynsiem jong ki, kiba kdew ia ki jingthrang jingsliang ka mynsiem bakhuid basngur jong ki, haba ngi sngap ia ki, ka pynkynting ia ki mynsiem jong ngi sha ki pyrthei bymtip.

IV. *Ka um ha ka jingiadei bad ka jinglong rangbah.*

Kumba ka jingsan jong ka met ka iaid na ka jinglong khyllung sha ka jinglong khynnah, nangta sha ka jinglong samla haduh ba kan da poi sha ka jinglong rangbah; kumta ruh haba ngi kren shaphang ka jingiadei jong ngi bad U Mynsiem Bakhuid. Ngi sdang da kaba sum ha ka dabor, nangta ngi kynthlup ha ka pung kaba jyndong, nangta ngi jngi ha ki wah bah bad ki pung kiba heh bad jylliew, bad haba ngi la rangbah ngi ngam sha kaba jylliew.

Ha kaba tong dohkha da ka jar, lada jia ba ka sahkut haei haei-maw ne dieng, ngi dei ban ngam ban pyllait na kaba sahkut. Na ka bynta ban ioh ia ki paila ba kordor napoh duriaw, donkam ban da ngam ban leit khar ia ki. Ha ka jinglong khristan ba rangbah, ngi dei ban ngam sha kaba jylliew ka duriaw ka jingtip ia U Jisu Khrist kum U Trat ki Trai bad U Blei bymjukut ka jingpynim jong ngi.

"Hynrei ynda la wan ma U, U Mynsiem ka Jingshisha keiñ, Un ialam ia phi sha ka jingshisha baroh" (Ioan.16:13).

"Hynrei Uta U Nongpyntngen, U Mynsiem Bakhuid, ia Uba U Kpa Un phah ha ka kyrteng jong Nga, Uta keiñ

Un lakai ia phi ia kiei kiei baroh, bad Un pynkynmaw ia phi ia kiei kiei baroh kiba Nga la ong ha phi" (Ioan. 14:26.)

Ka don kawei ka jingiathuhkhana shaphang uwei u tynmen uba kyiteng U Sandi uba don uwei u khun ksiew uba dang khynnah, tang kumba phra shiphew snem. Ha kawei ka sngi katba ki dang iashong ban pule Kotbaa, ka la poi sha kaba iakob mano uba lah ban pule kham bun. Ki la iakut ba kin iapule na ka Kitab ki kam ki Apostol naduh ka lynnong kaba nyngkong haduh ka lynnong kaba san bad kin sa iashem pat sa shitaiew, haduh katno ki la iapule. Tang sawsngi hadien, uta u ksiew u la leit sha u kparad jong u u la ong. "Ko parad, nga nga la dep pule baroh san lynnong, phi pat la poi katno?" U Sandy u la jubap, "Nga nga dang pule ha ka dkhot kaba phra ka lynnong kaba nyngkong". "Wa-a-a, lah ma nga! nga nga la dep kaba pule baroh san lynnong," ong u ksiew u Sandi. U Sandy u la phaiktien sha la u ksiew, "Shisha keiñ, phi ia dep shuwa ma phi. Ka ktien U Blei ka long kaba thiang katta katta. Phi phi tang shu ioh ia ka phi la shu ktha bad thrup bad thrup kum ia u switmit; hynrei nga pat, nga tang shu kbum ha ka shyntur, u long uba thiang katta katta, nga la shu kjup, nga bynnud ban shu ktha bad ban shu nguid noh".

Kane ka long ka jingiapher hapdeng u khynnah khunlung bad u tynmen. Na ka bynta jong ngi kiba la san la rangbah, ngi pule ia ka Ktien U Blei na ka bynta ban pynskhem bad pynsuhthied ia ka jingngeit bad ka jingshem mynsiem jong ngi ha ka jingiadei jong ngi bad la U Trai Kynrad. Ngi minot ban sngewthuh bad shemphang ia ki jingmut ba maian Blei kiba don ha ka. Ngi ngam jylliew na ka bynta ban pynsuhthied ia ka tynrai ka jinglong riew-blei kaba shisha kaba hapoh jong ngi. Haba ngi la shem bad mad ia ka, ka pynkylla dur ia ngi ba ngin im ym na ka bynta ia lade shuh hynrei na ka bynta U Khrist bad la ki paramynsiem.

Ka kam jong U Mynsiem Bakhuid ka long ban shon-shab ia ka jingngeit jong ngi. Ngi la poi sha ka kyrdan ka jinglong rangbah, "Ngim long shuh ki khynnah ia kiba la pynshad kynting bad ba la rong noh kylleng da ka lyer ka

jinghikai baroh, da ka buit shalai ki briew, ha ka jingleh sianti, katba knm ka buit sniew ka jinghikai bakla" (Eph. 4: 14). Ngi,sngewskhem ha ka nongrim ba ngi la ieng. "Uta U Mynsiem hi keiñ U iaphla shai ryngkat bad ka mynsiem jong ngi, ba ngi long ki khun U Blei" (Rom 8: 16). Halor kane ka nongrim ngi kynmaw ia kata ka jingkyntu U Apostol Paul, "To long phi namarkata, ki nongbud ia U Blei kum ki khun baieit; bad to phin iaid ha ka jingieit, kumba U Khrist ruh U la ieit ia phi, bad U la aiti noh ia lade na ka bynta jong ngi, kum ka jingainguh bad ka jingkñia ha U Blei, ia ka ban long ka jingiw ba iwbih" (Eph. 5: 1,2).

Ngi don bun ki nuksa ha ka Ktien U Blei ban pyni shaphang kane. Ngan pyni hange tang kawei ar:

U Nebukhadnessar u la ong ha ki, "Ka long kaba shishasha, ko Shadrak, Meshak bad Abednego, ba phim shakri ia u blei jong nga, lymne mane ia kata ka durblei ksiar kaba nga la pynieng?......U Shadrak, u Meshak bad u Abednego, ki la iathuh bad ki la ong ha u syiem: Ko Nebukhadnessar, ngim donkam ban jubab ia me ia kane. Lada ka long kumta, U Blei jong ngi ia uba ngi shakri U lah ban pyllait ia ngi na ka lawarding ba la thang rhem; bad Un pyllait ia ngi ruh na ka kti jong me, ko syiem. Hynrei lada ym kumta, to tip me, ko syiem, ba ngin ym shakri ia ki blei jong me, lymne mane ia kata ka durblei ia kaba me la pynieng (Dan. 3:14-18).

Ha ka Testament Bathymmai pat ngi shem ia U Apostol Paul ba u ong kumne: "Hynrei kita kiei kiei kiba la long jingmyntoi ia nga, ia kine nga la ñiew ka jingduh na ka bynta U Khrist. Hooid shisha keiñ, bad nga ñiew ia kiei kiei baroh ba ki long ka jingduh na ka bynta ka jingbha kor tam jong ka jingtip ia U Khrist Jisu Uba U Trai jong nga: na ka bynta jong U nga la duh noh ia kiei kiei baroh, bad nga ñiew synrum ia ki, khnang ba ngan ioh ia U Khrist" (Phil. 3: 7, 8).

Te sawdong ko jynjar to ieng ban ialeh,
Ngan ieng ha pydeng ngam tieng ngam babe;
Ka Mynsiem ka jong nga to shoh katba mon,
U Trai U la weng ia ka bih katba don.

U Blei Un kyrkhu ia ngi na ka bynta ka burom jong U. Amen.

XIII. U KHRIST BAD KA BALANG

Kane ka sobjekt ka long kaba eh than ia nga ban kren, namar, nga sngew, ym don ktien ne thyllieij briew uba lah ban kren ne ong ei ei namar ka long palat than ia kiei kiei kiba u briew u lah ban shemphang bad ban mutdur. Kumne la ong ha Ka Ktien U Blei, "*Namar ym ju don mynno mynno ruh uba la isih ia la ka jong ka met ; hynrei u bsa bad u sumar ia ka, kumba U Khrist ruh U leh ia ka balang; naba ngi long ki dkhot ka met jong U. Kane ka jingmaian ka long kaba khraw; hynrei nga kren shaphang U Khrist bad ka balang*" (*Eph. 5: 29-32*)

Kane ka sobjekt ka ktah shaphang ka jinglong tynrai ka jong U Blei ha ka jingiadei jong U bad u briew lyngba U Jisu Khrist. Ka long ka sobjekt kaba la buhrieh ne kah ha ka jingmaian, namar ka long kaba dei mynsiem kaba sha lyndet ka khmat bad ka bor thyllieij briew. Ka Ktien U Blei hi ruh ka kren kumta shaphang kane ka jingmaian

(*a*) *Shaphang U Blei.* Ka Constitution jong ngi ka ong kumne shaphang U Blei : "Don tang Uwei U Blei, bad tang ia U marwei ba dei ban mane. U long U Mynsiem, Uba long hi, Uba dap ha ki jaka baroh, hynrei Uba kyrpang na kiwei pat ki mynsiem baroh bad na kiei kiei baroh kiba kynja met: Uba khlem jingsdang, Uba khlem jingkut bad U bymdon jingkylla." Kumno ngi lah ban sngewthuh bad ban mutdur shaphang Uba kum Uta? Ka la dei ba ki riewstad Grik hyndai ki la kren shaphang jong U ba U dei U Blei ia U Bymithuh" (Ki Kam. 17: 23); bad u Apostol Paul ruh kum u doktor jingstad u la pynbna u ong, "Namar ba ha ka jingstad U Blei, kata ka pyrthei da la ka jingstad kam shym la ithuh ia U Blei" (I Kor. 1: 21). U Blei U la lah kren lpa shaphang ia lade da ki Nongiathuhlpa ba mynbarim kumne : "Namar ki jingmut jong Nga kim long kum ki jingmut jong phi, lymne ki lynti jong phi kum ki lynti jong Nga, ong U Trai. Namar katba ki bneng ki long kiba kham jrong ban ia ka khyndew, kumta ki lynti jong Nga ki kham jrong ban ia ki lynti jong phi, bad ki jingmut jong Nga ban ia ki jingmut jong phi" (Isa. 55: 8, 9). Ngim lah ban

---

Kane ka dei ka Sobjekt Synod ha Laitkynsew : 10-3-1962.

sngewthuh ne shemphang shaphang U Blei, lymda da ka jingpynpaw jong U ia lade. U Trai Jisu U duwai kumne ha la U jong U Kpa : "Ko Kpa Bahok, kata ka pyrthei kam shym la itlhuh ia Me, hynrei Nga Nga la itlhuh ia Me, bad kine ki la iatip ba la phah ma Me ia Nga: bad ha ki Nga la pyntip ia ka kyrteng jong Me, bad Ngan iai pyntip, ba kata ka jingieit da kaba Me la ieit ia Nga, kan ioh long ha ki, bad Nga ruh ha ki" (Ioan. 17: 25, 26). Ban tip shaphang U Blei da ka jingpyrkhat briew hi ka long kaba palat bor. Ka long kaba maian eh. Ka jingtip ia U ka long tang da kaba pynpaw hi ma U katba kum ka mon bad ka jingstad ba bymjukut jong U. Ka long ka jingmaian ba la buhrieh kaba lah ban tip tang haba la pynpaw ia ka

(*b*) *Shaphang U Jisu Khrist.* U Blei, ha ka jingieit bah ba bymjukut jong U, U la phah sha ka pyrthei ia la U Khun Uba na bymjukut, bad Uba la kha marwei jong U, U Jisu Khrist Uba U Trai, ha Uba, tang ha U hi, lah ban pynim ia ki briew. U Khun U Blei Uba na bymjukut U la wan long U Briew uba shisha, bad kumta U la long bad U iai long U Blei shisha bad u Briew shisha : ha ki artylli ki tynrai jinglong ba kyrpang bad ha Uwei U Person junom. Kumta U Jisu Khrist U long "U Blei ba la pynpaw ha ka doh" (I Tim. 3: 16), bad "Ha U ka shong ka jingdap tylli jong ka Jinglong Blei" (Kol. 2: 9). Ka Ktien U Blei ka kren shaphang jong U kumne :— "Ha ka banyngkong U la don U Ktien, bad Uta U Ktien U la don bad U Blei, bad Uta U Ktien U la long U Blei. Une U la long ha ka bamynnyngkong bad U Blei. Da U la long kiei kiei baroh ; bad khlem ma U ym shym la long kaei kaei ruh kaba la long. Ha U la don ka jingim; bad kata ka jingim ka la long ka jingshai jong ki briew. Uta U la long U Jingshai Uba shisha Uba pynshai ia ki briew baroh. Uta U Ktien te, U la kynja doh, bad U la shongsah hapdeng jong ngi; bad ngi la ioh khmih shaiñ ia ka burom jong U, ka burom kaba da kat kajong Uba la kha marwei na U Kpa, ba la dap da ka jingaiei bad ka jingshisha" (Ioan. 1: 1-4, 9, 14). Nangta u Ioannis ha ka Shithi jong u u la thoh, "Kata kaba la long na ka bamynnyngkong, ia kaba ngi la iohsngew, ia kaba ngi la iohi da ki khmat jong ngi, ia kaba ngi la iohkhmih pyllaw, bad ki kti jong ngi ki la ioh tba, shaphang Uta U Ktien ka Jingim.

Ia kata kaba ngi la iohi bad ngi la iohsngew ngi iathuh shai ha phi, ba ma phi ruh phin ioh ka jingiasyllok lem bad ngi: bad kata ka jingiasyllok de ka jong ngi ka long lem bad U Kpa bad U Khun jong U ruh U Jisu Khrist" (I Ioan. 1: 1,3). Une U Jisu Khrist U la jialong U Ksiang bad U Riewsaid hapdeng u briew bad U Blei, U ba la wan ban khot ia u bynriew sha ka jingpynim kaba khraw katta katta, kaba la pynlong ia ka ka kynhun kiba la siewspah, ne ka Balang.

(*k*) *Shaphang ka Balang.* Ka Balang ka long ka kynhun jong ki briew ba U Jisu Khrist U la khot bad U la lum hapdeng ki khunbynriew kiba shongmraw hapoh ka jingsynshar jong u soitan bad ka pop. Ka long ka hima ka jong U Blei ha kane ka khyndew. La khot ruh ia ka ba ka long ka kynhun ba la siewspah jong U Trai. Kiba long dkhot ha kane ka kynhun ki dei kita ki briew kiba la ioh ka jingpynshai lane ka jingpynpeit ia ki khmat ba la pynmatlah ia ki da ka pop; ki briew ba la ioh jingkoit na ka jinglong bapyut barem bad bajot jong ki; ki briew kiba la wan phai sha ïing na ka lynti iaid sakma kaba jlan bad ba iar jong kane ka pyrthei ; ki briew kiba la ioh shong ha kita ki ïingshongneh ba kynja bneng ha kane ka khyndew. La jer kyrteng ia kane ka balang ha ka Ktien U Blei da ki ktien kiba sngewbang sngewthiang kiba kum kine: Ka long ka templ lane ka ïingshong U Blei ba la tei halor u mawsiang uba skhem uba ki khyrdop jong ka dujok hi kin ym lah ia ka; ka long ka met kaba khuid janai kaba U Khrist hi U long U Khlieh Uba synshar bad pyniaid ia ka ; ka long ka 'thei samla babhabriew tam kaba long ka nongleitkurim U Khrist. ka bymdon ka jingthoh dak ne jingsti, ka bakhuid bad kaba khlem jingduna naduh khlieh haduh kjat, bad halor baroh ka long kaba dap da ka burom Blei. U riewstad Solomon hyndai u kren kumne shaphang jong ka, "Kaeï kane kaba i kum ka step, kaba ibha kum u bnai. ka bashai kum ka sngi, ka baishyrkhei kum u paidiapom ba rah lama?" (Jingrwai Sol. 6 : 10). Nalor nangta shuh shuh. la nam ia kito kiba iasoh dkhot ha kane ka kynhun ba ki long ki maw baim (1 Pet. 2: 4, 5), ki riewkhuid (I Kor. 1: 12; Eph. 2:19), kiba la kha na U Blei (Ioan. 1: 13 bad 3: 3, 7), bad kiba la siewspah jong U Trai (I Pet. 1 : 18).

Kine baroh ki ktien ba la kren ha ka Ktien U Blei shaphang ka balang ki long ka jingmaian kaba sha lyndet kaba

ngim lah ban iohi da la ki khmat ba ngin ong kane lane katai. Ia ka jingngeit Khristan jong ngi kaba shaphang U Blei, shaphang U Jisu Khrist, shaphang U Mynsiem Bakhuid bad shaphang ka balang, la khot ha ka Ktien U Blei *Ki Jingmaian jong ka Gospel* : U Jisu Khrist U la kren kumne ha la ki synran: "Ha phi keiñ là ai ban tip ia ki maian ka hima U Blei, hynrei ha kiwei pat ha ki pharshi; ba haba ki iohi kin ym iohi, bad haba ki iohsngew kin ym sngew shemphang" (Louk. 8: 10). U Apostol ruh u ong, "To u briew un ñiew ia ngi kumta, kum ki shakri U Khrist bad ki Sordar ki Jingmaian ki jong U Blei".

Ngin wan phai mynta sha ka Sobjekt kumba la buh ban kren mynta ha kane ka Synod. Kumba la pyni bad ba la kdew mynshuwa, ka sobjekt ka long kaba eh than ban kren, namar ka ktah ia ka jingmaian kaba sha lyndet ka khmat jong ngi ki briew.

Ngi shait iakren sobjekt bad iathuhkhana shaphang ka balang. Kane kaba ngi ju iakren kumta ka dei ia kata ka balang kaba paw ha ka history kaba habar, kaba ngi da lah ban iohi. Kane ka dei kata ka balang kaba ha kane ka khyndew kaba la jied bad la khot ia ka na ka pyrthei ban mane ia U Blei da U Jisu Khrist. U Apostol Paul u thoh shaphang kaba kum kata ka balang kumne: "Sha ka balang U Blei kaba ha Korinth, ha kita ba la pynkyntang ha U Khrist Jisu, ia kiba la khot ban long ki riewkhuid, lem bad kita baroh kiba khot kyrpad ia ka kyrteng U Jisu Khrist Uba U Trai jong ngi *ha ki jaka baroh*, U jong ki rũh bad U jong ngi de" (I Kor. 1: 2) Kane ka balang ka kynthup ia baroh ki briew kiba U Blei U la jied na ki jaitbynriew baroh jong ka khyndew naduh ka basdang jong kane ka pyrthei shaduh ka bawai noh jong ka : Kane ka dei kata kaba U Khrist U long U Khlieh jong ka: "U Jisu Khrist U long mynshuwa kiei kiei baroh, bad ha U kiei kiei baroh ki ianeh lang. Bad U long U Khlieh jong ka met kaba long ka Balang : Uba long ka jingsdang, Uba la kha nyngkong na ki baiap ; ba Un ioh long Uba halor ha kiei kiei baroh." (Kol. 1: 17, 18).

Kane ka balang kaba la paw ha ka history, ngi lah ban iakren shibun shaphang jong ka. Ngi la iohsngew ia ka jingiathuhkhana kaba shaphang ka Balang jong ki Apostol haba ki dang iasah lang ha Jerusalem. Nangta ngi pule

dang hapoh ki snem ba dang im ki Apostol, ki la mih kita ki balang ba la seng da u Apostol Petros, kiba la seng da u Apostol Paul, kiba la seng da u Barnabas bad kiba la seng da u Apollos. Haba la mih ka jingpynshitom beiñ ia ka balang bad ba la behkrad ia ki Apostol bad ia kiwei kiwei ki riewngeit Khristan, ngi shem ia ka balang ba la seng ha Ethiopia—Africa, kawei la seng ha Alexandria, kawei ha Asia, kawei ha Central Europe, kawei ha Ri Scotland bad kawei ruh, ha Ri India. Haba ki Khristan ki la nang bun, ngi iohsngew shibun ki Balang rit : Kita ki long ka Balang Rom, ka Balang Alexandria, ka Balang Constantinople, ka Balang Russia, ka Balang Syria bad ka Balang Armenia. Hadien kumba 500 snem naduh ba U Trai jong ngi U la kiew noh sha bneng, ka balang Khristan ka la kot lut ia ka pyrthei baroh kawei kat sha ba ka bor jong ka Hima Rom ka ioh ban kdup. Nangta, ha ki snem shuwa ia ka snem 1500, ka la mih kata ka Jingpynthymmai Niam bakhraw kaba ki khot ka Reformation, kaba ka jingmih na ka ka la long ka jingmih khmat mih khmut shibun ki jait balang ba lah ban iohi da ki khmat bad ba lah ruh ban ñiew kyrteng ia ki. Naduh kita ki sngi jong ka Reformation haduh kine ki sngi jong ngi, ki kyrteng balang ki la mih ha ka sla jong kane ka pyrthei ym duna ia ka 500 tylli. Ki babun napdeng jong kine ki balang kiba la mihpaw kumta, ki la iadawa ba ka balang jong ki ka long ka balang kaba shisha. Ha kine ki sngi jong ngi kiba long nongialam ha ki balang kiba iapher iapher ki la sdang shemphang ba ka Balang U Jisu Khrist ha kane ka pyrthei ka mih ki khmat ki khmut katne katne, bad namar kane ka daw la mih kita ki dorbar balang kiba ialeh ban pyntylli biang ia kata kaba don ka dak iapait iapra. Kane ka dang iaid thait shi thait mynta, bad ym don dak ei ei ba u briew u lah ban thaw ban pynlong ia kata ka Balang kaba tang kawei. Katba kiwei ki dang ialeh ban iasop iaspaiñ ban pynlong shitylli ia ki balang, kiwei pat ki briew ki pynmih bad pynkha ki jait balang kawei hadien kawei.

Haba ngi rung sha ka jinghikai ka Ktien U Blei kaba dei shaphang U Blei U Kpa, shaphang U Blei U Khun bad shaphang ka Balang U Jisu Khrist, ngi dap da ka jinglyngngoh namar ngim lap satia ia ka Ktien ne jingbatai ka ban

long ka 'tien khatduh ia ngi. Ka daw ka long ba la buhrieh ia kine hapoh ka jingmaian kaba lah ban shemphang tang da ki briew ha kiba U Blei da la U Mynsiem U la aibor ne pynpaw. Lada ngi iakren shaphang kine ki jingmaian Blei, ngi shem ia ki report ne jingiabatai ki briew ha la ka jong ka jong ka rukom. Ngan pyni da ka nuksa kumne: Sawngut ki briew la ialam ban leit khmih ia kawei ka ïing u patsha kaba heh, kaba itynnad bad kaba bun kamra: la ialam ia ki marwei marwei na ki sawtylli ki jingkhang bah ban leit khmih ia ki kamra kiba la pynriam bha, kiba don la kajong kajong ka jingmut. Haba kine baroh sawngut ki la iawanphai, ki la iathuhkhana shaphang kata ka ïing patsha ha la kajong kajong ka rukom, kaba pher haduh katta ka jingiathuh uwei na kajong uwei pat; uwei pa uwei u iathuh ia kaba long shisha tang ia kaba u la iohi bad kham jur shaphang kata kaba ishoh eh ha ki khmat jong U. Ha kajuh ka rukom, ki briew kiba shemphang bad kiba riewblei ruh, ki la pyrshang ban rung shapoh ki jingmaian Blei jong Ka Gospel; hynrei ki la iohi tang katto katne, kim lah ban iohi bad tip lut: ia kat kaba ki la iohi bad ki la tip, tang katta ki la wan iathuhkhana sha ka pyrthei. Kine ki la seng ia la ki kynhun kiba ki khot ki Balang kiba shisha. U Trai Jisu U la iathuhlpa shaphang kaba kum kane ha ki sngi mynba U la don ha kane ka pyrthei, U ong, "Ynda kumta, lada uno uno ruh un ong ha phi, Hakhmih, hangne U Khrist, lane, Hakhmih, hangta, phi wat ngeit; naba ki Khrist lamler bad ki Nongiathuhlpa lamler kin mih, bad kin pyni ki dak bad ki jingphylla ia ka ban shukor noh, lada lah, wat ia kiba la jied" (Mark. 13: 21, 22).

Kum ki briew ha kane ka pyrthei, ngi seng bad ngi tei ki kyrteng balang kawei hadien kawei, ha la kijong kijong ki dur, hynrei U Trai Jisu U dang iai tei ia la ka jong ka Balang, kaba tang kawei, ha ka rukom kaba sah jingmaian ha khmat jong ngi ki briew. Ka long kaba sha lyndet ka bor bad ka jingstad briew jong ngi ba ngin rai bad ong, tang hangne U don U Khrist! Hangtai, U Khrist Um don!

Hapdeng ki jingialeh bajur jong ngi kum ki dkhot ha ka Balang U Jisu Khrist kaba paw ha kane ka pyrthei, ki jingkylli kiba la ieng khlem kylla mynta kumba 2000 snem ki long, *Hangno bad kano* ka Balang U Jisu Khrist? Ka jubap ia kine ki jingkylli ka sah hi kajuh khlem jingkylla, naduh

basdang haduh mynta, bad kan iaisah kajuh haduh ka bawai noh kane ka pyrthei. Ka jubap ka long, Ka Balang ka dei kata ha kaba U Jisu Khrist U shong khet bad U synshar lut nadong shadong. U Apostol Paul u khot ia ka, "Ka Balang kaba donburom, ka bymdon ka bathohbria lane ka basti lane kaei kaei kaba kum kita." Ka Balang kaba shisha ka dei kata ka Nongleitkurim jong U Jisu Khrist: "Bad nga la iohi ia ka nongbah bakhuid, ka Jerusalem bathymmai, ba ka da wan hiar na U Blei na bneng, ia kaba la khreh kum ka Nongleitkurim ia kaba la pynibha khnang ia u tnga jong ka" (Jingpyn. 21 : 2).

Kane ka dei kata ba Balang U Jisu Khrist. Ka dei kata ka kynhun kaba pdiang hun mysiem ia U Jisu Khrist ba Une U dei U Khun ba la kha marwei jong U Blei Uba hakhlieh tam, Uba long tang ma U hi U Rangbah Lyngdoh, U Prophet bad U Nonghikai Rangbah, Uba long ruh U Syiem ki syiem bad U Trai ki trai.

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XIV KA BALANG HA KI SNGI JONG KI JINGEH:

KUMNO NGIN IM ?

Ka Balang Laitkynsew ka la buh ia kane ka sobjekt, khlem artatien namar ka jingsngew kynjah ha ka jinglong ba sah khynnah jong ka. Ka kynmaw ba 40 bad 50 snem mynshuwa ki la don ha ka balang ki riew radbah ha ka balang, kum ki missionary, ki pastor, ki tymmenbasan bad ki rangbah balang kiba rangbah bha. Ka kynmaw ia ki sngi ba ki samla ka Balang Laitkynsew ki la ju long ki nongialam kiba kham shakhmat ha ka District Shella. Ha kine ki snem kiba hadien, ki la don ki jingkhem ia ka shnong bad khamtam ia ka balang na baroh ki liang, haduh ba ki babun na ki riewkhmat jong ka balang ki la dei ban kynriah shnong noh. Nalor ka jinghiar ha ka liang ka jingioh jingkot ki briew, ka la don ka jinghiar ha ka jinglong jong ki briew, haduh ba ki la don napdeng ki riew nongwei kiba ong ba ka Laitkynsew ka long ka shnong ka bymdon jaka ia ki briew kiba bha. Kine ki parabangeit ba Laitkynsew ki iamad lem ia ki jingeh ba kiwei kiwei ki paramarjan shnong jong ki ha ki thaiñ Border ki iakynduh ha kine ki sngi. Nga pyrkhat bad nga ngeit ruh, ba kine ki long ki daw ba kongsan kiba la pynlong ia ka balang ban buh ia kane ka Sobjekt ha kane ka Synod: "*Ka Balang ha ki sngi jong ki jingeh: kumno ngin im?*"

Ki jingeh kiba wan lap ia kine ki thaiñ Border ha kine ki snem kim jia khyllah tang ia ki briew jong ka border hynrei ki ktah ruh ia ka ri baroh kawei. Wei ba ka jingshitom ka wan lap ia ki shnong ki thaw, ka ktah ruh ia ka balang. Ki jingeh kiba jia ha ki balang ki shait wan ha ki artylli ki dur: (1) Na shabar, na ka pyrthei ki wan ki jingpynshitom na ki briew ba kynja pyrthei, ki riew thala thaleiñ,

---

Ka Sobjekt Balang Synod Laitkynsew : March 11, 1962.

ngeit, ieit bad burom, bad ba kin ong "Hooid" ia kaba "Em" bad ong "Em" ia kaba Hooid".

Lada ngi phaidien sha ki 30-40 snem mynshuwa, ngi dang kynmaw ia kito ki sngi ba U Hitler lahduh jong ka Ri Germany u la pynmih ia kata ka niam thymmai jong u kaba hikai ba ka jaitbynriew German ka long ka jaitbynriew kaba hakhlieh duh, kaba shiteng briew shiteng Blei (Superman Theory), kaba dei ma ka ka ban synshar ia u paid bynriew baroh jong ka pyrthei. Ha kito ki snem, jar kiba pyrshah ia u ki la dei ban shah tep im ha ki thliew ba la pynkhreh kyrpang. Da ki bun million ki briew ki la shah pyniap ha kata ka rukom. Tang napdeng ki jait Jiw ne Israel, ki ong, kumba hynñiew million ki la shah iap. Uwei u rangbah nongialam khristan uba la ieng ialeh pyrshah ia ka jinghikai jong u. uba kyrteng u Dr. Martin Niemoller u la donkam ban shah set byndi phra snem ha ka jaka kaba marsyndah ka jaka phasi ia ki Khristan bad ki Jiw. U la lait tang da kaba ka thma ka la kut noh, bad u Hitler u la iap.

Lada ngi phai dadien shuh shuh sha ki por jong kata ka Reformation hyndai, la kumba 500 snem haduh mynta, ka jingiapyniap briew kaba hapdeng ki Katholik bad ki Protestant ka la long kaba sngewshyrkhei haduh katta katta ba ngim sngewkwah wat tang ban shu kynmaw. Ban pyni ia ka jingshyrkhei jong ka ngan iathuh tang kawei ka jingjia. Ha kawei ka sngi, kaba ki khot ka sngi kynmaw burom ia u Apostol Bartholomai, kaba hap ha ka 24 tarik August 1572, ha kawei ka nongbah kaba ha Ri France kaba kyrteng ka Lyons, ka la don kawei ka jingshet jong ki Katholik ban pyniap naphang ia ki Khristan Protestant. La ong ba la pyndep ia kata ka kam pyniap tang ha ka shisngi. Kiba la shah pyniap ki la long haduh 70,000 (hynñiewphew hajar) ngut. Tang ha kawei ka shnong katta, sa ha kiwei kiwei pat ki shnong ym lah shuh ban tip. Kiba kum kita ki jingjia ki la jia ha Ri Germany, France, Holland, Austria bad kiwei.

Leit shadien shuh shuh shaduh ka Aiom jong ki Apostol, aiu ngi shem ? Hangto ngi iohsngew ia ki jingpynshitom beiñ ia ki khristan kiba har rukom, hapoh ki Patsha Rom, naduh u Patsha Nero haduh u Patsha Constantine, ka por ka la neh laispah snem palat. Ki khris-

kiba don ki lad bad ki bor ban pynjynjar ia ka, bad hapdeng kine ngi lah ban kynthup ia ki nongpynshitom beiñ jong ka kiba long kum ki suri ba jlawnguid. (2) Na shapoh pat ki don kita ki nongpynjynjar sat ia ka kiba long kum kita ba u Apostor Paul u la ong, "Nga tip ba hadien ka jingleitnoh jong nga, ki suri barunar sat kin iabsut hapdeng jong phi, kim da isynei ia kata ka kynhun; bad napdeng jong phi hi ruh ki rangbah kin iamih kiba ialap ia kiei kiei ruh kiba bakla, ia ka ban ringpah ia ki synran hadien jong ki" (Ki Kam. 20: 29, 30), Nga pynkynmaw ha ka basdang, ba ka jingeh kiba kum kine kim long kiba khyllah tang ia phi ha ka Balang Laitkynsew, ne ha phi ki balang ha ka thaiñ border, ne ha ki balang hapoh ka Synod Khasi Jaintia; hynrei ki la don ha kane ka pyrthei bad kin iai don ruh.

Ngan pyrshang ban kdew ia ki jingjia katto katne ha ka pyrthei kiba pyni ba ym don mynno mynno ruh ba ym shym la khmih matsniew ia ka balang ha kane ka pyrthei da ki syiem bad ki bor jong kane ka pyrthei. Wat ma ngi kiba ngi ong ba ngi shongsuk hapoh Ri India, ngim lait satia na kaba ngi shah tharaisniew ba la ñiew ia ngi ki riew nongwei haba ngi shong ha la ka ri. Ngi iohsngew ba ha kine ki snem ka la don ka jingpynshitom beiñ kaba jur ia ki khristan ha ki katto katne tylli ki hima ha Ri Africa kum ha Angola, Ethiopia bad kiwei kiwei haduh ba la donkam da ka World Council of Churches ban pynrem bad ban appil shaduh ka United Nations organisation ban khmih shaphang kane. Ha ki hima ba synshar da ki bor bymlong khritstan ki buh ki *rule* ki aiñ kiba pyrkhing pyrshah ia ki khristan bad ki rukom mane Blei jong ki. Ki aiñ pyrshah niam, ba la pynmih ha kiwei kiwei ki ri ha South America, ha Spain bad ki katto kane ki hima ha Ri Asia ki pynrit mynsiem lynter ia ki khristan. Lada ngi phai sha kita ki Ri Kommunist kum ka Russia bad China ngi sngewshyrkhei ban iohsngew ia ki jinglehbeiñ bad jinglehbor ba la shu pynjah klep ia kito kiba ieng shlur na ka bynta U Khrist bad ka Balang da ki million bad da ki klur. Ia kiba ki mon, ngi iohsngew ki khubor ki ong ba ki pynshitom beiñ da kita ki rukom "sait jabieng" kiba da ki bnai bad ki snem haduh ba kin da lah ban pynkylla ia ka dohnud, ka jingsngew bad jingpyrkhat ki briew ba kin krenbeiñ pyrshah ia U Jisu Khrist Uba ki la

tan ha kito ki sngi ki la kylla long ki nongphetwir kylleng ki ri bad ki hima. Katba ki lah ban ia shem briew, ki pynlong jingiaseng bad ki Jingkhawai U Trai ha ki jaka khlaw ba kynjah, ha ki thliew krem bad ha ki krem tepbriew. Da ki jingpynshitom kiba kat kita, ka la ibit ha U Trai jong ka Balang ban pynlong ia ka ka lad ban pynphriang kylleng ia ka Gospel sha kiwei kiwei ki ri bad ki hima Na ki khatwei ngut ki synran U Trai Jisu hi, baroh ki la shahiap beiñ lait tang u Ioannis uba la lait im da ka jingleh baphylla U Trai jong u: ki ong, ba la shet ia u ha ka narsdieh kaba thnam, hynrei um shym la mong la mynsaw ka doh, ne ing uwei u shñiuh ne ka jaiñkup jong u. Ngi kynmaw ia u Apostol Pual, u ong kumne shaphang ia lade: "Laisien la shoh ia nga da ki dieng sympat; shisien la lynthem maw ia nga; laisien nga la shah paitlieng; shisngi shimiet nga la don ha ka duriaw ba jylliew: ha ki jingleit bunsien; ha ki jingma na ki wah; ha ki jingma na ki nonglute; ha ki jingma na ki parajait; ha ki jingma na ki Jentil; ha ki jingma ha ki nongbah; ha ki jingma ha khlaw; ha ki jingma ha ka duriaw; ha ki jingma hapdeng ki lok ba arsap; ha ka jingtrei minot bad jingtrei shitom; ha ki jingbymiohthiah bunsien; ha ka jingthngan bad ka jingsliang, ha ki jingshah jingit bunsien; ha ka pjah bad ka jinglyngkhuid; nalor kita kiei kiei ruh kiba nabar, don ruh kaba ban ia nga ha la ka sngi, ka jingsumar ia ki balang baroh keiñ" (2 Kor 11 : 25-28)

Na ki Apostol, ia ngin buddien trai shaduh U Trai ka Balang hi. Ban jubap ia kane ka jingkylli jong ka Balang Laitkynsew, kumno ngin im kum ka balang haba ngi iakynduh ia ki jingeh, ym don uba lah ban pynhun. Nga buh hakhmat jong phi: ngi dei ban leit wad jingmut na U Trai Nongseng jong ka Balang hi ba Un iathuh ia ngi. Lada ka long ba kita ki jingeh ki long kiba wan na ka pyrthei, na ki briew kiba thew khnang ia ngi namar ba ngi long ki khristan, U Trai jong ngi U ong kumne: "Suk kiba ioh pynshitom na ka bynta ka hok: naba jong ki long ka hima ki bneng, Suk ma phi haba kin iakrenbeiñ bad pynshitom ia phi, bad ba kin ong ki ktien bymman baroh ruh ia phi na ka bynta jong Nga, haba ki shu lamler, To iakmen, to iashadkmen ruh; namar ka bakhraw ka bainong jong phi ha ki bneng: naba kumta ki la iapynshitom ia ki nongiathuhlpa kiba la myn-

shuwa jong phi" (Math. 5: 10-12). U Trai jong ngi U ai jingmut bad U hikai ia ngi ba ngin sngewkmen haba ngi shah shitom na ka bynta jong U, namar kita ki jingshah jong ngi ki nang pynkhraw bad nang pynskhem ia ka jingngeit jong ngi. U Trai jong ngi hi ruh U ioh burom bad U sngewkmen haba U iohi ia la ki briew ba ki khlaiñ bad ba ki iung skhem haba la ban halor jong ki da ki jingpynshitom beiñ.

U Trai Jisu haba u hikai ia ngi kumne, Um kren tang da ka ktien, hynrei khamtam bad kham jam U la kren da ka kam. Da lade hi U la pyni ka nuksa, ba, haba U long Uba hok bad Uba khlem pop, hynrei U la shah sngewbha ia ka jinglehbeiñ kaba haduh ka jingiap khlem don ei ei kaba iathew pyrshah. Lada U la kren tang shikyntien, U ong, "U Kpa jong Nga Un phah iarap ia Nga wat mynta da ki khatar paidbah tam ki Angel" (Math. 26:53). Ka la long ia U, thik, kumba U Nongiathuhlpa Isaiah hyndai u la kren shaphang jong U, "U la long ba la ibeiñ bad ba la kyntait da ki briew; U briew ki jingsngewsih bad Uba tip ia ka khuslai: bad kum uba ki briew ki ju buhrieh ia la ka khmat na U, la ibeiñ ia U, te ngim shym la ñiew ia U... La banbeiñ ia U, pynban U la pynrit ia lade bad Um shym la ang la ka shyntur; kum i khunlangbrot ba la ialam sha ka jingpyniap, bad kum ka langbrot kaba sngap jar hakhmat ki nongotshñiuh jong ka; shisha Um shym ang la ka shyntur" (Isa. 53: 3, 7).

Lada kine ki jait jingeh pat ki long kiba wan jia na ka pyrthei bad ha ka pyrthei kyllum, U Trai jong ngi U la iathuhlpa ha ngi shaphang kine ruh U ong, "Nga la kren ia kine kiei kiei ruh ha phi, ba phin ioh ka iingsuk ha Nga; ha kata ka pyrthei phin ioh ka jynjar, hynrei to long shlur phi! Nga Nga la jop ia kata ka pyrthei" (Ioan 16: 33). Shaphang ki briew kiba thut shen haba ki wan ki jingeh bad ki jingjynjar U la pynsyrïem bad u symbai kew uba hap halor u mawsiang. U ong kumne : "Uta ia uba la bet halor ki jaka maw te, u long uta uba iohsngew ia kata ka ktien, bad uba pdiang kumne kumne ruh ia ka da ka bakmen: hynrei u bymdon thied ha lade, u long te tang shibit; naba haba jia ka bajynjar, ne, ka balehbeiñ namar kata ka ktien, kumne kumne ruh u thut" (Math. 13: 20, 21).

Haba ngi bud ia ka history ka Balang ngi shem ba ka jingroi bad jingkhlaiñ jong ka, kam shong satia ha kaba ka iaid suk kynjai ha u shyiap jem pyrthei; hynrei ka dei pynban haba ka iaid lyngba ki jingeh, ki jingshitom bad ki jingjynjar. Ki aiom kiba suk tam jong ka balang ki long kiba ma eh ia ka, namar ki jingsniew bad ki jingthala har rukom ki ioh rung hapoh jong ka.

Haba ka Balang Laitkynsew bad kiwei pat ki sngewnoh mynsiem namar ki jingeh ba ki iakynduh kiba pynsah lyngngoh ia ki kumno kin im, ngan ialam jingmut sha kine khyndiat ki jingrwai bad ki jingthoh ha ka Ktien U Blei bad kaba pynwai noh artat:—

"Ka dei ki jynjar diengphyna
Shiyrta hi ban bud;
Ia kane ai ngan shah sngewbha,
Ka shitom ngani bynnud.
Aibor ngan iaid ngan kyrmen skhem,
La shah ka um ka ding;
Ha ka bakut junom ngan shem,
Ia U Blei khlem jingtieng". (Jingrwai 115:2).

Kine ki long ki jingsneng kyntu U Apostol Paul ia ngi baroh:

"Ki la ialeit phai pat sha Lystra, bad sha Ikonium, bad sha Antiok, ki da pynskhem ia ki mynsiem jong ki synran, da ka basneng ia ki ban iaineh ha kata ka jingngeit, bad ba ka dei ia ngi ban bsut shapoh ka Hima U Blei lyngba shibun ki jingjynjar" (Ki Kam. 14: 21-22).

"Ngi sngewkmen ruh ha ki jingjynjar da tip biang ba ka jingjynjar ka pynlong ia ka jingiaishah" (Rom 5: 3).

"Uei u ban pyniakhlad noh ia ngi na kata ka jingieit ka jong U Khrist? Ka lanot lane ka shipa, lane ka jingpynshitom beiñ, lane ka jingthngan, lane ka jinglyngkhuid, lane ka jingma, lane ka waitlam?...... Hynrei ha kine kiei kiei baroh keiñ ngi jop thiaw da Uta Uba la ieit ia ngi" (Rom 8: 35-37

"Te ka jingshlur jong nga ban kren ha phi ka long kaba khraw......la pyndap ia nga da ka jingtngen, nga shlei da ka jingkmen hapdeng ka jingjynjar jong ngi baroh" (2 Kor. 7:4).

"Namar shisha mynba ngi don lem bad phi, ngi la iathuhlpa ha phi ba ngin long kiba shah jynjar keiñ; kumta ka la long ruh, kumba phi tip" (1 Thess. 3:4)

U Trai Jisu U ong, "Nga ithuh ia ka jingshah shitom jong pha, bad ia ka jingduk jong pha (hynrei pha long kaba riewspah), bad ia ka jingkrenbeiñ jong kita kiba ong ba ki long ki Jiw bad kim long, hynrei ki long ka synagog u Soitan. To wat sheptieng ia kita kiei kiei ruh kiba phan sa shah .. To long pha kaba ïaineh haduh ka jingiap, bad ngan ai ha ia kata ka pansngiat jong ka jingim" (jingpyn. 2: 9, 10).

Ngan pule khyndiat ia kane ba la thoh ha kata ka ia ba yn sa pynpaw ia ki khun U Blei kiba ieng skhem ha ka jingshisha: Jingpynpaw 7: 13-17—"Te uwei na kita ki tymmenbasan u la kylli, u da ong ha nga, Kine kiba la kup kita ki jaiñkup balieh, hato ki long kiei bad nangno ki la wan? Te nga la iathuh ha u, ko kynrad, me tip ma me. Te u la ong ha nga, "Kine ki long kita keiñ kiba wan na kata ka jingjynjar bakhraw, bad ki la sait ia kita ki jaiñkup jong ki, bad ki la pynkhuid lieh ia ki ha ka snam jong Uta U khunlangbrot. Namar kata ki long ha khmat kata ka khet U Blei bad ki iashakri ia U mynsngi bad mynmiet ha ka jakakyntang jong U; bad Uta Uba shong halor kata ka khet Un shongkah halor jong ki. Kin ym thngan shuh, lymne sliang shuh, lymne ka sngi kan ym ioh shoh ha ki, lymne kano kano ka jingshit; naba Uta U Khunlangbrot Uba hapdeng kata ka khet Un sharai ia ki, bad Un ialam lynti ia ki sha ki pukri um ka jingim; bad U Blei Un ñiad noh ia ka jingjaw ummat baroh na ki khmat jong ki" (Jingpyn. 7:13-17).

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XV. U JISU KHRIST : U JINGSHAI JONG KA PYRTHEI.

"*Ynda kumta U Jisu U la iathuhkhana pat ha ki, U da ong, Nga long U Jingshai jong ka pyrthei: uta uba wan bud ia Nga un ym iaid ha ka badum, hynrei un ioh ka jingshai jong ka jingim*" (*Ioan. 8:12*).

Kane ka long ka dkhot ha kaba da ki hajar bad ki phewhajar ki nongkren ki la iathuhkhana bad bun bah ki kotkhubor ki la thoh ha shuwa ba la long ha Delhi ka World Christian Council ha ki tarik November 18 haduh December 6, 1961. Wad hadien ba la long kane ka Council ki dang bteng shuh shuh ki jingthoh bad ki jingkren. Ka la jia ha nga ruh ba nga la ioh ban kren halor kane ka sobjekt shisien arsien.

Nga la pyrshang ban bud ia ki jingjia kiba ha kylleng ka pyrthei ha kine ki snem, bad nga la shong pyrkhat ban iohi don aiu, ha ka jingshisha, sha lyndet jong kine baroh ki kynrum kynram kiba don baroh sawdong. Ha ka jingbishar barit jong nga, nga iohi ba ka jabieng jong kane ka pyrthei baroh shityllup ka la lyngngoh bad dumbuit.

Ka wad ban iohi ia ka bor lahduh ha ka pyrthei.
Ka wad ban iohi ia u Ksiang ne Nongpyniasuk bakhraw
ban mih ha kane ka pyrthei.
Ka wad ban shem ia u Prophet ne u Nonghikai bakhraw
u ban pyndem lut ia ka pyrthei.

La Seng ia ka Synjuk ki Jaitbynriew (League of Nations), bad hadien kata ia ka U.N.O. (United Nations Organisation) ne ka Seng Iatylli ki Jaitbynriew, hynrei kine kim shym lah ban weng ia u lyoh ka jingdumbuit uba tyllup ia ka pyrthei. Ki nongialam jong ka pyrthei ki la wan bad ki la leit, ki Seng bad ki Synjuk ki la iai mih kawei hadien kawei, na kawei ka sngi sha kawei pat, hynrei hangno kata ka bor lahduh? Hangno uta u Ksiang nongpynsuk pyrthei? Hangno uta u prophet?

La pynkylla Khasi na ka Jingiathuhkhana Assembly ha Jatinga Jan. 24-27, 1963. La kren ruh ha Jaiaw: 9.10.1961 bad Joint Youth Conference Seng Samla S.D. Tyngnger bad S.D. Mawdon-Mawpen ha Mawpen: 27.10.1963.

Ha kane ka dkhot ba la pynieng ha khmat jong ngi, ngi ioh ki ktien kiba phylla kiba ym pat ju don u briew ha ka pyrthei uba la nud ban dawa na ka bynta ia lade.

Nga Nga long U Jingshai jong ka pyrthei! Uta uba wan bad uba bud ia Nga un ioh ia ka jingshai ka jingim!

Kane ka pyrthei sha kaba U Jisu Khrist U la wan ka long ka pyrthei kaba dum bad kaba khyllah.

I. La khot ia ka ba ka long *ka pyrthei kaba dum.* U Jisu U ong, "Uta uba wan bud ia Nga un ym iaid ha ka badum." Kiba bun napdeng jong ngi ngi pyrkhat ba kane ka pyrthei ka jingdum ka don hapdeng ki lawbah lawsan ka Ri Africa bad America kaba shaphang shathie. Ngi ha Ri Khasi ngi shait pyrkhat ba kane ka jingdum ka don ha Ri Lyngngam. Phi kiba na Mizoram phi pyrkhat ba ka don ha ki Lum Chin, bad phi kiba ha North Cachar phi pyrkhat ba ka don ha ki pdeng khlaw ka Ri Mikir bad Manipur. Hynrei ia ka jingshisha ym lah ban len,- don ka jingdum hapdeng ki shnong poh khlaw jong kane bad katai ka ri kumjuh kumba ka don ruh ha ki jaka kyndong jong ki nongbah kiba khraw kum ka London, ka Tokyo, ka New York, ka Calcutta bad ka Shillong. Khamtam eh ka don ka jingdum kaba sngewshyrkhei hapdeng ki jaitbynriew riewshai jong ka pyrthei. Ka pyrthei baroh kawei ka long kaba dap da ka jingdum. Ka ktien U Blei ka ong:

(a) "Ka pyrthei baroh kawei ka thiah khop hapoh uta u basniew" (I Ioan. 5:19).

(b) "U blei jong kane ka pyrthei u la pynmatlah noh ia ki jingmut jong ki" (2 Kor. 4:4).

(k) "Ki briew ba la pynpyut plak ia ki jingmut jong ki" (2 Kor. 11:3 bad 1 Tim. 6:5).

(d) "Baroh ki la lehpop bad duh lehnohei ia ka burom U Blei" (Rom 3:23).

(e) "Ka bainong ka pop ka long ka jingiap" (Rom 6:23).

Haba ngi pule ia ka Baibl ngi kynmaw ia ka jingsynshar lehtraikhlieh jong kane ka jingdum naduh ka por u Adam bad ka Im haba ki la phetrieh na khmat jong U Blei; ia u Kaiñ haba u la len ba u la pyniap ia la u para; ia u Jakob

ha kaba leh buitti ban ioh jingkyrkhu na la u kpa; ia u Jonah ha ka bapyrshang ban phet sha Tarshish ban buhrieh noh ia lade na U Blei. Haba ngi wan sha ka Testament Bathymmai ngi kynmaw shaphang u Judas Iskariot, u Annanias bad ka Sapphira, shaphang u Demas bad kiwei kiwei. Bad haba ngi wan sha kine ki aiom mynta ngi kynmaw ia ki ktien bad ki kam baroh ba la leh hapoh kita ki ktien bang ktien thiang, *Propaganda* (ki plan pynphriang jingngeit), Diplomacy (ki jingiatehkur para hima), Cold War (ka thma ktien barieh) bad kiba kum kita, kiba pynbna ka Jingsuk ka Jingsuk, hynrei ym don satia kata ka jingsuk. Ngi la tip shibun ha la ka ri shaphang kita ki jingbamsap bad ki aiñ pyrshah bamsap jong ka Sorkar. Kaba ngi iohsngew ka long ym tang shaphang ka jingbamsap tyngka hynrei ka jingbamsap shong shuki-ka jingbamsap longbriew man briew bad wad ka jingbamsap jinglong riewblei kum ka jingarsap ba kynja pharisi.

U Jisu Khrist U la wan sha kane ka pyrthei ka jingdum U da pyrta da ka ktien bajam: "*Nga long U Jingshai jong ka pyrthei*"! Uta uba wan bud ia Nga un ym iaid ha ka badum, hynrei un ioh ia ka jingshai jong ka jingim." "Ka jingshai ka la wan sha ka pyrthei hynrei ki briew ki la ieit ia ka jingdum khamtam ban ia ka jingshai" (Ioan. 3:19).

Ka jingshai ka don hi, wad la u briew u leh kumno kumno ruh ban buhrieh ia lade kum u Adam ha ka jinglong lyngkhuid jong u. Ka jingshai jong U Jisu Khrist ka pynpaw lut ia kata ka jingdum bad ka raiñ ka suiñ kaba don sawdong ia ngi kaba ngi khot *ka pop*. Kane ka pyni shai ba U Khrist U wallam ia ka jingbishar hok jong U halor jong ngi bad ka pyrthei baroh kawei lada ngi iaisah ha ka badum wad haba u la ieng ha pyrshah jong ngi. Ka jingwan U Jisu Khrist sha kane ka pyrthei ka wallam ia ka jinglehraiñ halor baroh ki riewarsap jong ka pyrthei kiba khot ia lade ba ki long ki khun ka jingshai haba ki dohnud, ki jingmut bad ki jingleh jong ki ki long kiba arsap bad kiba sniew.

Ha uwei-pa-uwei na ngi haba ngi la pdiang hun da ka dohnud bad ka jingiatiplem bakhuid bad bahok baroh ia ka lad ka jingpyllait im ba la wallam da une U Sngi ka Hok,

la pynioh ha ngi ka bor bad ka hok ba ngin long ki khun U Blei. Haba ngi la ioh ia kane ka hok jinglong khun U Blei, la ai ha ngi ruh ba ngin long ki jingshai ha ka pyrthei.

Ngi kiba shong ha kine ki Ri Lum ngi ju iohsngew ki jingiathuhkhana shaphang ki seiniong kiba heh kiba don mawkordor kiba ki pyndonkam kum ki sharak ban ring ia ki khñiang bad ki mrad rit mynmiet ban ioh bam ia ki. Ki riewstad saiantis ki iathuh ia ngi ba don ki jait mawlyngnai kiba lah kan ring kjit bad bat ia ka jingshai jong ka sngi bad da kaba leh sumar biang biang lah ban pyllait suki suki ia kata ka jingshai haba donkam.

Ngi iatip lang baroh ba u bnai bad ki khlur ki ioh ia ka jingshai bad jingthaba jong ki na ka sngi Ki shat phalang ia ka jingshai jong ka sngi sha ka pyrthei haba ka la dum mynmiet.

Ha kane kajuh ka rukom, U Jisu Khrist U khot ia uwei-pa-uwei uba la ioh mad bad ioh kem ia ka bor ka jingpynim jong U, "Phi long ka jingshai jong ka pyrthei! uwei uwei baroh uba wan bud ia Nga un ym iaisah (bad iaid) ha ka badum, hynrei un iohdiang ia ka jingshai jong ka jingim."

II. Ia kane ka pyrthei jong ngi la khot ba ka long ka pyrthei ka jingdum namar ba ka dap tang da ki jingud bad ki jingshitom.

La iathuhkhana ba don kawei ka Ïing Buh Dur (Art Gallery) ba la khot ka Dore Gallery of London ha kaba la pynieng ia kawei ka dur kaba heh ia kaba la jer kyrteng "VALE OF TEARS" (Ka Them jong ki Ummat). Kata ka dur ka long kumne:—

Sawdong ia kata ka lhuh ki don ki mawsiang kiba ker ia ka kum ka kynroh, kaba ym ilah ban kiew ban hiar da ka kjat briew. Ha kata ka them kaba shapoh ki don ki riew jynjar riewshempap kiba isynei sat ban peit ia ki. Ha kawei ka dong u don u syiem ha ki jaiñ ba sawbthuh bad ka pansngiat mawkordor ha ka khlieh jong u; hynrei ka khmat jong u ka ityrkhong, thangiong bad sti shabaiñ. Ki don hangta ki briew kiba shu ieng lyngngoh: Ki shipai, u lyngdoh, u rangbah niam, u pukir blei, u mraw, ki bymnangkren, ki bakyllut bad ki bamatlah. La pyni hangta ia uwei u nongtuh uba kdup shipla ka ksiar bad ka khmat sheptieng ba ishyrkhei ban peit. Ha kawei ka tduh u ieng uwei u nong-

phetwir uba kup tang da ki jaiñ jot. Hamar jan pdeng u don uwei u kynja riewstad uba kdup hapoh tohtit kawei ka pla snieh kaba dap da ki kot, hynrei ka khmat jong u ka dap da ka jingshaiong duh jingkyrmen. Ki don ha kata ka dur bun jait ki briew : Ki nong-India, ki China, ki Negro, ki nong-Bilat bad bun bah ki jaitbynriew. Hapdeng kita ki briew, don kiba lyñiar, don kiba dem pyllup, don kiba phut ia la ki shñiuh, don kiba sangoh la ki khlieh ha ki mawsiang, don kiba tangon ia lade da ki maw, don ruh kiba kyrsum ia la ki met da ka dewmet bad ka dpei. Ka long ka dur kaba isynei sat ban peit ia ka.

Ha khlieh jong kata ka dur, harud ka dong kaba shaphang kamon ka don ka jingthaba ha lyndet ki lyoh. Hamar pdeng ka jingshai ka don ka dur U Jisu Khrist Uba bah ia ka diengphna ha ki tyrpeng jong U bad Uba phong ka tupia simpyllieng ha ka khlieh jong U. U peit ki khmat arsut sha kata ka Them ki Ummat, U da khawoit kti ia kito ba la shah set kut hangto, kiba thait bad ba la pait dohnud. Don napdeng jong kito ki briew kiba la khmied ki khmat sha U da ka jingpeit kaba i don jingkyrmen katba kiwei pat ki peit da ka khmat leh sheptieng. Ka dur kaba shai shynna tam ha kata kajingpyni dei ka dur U Jisu Khrist Uba bah bad ka diengphna bad shadien jong U ka phyrnai ka jingshai ba thaba.

Hakhmih! ka Jingkyrmen jong ka pyrthei!

"Nga long U Jingshai jong ka pyrthei! Uta uba wan bud ia Nga un ym iaid ha ka badum, hynrei un ioh ka jingshai jong ka jingim."

Don mano mano napdeng jong ngi hangne kiba sah ha kane ka Them jong ki Ummat? Hakhmih U dang khot U ong,

"To wan ha Nga, phi baroh ki bathait bad bakhia ka jingkit te Ngan pynjem bha ia phi" (Math. 11:28).

"Uta te uba wan ha Nga, da lei lei Ngan ym kyntait noh shabar" (Ioan. 6:37).

III. Ka Appil. Ia kane ka pyrthei la khot ia ka ba ka long ka pyrthei jong ka jingdum namar ba ka long ka pyrthei shu thaw, bymlong shisha. Haba U Jisu Khrist U

la wan sha kane ka pyrthei U la wallam bad U ia ka pyrthei thymmai kaba U khot Ka Hima jong U Blei. La pynieng hakhmat jong ngi artylli ki pyrthei, kawei ka dei ka pyrthei jong ka jingdum bad kawei pat ka pyrthei jong ka jingshai.

Buh marsyndah ia kine ki artylli ki pyrthei. Ha kawei ka liang ngi iohi ia ka pyrthei ki khmat, ka pyrthei ka jinglong doh, ka pyrthei ka jingshun, ka pyrthei ka jingbishni, ka pyrthei jong ka jingtharaisniew bad ka pyrthei jong ka jingsarong thala shaphang kane ka jingim. Ka dei ka pyrthei kumba ong u Apostol Paul, ba la shongshnong da ki briew "kiba ieit tang ia lade, kiba ieit sbai, kiba kren sarong, kiba lehkhraw, kiba kren sniew, ki bymkohnguh ia la ki kmie ki kpa, ki bymsngewnguh, ki bymkhuid, kiba khlem ieit ia la ka kynja, kiba khlem map, kiba kren siar, ki bymsuidñiew, ki barunar, ki bymieit ia ka babha, ki nongdie lok, kiba hangamei, kiba lehmeng, kiba ieit ia ki jingsngewbha khamtam ban ia kaba ki ieit ia U Blei, kiba don ka dur ka jingriewblei, hynrei kiba la len ia ka bor jong ka" (2 Tim. 3:2-5). Ha kawei pat ka liang ngi iohi ia ka Hima Bymjukut ba la wan seng da U Jisu Khrist. Ka dei ka pyrthei kaba thymmai nadong shadong-ka pyrthei kaba thaba da ka jingshai, kaba um hur hur bad kaba dap da ka jingsuk ba bymjukut. Ka long ka pyrthei ha kaba ki shong ki bynriew kiba thymmai kiba dap da ka jingkyrmen, ka jingngeit bad ka jingieit.

U Jisu Khrist kum U Jingshai Bashisha jong ka pyrthei U la kren kumne shaphang kine ki arjait ki pyrthei: "Ko I kynhun iba rit, wat kynshew ki spah ia lade ha ka khyndew, ha kaba bam ka khñiang bad ka sarang, bad sha kaba ki nongtuh ki pynpei, ki tuh ruh: hynrei phin kynshew ki spah ia lade ha bneng, ha kaba kam bam ka khñiang lymne ka sarang, bad sha kaba ki nongtuh kim pynpei lymne kim tuh" (Math. 6: 19,20)

"Naba U briew un myntoi aiu, lada un ioh ia ka pyrthei baroh, bad un duh noh ia la ka mynsiem ?" (Math. 8:36).

"To wat sheptieng te ia kita kiba pyniap ia ka met, bad ki bym lah ban pyniap ia ka mynsiem: hynrei phin kham sheptieng ia Uta Uba lah ban pynjot bad ia ka mynsiem bad ia ka met ha dujok" (Math. 10:28).

U Jisu haba U la phai sha la ki synran jong U, U la ong, "Suk ma phi ki baduk, naba ka jong phi long ka hima

U Blei. Suk ma phi kiba shah thngan mynta, naba yn pynkdang ia phi. Suk ma phi kiba iam mynta, naba phim rkhie. Suk ma phi ynda ki briew kin shun ia phi, bad ynda kin tait ia phi bad kin lehbeiñ ia phi, bad kin ot beiñ noh ruh ia ka kyrteng jong phi kum ka bymman, na ka bynta U Khun u briew. To kmen phi ha kata ka sngi, to shadkmen ruh! Naba hakhmih, ka nong jong phi ha bneng ka long kaba khraw; naba kumjuh hi ki kpa ki la leh ia ki nongiathuhlpa" (Louk. 6:20-23).

Don kawei ka sien ha ka jingim U Trai Jisu, ha ka por ba U la pyndep la ka jingtrei ha Galilaia, ba U la leit kiew sha Jerusalem bad la ki jong ki Synran jong U. U la dei ban iaid lyngba ia ka ri Samaria. U la phah briew sha kawei ka nongrit ban leit wad jaka sahmiet tang shimiet; hynrei haba ki trai jong kata ka shnong ki la sngewthuh ba Un sa leit sha Jerusalem, ki la kyntait, kim khot shnong. Hangta u Jakob bad u Ioannis ki la bitar shikatdei. Ki la panbor na U Kynrad jong ki ban shah ia ki ban duwai ba U Blei Un thoh da ka ding halor kata ka shnong. U Trai Jisu U la ong, Phim tip aiu ba phi kren. Ngam shym la wan ban pynjot hynrei ban pynim ia ka pyrthei. "Ko Kpa, to map ia ki naba kim tip aiu ba ki leh."

Kumba arsnem mynshuwa, nga la iohsngew ia u Dr. Martin Niemoeller ha Gauhati ba u iathuh ia la ka jingshem ha ka por ka Thmabah Pyrthei II. La set byndi ia u phra snem lynter na ka bynta ba u pyrshah ia ka jinghikai u Hitler. U ong ba ha kita ki phra snem, ym shym la shah ia u ban iakren badno badno lait tang bad u briew uba la wanrah jingbam ia u. La shah ia u ba un bat ia ka Baibl, bad u ong ba ha kita ki phra snem u la minot thymmai ia ka Testament Bathymmai, bad ka la pynkylla thymmai ia u nadong shadong haba u la shem thymmai ia U Jisu Khrist bad aiu U long ia u bad ia ka pyrthei.

Lok baieit, ia ngin iangam kham jylliew ia Une U Nongpynim ki bynriew Uba long U Jingshai ka pyrthei ba ngin nang ban batai thymmai ia kane ka pyrthei kaba tang shiphang sngi da ka jingshai kaba na U, bad ban pyniadei thymmai ia la ka jingim bad U.

"Nga long U Jingshai jong ka pyrthei! Uta uban wan bud ia Nga un ym iaid ha ka badum, hynrei un ioh ia ka jingshai jong ka jingim."

Na ka bynta U Jisu Khrist. Amen.

HADIEN KA SLA 123

Ia kane kajuh ka Sermon la kren ruh ha Jaiaw 10.9.61 bad ha ka Joint Youth Conference Sub-Districts Syngnger bad Mawdon-Mawpen, kaba la long ha Mawsynram ha u October 25-27, 1963, ba la pyndonkam ha ka Jingpynkut ia kane ka Appil harum:—

Ha ka jaka jong ka No. III **haneng.**

III. KA APPIL:—

Paralok baieit, don kaba iadei bad phi ha kane ka dur *Ka Them Ki Ummat*? Phi don haei-re-haei hapoh kane ka kut? Lada phin pynshah bha ia la ki shkor, phin iohsngew ia ka ktien aiu-re na ka shyntur jong U. Ka ktien ba U kren sha uwei ka iapher na kaba u kren sha uwei pat. Haba U phai ka khmat sha kane ka them, khlem pynmih jingsawa ei ei, tang da ka jingpeit ki khmat, ki her ki kjat jingshai, kum ban pasiaw ia uwei-pa-uwei. "Ngam shym la wan ban khot ia ki bahok, hynrei ia ki bapop ia ka ban kylla ka bamut" (Math. 9:13). "U Khun U Briew U la wan ia ka ban wad bad ban pynim ia kaba la jah noh" (Louk. 19:10).

Hasngap ia U ba U kren, "Nga long U Jingshai jong ka pyrthei: Uta uba wan bud ia Nga un ym iaid ha ka badum, hynrei un ioh ka jingshai jong ka jingim." U la wan khnang na ka bynta ki riew kutlad, ki 'riew shempap, ki riew dumbuit. Kine ki don wad hapdeng ki 'riew khlaiñ bor jong kane ka pyrthei kiba ong "ha nga" bad "tang ma nga." Hangtai U dang ieng bad U, pa bad sngap ia U, ba U kren, "To wan ha Nga phi baroh kiba thait bad ba khia ka jingkit, te Ngan pynjem bha ia phi," lane "*te Ngan ai ha phi ka jingjahthait*" (Math. 11:28).

Ngan iathuh kyrtong katto katne ngut ki briew kiba la don ha kane ka Them ki Ummat, kiba la iohsngew ia ka jingkhot bad kiba la jubap

1. *U Andrew Fuller.* Une u dei uwei hapdeng ki atiar ba kynsai iong U Blei ha kaba pynpoi ia ka Gospel sha Ri India. U Dr. William Carey haba u la iohsngew ia ka jingkhot U Blei ban wan long Missionary sha Ri India, u la iathuh ha la ka Balang jong u shaphang jong ka. ka jubap

ba la ai ia u ka long ba um lah ban leit. U long tang U mushi suh juti. Dei u Andrew Fuller uba long Chairman jong ka Balang ha kata ka por uba la ong ia u Carey: "*you go to India, I will see matters at home,*" (Phi, khie leit sha India, ngan khmih ma nga ia ki kam ki jam ha la shnong). Uei une u Andrew Fuller? Haba u dang long tang u khynnah samla uba 16 snem ka rta, u la iohsngew ia ka ktien kaba kren ha ka dohnud jong u, "To wan ha Nga!" Kata ka jingkhot ka la ban khia halor jong u haduh ba um lah shah shuh, u la kohnguh ia kata ka jingkhot, bad kumne u la thoh shaphang kata ka jingjia: "Nga dei-nga dei bad nga mon! Ho'id, nga mon, nga mon! Nga shaniah lut ia la ka mynsiem-ia la ka mynsiem bajot bad ba pop jong nga-ha ki kti jong U! Nga wan, nga wan! Bad lada nga ngam, ai ngan ngam!" Shisyndon u la jam: bad haba u la jam, ha ka shikhyllipmat, kat ka jingstet ka leilieh, ka la pynshai kdar ia ka mynsiem jong u, bad hangta hangta hi u la mad ia ka jingsuk ha ka mynsiem ka bym don thylliej ban iathuh.

Ko lok baieit, don uno uno uba iohsngew ia ka jingkhot? Jam shijam ia u laiñ. Ryngkoh bak, phin sa mad!

2. *U John Bunyan.* Ka don kawei ka sur jingkhot kaba sawa; "Nga Nga long Uta U Kpu jong ka jingim; jar uba wan ha nga un ym thngan, bad jar uba ngeit ha Nga un ym sliang lano lano ruh" (Ioan. 6:35). Ha kata kajuh ka por, ka jingsawa ka pei lyngba u lyoh kaba ong; "Uta te uba wan ha Nga, da lei lei Ngan ym kyntait noh shabar" (Ioan. 6:37). Kane ka jingsawa ka la poi sha ki shkor jong uwei u samla uba kyrteng u John Bunyan. Une u samla u la don ha kata *ka Them ki Ummat*, u la pisa jingmut bym lah batai shuh, u la iaid sharum shaneng, U la pyrta ha ka maw ha ka dieng, "Ah, nga u briew uba shah lanot khop! uei u ban pyllait noh ia nga na ka met ka jong kane ka jingiap?" Haba u la iohsngew ia katei ka jingkhot ieit, la pynshai kdar ia ki khmat jong u, bad shisyndon u la iohi (a) ba U Jisu U lah ban pdiang ia uno uno u briew, uba kumno kumno ruh, (b) ba ka jingkhot U Jisu ka long ka bym don pud ia uba na kano kano ka jaitbynriew, bad (k) ba U Jisu U long Uba lah ban shaniah ia kawei-pa-kawei ka ktien ba U la kren. Hangta, ha kata ka khyllipmat, U la ryngkoh ia u

laiñ bad u la kem ia ki kti ba la kner jong U Jisu, hangta hangta ka mynsiem jong u ka la jem bad u la suk jai.

3. U Bishop Butler. Une u dei uba na ka Balang Church of England, uba la thoh ia kawei ka kot kaba donnam, *The Analogy of Religion* kaba ki pynlong ka kot hikai Theology ha ki por mynshuwa ha Sohra, ha ka por u Sahep John Roberts bad u Sahep Robert Jones. Une u Butler, la u la long u Bishop ha ka balang, hynrei u dang sahkut ha *ka Them ki Ummat.* Ha ka jingthiah pang jong u kaba khatduh, shuwa ba un khlad noh na kane ka pyrthei, uwei u Chaplain (Pastor Rangbah) uba trei hapoh jong u, u la leit jngoh pang ban pynshngaiñ pyntngen lem ia u. Uta u Chaplain u la ong kumne ha u Bishop, "Phi tip mo, Kynrad, ba U Jisu U long U Nongpynim Bakhraw?' "Ho'id," la jubap u Bishop, "Nga tip ba U la iap na ka bynta ban pynim. Hynrei, kumno ngan tip ba U la iap *ban pynim ia nga*?" "Kynrad jong nga," la phai ktien u Chaplain, "La thoh ba uta uba wan ha Nga, da lei lei Ngan ym kyntait noh shabar." "Shisha-shisha!" la pynphai ktien uta u briew uba ha tmir ka jingiap, "Nga sngewlyngngoh ba haba nga la pule ia kine ki kyntien jong Ki Jingthoh Bakhuid da ki hajar sien, ngam pat shym la iohsngew ia ka bor ka jingtrei jong ka haduh kane ka khyllipmat. Mynta nga iap suk." U la jam shijam, bad u la suk junom!

4. U Charles Haddon Spurgeon. Une u dei uta ba la khot u "Prince of Preachers" (*u syiem jong ki nongiathuhkhana*), uba la thoh ka Commentary ia ka Kitab ki Salm (7 Kitab kiba don lajan 3,500 sla) uba la iathuhkhana bad phah shon kumba 1940 tylli ki Sermon ba ki 32 tylli ki Kitab, nalor kiwei kiwei ki jingthoh ba kordor.

Kane ka la long ia u ha kawei ka sngi haba u dang khynnah samla: Ha kawei ka sngi tlang ba khriat (January 6, 1850), u la mih na ïing ban leit jingiaseng miet ha ïingmane jong u. Ha shiteng lynti um lah iaid shuh namar ba jur than ka eriong bad ka ior. U la iohi ia kawei ka ïingmane ha shiteng lynti, kaba plie bad la thang sharak. U la leit rung, hynrei ym don briew shapoh. Sa katto katne la wan rung ki briew kumba 15 ngut; hynrei ym don pastor ban ialam jingiaseng bad iathuhkhana. Ki la mut ban khang noh ia ka ïingmane bad ban ialeit noh. La pynwit ia ki da ka jing-

don une u khynnah samla nongwei, uba raikhoh bad ikhrew. Yn ialeh kumno? La dei ban pynlong ia ka jingiaseng, la kumno kumno na ka bynta uta; hynrei mano ban iathuhkhana? Khatduh la pynbor ia uwei uba la kham tymmen ba un ialam ia ka jingiaseng. Um don ei ei ban kren. Kat kaba wan ha ka jingmut jong u, u la kren ia kata. Ki ktien kiba u la shim ki long, "To phai khmat sha Nga, bad to long ba la pynim ki bakut ka pyrthei baroh; namar Nga Nga long U Blei, bad ym don uwei pat" (Isa 45:22). Haba u la sdang kren ym mih jingmut ei ei ruh, aiu un ong. Haba kumta, u la phai sha uta u khynnah samla, u da kdew artat la ka kti sha u, u la pyrta kynsan katba don la ka bor, "Young man, look to Jesus! Look! Look!" (*Samla, peit sha U Jisu! Peit! Peit!*).

U Spurgeon u iathuh u ong ba, hamar kata ka khyllipmat, u la peit, bad hakhmih u lyoh uba dum, u i kumba u shu tyllun noh, bad u la iohi ia U Jisu ba U bah ka diengphna, bad kumta kumta, tang shijam u la jam, ka mynsiem jong u ka la shai kdar bad ka jingsuk jinghun mynsiem ka la tap lin ia u "Hakhmih U Khunlangbrot jong U Blei Uba kit noh ia ka pop ka jong ka pyrthei!" (Ioan. 1:29).

"Nga long U Jingshai jong ka pyrthei, uta uba wan bud ia Nga. un ym iaid ha ka badum, hynrei un ioh ka jingshai ka jingim".

5. *U David Livingstone.* Nga lah ban pynbun shuh shuh ki jingiathuhkhana shaphang ki briew kiba la don ha Ka Them ki Ummat, hynrei kiba la jam ia u laiñ tang shijam bad ki la mad ia ka jingsuk jong ka jingim. U David Livingstone u la long na ka ïing badap bakot, uba la pass bha ha ka tnad jingstad pynkhiah jingpang. U la long ka jingkyrmen bakhraw ia ka ïing bad ia ka Ri Scotland hi baroh kawei. U la iathuh ha la u kpa, ka kmie bad ki lok jong u ba u kwah ban leit long Missionary sha ka ri ba dum tam ka pyrthei, sha Central Africa. Ki kmie ki kpa bad ki lok ki jor jong u ki la pyni da ki bun ki lad ban khang ia u. Kum u khun donburom ba tipsngi, u la kohnguh ia ki jingpyni jong ki, hynrei ka jingkwah hapoh mynsiem ka im. Ha kawei ka janmiet katba u dang iaidkai marwei ha lum, ka la wan ha u ka ktien kaba ong, "Hakhmih Nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi, haduh kaba wai noh ka pyr-

thei" (Math. 28:20). Kum da ka jingba ka leilieh, kine ki ktien ki la phyrnai khrek ha khmat jong u. Ki la shon juha ka mynsiem jong u bad u la ong ha lado, "Kine ki dei ki ktien donburom (*words of honour*) jong U Khun ba-lakha marwei jong U Blei, U Trai ki Trai bad U Syiem ki Syiem, nga dei ban pdiang beit ia ki." Mar kumta, u la jam shijam, bad naduh nangta u la thew beit la ka khmat shaduh Africa, bad hangta u la ioh phong ia kata ka pansngiat ka jingim.

Ko lok samla, don ka jingkhot ia phi. Jam shijam. La pynap ka pansngiat ksiar na ka bynta jong phi. Nga tip ba don ha kane ka khyllipmat kiba dang shu iohngew ia ka jingkhot U Jisu "Wan ha nga!" Jam shijam, sphin sa tip ka long kumno.

6. Don na phi ki ban ong ia nga: Ko "Pastor, phi long u Rabbi uba iathuhkhana la ki jingiathuhkhana jong ki kpa tymmen pateng-la-pateng. Phi la iathuhkha shaphang kiwei, hynrei pat phi la shem kumno?"

Kamba sawphew snem mynshuwa, nga la don ha kane ka Tem jong ki Ummat. Nga dang don ha College Kumb ar ne lai bnai lynter ngam nang ban pule kot, ngam don jingsngewbha ban shongkai iaid kai bad ki lok. Ka la bun kaba laidkai marwei ha ki surok rudnong ba kynjah jong ka sor Sylhet. Teng teng nga ju rung shapoh khlaw ban iasylllok marwei bad U Blei. Ki jingduwai jong nga ha kata ka por ki long ba U Blei un shim noh ia nga na kane ka pyrthei.

Ha kawei ka janmiet, haba la sdang dum, ha ban sa poi sha Hostel na kaba iaidkai nga la iohsngew ia ka ktien U Trai Uba bah la ka diengphna kaba ong, "Ko Kpa, ngam duwai ba men shim noh ia ki na kata ka pyrthei, hynrei ba Men ri ia ki na u bymman" (Ioan. 17:15) Kita ki ktien ki la pynkhuid kdar ia u lyoh uba kah dum ia ki khmat jong nga. Naduh kata ka khyllipmat nga la nang ban phai sha la ki kot ki sla, bad da kine ki ktien la pynpoi ia nga sha Serampore.

Ka appil kaba khatduh.

Ban da ka por ka shah, nga kwah ban iathuh ia phi, ka jia alu ia kito ki briew kiba jam ia u laiñ, lane, haba buh da

kiwei pat ki ktien, U Jisu U leh kumno ia ki. *U pynieng janai ia ki!* Um iah ban leh ei ei ruh halor kito ki bym nud ban ryngkang ia u lain. Un ym leh ei ei ruh na ka bynta kito kiba shu bongang kawei ka kjat sha shiliang bad kawei pat ka sah ha Ka Them ki Ummat

"Baroh ba Uta U kpa U ai ha Nga, kin wan ha Nga: uta te uba wan ha Nga, da kei lei Ngan ym kyntait noh shabar" (Ioan. 6:37).

"Lada uno uno ruh u sngewsliang, ai ba un wan ha Nga ba un dih ruh...jar uba ngeit ha Nga ki wah um ba im kin iatuid noh na ka dohnud jong u" (Ioan. 7:37,38).

"Nga Uba la wan ka jingshai ha ka pyrthei, ba u briew baroh uba ngeit ha Nga, un ym iaisah ha ka badum" (Ioan. 12:46).

"Nga long U Jingshai jong ka pyrthei. uta uba wan bud ia Nga un ym iaid ha ka badum, hynrei un ioh ka jingshai jong ka jingim".

Na ka bynta U Jisu Khrist. Amen.

XVI KA BALANG HA KANE KA JUK KI JINGKYLLA.

Ngan pynieng ia kane ka sobjekt halor ka nongrim ka Ktien U Blei kaba ngi shem ha ka Shithi sha ki Hebru 12: 26-29.

"*Sa shiwat shuh ngan pynkhynñiuh ym tang ia ka khyndew, hynrei ia ka bneng ruh. Te kane ka ktien,* **Sa shiwat shuh,** *ka pyni ia kata ka jingpynkynriah ia kita kiei kiei ruh ia kiba la pynkhih, kum ia kiei kiei ruh ba la shu thaw khnang ba kita kiei kiei ruh ia kiba ym shym pynkhih, kin ioh sah. Naba kumta, haba ngi pdiang ia ka hima ka bymlah pynkhih, to ngin ioh ka jingsngewnguh, da kaba ngin ai ka jingshakri kaba pynsngewbha ia U Blei da ka burom bad ka jingtieng burom*".

Haba ngi pule tang na ka Baibl hi, ngi shem bun syrtap ki jingkylla ha ka jinglong jingim jong ki briew. Nyngkong, u Adam bad ka Im ki la shong ha Eden kaba long ka Paradais ka jong U Blei, ha kaba ki dang ioh ban iakren markhmat bad U Blei. Nangta la jia ka jingkylla ia ka jingim jong ki haba la beh noh ia ki na kper Eden. Kim ioh jingsuk shuh kum mynshuwa, mynta ki la dei ban im da la kaba pynmih syep; bad nalor kata, ki la duh ia ka hok ban iakren markhmat bad U Blei, ki hap wad ia ka mon U Blei tang lyngba ki dak ki shin, ki jingkñia jingkhriam.

Hadien shipor bad shiaiom, u bynriew ha pyrthei u la sniew bad kylla bymman haduh ba U Blei U la pynshlei um ia kane ka pyrthei bad la pynsah sa tang ia u Noah bad ka ling jong u kiba la lait im. Hadien ba ki khun ki ksiew u Noah ki la im bun pateng bynriew ki la iapyrkhat ban tei kawei ka ling mot na kaba ki lah ban kiew shaduh bneng, shaduh ka shnong U Blei syndon. Ngi pule shaphang kane ha ka Kitab Genesis, ba haba U Blei U la iohi ia ka jingmut

---

Kane ka dei ka Sobject Synod ba la kren ha Mairang: 20-3-1965.

sarong jong u bynriew; u la pynbakla ia ka ktien ka thylliej jong u haduh ba kim iasngewthuh shuh ban iakren uwei bad uwei pat, ka la pulom baroh kata ka jingmut jong ki ban iathaw maw jingkieng ban iakiew sha bneng. Naduh kata ka por ki khunbynriew ki la iapra, ki la iasakma ha la kijong kijong ki shnong, ki ri bad ki hima. Haba shim kyllum, ha ka jingiadei bad U Blei, ki jait bynriew ki la wad ban mane blei ha la kajong kajong ka rukom bymdon jingthikna thikni shuh. Ki la hap ha ki babun ki rukom mane blei ba khyllah. Naduh kata ka por ka jingsakma jong ki jaitbynriew na kaba shahrem ha kaba tei ia ka Babel, ngim lah bud shuh ia ki jaitbynriew ba la mih ha sla jong kane ka pyrthei.

Na ka Ktien U Blei hi ngi lap, ba napdeng ki jaitbynriew jong ka pyrthei U Blei U la jied ia u Abraham na kawei ka ri ki nongmane bleithaw, U da khot ia u ban mih noh na ka ling u kpa jong u bad na la ka ri, ban leit sha kawei pat ka ri kaba Un sa pynlong ia ki khun ki ksiew jong u kiba bun kat ki khlur ka bneng bad shyiap ka duriaw. Mynta haba ngi iakren, ngi iakren shaphang ki jingkylla ki aiom ka longbriew manbriew jong u khunbynriew ha ka jingiadei bad U Blei.

Shaphang ki khum ki ksiew u Abraham, ngi bud ia ki ba ki la poi shaduh Ri Ijipt bad ki im hangta kumba 400 snem kum ki mraw jong ki syiem Ijipt. Nangta, la pyllait mraw ia ki da ka kti u Moses, bad ki la mih ban leit phai sha la ka ri ki da shong ha ki iing ba shu dara ha Ri khlaw haduh 40 snem. Hadien ba la iap u Moses, kine ki khun ki ksiew u Abraham ia kiba la khot ki Israel, ki la shah synshar hapoh la ki jong ki bakhraw jong ki kiba ki khot ki Nongbishar. Kine ki la synshar halor kane ka jaitbynriew katto katne spah snem; haba la ngiah bad kine ki nongbishar ki la thung pat da ki syiem. Nga iathuh ia kane ba ngin sngewthuh ia ki jingkylla kane ka pyrthei bad ki jaitbynriew bunsien bun wat na kawei ka por sha kawei pat ka por.

Lada ngi phai sha ki ri ka pyrthei, ngi kynmaw ia ka Hima Rom ha ka por jong ka Testament Bathymmai. Kane ka hima ka la tap lut ia ka pyrthei ba la tip ha kita ki sngi. Haba la khie rasong katta, ka por ka poi ha kaba ki jaitbynriew na shaphang shatei ia kiba la khot ki nongkyndong bad riewdum, ka la wan tyllup ia ka hima bad ka la kyllon.

Ki ong ba ka jingkyllon ka Hima Rom ka dei namar ka jinghiar jong ka ha ki rukom longbriew manbriew.

Ngin ym leit sha ki jingkylla jong ka pyrthei, namar kine ki la jia bad ki iai jia haduh kine ki por ki sngi jong ngi, wat ia ka ri jong ngi hi, la pynkylla ia ka bunsien bunsien na kawei ka por sha kawei pat ka por. Wan mynta sha ki Aiom jingkylla kiba hapoh ka Balang Khristan hi, ngi shem ki la don bunsien. Ka la don ka por ba ha ka pyrthei baroh, bad ha ka Baibl ruh, la ngeit bad la tip ba ka sngi ka iaid sawdong ia ka pyrthei. Hynrei da ka jingshem thymmai uta u riewtad Galileo uba la pynshisha ba ka sngi kam iaid tawiar ia ka pyrthei hynrei dei ka pyrthei kaba iaid tawiar ia ka sngi; naduh kata ka por hi, la sdang ki jingkylla ha ka rukom pyrkhat ki nonghikai bad ki nongbatai ka Ktien U Blei, bad kata ka la ktah ia ka jingngeit kaba shaphang u briew bad shaphang U Blei ruh. Ha kita ki sngi ki la khihim thymmai ki jingpyrkhat ki briew shaphang ka balang bad shaphang ka Theology bad ka Philosophy naduh ka Aiom ka Reformation bad ter ter. Nangne, naduh ka por jong kata ka jingpynthymmai Niam Bakhraw, ki la mih kylleng ka pyrthei ki nongialam niam kiba pyrkhat shaphang ka balang bad ki jinghikai ka Ktien U Blei ha la kijong kijong ki rukom, bad la seng thymmai ki balang ha ki babun ki ri kiba ki jinghikai jong kiwei ki iapher na ka jong kiwei ha ki katto katne ki mat. Haduh kane ka sngi ki jingkylla ki jia hapoh ka balang bunsien bunsien, haduh ha ka bakhatduh ki briew kiba khlieh tam ha ki jingpyrkhat shaphang ka Niam Khristan ki ong, ba haduh mynta ym pat don ka jingkut ban rai shaphang ka balang ka dei kaei.

Ki jingkylla ha kane ka juk. Ngi lah ban ñiew ia kane ka juk kaba mynta, ka jingmih thymmai ka jinghikai kaba shaphang u briew kaba ong ba um long satia u jingthaw jong U Blei Uba la sdang naduh kata ka por u Adam bad ka Im. Kat kum kane ka jingpyrkhat thymmai kane ka pyrthei ka la sdang na ka haw haw da ki snem kiba da ki millian bad ki klur suki-pa-suki haduh ba la pynlong ia ki metbneng baroh kiba don ha suin bneng naduh ka sngi, ki khlur, ka pyrthei bad u bnai. Haba la long ka pyrthei, la mih ka um bad ka

ryngkew, nangta ki la mih ki kynja baim bakhih kiba nang kylla shi iai kylla na ki khñiang kiba rit sha ki khñiang kiba heh, bad nangta ki kylla sha ki sim kiba her ha suiñ bneng bad sha ki mrad jong ka ryngkew; nangta ka jinglong mrad ruh ka kylla na kawei ka dur sha kawei pat ka dur haduh ba la mih ki shrieh, ki tngaw, ki huleng bad kiwei kiba syrïem kum kita haduh ba ha ka bakhatduh la mih kita ki mrad kiba la khot *ki briew*. Ngi ki briew kiba long kumne kumba ngi long ngi la kylla na kawei ka jinglong sha kawei pat ka jinglong. Nyngkong u briew u la long kum u mradkhlaw uba lyngkhuit bad uba im da ki ñiut ki ñier, da ki khñiang bad da ki jait doh, bad suki suki hadien ki snem bym lah kheiñ u sa kylla u bastad, uba tipbriew tipblei, haduh ba mynta u la long u jingthaw uba phylla ba u lah haduh ba un her ha suiñbneng bad wat shaduh u bnai.

Katba u briew u nang shai u nangstad, u nang iai kylla ki rukom im ha kane ka khyndew, bad u nang kylla ruh ha ki jingpyrkhat jong u kiba iadei bad la ka mynsiem bad ruh shaphang U Blei Kane ka jingkylla kaba don ha ka pyrthei bad ka jingngeit kaba shaphang U Blei, ka pynshisha ia kane ka jingong ka Ktien U Blei:-

"*Sa shiwat shuh, Ngan pynkhynñiuh ym tang ia ka khyndew, hynrei ia ka bneng ruh. Te kane ka ktien,* **Sa shiwat shuh**, *ka pyni ia kata ka jingpynkhih, kum ia kiei kiei ruh ba la shu thaw, khnang ba kita kiei kiei ruh ia ki bym shym pynkhih, kin ioh sah*".

Ka Balang ha kane ka juk jong ki jingkylla.

Ka jingkren u Apostol shaphang kata ka "*shiwat shuh*" ka kdew ba ki la don ruh ki "*wat*" kiba la jia. Kane kaba u ong hangne kam mut ba ka long ka "*wat*" kaba khatduh, ka long kawei ka "*wat*" hapdeng ki babun ki "*wat*". Halor kane ka nongrim, kane ka sobjekt ba la buh ia nga ban kren, nga pyrkhat, ka dei tang shaphang ka jingkylla kaba hapoh ka balang ha kine ki por jong ki jingkylla : Kumno kan im? Kumno kan leh?

Nga la kdew khyndiat shaphang ki jingkylla kiba la ktah ia ka balang ha ki por ba rim da kaba ong ba ki rukom

jingpyrkhat jong ki briew shaphang U Blei bad shaphang ka balang ki la kylla bunsien ha ki por kiba la leit. Kine ki jingkylla ki iai jia mynta bad kin dang iai jia, ba kam shong satia ha ka bor bad ka jingstad briew ban bat bad pynsangeh ia kine ki jingkylla. Naduh ka basdang hi, katba ngi shem ha ka history jong ka, ka balang ka la iai kylla. Ngan kdew ia kawei ka rukom jingkylla jong ka balang ha kane ka juk. Ka jingmih jong ka Thma Pyrthei ka Baar ka la long ka jingioh laitluid jong ki babun ki ri bad ki hima. Ryngkat bad kane, ki bud ki jingiabeh laitluid jong ki jingsynshar balang. Kane bad kiwei kiwei ruh ki bor ki trei ha ki Missionary Societies na Ri Sepngi—Europe bad America—ba kin iehnoh ia ka jingtrei Mission bad ban aiti noh ia ki kam kiba iadei bad ka balang ha ki trairi. Kane ka la pynmih shibun ki jingkylla ym tang ha ki ri sahdien, hynrei wat hangta ha kaba ju don ki Balang Kmie ki bakhlaiñ. Ka jingmih shuh ka ktah ia ki rukom pyniaid balang ha ki babun ki jaka namar ka mynsiem laitluid kaba la rung ha ki briew ha Ri Sepngi bad ha ri Mihngi ruh. Kawei na ki jingjia kiba khraw tam hapoh ka pyrthei khristan ka long ka jingkhih ki balang ban ialong kawei, bad la seng ia kata ka kynhun balang bakhraw kaba ki khot ka World Christian Council. Haba ki tnat Balang Protestant ki la bun haduh kumba 400 tylli ha ka pyrthei, lajan dap spah ki don kiba la iadon kti lang bad kane ka W.C.C. Kine ki jingkhih ki wan ktah wat ia ka balang jong ki Ri Mihngi.

Katba ka Balang Protestant ki dang ialeh ban iapyntylli ia ki jait balang ha kane ka pyrthei, ka jia ba ha ka Balang Roman Katholik ki don ki dak ka jingiapra namar ki jingiapher jingsngewthuh ki Cardinals ne ki rangbah nongialam jong ka kiba don ha ki bynta ka pyrthei baroh kawei, shaphang ki jinghikai shongtynrai halor kiba la pynshong nongrim ia ka Balang.

Kane ka dei ka Aiom jong ki jingkylla ha kaba ia ki nongrim jong ki balang halor kiba ki longkpa jong ki balang ki la pynieng bad ki la seng, la pynsynjor khnang ban iabit lem ha kata ka balang kaba kham iar kaba kynthup ia ka pyrthei baroh kawei.

Ki jingmih kiba paw ki long ka jinghiar ka jinglong mynsiem ka Balang, haba shim kyllum ia ka, khlem da kheiñ

ka kawei hangne bad kawei hangtai kiba dang don kata ka mynsiem kaba rhem ban ieng skhem halor ka nongrim jong ka Gospel. Ka long syrïem kum kata ka Balang Laodikaia ha ka Kitab Jingpynpaw "Ka bashit ruh em, ka bakhriat ruh em", ka don pliah ka jingsngew khristan jong ki briew, hynrei ka don tang khyndiat ka mynsiem kohnguh bad pyndem ia lade ha ki jinghikai ka Ktien U Blei. Ka ktien "*Khristan*" ka kylla long ka kyrteng don burom ban shu khot ha kane ka pyrthei, ym shuh ka ktien shah ñiewbeiñ kum mynhyndai ha kaba ki nongbud ia U Jisu Khrist ki da ngeit, bud bad leh ia ki hukum jong U. Ki khristan ha kane ka juk ki khmih ban ioh ieng ha ki jaka kiba kham hajrong, kiba kin kham ioh nam ioh burom. Ka don kawei ka jingjia ha kane ka juk, haba kawei ka Balang hangne ha Ri India jong ngi. kaba heh bad kaba iar, ka wad ban ioh Bishop halor kawei ka bynta jong kata ka balang, la don uwei u Pastor rangbah uba la kwah eh ban ioh ia kata ka kyrdan. U la pynlut kumba saw hajar tyngka ban *Canvas* briew ha ki katto katne bnai. Haba la poi ka por ban jied, haba la shim *election* u la duh ia kata ka kam, la ioh da uwei pat, bad hangta ha madan, hapdeng jingiaseng, u la iam hu!

Kawei pat ka dak jong ka jinglong ka balang ha kane ka juk ka long ka jingpynlong ia ki Kommiti bad ki Conference kiba bun jait, bun syrtap, kiba khlaiñ bad donbor da kaba wallam ia ki nongkren kiba la ñiew ba ki long ki bakhraw ha ka jingñiew jong ka balang. Kine ki la pynlong ia kita ki jingialang ryngkat bad ki Rai bad ki Resolution kiba khraw bad kiba iar, hynrei kine ki la long kiba khlem bor jingpynkhih im ia ki balang, ki long kiba la trei khlem U Mynsiem Bakhuid. Ka Balang ka sngew ia lade ba ka long kaba riewspah; hynrei U Trai jong ka U ong, "*Pham tip ba ma pha hi pha long kata ka balanot khop, bad kaba jynjar sat bad ka baduk, bad ka bamatlah, bad ka balyngkhuid*" (*Jingpyn. 3: 17*).

Ha kane ka jinglong ba sngewsynei jong ka balang, U Trai jong ka U khot bad U tyrwa ia ki mar bakordor ba kan thied na U. Kita ki long, (1) *Ka ksiar* ba la phrang ha ka ding ba kan ioh manspah; (2) *Ka jaiñkup balieh* ba kan

ioh kup khnang ban ym paw ka jinglehraiñ ka jinglyngkhuid jong ka, bad (3) *Ka jingsleh khmat* ban tah ia ki khmat jong ka ba kan ioh imat pat.

Kiei kine ki lai tylli ki mar bakordor ba ka balang ka dei ban pynioh ha lade?

1. *Ka ksiar ba la phrang ha ka ding.* Ka ksiar ba la phrang ka dei kawei ka mar kordor ka bym man rim da ka jingslem jong ka por; kaba ka sarang kam lah ban snoh bad ban bam ia ka; kaba ka um ne ka ding kam lah ban pynduh rong ia ka. Ka mut aiu kane ia ka balang? Ka jingmut jong ka ka long kata ka jinglong hok ka jong U Blei ka bym lah pyndum ne pyntlot ia ka, junom bora. Kane ka dei ka hok kaba u briew um lah ban kamai da kaba trei shitom wat baroh shi jingim; ka dei kata ka hok kaba shong tynrai ha U Blei hi. Ia kane ka hok jong U, U Blei U lah ban ai ei ha u briew. U la ai ia ka ha u Abraham hyndai. La khot ia ka ba ka long ka hok ka jong U Blei da ka jingngeit. Haba U Biei U la ong ia u, mih noh na la ka ri, leit sha ka jaka ba la pynkhreh ia u, u Abraham u la mih bad u la leit. Haba U Blei U la ong ia u ba un sa ioh khun shynrang ha ka por ba ma u bad ka tnga jong u ki la tymmen, u la ngeit bad u la ioh. Haba U Blei U la ong, khie leit kñia noh ia la u khun ban long ka jingiwbih thang hakhmat jong U, u Abraham u la ngeit bad u la kohnguh; namarkata ia ka jingngeit bad ka jingkohnguh jong u Abraham la ñiew ba ka long ka hok halor jong u. Ka Ktien U Blei ka ong kumne shaphang jong u "(u Abraham) *u la sngewskhem ruh ba kat kaba* (*UBlei*) *U la lah kular, U donbor ia ka ban pyndep ruh. Namarkata te la ñiew ka hok ia kata ha U*" (Rom 4: 21, 22). Ka ktien "ñiew" hangne ka mut, la ai hok ha u. Kane ka dei kata ka hok ka jong U Blei kaba ngi lah ba ioh na U. Kaei kata? *Ka jingngeit bad ka jingkohnguh.* Kaei kata kaba ngin ngeit? Ka dei kata kaba pdiang ia U Jisu Khrist kum U Trai bad U Nongpynim jong ngi, ba U la shah iap namar ki pop jong ngi, U la mihpat, bad nangta U la kiew noh sha bneng ban khreh ka jaka ia ngi ba ynda la wai ka jingleit jong ngi ha kane ka pyrthei ngin ioh leit shong bad U ji nom junom. Kaei pat kaba ngi dei ban kohnguh? Ka dei kata kaba ngi pdiang naduh la ka jong ka dohnud ba ia kaba U ong "*Hooid*",

ngi ruh ngin ong "hooid" bad ngin leh ruh; bad ia kaba ong ma U "*Em*", ngi ruh ngin sngew naduh la ka dohnud ba ka long "em" bad ngin ym leh ia ka.

2. *Ka jaiñkup balieh.* Kine ki dei ki kam hok jong ngi kiba mih na kata ka hok kaba U Blei U la ai ha ngi. Ngin khot ia ka ha ka ktien Phareng, ka Practcal Righteousness, lane Righteousness in Practice. Kane ka dei kata ka jingpyndonkam jong ngi ia kata ka hok kaba U Blei U la ai ha ngi ha kaba shapoh ka dohnud bad ka mynsiem, ba kan pynpaw bad kan treikam shabar ha khmat ka pyrthei. Ka hok bad ka jingshisha kan long ka jaiñkup balieh hapdeng ka pyrthei kaba dum bad khohruh khohram. Kine ki jaiñkup balieh kim dei kiba ngi lah ban thaiñ hi, ne pynkhreh hi da la ka buit bad da la ka jingstad, hynrei ki long kiba ngi lah ban ioh na la U Kynrad jong ngi hi, namar ong ka ktien, "Namar da ka jingaiei la pynim ia phi, da ka jingngeit keiñ; kata ruh ym na phi hi; ka long ka jingai U Blei: ym da ki jingleh keiñ, ba uno uno ruh un ym ioh ban sngewsarong: Namar ngi long ki jingthaw jong U ba la pynlong ha U Khrist Jisu ia ki jingleh babha, ia kiba U Blei U la lah khreh lupa ba ngin ioh iaid ha ki" (Eph. 2: 8-10).

3. *Ka jingsleh khmat.* Kane ka dei ka ktien ba la pyndonkam ha ka bakren shaphang ka jingai ia U Mynsiem Bakhuid. Shisien U Jisu U la ong kumne: "Nga nguh ia Me, Ko Kpa, U Trai ka bneng bad ka khyndew, ba Me la buhrieh ia kine kiei kiei ruh na ki bastad bad ki basian, bad ba Me la pynpaw ia ki ha ki khunlung" (Math. 11: 25). Ka jingsleh khmat kaba lah ban ioh kam long tang na ka bynta ki bastad bad kiba shemphang, hynrei haduh kita ki barit ki bymtip ei ei, ki bymdon nia ei ei, kiba shu nang tang bah ngeit bad kohnguh. Khmih kumne shuh shuh ka Ktien U Blei ka kren shaphang kane ka jingsleh khmat, "Kiei kiei ruh ba ka khmat kam shym la iohi, bad ka shkor kam shym la iohsngew, bad kim shym la mih ruh ha ka dohnud u briew, ki long kita kiei kiei ia kiba U Blei U la buh lypa ia kita kiba ieit ia U. Hynrei U Blei U la pynpaw ia ki ha ngi da U Mynsiem jong U: namar U Mynsiem U iit ia kiei baroh, wat ia kita kiei kiei ruh ki bajylliew ki jong U Blei (Kor. 2: 9, 10).

Nangta shuh shuh, U Apostol Paul u ong, "U Blei U Jisu Khrist Uba U Trai jong ngi, U Kpa ka burom, Un ai ha phi ia U Mynsiem ka jingstad bad ka jingpynpaw ha ka jingtip shaphang jong U; ba la pynshai ia ka khmat ka dohnud jong phi, ba phin ioh tip kaei ka long ka jingkyrmen ka jingkhot jong U, bad kaei ka long ka jingkynrei ka burom jong ka bynta jong U ha ki riewkhuid" (Eph. 1: 17, 18).

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XVII NGA NGA LONG U KPU JONG KA JINGIM.

"Nga Nga long U Kpu jong ka jingim"
(Ioan. 6 : 48)

Pule shuh shuh kine ki ki Ktien harum :—

"Uno uno ruh uba bam ia ka doh jong Nga bad ba dih ia ka snam jong Nga, u don ka jingim bymjukut; bad Nga Ngan pynmihpat ia u ha ka sngi ka bakhatduh. Naba ka doh jong Nga ka long da shisha ka jingbam bad ka snam jong Nga ka long da shisha ka jingdih. Jar uba bam ia ka doh jong Nga bad ba dih ia ka snam jong Nga u iaisah ha Nga bad Nga ha u" (Ioan. 6 : 54-56).

"Ka long ka mynsiem kaba pynim: Ka doh kam pynmyntoi ei ei ruh em. Kita ki ktien kiba Nga la kren ha phi ki long ka mynsiem bad ki long ka jingim" (Ioan. 6 : 63).

Ka pyrthei hi baroh kawei ka kwah Kpu! u Soitan u iohi ba u briew u donkam kpu, bad u kwah kpu. Ai ha u briew ia u kpu, un kohnguh ban leh ia kaei kaei ruh. Haba u Soitan u la iohi ba U jisu U la donkam ban kynriah sha ri khlaw ban pynkhreh ia la ka plan ban jop ia ka dohnud u briew, bad haba u la iohi ba U la pyndep ka bakhreh ia kata ka plan; haba u la tip ruh ba ka plan jong U ka long ban aiti noh la la ka jingim ban long ka jingkñia namar ka pop u khunbynriew, u Soitan u la ong ha U: Ko Jisu, ka plan jong me ka la bakla. Nga tip ma nga ia ka dohnud u briew. U briew baroh ha kane ka pyrthei u donkam kpu: u kwah kpu. Ai kpu ia u, te baroh kin sa wan bud ia me. Khmih ha pyrthei baroh kawei, kumno ba ka long kaba tyrkhong; u briew u donkam ban da trei shitom, un da pynmih ia la ka syep ka syar ban puh ban lnr ia ka khyndew ba kan sei ia ka jingbam. Nga tip ba Me long U Blei ba donbor, Me lah ban shu hukum wad ia kine ki maw ba kin

---

La kren ha ka Jingiaseng Sakrament ha ka Jubilee Synod ha Laitumkhrah 13-3-1966.

long kpu. Kam da donkam ban da trei shitom; bet ia u symbai halor kine ki maw, un sa sei khaw un da sei kew. Ai ki plan kiba jem kiba ym da donkam trei shitom, haba u briew u la kdang ka kpoh, un sa wan lut sha me. U Jisu U la phai sha u Soitan bad U la ong: "Soitan, Nga ong ha me, bym tang da u kpu hi ba un im u briew, hynrei da ki ktien baroh ba mih noh na ka shyntur U Blei" (Math. 4: 4). Ka long ka mynsiem kaba pynim; uta u kpu uba ong ma me, Soitan, um myntoi ei ei ruh em. Dei ki ktien kiba Nga kren kiba long ka mynsiem bad ki long ka jingim. Ma Nga, Nga long u Kpu jong ka jingim!

Ha kane ka pyrthei ngi iashong khleh, ngi ia-im khleh bun jait bun rukom ki briew.

I. Ki don ki Briew kiba Pang

Katba ka pyrthei ka nang shai nang stad, imat ki jingpang jong u briew ki nang shlei. Katba ki Hospital ki nang bun, bad ba la pynheh pyniar ia ki, katta ki nongthiah pang ki nang khapngiah. Nga la tip ia uwei u nongthiah pang ha kawei ka Hospital u la thiah hynñiew snem, bad ia kawei ka nongthiah pang ha kawei ka por, ka la thiah ha ka Presbyterian Hospital haduh 12 snem haduh ba kan da iap artat. Ki jingpang kiba ktah ia ka met u briew ki long kiba bunjait haduh katta katta. Ki don ki jingpang kiba ktah ia ka sniehdoh, ia ki kti ki kjat, ia ka khmut ka khmat, ia ki snier ki snap, ia u klongsnam, u dohnud, ki thied ki jaw, ki shyieng ki shruh bad kiwei kiwei. Ki don kiba dang lah ban pynkoit da ka jingsumar ki doktor bad kiwei kiwei ki nongpynkhiah; ki don kiwei pat kiba ym don lad jingpynkoit shuh daei daei ruh, hynrei shu ap tang ia ka sngi ka bakut. Nga la iakynduh ki kmie kiba ud jynjar sat na ka bynta ka jingpang la ki khun, pang iwei koit iwei—koit iwei pang iwei, shu kumta ter-shi-ter ym lait kti lait kjat shuh. Ki don kiwei kiba shu shah la ka shah, katba im katba iap, kiwei pat kiba shang kiba kyntiap na uwei u doktor sha uwei pat ban shah sumar haduh ban da byndi byndok lut ia ka spah ka phew wat ia la ka ling ka sem.

Nalor ki jingpang kiba ktah ia ka met, ki don ruh ki jait jingpang kiba ktah ia ka jabieng. Shibun ki don ki

briew kiba la kylla lamwir namar ka jingduh spah, kiwei ki la paitdohnud na ka bynta ka jingkylla dakajd ki khun, kiwei na ka bynta ka jingpait jingpra jong ka longjing longsem, kiwei pat na ki daw shempap ha la kijong kijong. Nga tip shaphang kawei ka briew na kawei ka iing kristan badonburom ha ka ri ka la trei kam khaïi pateng haduh ba ka la poi shaduh Calcutta. Kata ka la jia la kumba 100 snem mynshuwa. Ha Calcutta ka la shah thok ha uwei u mahajon haduh ba ka la duh lut ka spah ka phew ba kam lah khie khlich shuh. Ka la iaid marwei, ka la im marwei, ka la jah na shnong bad ha kaba khatduh la leit shem ia ka met jong ka ha trai kawei ka riat; ym tip ia ka daw bathikna, la suba ba ka la shu noh iap ia lade.

Shuh shuh nalor kine ki jait jingpang kiba ktah ia ka doh, ki don kiwei pat ki jingpang kiba ktah ia ka longbriew manbriw. Kine ki jait jingpang kim ktah tang ia uta u briew uba ioh ia ka; hynrei ka long ka jingma ruh ia ki parabriew bad ki paranongshong shnong shongthaw. Kine ki briew ki long ki bymkheiñsnep ia ka jingim jong la ki paramynsiem. Ki tur ia ka maw ia ka dieng kum ki balamwir. Kim ithuh ïing ithuh sem, ithuh kur ithuh jait. Kim sngew kim sngap ia ka kmie ia u kpa, ki hynmen ki para, ki kur ki jait, ki lok ki jor. Kine hateng hateng ki shlur ban ong, "*Iap la dep,*" hynrei ka khim ka shipa, ka shitom ka lanot ka lap ia ki ha badei badei, bad marwei marwei ki ud, "Ah nga uba shah lanot khop, uei u ban pynpyllait noh ia nga na kane ka jingtim jong ka dujok!"

U Jisu Khrist U ieng ha khmat jong kine ki nongpang, la kiba pang ha ka doh ne pang ka mynsiem, U ong, Ale sha Nga, Ngan ai ha phi ba phin bam na U Kpu ka jingim bad ba phin dih na Ka um ka jingim. "Lada uno uno ruh u wan sha Nga, Ngan ai ha u ia ka bajahthait ha ka mynsiem jong u."

"Nga Nga long Uta U Kpu Uba la wan hiar na bneng; ladauno uno ruh un ioh bam na une U Kpu, un ioh im bymjukut" (Ioan. 6 : 51).

"Lada uno uno ruh u sngewsliang, ai ba un wan ha Nga ba un dih ruh" (Ioan. 7: 37)

II. Don ki 'Riew Ai-shi-ai.

Kine ki 'riew ai-shi-ai ki long kum ka duriaw ka bym ju dap la la bsa ia ka da ki wah ki bym lah ñiew na ka sla jong ka khyndew. Ki long kum ka khyndew kaba shu ang bad shu nguid naphang katba thep hapoh jong ka, kam ju kdang. Shibun ki don ki briew ha ka pyrthei kiba long kumta, kum ka jingtep ba ang rynghong ka bym ong mynno mynno ruh, "Keiñnoh, la biang." Kine ki long ki jait nongkhrong naduh ba la kha ia ki sha kane ka pyrthei. Kat sha ba leit kat sha ba phai, ki shu makia naphang,—don ka khyndew ruh sha nga; don ka ksiar ka rupa ruh sha nga; don ka ïing ka sem ruh sha nga; don ka blang ka masi ruh sha nga: don ka motorkat, ka jhat ne ka eroplen, kata ruh sha nga hi. Haba ki iaid sharum shaneng, haba ki iohi ia ka jait jingleh sngewbha kaba kumno kumno ruh ki ong ma nga; da iohi ka burom ka surom, ka shuki lieh ka shuki saw, ka tang shu ma nga hi shi ma nga. Leit sha ki jaka kyndong hapoh ki khlaw ki btap, ki don ki briew kiba peit ki khmat sawdong sowdong kiba ong sha nga; wan sha ki iew ki hat ha ki nongbah bad ki nongsor, ki dap da ki briew kiba iaid sharum shaneng ki pynkhih ki khmat bad ka shyntur, sha nga, ki ong. Hangne ngi iohi ia u paid bymlah ñiew u bym ju sngewbun ha kaei kaei kaba u don. Haba la ioh her sha sahit bneng, kwah ban poi sa ha u bnai bad nangta shuh shuh sa sha ki khlur.

U Trai jisu U iohi ia ka tynrai jinglong kaba ha u briew, ka bymhun ha kaei kaei ruh, kaba ong ai-shi-ai. Ka beh sha ki palong ba shu her ha suiñbneng haduh ban da jah ha ka pyrthei ka bymdon jakarieh tngen, ka shu pyrta, Ai-shi-ai, ka bym ju hun, ka bym ju dap; la ka ioh katno katno ruh ka shu thngan ka shu sliang lynter.

Dei na ka bynta ki briew kiba kum kine ba U Jisu U la kren bad U la ong, Nga Nga long Uta U Kpu jong ka jingim; jar uba wan ha Nga un ym thngan, bad jar uba ngeit ha Nga un ym sliang lano lano ruh" (Ioan. 6: 35). Uno uno ruh u ban dih na kata ka um ia kaba Nga Ngan ai ha u, un ym sliang lano lanó ruh; hynrei kata ka um ia kaba Ngan ai ha u, kan long ha u ka pukri ka um kaba kyrsoi sha ka jingim bymjukut" (Ioan. 4: 14).

III. Don ki 'Riew iaid sakma ba khlem nongrim.

Ia kiba kum kine ki briew, u Apostol Judeh u khot ia ki, "Ki khlur ba iaid sakma". Ia pynsyriem ia ki bad "Ki Angel kiba la iehnoh noh ia ka jaka shongsah la ka jong hi, ia kiba) la ri noh ia ki ha ki kynjri bymjukut hapoh ka badum tliw tliw" (dk. 5). "Kine ki long kiba iakren khñium, kiba ud wad daw, kiba iaid katba kum ki jingkwah brai jong ki hi; bad ka shyntur jong ki ka kren ia kiei kiei ba at sarong, ki da ñiew shiliangkhmat ia ki briew na ka bynta ka jingmyntoi" (dk. 16). Haba U jisu Khrist U la wan sha kane ka pyrthei, U la iohi sawdong ia U ki briew kiba iaid sakma ia ka khlaw ia ka btab, kiba tur ruma ia ka maw ia ka dieng. Ki long syriem ia ka jhat hapdeng duriaw, kaba shu iaid khlem tip shuh shano kan poi namar ba la pait noh u Kompas kdew lynti jong ka. Ka long kaba sngewsynei shisha ban pyrkhat shaphang kine ki jait briew kiba ngi lah ban khot ia ki ki briew jong ka jingpynwir— ki 'riew iaid sakma ki bym tip wad ia la ka jingthmu shaei ki thew ban poi. Ki babun napdeng kine ki hap klep ha ki lynti ka pop khlem da pyrkhat, khlem da sngewthuh shaphang ia lade balei ki poi hangta. Ki la ngat ha ki jingriam pah ka pop bad u Soitan, — ki la ur, ki la mong, ki la bakla lynti, ki la jah, ki la kylla duh mynsiem bad duh jingkyrmen.

Dei ia kiba kum kine ba U Jisu haba U la iohi ia ki U ong, "To wan ha Nga phi baioh kiba thait bad bakhia ka jingkit, te Ngan pynjem ia phi" (Math. 11:28). Ia kiwei pat kiba la iaid palat aiñ, kiba la sakma na la ka ïing ha kaba ki ju ioh ka jakarieh tngen bad ka jingsumar kaba biang, U khot ia ki U ong, "Nga Nga long U Nongaplangbrot uba bha; uta u nongaplangbrot uba bha u aiti noh ia la ka jingim na ka bynta ki langbrot ... Kita ki langbrot ... jong Nga ki sngap ia ka ktien jong Nga ...... Ma Nga te Nga ai ha ki ia ka jingim bymjukut" (Ioan. 10: 11, 27, 28).

Une U Jisu Uba U Trai jong ka jingim jong ngi, U la wan ban aiti noh ia lade na ka bynta jong ngi. Kumne U la kren, "Nga Nga long Uta U Kpu Uba pynim, Uba la wan hiar na bneng; lada uno uno ruh un ioh bam na Une U Kpu, un ioh im bymjukut; bad Uta U Kpu de, ia Uba Nga

Ngan ai, U long ka doh jong Nga, ia kaba Nga Ngan ai na ka bynta ka jingim jong ka pyrthei" (Ioan. 6: 51).

"NGA LONG UTA U KPU KA JINGIM: JAR UBA WAN HA NGA UN YM THNGAN BAD JAR UBA NGBIT HA NGA UN YM SLIANG LANO LANO RUH".

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XVIII. KA JINGLONG KI BALANG HAPOH KA SYNOD MYNTA BAD KA LAWEI JONG KI

"Lada U Trai Um tei ia ka ïing ki minot lehnohei kiba tei ia ka". (Ps. 127')

Ban sngewthuh ia lade kumno ngi long ngi dei ban tip bha ia ki *Statistics* ne ki jingkheiñ jong ka Balang. Kine ki don ha ki Report Synod kiba ngi pynmih man ka snem. Ngi shem ba tang khyndiat eh kiba pule ia kine. Ka jingkheiñ ki Balang bad Balang Tnad ha kaba sdang ka snem 1965 ka long 939 katba ha ka snem 1940 lane 25 snem mynshuwa ngi la long tang 761 tylli, ngi roi 178. Ha ka jingbun briew, ngi don 1,2⁾,689 hynrei ha ka snem 1940 ngi dang long 52,371. Ka jingroi ka long 68, 318. Haba ngi bishar bniah ia kane ka jingroi jong ngi ngi shem kumne:— Ha kine ki 25 snem, ka jingkha ka long 68,543 bad ka jingiap 35,167 ngi ioh nong 33,376. Haba ka jingroi jong ki briew ka long baroh 68, 318, kane ka kdew ba kiba ngi ioh pdiang thymmai sha ki Balang ha ki 25 snem ka long 18, 995 lane tang 760 ngut ha ka shisnem. Halor kine ki jingshisha, ngim don daw ban iaroh ia lade, la ngi don daw ban iaroh ia U Blei, ba, la khyndiat ne shibun, la dang iai pynim ia ki mynsiem man ka snem. Na kine ki *Statistics* ka snem 1966 ngi iohi shibun ia la ka jinglong. Ngim don daw ban sngew-sarong ban ong ba ngi la don 1, 26, 000 ha ka Balang jong ngi haba ki para Khasi bym pat long Khristan ki dang don palat shilak shiteng.

Haba ngi shim na kiwei kiwei ki liang, ngi shem kumne: Haba shim ia ka jingdon ki khristan kiba la san kiba la palat 14 snem ka rta, kiba la dei ban long riewdkhot baroh, ngi shem iwei na man ki laingut ki long ki bym pat long riewdkhot. Kane ka kdew jngai shibun eh. Ka iathuh ia ngi ba ka jingsynshar bad khamtam ka jingsharai Balang ka long kaba tlot eh. Phai sha ki Skul Pynpaw, hangta ruh ngin

---

La kren ha ka Revival Synod Laitumkhrah: 12. 3. 1966

shem tang 52, 860 ngut, katba ha Synod Mizo Hills ki long 1,00,124 la ha ka jingbun briew ngim shym da iapher shibun. Lada ngi la bishar ia lade na ka liang ki jingainguh ruh ngim iohi ba ngi lah ban ksan lada bishar ia lade na ka liang ki jingainguh ruh ngim iohi ba ngi lah ban ksan lada bishar ia ngi na ka liang ka jingieit ia ka kam U Blei. Ka jingieit ka dang khriat shibun. Ngi dang ai tang kumba mar Rs. 3.70 shikhlieh briew shisnem.

Ka niam Khristan ka la phriang lut ia ka Ri baroh kawei. Ki la don ki Khristan ha ki dong bad ki thaiñ jong ka ri. Ngi lah ban ong ba ka Ri Khasi Jaintia ka la long mynta ka ri Khristan, ha ka nongrim ba ka jingsawa ka jingialap ia ka Gospel ka la poi lut sha ki jaka baroh Ki dang don shisha sa kumba 1,000 tylli ki shnong ha kiba ym pat don Balang ne jingiaseng mane Blei ha ka ri; hynrei ka lyer ka niam khristan ka la her sha kine ruh. Dei kine ki shnong kiba iarap mynta ban pynim ia ka mynsiem khristan ha ki ki 900 tam ki Balang ha ka ri.

Ia ki Balang hapoh ka Synod la phiah ha ki 10 tylli ki Presbytery. Lah ban ianujor ia ka jingrit jingeh jong ki na ka Map ba la buh ha ka Pateng Khristan Jubili ba dang pynmih ha kine ki sngi. Ha ka liang jingbun briew ki long kumne:—Kine ki dak jingkheiñ ki kdew ia ngi shaphang ka jingkhlaiñ bad jingtlot ka kam sharai Balang.

	Balang	Briew	Pastor	uwei u Pastor
1. Shillong Ri Bhoi	115	20,399	8	2550.
2. " Ri War	126	20,409	5	4082.
3. Mawphlang	229	25,323	8	3166.
4. Mairang	120	16,008	3	5,336.
5. Sohra	60	4,027	6	671.
6. Shella	46	5,225	4	1,308,
7. Jowai Wahiajer	95	11,668	3	3,889.
8. Shangpung	69	8,050	3	2,683.
9. Sutnga	45	6,353	2	3,176.
10. Mikir Hills	34	3,227	2	1,613.
	939	120, 689	45	

Ka jinglong ki Balang ha ki Presbytery ba iapher, haba shim kyllum, ka long syrïem. Ki don kiba kham khlaiñ bad ki don kiba kham tlot katba kum ka jingdon ki nongialam, kiba kumno ki long. Ha man ki Presbytery ki dang don ki thliew kiba pei kiba kim pat lah syrdep lut. Ka Shillong Ri Bhoi ka dang don ka thliew kaba heh ha ka Sub-District 12 Lyngdoh hajan ki khappud ka District Kamrup; ka Shillong Ri War ka dang don ki thliew ha ki thaiñ Home Mission bad Mawshai Laishnat; ka Sohra ka dang don ha 12 shnong; ka Shella ha Syntein; ka Mawphlang ha ki thaiñ Pamsanngut, Mawdoh bad Ri Lyngngam; Mairang ha ki thaiñ Laitdom; ka Jowai Wahiajer ha ki thain Nartiang, Pasyih bad Shohshrieh; ka Shangpung ha Raliang bad ha Tuber Kmaishong; ka Sutnga ha Jalaphet bad ha ki tyngkhap lum Narpuh; bad ka Mikir Hills dang sah sa lai na ki saw bynta bym pat poi ka jingshai ka Gospel. Katba lah ban sma na ka lyer kaba beh ha ka ri, ngi khriat eh ha ka mynsiem ialap ia ka Gospel. Ka don khyndiat khynsoit ka jings'aid ha ka Presbytery Mawphlang; hynrei hangno hangno ym shem ka jingshitrhem. Ym lah ban len ba ka don ka jingpyrshang katto katne, hangne hangtai, da ki Balang, da ki Sub-District, ki Seng Samla bad ki briew marwei marwei. Lada ym dei lei lei sa kine khyndiat khynsoit ngin ym ioh briew ban khring sha ka Balang. Ka jingiatuklar shaphang ki jingkynshew ka kham jur shibun ban ia ka jingiatuklar shaphang ka jingialap ia ka Gospel.

Ki don artylli ki daw kiba kongsan kiba pynlong ia ka Balang kaba khriat ha kine ki por: ha kaba shisha kim long ar hynrei kawei. Ki khot ia kata, ka SECULARISM, kaba ngi pynkylla Khasi—KA MYNSIEM PYRTHEI. Ngin shim artylli ki nuksa—

(1) *Ka jinghikai niam*: Ha ka spahsnem kaba nyngkong jong ka Balang, ki Skul ki la ju long ki kper sara ia ka jingtip bad ia ka jingroi jingsan ka niam khristan. Ki nonghikai Skul ki la ju long ki nongialam niam ha ki skul bad ha ki Balang. La khot ia ki ha ka ktien Phareng, ki Teacher-Evangelist, lane ki nonghikai pule kot bad ki nongialap Gospel ha kajuh ka por. Ka la don ka jinghikai ia ki nong-

hikai, lai snem ha Sohra, bad nangta ki leit ban long nonghikai kat sha ba phah ki Missionary. Ha kine ki snem, ka la wan ka jingkylla kaba khraw. Ka jinglong nonghikai babha kam shong shuh ha ka jingtbit ban hikai bad ialap, hynrei ha ka jingdon kyrdan ka jingpass Klass VI shaneng. La ban ia kane da ki rangbah saidthma ki Sub-District, Presbytery bad ka Synod, haduh ba lah ban ong, ba ym don wat shibynta na ki shiphew bynta ba la ai ha ka jingtbit ialap niam, lajan baroh shiphew ka leit sha ka kyrdan jingpass. Ngi ki nong pyrkhat kam Balang ngi long ki *Secularist* (kiba shah pyndem ha ka mynsiem pyrthei) ha ka jingiadei bad ki skul. Kiba bun napdeng u paidbah kim tip, namar ba kim ju bishar, ba ha kiba bun ki skul Balang ym don shuh ka jingduwai, ka jingpule Ktien U Blei bad ka jinghikai niam; habar skul ki nonghikai kim don kti ei ei ban ialam ia ki khynnah ha ka liang ka niam. Ngi don khyndiat khynsoit ka jingai Grant na ka Balang Kmie na Ri Wales ba la sam ha ki skul M.E. bad High School. Kin sngew kumno ki nongai peisa haba kin tip ba ka jingkyrshan Kam Mission jong ki ka leit sha ka Secular Education? Ki Kynthei kiba shitrhem ia ka jingainguh Khawkham, phin sngew kumno haba ha ki skul Khawkham ka niam ne ka jinghikai khristan kam don jaka shuh? Ym don uwei u briew ne kawei ka kyrdan briew ha kiba ngi lah ban tei pop. Ngi iakit baroh ka jingrem. Hangne ka Democracy jong ka Balang Presbyterian jong ngi ka dei ban pdiang ia ka jingshah rem. Ka kam Balang ba la pyniaid da ka mynsiem ba kynja pyrthei ka dei ban blad bad ka dei ban khriat.

(2) *Ka Jingsharai Balang*: Kaba ngi shem bad ngi don ha ka kam hikai skul ka long kumjuh ha ka kam sharai Balang. Ngi kynmaw ia ki por barim ha kaba ka Skul Theology ha Sohra kam pat don kyrdan L. Th. Ki nongpule hangto ki sngewthuh ba haba ki la pyndep ka jingpule kin leit long nonghikai; kata ka mut, ki nonghikai pule bad ki nonghikai niam ha ka shnong sha kaba yn phah ia ki. Lada shem ia ki ba ki long kiba don ka jinglong bad ka jingtbit kaba biang ban bsa ia kiwei pat, la pynshlur ia ki ba kin iaid shaphrang sha ka kyrdan Evangelist, bad hangne ki sah baroh shi-rta. La jied la ki nongsharai Balang

napdeng kine kiba long Evangelist. Ha ka jingpyniaid kaba mynta, u briew u tang shu ioh rung ha ka skul Thelogy u la tip lupa bad u thew ruh sha ka kam sharai Balang. La u bit ne um bit, ngim lah ban kyntait ia u tang lada u pass ha ka Examination. Kane ka long ka rukom kaba ngi la iaid lang bad ka pyrthei baroh. Ngim lah ban leh da kumwei pat, ngim lah ban leit phai dien trai sha kaba rim. Ngim lah ban lait na kaba ngi long. Ngi la thaw ia ka lynti bad ngi dei ban iaid da ka. Ka rukom jingpyniaid Balang jong ngi ka la kylla long kaba kynja pyrthei. Ka jinglong ka Balang ka la kylla long *SECULAR*.

Haba ngi bud bad bishar bniah ia ki jingpyrkhat kam ha ki Presbytery bad ki Synod, ki don ki jingpaw ha ki khep ki khep ka mynsiem wad jop la ka liang bad wad haduh ban da wad paralok ban iarap, khnang ban ioh jingksan ia kaba la thmu. Ka don ka jingsma kaba kum kane shaphang ki Balang shabar ka ri jong ngi. Ka don ka jinglam bsuh khmut kaba kum kane ha ki Balang ha kane ka ri. Ka jinglong bakhriat ha ki Balang jong ngi ka dei ban don ki daw. Ka jinglong pem-pem ki jingiaseng jong ngi ki da don ki daw ki ba biang. Ki daw kim dei kiba wan na shabar na ka pyrthei, hynrei, ki don hi napoh jong ngi ka mynsiem pyrthei kaba synshar ia ki rukom jingpyniaid kam jong ngi. Dei kane kaba la pyningiah ithait ha kiba bun ia ka rukom jingsynshar paid-bah ka Balang Presbyterian jong ngi. Haba ym don jinghun ka mynsiem, ha ka jingmane Blei ba kynja mynsiem, la iapeit tang ban pynbha bad pynitynnad ia ki dur ba shabar bad ban pynbun da ki kam da mynraiñ khmat.

Ban iathuhkhana shaphang ka jinglong ki Balang hapoh ka Synod ngi lah eh na kaba ngi shem bad iohi hi ia lade. Hynrei tang ka jingiohi hi ia lade da lade kam biang. Ngi lah ban ong shaphang ia lade ba ngi bha briew la biang; hynrei ngi donkam ruh ban tip kiwei ki iohi ia ngi kumno.

Na ka liang ka jingiohi hi jong ngi ia lade, ngi la sngewbha eh ba ngi la long ka Balang kaba kdup kumba shi-bynta na ki laibynta ka jaitbynriew Khasi Jaintia kaba shong shnong ha kine ki lum. La iohi ia ngi da ki briew ba roh ba ngi long ka Balang paidbah. Ngi ialam ha khmat ia baroh kiwei pat ki tnad Balang (denomination) kiba don ha ka ri. Ngi long, kum ka seng, ka budlum jong ka jaitbynriew Khasi-Pnar. Ki briew jong ngi ki don ha ki tnad

jingtrei kam baroh ha ka ri bad ka hima: ka kdew ba ngi long kiba tbit naphang. Ka Constitution jong ngi ka ailad ia ki briew kiba don talent ban pyndonkam ia la ki sap jong ki naduh ki Balang bad Sub-District haduh ki Presbytery bad ki Synod. Haba ngi iamih pyrthei hapoh la ka ri barit jong ngi, ngim sngew ba ngi duna iano iano. Ban korbar kam ha madan ngi lah, ban kren na ki Pulpit bad ki Platform ruh ngi lah. Ban trei pynbha ri bad shakri ia ka ri bad ia u paidbah, dei ki briew na ka Balang jong ngi kiba ialam khmat. Ka Balang jong ngi ka don ki nonghikai skul kiba iakit kam Balang palat 1,000 ngut, ki Tymmen-basan palat 900 ngut bad ki rangbah Balang da ki hajar ngut, bad ka jingroi jong ka Balang palat 5,000 ngut shisnem shisnem. Ki Baje Presbyterian ha ki Miet Balang, Sngi-Sait-jain bad Sngi U Trai ki sawa kylleng ba lah ban iohsngew ia ki na man ka kliar lum. Ym don kyndong kynhoit ha ki poh khlaw poh btap, ha ki tyngkhap lum tyngkhap wah ha kaba shong briew ba ki khristan jong ngi kim don. Uwei u nong-ialam banang bastad jong ka Balang bym dei Presbyterian hangne ha ri jong ngi shisien u la ong, "Bad phi ki Pres-byterian kaei kaei ruh kaba lah bad kaba long suda." Haba nga la poi sha ki Presbytery nga shem ba hapdeng ki Balang jong ngi baroh, bad Khasi bad Pnar, ka don ka bor barieh kaba long kumba shohsamthiah, kaba lada don kiba nang ban kyrsiew ia ka, ki jingmih ki long kiba phylla. Ka long thik kumba ong ka ktien U Trai da u Nongiathulupa Se-kharaiah, "Me me long uei, ko lum bakhraw? Ha khmat u Serubabel men kylla madan." Sek. 4: 7).

Ka long kaba donkam eh ba ngin tip bad sngewthuh shaphang ka jinglong ki Balang hapoh ka Synod jong ngi mynta da kaba bishar khyndiat na kaba ki Khristan nongwei kiba wan jngoh teng teng ia ngi ki iohi. Ngim don jingthoh ban sei ban pynsabut, hynrei ki jingkren jong ki ki long kiba don jingmut. Uwei u Professor jong ka Theological College na Ri Dkhar u ong shaphang ka Balang jong ngi ha Assam ba ka long ka Social Religion. Ngi lah ban sngew-thuh da kine ki ktien ba ki mut *Ka Niam iaithuh ithaw bad iasngewbha sngewmiat paralok*. Kam pat dei ka niam khristan bashisha. Ka Balang ka long kaba khlem Theology bad khlem shong nongrim ha ki jinghikai Shongtynrai ka Ktien U Blei. Ka jinglong mynsiem ba kynja khristan kam pat

ioh suhthied ha ka Balang. Ka long, kumba ong uwei u tymmen, ka Balang ha kaba ka niam khristan ka dang shong kynrong. Ki Khristan, ha ka Balang kaba kum kata, ki long tang ki *opportunist*, ne ki briew kiba shu wad tang ia ka jingtbit la ka met. Ai ba ngin da bishar bha ia kane ka jingiohi ki nongwei nabar Nyngkong, haba ngi sngap ia ki jingiathuhkhana nalor ki Pulpit jong ngi ki bun tang ki jingsneng tymmen, ki jingiasuh kyndang kiwei ia kiwei bad ki jingpyni banang batip ia lade. Ñiar eh ba ngin iohsngew ia ki Sermon ba shisha wad ha ki jingiaseng ba kham heh jong ngi. Ha kawei ka por uwei u Rangbah jong ka Balang u ong ia la u pararangbah uba don ha ka jaka bashongpher, "Uto un ym phet na ka Balang, namar lada un leh kumta um don jaka shuh ha ka pyrthei." Haba nga la poi ha kawei ka thaiñ jong ka ri ki lok na kata ka jaka ki iathuh ki ong, "ki briew shane, haba dang pdiang Balang arsien ym pat long, haba la dap lai, te, la kham thikna." Iabishar hok ia la ka Balang. Katno ngut ha ki Balang Sor bad ha nongkyndong ruh kiba nud ban ong kum uta u syiem Sohra mynwei. "Nga lah U Jisu Khrist ia ka Khet Syiem?" Lad jia ka jingpynshitom beiñ ia ka Balang (nga duwai ba kata kan ym jia), kumba long ha ki por ki Patsha Rom ne ha ki por ka Reformation, katno agut kiba lah ban ieng napdeng ki Khristan ka Balang Presbyterian jong ngi ha ri Khasi Jaintia?

Haba ngi bishar ia la ka Synod bad ia ka ri lajong ruh baroh kawei ngi shem. Ka rukom jingpdiang Balang jong ngi da ki hajar kaba man ka snem ka long kata kaba ki khot ka *Mass Conversion*, ne ka jingpdiang Balang paidbah. Kaba bun ka jingpdiang Balang ia ki briew kam mih na kaba sngewkyndih shaphang la ki pop bad kaba shem ia U Jisu Khrist kum la u Nongpynim. Haba ngi iit bad tai bniah ia ka jingwan long khristan ki briew ngin shem ka daw kaba kongsan bad kaba tynrai ka long ba kata ka Niam Khasi kaba ki khot, kam long shuh, kam iadei shuh bad ka por, kam kup shuh bad ka jinglong ki briew ha kane ka aiom: Ki briew ki donkam ka jaka rieh tngen haba shit kyrang ka sngi, ne haba beh eriong bad ther u slap. Haba kim ioh ia u mawsiang, ki rieh wad hapoh ki dieng ki siej bad ki khah ki traw. Dei kane ka daw ngi shem ba ki don shi-

bun ki briew kiba don ha ki Register Balang jong ngi kim ju iuhkjat hapoh ïingmane lait na ka sngi ne ka miet ha kaba la pdiang Balang ia ki. La ring ia ki briew shapoh ka Balang da ka jingiabud lok, da ka jingwad jaka ban kham ioh kyrdan ha ka imlang sahlang bad ka jingkwah ban iawan ialeit bad iaim riewshai bad ban ioh ka nam ka kyrteng ba kham donburom. Kawei na ki lad babha tam ban pynkylla khristan ia ki briew ka long da kaba lehjan, lehieit, lehburom, lehroh bad pynkhyllew ia ki. Ka jingkylla khristan ki briew ka long da ka *Mass Conversion*. Wad ki bor Sorkar ki iohi ia kane, ki khmih ibeiñ bad ki khang pyrshah ia ka. Ka jingmih na kane ha ka Balang jong ngi ka long ki Khristan mem-mem. Ki ong, hana, Khristan ha ka nam hynrei Soitan ha ka kam. Kane kam dei ka Christianity lane ka niam Khristan ka jong U Jisu Khrist, ka dei ka Social Religion lane ka Niam iaim lok parabriew.

Ha ka jinglong ka Balang kaba kum kane, ki don shibun ki rangbah bad kiwei kiwei ki kmie ki kpa bad ki Samla ka Balang kiba iohi bad kiba shitom jingmut ruh da kumno yn leh. Kane ka long ka dak kaba bha shibun, namar lada ngim iohi shuh bad ngim sngewthuh shuh ia la ka jinglong kumba ngi long, kata, ka Balang sa tang ban shu tep noh ia ka. Ka jingpyrta jong ngi ha kane ka jingiaseng Jubili ka long. "Ko Mynsiem Bakhuid to wan". "A, ba Men da kad ia ki bneng bad Men wan hiar." "To khmied ia la ki khmat sha kliar jong ki lum, to khmih nangno kan wan ka jingiarap".

Ka Lawei jong ki Balang hapoh ka Synod.

Ngam long u Nongiathuhlupa bad ngim don nongiathuhlupa ruh uba lah ban iathuhlupa shaphang ka Lawei jong ngi kum ka Balang. U Trai Jisu shisien U ong, "To nang te ia ka Pharshi na u Dieng dumbur: haba ka tnat jong u ka la khie lung bad ka sei sla, phi tip ba ka lyiur ka la jan" (Math: 24: 32). Ki dak ki shin kiba paw ha ka Balang mynta ki ialam ia ki jingpyrkhat jong ngi ba ngi lah ban iathuhkhana katto katne shaphang ka Lawei jong ka. Ka don ka jingeh kaba khraw ban iakren shaphang ki sngi ki ban wan, namar kine ruh ki long ki por ba ki wan jia ki jingkylla stet ha kane ka pyrthei ba u briew um lap satia ban pyrkhat. Ban pyndap ia ka jingdawa ka Subject

kaba don ha khmat jong ngi, ngi lah ban iathuhkhana katto katne shaphang ka lawei jong ka Balang na ki dak ki shin kiba don sawdong jong ngi ha kane ka mynta.

1. *Ka Balang kaba im, bad ngi dang im katba ngi dang kren, ka khmih borabor sha khmat.* Ka don ka lyer kaba beh ha ka Balang mynta ba dang sah shibun ki jaitbynriew hapoh bad habar ka ri kiba khot, "to iarap ia ngi!" Kine dei ki Garo ha ki Border khappud Garo Hills bad Pakistan, ki Mikir-Lalung-Khyrwang hapoh Mikir Hills bad ki Nepali kiba shong hapoh kane ka ri, khlem da kren ia ki shilak ki Hindu bad ki Musulman kiba la tei kut skhem ia lade. Kumba ka long ha ki Balang kylleng ka pyrthei, ki don ki khristan kiba peit khia jingmut tang shapoh la ka ing, hynrei ki don kiwei pat kiba peit shabar la ki pud; ngi don kumjuh kum kine ha ka Balang hapoh ka Synod jong ngi. Na ka History ka balang hi ngi iohi ba dei U Mynsiem Bakhuid jong U Blei hi Uba pynkhih ia ki briew ba kin pyrshang shuh shuh ia kiei kiei kiba khraw kiba sha lyndet na ka bynta U Blei. Ki don ki dak, khamtam hapdeng ki kynthei, ha kaba ka ding ka jingieit jong U Blei ka pluh, kiba khmihlynti hir hir ba ki pud jong ka Hima U Blei kin iar stet, kiba sngew ia ka jingkhot ban pynkylluid ia ki tyllai ka iingjaiñ jong ki. Haba U Blei da la U Mynsiem Un pynkhuid sngur kdar ia ki khmat jong ngi ba ngin iohi ia ki jiugdawa jong U na ngi ia kine ki mynsiem ba kordor, ki Balang hapoh ka Synod kin sa im thymmai pat shait.

Ki don mynta hapoh ka Synod jong ngi artylli ki jaitbynriew kiba peit la ki khmat shaphrang. Ki Hadem, ba ngi khot, kiba long ki jaitbynriew Biete kiba shong ha Sub-District Saipung, Presbytery Sutnga ki long lut ki Khristan palat 2,000 ngut. Kine ki kren la kajong ka ktien bad ki pyniaid jingiaseng ruh ha la ka jong ka ktien. Ki sngewthuh ba ki long kiba tlot bor; namarkata ki wad lad ban iasoh bad la ki para-jait kiba shong ha ka District North Cachar Hills ha ki thain Haflong da kaba ring ia ki shane, bad ka lah ruh ban jia da kaba leit iasoh noh bad ki shatai. Ki Hadem kiba don hapoh ka Sub-District Nongbah, Presbytery Jowai Wahiajer, imat suki suki ki lah ban poi sha ka kylla Khasi noh.

Ka Presbytery Mikir ka la suhkha mynta. Ka long kaba rit eh hapdeng ki Presbytery ka Synod, tang palat 3,000 ki khristan. Ka don kumba 30 tylli ki shnong hapdeng ki bun spah ki shnong bym pat don Khristan. Kine ki don hapoh ki Sub-District Umpanai bad Umkhyrmi. Dang katto katne por mynta la plie Balang sna ki thaiñ Diphu bad la thung Balang thymmai ha Khyrdop Ri Lum kaba jngai kumba 75 mail na Diphu hi. Ki snem ki ban wan ki kdew ba kan sa mih sa kawei pat ka Sub-District Diphu ha Mikir Hills. Mano ba tip, ha ki snem kiba kham bun ba ka Mikir Hills Presbytery kan kylla long noh ka Synod kaba kyrpang namar ba iapher bad ngi ki Khasi-Pnar ha ka ktien ka thylliej?

2. *Ka jingroi briew hapoh ka Synod*: Haba ngi bishar ia ki Statistics, 25 snem mynshuwa ka jingkha bad ka jingiap ki briew ki iasyriim, tam kai khyndiat khynsoit kiba kha; hynrei mynta ka jingbun kiba kha ka palat lai-shah ia kiba iap. Ngi ong ba ngi roi ha ka jingbun briew kumba 5,500 ngut. Tang da kaba shu kha ngi roi kumba 4,000 ngut. La ka long da kaba kumno kumno ruh ia kaba roi, ngi roi. Lada ka Balang ka khih tip briew ka jingroi na kiba pyniasoh thymmai sha ka Balang kam dei ban duna ia ka jingkheiñ kiba kha. Kane ka jingroi ha ka jingbun briew ka ktah ban pynsngewkhia ia ka jingkit ia ki kam Balang ha ki Presbytery. Namarkata. na ka bynta ka jingbit joug ka jingtreikam la nang pynkha ia ka jingbun ki Presbytery. Ka Presbytery Mawphlang kan pynkha ia lade artylli ki Presbytery ha ka snem 1967 bad ki don kiwei kiwei ruh ki Presbytery kiba heh, kum, Shillong Ri Bhoi, Shillong Ri War, Jowai Wahiajer bad Mairang k ba la don hapoh ki jingpyrkhat shaphang ka jingdonkam ban pynkha Presbytery shuh shuh. Nalor kane, ka don lupa ka jingdawa kaba khraw ba ka jingot ne jingphiah Presbytery, Sub-District bad Pastorate hapoh ka Synod ka dawa ka jingpyrkhat thymmai hadien ba ka ri jong ngi ka la kylla dur da ka jingplie ia shibun ki surok. Kane ka dawa jur ia ki samla ba dang khie dang san ban thaw dur thymmai ia ki Balang hapoh ka Synod na ka bynta ka jingsuk bad jingbha jong ki Ka sla jong kane ka pyrthei ka iai kylla dur da ki jingtei kiba thymmai; ngi la dei ban long kiba la kloi ban pdiang ruh ia ki jingkylla kiba lah ban jia ha ka sla ki Balang jong ngi, haba ki long na ka bynta ka jingbha jong ki.

Ngim dei ban klet ruh kum ka Synod, ba katba ki snem ki nang wan kan don ka jingpynsaphred ia ki briew jong ngi sha ki jaka ba dawa jingtrei ia ki. Ka Dam Site ha Khwan ne Barapani bad ka Cement Factory ha Sohra ki long tang ka jingsdang. Ngim lah ban lait na kaba pyrkhat shaphang kine. Ym lah ban shaniah ha ki Sub-District bad ki Presbytery ia ki kam kiba ha kum kine ki jaka. Ka dei ban long kawei ka tnad jingtrei ka Synod hi. Ki jingtrei jingktah ki briew ha kane ka ri, sa tang shi-por ar-por kin sa kylla. Haba kine ki kylla, ka Balang kam lah khlem da kylla ha ki jinglong jong ka.

3. *Ki Nongialam jong ka Balang kaba lashai lashisngi*

Ka don hapdeng ka jingpeit khmat kaba thymmai hapdeng ki samla jong ngi ban iohi ia ka dor jong ka jingpule kaba kham hajrong ban pynbit ia lade ha ka kam nongialam ia ka Balang kaba lashai lashisngi. Ki Samla L. Th. jong ngi ki mad ia ka jinglamphrang jong ka jinghikai Theology, bad haba ki la ioh mad ki peit sha ka B. D. haba plie ka lad. Ki B. D. pat ki peit sha ka M. Th. bad ka D. D. syndon. Ngi don ha ka lynti kaba dap jingkyrmen na ka bynta kaba lashai lashisngi jong ka Balang. Ki jait Theology ki bun jait bad bun syrtap ha kane ka aiom kaba dap jingkylla. Kumba kine ki samla ba la nang la stad jong ngi ki long, ka jinglong ki Balang jong ngi ruh kan kylla la sha kaba nang itynnad ne sha kaba nang sniewdur. Ki samla pule Theology ha Serampore ki kylli la ka Synod ka ju pynlong jingduwai kyrpang ne em na ka bynta jong ki. *Ki rukom* jinglong jingpyrkhat ha ka Synod jong ngi kin ym sah slem, ki dei ban kylla bad ka por. Kum ka Balang ngin long kiba la khreh na ka bynta kita ki sngi.

4. *Ka jingtrei ka mynsiem Jingialong Kawei ki Balang.*

Ngi lah ban ngeit ne ban ym ngeit ha ka jingialong kawei ki Balang Protestant ne wad hapdeng ki Balang Protestant bad ki Balang Orthodox bad Balang Roman Catholic. Kawei kaba shisha bad kaba skhem ka long ba ka la don bad kan iai don ruh shibun kine ki jingiakren sngewthuh jingmut hapdeng ki Balang ban poi sha ka jinglong kaba

tang kawei ka Balang ha ka pyrthei. Ngi kum ka Balang Presbyterian ngin ym lah ban sah marwei khlem da rung sha kine ki jingiakren. Ka jingmih na kine ki jingiakren ka long, nyngkong, ban wai noh ki jingiabeiñ kiwei ia kiwei; bad ka jingiakren ka la sdang, da kaba kawei-pa-kawei ka Balang ka pdiang ia ka jingshisha ba baroh ngi longki ba duna, ym don kawei ruh kaba biang lut. Wat ka Balang Roman Catholic kaba la ju ñiew ia ngi ki Khristan Protestant ki *heretic* ne ki riew-bakla-jingngeit da ki bun spah snem, ha kine ki ar lai snem ki khot ieit ia ngi da ka ktine *parabangeit*. Tang ki riewshitkhlieh napdeng jong ki ki ban kren beiñ Balang da ki sur ba la kren saw-san snem mynshuwa La ka long ne kan ym long, la kan shim por slem ne shibit, lajan kawei-pa-kawei ka Balang (denomination) ha ka pyrthei ka don bynta ha kane ne katai ka jingiakren sngewthuh jingmut bad kiwei pat ki Balang.

Ka Assembly jong ka Balang Presbyterian jong ngi ha Ri Assam, kam shym la don ka bynta kaba im ha ki jingiakren Church Union ka United Church ka North India. Ha kine ki arsnem ngi la sdang ban iakren sngewthuh jingmut bad ki Balang ba paramarjan jong ngi ha North East India. Arsien la pynlong ia ka Faith & Order Conference jong ki Balang kiba hap hapoh ka NEICC. Kine ki la long tang ki Jingiaseng Iatei ban iasngewthuh ia ki rukom jingngeit bad jingpyniaid Balang kiwei ia ki jong kiwei pat. Kam pat poi sha kaba ki khot ka *Negotiation* ne ka Jingiakynduh para bor Balang. Ha kine ki sngi hi ka jingtrei jong ngi ki Presbyterian bad ki Baptist ha Manipur bad Mikir Hills ka long markhap-marsyndah; ka long kumta hapdeng ki Presbyterian bad ki Baptist ha Ri Lushai. Ka don ki jingialeit iawan sha ki jingiaseng bad ki jingialang. Kine ki jingpyrkhat kiba don ha ki Balang, ym tang ha ka ri jong ngi, hynrei ha ka pyrthei baroh kawei ki thaw dur thymmai ia ka jinglong ki Balang ha ka Synod jong ngi ha kaba lashai lashisngi. Ngim lah ban lait na ki jingkylla. Ngi iabeh sha kata ka jaka pdeng ka ban iahap jingmut lang kaba iadei bad ka jingdawa jong ki por.

Khatduh khatwai ngan buh ha khmat jong phi shaphang—

5. *Ki jingiadei ki Synod jong ngi hapoh ka Assembly bad ruh bad ka Balang Kmie ha Ri Wales.*

Baroh laitylli ki Synod ngi don la ki rukom jingiapyniaid Balang wad la ngi don kajuh ka Constitution. Ha ka jingiadei lang ngi iasoh ha kaba kyrshan ia ka Balang Presbyterian ha Manipur bad katto katne ia ka Theological College ha Sohra. Ha ka rukom jingiatreikam ka Mizo Synod ka kham khlain ha ka kam ialap ia ka Gospel bad Sunday School, kaba kyrshan ia ka Theological College ha Aijal bad ka Hospital ha Durtlang, hynrei ha ka liang ka kam skul ka la iehnoh lut sha ka Sorkar. Ka Synod North Cachar Hills ka long kaba bun jait kam namar ki bun than ki jaitbynriew riewlum kiba don hapoh jong ka. Ka Synod jong ngi ka pynpra ia lade sha ki Presbytery bad ka kit mulu mala ia ka kam Hospital bad Theological College. Kum ka Synod ngim ju iatip bad ngim ju ia-visit kiwei ia kiwei pat, ka daw ka long namar ba ngi iapher ki ktien. Ka jingiadei para-Synod kam pat long kaba ai jinghun haduh mynta. Ngi donkam briew mynta ban saiñdur ia ka jingialong shitylli jong ngi ha ki jingiatreikam. Ngin ym sah duh kumne ha ka lawei ka Balang wat hapoh ki Balang Presbyterian ha North East India.

Ha ka jingiadei bad ka Balang Kmie, ka Kmie ka long jngai haduh katta katta na ngi ka Synod, ba ngim lah ban leit sha ka, khlem lyngba ka Assembly. Ngi tip katto katne shaphang la ka Kmie ba ka la shah tangon jur da ki thma bah pyrthei baroh artylli. Ka don ha ka jinglong kaba sngew-synei, sangsot ba kum ka Assembly ngi la iakut ban phah briew ban leit jngoh ia ka shisien arsnem. Kum ka Kmie ka la raikhoh bad ka la kham rit briew ban ia ka Balang Khun ha Ri Assam, bad imat sa tang khyndiat ki snem ka Synod Khasi Jaintia kan sa palat ia ka Kmie ha ka jingbun briew, ka kmie ka la nangrit nangraikhoh man ka snem. Ka Kmie ka ieit hir hir ia la ki khun shane bad ka dang iai kit ia ka kam shane. Ngi ki khun haba ngi la san katne ngi dang khmih hi sha la ka Kmie ban buiñ na ka. Ka por ka idei ba ka Balang Khun kan phah briew ym tang ban leit khublei bad leit jngoh ia la ka Kmie, hynrei ban leit shong shngaiñ ban sumar sukher ia ka. Lano? Tad lano ngin leh ia kane?

Haba ngi pyrkhat shonglai shaphang ka jinglong ka Balang hapoh ka Synod mynta bad ka Lawei jong ka, ngim lah khlem da ong kumba u Apostol Paul u la ong ha ka Shithi na ki nong-Korinth: "Te uei uba bit biang ia kine kiei kiei ruh?" (2 Kor. 2:16). U Trai Jisu hi U la ong, "Ynda la wan U Mynsiem Bakhuid ha phi, phin sa ioh pdiang ia ka bor." Ka jingkyrpad jong ngi ha kane ka Jubiii ka long, "Ko Mynsiem Bakhuid to wan."

Ngi sngewkmen ka mynsiem haba ngi la ioh pat kine ki ktien ba dap jingkyrmen na une u Apostol hi, "Hynrei ka jingshaniah skhem kat kane ngi don da U Khrist sha U Blei; ym naba ngi long kiba bit na lade ia ka ban pyrkhat ia kiei kiei ruh kumba napoh lade hi; hynrei ka jingbit jong ngi ka long na U Blei, Uba la pynbit ia ngi ban long ki nongialap ka Jutang Bathymmai, ym ki jong ka dak hynrei ki jong U Mynsiem; namar kata ka dak ka pyniap hynrei Uta U Mynsiem U pynim keiñ." (2 Kor. 3: 4-6). Hapdeng ki jingtyrsuh bad ki jingkynruh ia ka pyrthei mynta da ki bor bym tip bad bym shem trai, ka Balang ka khih lyngwit hapdeng bun jait ki jingshong syier. Ki jingkylla kiba jia sawdong jong ngi ki ktah jur ia ka imlang sahlang jong ngi kum ka jaitbynriew, bad kine ki ktah jur ia ka jinglong ka Balang ha ka Lawei jong ka. Haba ngi iohi ba ki bakhlaiñ bad ki badonbor ha ka pyrthei, mynta ki ieng bad shibit ki kyllon, kam pynsah jingkyrmen ei ei ha ngi ban peit sha u briew. Ngi khmih la ki khmat shajrong jong ki lum na kaba kan wan ka jingiarap jong ngi. Kumba u Shakri U Blei u ong hyndai, "Ym da ka bor ne da u paidiapom, hynrei da u Mynsiem jong Nga, ong U Trai." Hangne ka shong ka bor bad ka buit barieh jong ngi ka bym ju shah jop bad kan ym shah jop lano lano ruh.

Ai ngin rah nangne ia kane ka lyer jong ka Jubili:

KO MYNSIEM BAKHUID TO WAN;

Na ka bynta U Jisu Khrist. Amen.

XIX. HA KA BYMDON KA JINGITHUH-PAW KI BRIEW KI JOT.

Prob. 29:18.

La bthah ıa nga ban kren ia kane ka Subject hapoh ka Theme:

'PYNIM IA KI MYNSIEM JONG NGI.'

Kine kı ktien na ka Kitap ki Proberb la shim na ka Baibl Rim ba la pynkylla Khası na ka Authorized Version. Ha ka Baibl Khasi ba mynta ki ktien ki long, *Ha ka bymdon ka jingiathuhlypa ki brıew ki kynther noh ia ka adong*". Kane ka bud ia ka English Revised Version. Ha ka Revised Standard Version pat ki buh, "*Ha ka bymdon ka jingithuhpaw ki briew ki kynther noh ia ka adong.*" Ha ka ktien Hebru, ka ktien ba buh hangne ki ong, ka kit jingmut '*jingithuhpaw*' lane *jingiathuhlypa*; bad kawei pat ka ktien ka mut ban *jot, ban kynther noh ia ka adong, ban leh pathar, ban leh palat jur* lane *ban loit lyngkhuid.* Ka don ka jingiapher khyndiat hapdeng *ka jingithuhpaw bad jingiathuhlypa.* Ha ka jingiathuhlypa u briew u lah tang ban shu iohsngew ia ka jingsawa ne ka Ktien na U Blei kaba iathuh shaphang kiei kiei ki ban sa wan hynrei ha ka jingithuhpaw ka kynthup ia ka jingiohi shai kdar da ki khmat ia ka dur ryngkat bad ka jingbatai shai kdar ruh ia kita ki dur shaphang kaei ka ban sa wan. Ha ka 1 Sam. 9:9, ka don ka jingong kaba kum kane: "*Mynnor ha Israel, u briew haba u leit ban ıakylli na U Blei, U la ju ong kumne, Ale ngin ialeit sha u nongiohi*: *namar uta uba khot mynta u Nongiathuhlypa la ju khot mynno mynno u Nongiohi.*" Ha kawei ka jaka ha ka Kitab U Hosea. 12:13, la ong kumne; "*Bad da u nongiathuhlypa U Trai U la wallam ia u Israel na Ijipt da u nongiathuhlypa ruh u la sumar ia u*" Haba U Moses Nongiathuhlypa u la leit jah sha U Blei halor u Lum Horeb 40 sngi, ki rangbah Israel ki la

---

La kren Sobjekt Balang Assembly Umpanai : 10.3.1968.

sngew kulmar jingmut bad ki la pynbor ia u Aaron ban thaw durblei ia ki da u khun masi ki da ong, "*Me long ma Me uba la wallam noh ia ngi na ri Ijipt.*" Ki la kulmar, bad u soh ka jingleh lyngkar bad ka jingleh pathar jong ki u long kumba la ong, "*Te U Trai U la pyniapthem ia uta u paidbah, namar ba ki iathaw ia uta u khun masi, ia uba u Aaron u la thaw*" (*Eks. 32:35*).

Ha kane kawei ka jingjia ngi iohi ia ka jingiapher hapdeng u Nongialam-Moses uba don ka jingithuhpaw na ka bynta ka jaitbynriew Israel bad u Nongialam Aaron uba la shimti ia ka kam ialam kaba khlem ka jingithuhpaw hynrei kaba shu leh ia ka mon u paitbhur.

Ngi im mynta kum ki briew ha ka pyrthei, kham tam kum ki khristan ha kane ka aiom, kiba donkam eh ia ki nongiohi bad ki nongiathuhlypa jong U Blei ki ban ialam ia ngi hapdeng kine ki por kiba eh. Kane ka kam *jingiohi* lane ka *jingiathuhlypa* ka long ka jingai jong U Blei. Baroh ki briew kim lah ban ioh ia ka. Hapdeng ki jingai jong U Blei ba la iathuh ia ngi ha ka shithi ki Rom XII, ka jingiathuhlypa ka long ka jingai kaba nyngkong bad kaba kongsan tam.

Haba nga la iai pule bad pyrkhat shaphang kane ka Subject da kaba buh mar syndah bad ka Theme jong ka Synod kaba long: "*PYNIM IA KI MYNSIEM JONG NGI,*" nga sngewthuh ba ka Balang ha Umpanai ka kwah ia nga ban pynshai bad ialam jingmut ia ki ha kane ka rukom: *Ngi im ha ki sngi kiba eh bad kiba dum lyoh, iathuh ia ngi aiu ka dei ia ngi ban leh ba ngin lait im? Ngi don mynta hapdeng ka suwai bah: da kumno ngin lait?*

Ngan pyrshang ban jubap ia kane ka jingkylli da kaba pynkhlad ia ka ha ki ar bynta.

I. Ban pyni ia ki jingeh ha kiba ngi im kum ka Balang.

II. Ban kdew ia ki lad ba ngi lah ban leh haba ngi iakynduh ia kine ki jingeh.

I. Ki jingeh hapdeng kiba ka Balang U Jisu Khrist ka don.

I. Ngan shim nyngkong na ka liang ka jinghikai Ngi lah ban khot ia ka ka Theology jong ka Balang. Ka pyrthei khristan jong ngi ka dap tang da ki jingialehthma ktien lynter kaba ki khot ki Theological Controversies. Ym don ka jinghikai Theology kaba tang kawei. Ka jingbun ki tnat

Balang ha ka pyrthei ka mih namar ki jingiapher ha ki Theology shaphang kane bad katai. La synshar bad ialam ia ka jingngeit Balang da ki Theological Scholars bad Specialist kiba wad ban tei ia ka niam khristan halor ki nongrim kiba skhem kum ki jong ka Science hi. Kine ki dei kita ki D. th., Ph.D, ki D.D. bad kiwei. Bun na kine kim iadei uwei bad uwei pat, namarkata ki mih ki kot Theology kiba thymmai man la ki por. Ki mih ki rukom hikai Theology kiba thymmai thymmai. Ngi sngewlyngngoh ban iohsngew ia kane ka thma ktien kaba don ha ka Balang Kmie ha Ri Wales ha ka snem ba la lah ha kaba ki la mih 7 ngut ki Theological Students ha Aberiswith Theological College kiba la beiñ pyrshah ia la ki nonghikai bad ia la ka Balang. Kane ka la pynkhynñiuh ia ka Balang Kmie jong ngi ha ri Wales. Kane ka mynsiem ka la pur shaduh ka Balang Khun shane kumba ngi iohsngew aiu ka don hapoh ka Mizo Synod, ki Academic Presbyterian bad ki Evangelical Presbyterian. Ngi sngewlyngngoh shuh shuh ban iohsngew ki khubor shaphang ka Serampore College ba ki nonghikai hangto kim don jingiadei jingmut haduh ba u Principal u la resign noh na ka kam bad uwei pat u Professor ba rangbah u la resign noh na ka ministry namar ka daw jingbymngeit ha ki katto katne tylli ki jinghikai ka Balang. Haba ngi sngap ia ki jingiathuhkhana nalor ki pulpit jong ngi ngi lah ban ioh kem shibun ki jinghikai bym iadei bad ki jinghikai shongtynrai ka Ktien U Blei. Ngi pynshlur ia la ki samla ban pule Kot-Niam bad ia ki KotLyngkdop kiba wan nangno ngim tip shuh. Haba ki jinghikai Theology ki la kynrum kynram, ka ktah ia ka jinglong bad ka jingngeit jong ki khristan bad ka pyntyrkhong ia ka jingim ki Balang.

2. Tang shikhyllipmat shaphang ka Morality ne ka jingim hok im sot ki briew jong ka Balang Khristan.

Ngi im ha kata ka por kaba ia ki Codes of Conduct ne ki Ain Jinglong jingim babha jong ka Ktien U Blei la artatien bad la pyrshang ban shna bad pynmih da ki Aiñ Thymmai ki ban iadei bad ka jingdawa u paidbah. Katba ki snem ki nang mih, ki briew jong ngi ki dawa ki Iingmane kiba kham heh bad kiba kham itynnat kiba shongdor da ki bun

phew hajar bad da ki lak ruh. Katba nang heh bad itynnad ki Ïingmane, ki briew kiba leit mane-Blei ha Ïingmane ki nang duna. Ha ka ri jong ngi ki briew kim pat stad buit ban pyrkhat kum ki nongsepngi ban thaw ki Ïingmane kiba heh ha kiba dei ban don bun kamra kynthup bad ki jaka shet bad kamra shad ban kham ring ia ki briew sha ki Ïingmane. Ha ki ri sepngi u Pastor uba iathuhkhana ha Ïingmane kaba ngiam 1000 ngut ki briew, u khreh shitom baroh shitaiew bad u soh ka jingtrei shitom jong u u long ki nongsngap tang 5 ne 10 ngut. Ban siew tulop ia ki Pastor donkam ban assess ia ki riewdkhot kumba Rs. 100/- shikhlieh shisnem bad haba ym lah siew, la donkam ban weng noh ia ki na ka Register Balang; kaba mih ka long bun ki Iingmane la dei ban tyrwa die ne aiwai ha ki nongkhaïi shiteng shiliang. Ha ka jingbishar barit jong nga ngam iohi ba ngin iapher shibun na ki Balang Sepngi. Ka Balang jong ngi ka bud nuksa stet ia ki Balang Sepngi ban pynieng ia ki kam Balang da ki Assessment bad ki Iew bad Concert.

3. Ka jingtyllun jong kine ki jingeh bad ki jingdum lyoh ka jur ha kine ki khyndiat snem bad ki kdew ruh ba kan sa nang jur ha ki snem ki ban wan.

Ngin ym iakren bun kyntien shaphang ki jingeh ba ki Balang Khristan ki iahyndnb ha ki ri bad ki hima ba synshar ki Communist kum ha Russia bad China. Katba lah ban bna na ki khubor nangne nangtai, da ki phew million ki briew ki la shah shitom bad shah iap kum ki martyr. Ki jingbyrngem thma jong ka China bad ka Pakistan ia ka ri India ki long ki dak kiba sniew ia ka balang khristan ha kane ka ri lada kine ki wan don kti ei ei. Ki khubor kiba napoh India hi pyrshah ia ka niam Khristan kum na ka Jan Sangh, Mahasabha bad ki Communist kim shym ai jingsngew suk ia ngi ki khristan ha ka ri India kiba long tang kumba arngut na ki shispah ngut. Ki dak kida paw ha ki katto katne ki jaka ha Ri India ha kiba ki khristan kiba la shah lehbeiñ ki la nang mih ter-shi-ter. Ngi la iohsngew shaphang kata ka Ain ba thymmai ba la pass da ka Government of Orrisa kaba buh ki jingpynshitom kiba jur bad ba khia ia kino kino kiba kylla

niam ne pyrshang pynkylla niam iano iano na kawei ka niam sha kawei pat da kaba khroh, da kaba pynbam tyngka lane da ka bor. La kdew shai ha kata ka Aiñ ba ka ktien '*da ka bor*' ka kynthup ia ka jingialap shaphang ka jingbishar U Blei ia ki nongkamsniew bad ia ki bymngeit Blei. Ha ka jingmut jong kane ka Ain, ym lah shuh ban ialap ha Orrisa shaphang ka bneng, ka dujok bad ka jingbishar hok ka jong U Blei. Lada kine ki la leit, ki jinghikai shong tynrai ka niam Khristan ki la leit lut. Ki jingmudui bad ki daw jingpynshitom ia ki Khristan kiba ialap niam ki lah ban mih katba don u briew uba kwah ban pynsniew ia ki ne ban kiew burom ia lade. Nga kynmaw ia kaba u Moderator jong ngi u la shah kem kiad ha Shillong ha ka por ba ialeit Assembly ha Jowai. Dang jia shen ruh kaba shah beh noh uwei u Missionary na North Lakhimpur, uba don 9 ngut ki khun, hana, ki pynher khubor, ba u ri 9 ngut ki tnga bad u khafi dynamite. Dang hapoh shibnai mynta la kynnoh daw thang ling bad lute kulmar ia ki ling bad dukan ha Gauhati ha ki China, ki Pakistan bad ki Mssionary. Ka hukum Sorkar kaba beh krad ia ki Missionary nongwei na Assam kam dei kaba kut hynrei tang ka jingsdang. Ka lyer kaba beh ha ri India ka long ban beh lut ia ki Missionary napoh ri India hapoh 5 snem. Ha kawei ka sien I Mr. Pakyntein I iathuh ba don napdeng ki rangbah sorkar kiba khot ia u u Missionary namar u iathuhkhana nalor platform ne pulpit.

La iakren shibun hangne hangtai bad ngi ki khristan ruh ngi la sngewthuh lypa ba ka sngi kam slem shuh ban khang khyrdep noh ia ka jingkhang ban wan jingiarap tyngka peisa na ri nongwei ban kyrshan ia ka Balang bad ki kam jong ka ha ri India. Ka Policy jong ka Government ka la don lypa bad la nang pyniaid ter-shi-ter ba kawei na ki jingtrei kam ka Balang khristan kum ki Skul, ki College bad ki Hospital kin leit noh shapoh ka jingpyniaid bad jingsynshar ka Sorkar. Ngi la khmihlynti lypa ba ka jingpyntrei kam ka Sorkar ia kane ka Policy ka la suki than tang namar ba ka ri India ka dang donkam khaw bad kiwei kiwei na ri nongwei, kata ruh ym ban da thied hynrei ban shu ioh ei. Ha kane ka liang, ki ri bad ki hima baroh sawdong ka ri India ki la iaid bad trei kam kham stet ban ia kaba la long ha kane ka ri jong ngi. Haba kine kiei kiei kin jia, bad ia ka

syrngiew jong ki ngi la iohi lypa wat mynta ruh, ka dur jong ka Balang kan ym banse ban kylla. Kiba bun ki Balang Khristan ki lah ban shu jah lyngaid noh. Ki rukom jingpyniaid Balang kin kylla ha kano ka dur, ka long kaba eh ban iathuhlypa. Ka long kaba lah eh ban jia ba yn shimti ia ka lyngkor ka jingpyniaid Balang da ki laymen kumba ka la long ha ri China ba la shimti da ka Y.M.C.A kaba la trei da ka jingiasngewthuh jingmut lang bad ka Sorkar Communist hangto.

Uwei u rangbah Mizo u ong haba yn pynsangeh noh ia ki tyngka nongwei ba wan sha ka ri, ka Synod Khasi lane ka Synod Mizo kan hap ban shimti lut ia ka kam Balang hapoh Mikir Hills bad North Cachar Hills. Ki, ki la don palat Rs. 7 lak ha ka Bank ba ki la pynap. Ha ka Budget jong ki ha kane ka snem ki la mang Rs. 25,000 na ka bynta ka Mikir Hills & North Cachar Hills.

Ka leilieh ka la ba, u pyrthat u la riew, ka jingdum lyoh kaba jur ka la kah syrngiew ia ka Balang ha kane ka ri, u lapbah lapsan un sa ther shen kumne, ki wah kin sa shlei bad ka umsaw ba ishyrkhei kan kit lut ia ka khyndew bad pynkhyllem ia ki mawbah. Kane kan wan, bad kan ym pep da shisha shisha. Ka lah ban jia shen ha ka por ba ngin dang lap ma ngi kine.

Hapdeng ki jingjia kiba kum kine kan long kumno ia ki khristan ha kane ka ri? Hooid, hangne ha North Eest India? Ngi lah ban iohi ba yn pynshisha ha ngi ha kane ka ri ruh ia ka jingong U Trai jong ngi, "Shibun kin iathut, bad kin iadie paralok, bad kin iashun paralok. Bun ki nongiathuhlypa lamler ruh kin mih bad kin shukor ia shibun. Te namar ba ka pop kan man bun, ka jingieit ki babun kan man khriat" (Math. 24:10-12). Kiwei kin sngew myllen, kin sngewjlih lin lin ia la ka jinglong bad jingngeit khristan namar ym lah lait na kaba pyniadei ia lade bad ki jingjia kiba don: shu donkam hi ban phla khristan ia lade la ka long tang 50 na ki shispah ne arphew na ki shispah ne 5 na ki shispah na kaba ki tip ba ka dei ban long. Hangno mynta ki Balang Khristan hyndai, kita ki Korinth, Ephesos, etc? Ka don ka jingiathuhkhana shaphang kawei ka kynja sim kaba ki khot ha ka ktien Phareng '*Ka Ostrich*' kaba haba ka thiah mynmiet ka bsuh ia la ka khlieh hapoh u shyiap bad

ka sngew ia lade ba ym don nongshun shuh ki ban iohi ia ka. Ngi shait shem ha kane ka ri haba iabeh shrieh; haba u shrieh u kiew halor dieng u rieh tang la ka khmat ha ki tnat dieng hynrei ka met ka paw shabar. Kine ki long ki khristan ki ban ym sngewsuidñiew ei ei ruh, iaei iaei ruh; lada long kumno kumno ia ki ruh ki sngew hi ba ki long ki khristan bad U Blei Un pdiang hi ia ki sha bneng. Kiwei pat ki khristan kin sheptieng, kin ma syrngiew, kin lynñiar, kin iam namar baroh ka burom ka balang ha ka pyrthei ka la leit noh: ki jingiaseng niam ki la kynrum kynram, ki skul bad ki Hospital ki la leit noh, ban pynpaw ia ka jingshakri khristan ba kyrpang ym don lad shuh.

Dei ha kane ka aiom kaba kum kane, ha khmat ki jingjia kiba kum kine, ba ka Balang ha Umpanai ka la buh ia kane ka Sobjekt: A: jingshai ia ngi; hapdeng ki jingeh kiba kum kine, kumno ka Balang kan im? Iathuh ia ki lad kumno ban im ki mynsiem jong ngi? Dei ha ka por kaba kum kane ba ka Balang ka donkam eh ia ki Moses bad ki Joshua, ki nongiohipaw bad ki nongiathuhlypa: "Ha kaba ym don ka jingithuhpaw ki briew ki jot."

Ha khmat jong kine ki jingshisha ba la pyni haneng ka jingkylli ka dang sah, *Aiu ka dei ia ngi ban leh?* Ngan jubab da kaba buh ha khmat jong phi artylli ki lad, bad ngam iohi ba don da kiwei pat nalor kine; kawei kawei na ki ka dei ban jia.

1. Ka Jingiada ia la ki hok:

Ngam artatien ba ha kane ka bynta, 99 bynta na ka shispah ngi iahap jingmut lang. Ngi sngew ia lade ba ngi don hok ban im hapoh Ri India kum uno uno uwei pat u jait niam. Ka Constitution jong ka Ri India hi ka don ki Fundametal Rights ne ki hok shong tynrai ba la buh na ka bynta ki briew baroh kiba shong hapoh jong ka khlem da pyniapher ia ka jait ne ka niam. Hangne ngi sngew ka jukarieh jong ngi ka don bad namarkata ngim donkam ban sheptieng. Lada don jingban beiñ ei ei ia ngi ki khristan, ngin iaieng lang tylli ba lada ngi rem ha ki nongbishar ha la ka ri ngin appeal sha ka U.N.O. kaba donki Aiñ ban khmih ba ki briew baroh ha ka pyrthei ki don hok ban im laitluid ha ka jingngeit. Ryngkat bad kane ka

jingsngewshngaiñ, ngi iohi ba ka kamram jong ngi ka long ban bat skhem ia ka kut. Ngi iohi ba ki rukom jong ngi ki long kiba kham bha ban ia ki jong kiwei pat. Ki rukom pyrkhat bad ki jingtreikam jong ngi ba la hikai da ki Sahep Missionary da ki bun phew bad bun spah snem ki long kiba dei bad kiba bha haduh katta katta ba ym lah don da kiwei pat kiba kham bha ban bujli ia ki. Ki jingiathuhkhana nalor ki pulpit jong ngi ki jur bha bad la dei ban nang pynjur shuh shuh ban kren shaphang ki kam ba bha bad ka jingshakri khristan ha kane ka aiom. Katba ki bor pyrthei na shabar ki i kumba ki tur bad ki khem jur ia ka Balang Khristan ngi dei ban pyneh ban iasei bor ban nangpynkhlaiñ ka jingkyrshan ban ym shahjop bad shah pynngam ha kita ki bor. Haba ki jingkhem ki la jur palat than, ngin ialeh ban pyniadei ia lade bad ki jingjia da kaba pynkylla khyndiat khynsoit hangne hangtai ba ngin ym iap op Ryngkat bad ki jingialeh jong ngi ngin pynjur ia ki jingiaseng duwai jong ngi ba U Blei Un weng noh ia ki jingeh baroh kiba pynwit bad pynthut ia ki kam ka hima jong U ha kane ka khyndew. Ngin ap iaishah slem katba lah, ba u lyoh kah dum un jah noh suki suki da kano re kano ka lad Ngin kyrmen ba ha kawei ka sngi ngin sa suk ngin sa bha biang. Haba ngi iohi ba ki Skul Khristan, ki Hospital bad kiwei ki jingtreikam ka Balang ki i kum ban syntuid noh sha ka Sorkar bad ki bor pyrthei, ngin ialeh ban sei lut la ka bor baroh ban bat ia kine haduh ba ngin ym kheiñ wat haduh ban da iakhlad na la u khaw kyntien uba ngi bam man ka sngi. La teh ia ka burom jong ngi ha kine ki jingtei bad jingtrei kam jong ngi. Ban duh ia kine, ngi sngew ba ka burom jong ka Balang ka la jah noh syndon.

Haba ngi bishar sa na kawei pat ka liang ngi iohi ia lade ba ngim pat nang, ngim pat da sngewkhia jingmut ban pynpaw madan ha khmat ka pyrthei bad ki bor nongsynshar jong ka, ia la ki jinghikai ba bha, ki jingtrei bad ki kam ba bha ba ngi la leh. Ngi kwah ba ngin sdang noh shisyndon ban iathuh madan ha ka pyrthei shaphang la ki jingthmu babha jong ngi lyngba ki jingkren ha ki jingialang paidbah bad lyngba ki Kot Khubor. Ngi kwah ba ki jait bynriew baroh bad ki jaitniam baroh kin tip thikna bad skhem ba ngi ki khristan ngi ieit bad burom sngur myn-

siem ia ki, bad namar kata, ngi pyulut la ka bor met bor mynsiem ban tei ia ka jait bynriew, lyngba ki Skul bad ki Hospital bad kiwei kiwei ki kam ba bha. Ha kaba leh ia kane, ngin kdew ia ki jingduh jong ki briew bad jong ka ri, lada beh noh ia ki Missionary bad lada la khem ia ka Balang.

Ka Balang Khristan, hapdeng kine ki jingialeh, haba ki la jur, ngim lah ban lait na ki jingpyrkhat bad ki jingsngewmynsiem kiba kum kine: (i) Ngin sngew ia lade ba ngi don hapdeng ka thma. Ngi la iathuhkhana ruh bunsien shaphang ka jingim khristan jong ngi ba ka long ka thma. Ngi kynmaw ia ka shithi sha Ephesos VI. Ngi don ha kane ka thma ban ialeh man ka por. Ka long kaba jem eh ban pynpoi ia ngi sha kaba ngin pyrkhat ba baroh kaba la khem bad la ban halor jong ngi ka long na u Soitan. Ngin pynher ia kane ka ktien, ngin ia hikai uwei ia uwei pat ba ka Balang ka dei ban ieng ryntih kawei ban ialehthma pyrshah ia u Soitan bad ia ki buit jong u. (ii) Kane ka thma jong ngi kan wallam ha ngi ia ka khmat kynriang pyrshah ia kito kiba ngi peit ba ki long ki nongbanbeiñ jong ngi. Ngin ym nang shuh bna peit ha ki da ka khmat ka jingsngewieit; kan mih ka mynsiem jingibeiñ jingisih bad jingshun pyrshah ia kito kiba ngi ñiew ba ki long ki nongshun kiba shun ia ngi bad ia ka Balang Khristan. Nangne kan mih ka jingsngewkthang mynsiem ka ban pynkwah ia ngi ba ngin duwai ba ka ding na bneng kan bam duh ia baroh kiba shun ia ngi (iii) Haba ngi iohi ba kane ka ding kam wan jia satia ngin sa shong kli kti iam rem ban sngewsynei sangsot ia la ka jingim. Ngin shu 'iam' jaw ummat ban peit ha ka jingieng rasong kito kiba wad ban pynsniew ia ngi bad ia ka Balang Khristan jong ngi. Ngin ym sngewlah khih shuh. Ngin shu shah iap. ngin duwai ia U Blei ba Un pyllait ia ngi bad haba ngim lait shuh lano lano ruh, nalor ba ngin isih bad shun ia ki parabriew kiba ngi ñiew ba ki shun ia ngi, ngin sa artatien shaphang U Blei. Ka jingngeit Blei jong ngi kan sa nangtlot haduh ban pynlong ia ngi ki nongiashim bynta lem bad ki nongialeh ia ngi bad ngin beiñ artad ia U Blei Uba ngi la ñiewkordor shisien ban mane bad iaroh.

Kane kan long kaba kut jong kito kiba bun, kiba ka jingieit jong ki kan man khriat.

Lada ngim poi shane, ka don kawei pat ka lad—

II. Ka Jing ngam jylliew ha ka thweibah ka jingieit U Blei

Kane ka lad kaba ar kaba ngi don ban leh ha khmat kine ki jingshah khem jong ngi kum ki khristan ka long ba ngin leit ha khmat U Blei da ka mynsiem ka jingsngewrit. Ngin pyrkhat thymmai shaphang la ka jingim bad ka jingngeit khristan ha ka nongrim ba U Trai jong ngi U la buh nuksa! "Haba U long ha ka dur U Blei, Um shym la ñiew eh ia ka ban bat ban long marryngkat bad U Blei, hynrei U la pynrit ia lade, U da shim ia ka dur mraw, haba U la jia long ha ka jingsyrïim ki briew; te haba la shem ia U ha ka rukom kum u briew, U la lehrit ia lade, haba U la jia long Uba kohnguh wat haduh ka jingiap, hooid, ka jingiap ka diengphna keiñ" (Phil. 2:6-8.)

U Pastor Martin Niemoller uba la ialeh pyrshah ia u Hitler bad uba la shah set patok 8 snem u la ong ba la set ia u ha ka ïingbyndi na kaba lah ban iohsngew ia ka jingphasi briew khluk shi khluk. Ym shah ia u ban iohi ia ka khmat uno uno u briew lait tang uwei u nongwan ai bam ia u. La shah ba un bat tang kawei ka kot, kata ka long ka Baibl. Ha ki 8 snem u la ioh lad ban minot bad sngewthuh thymmai ia ka New Testament.

Ngi kynmaw ia U Trai jong ngi ba haba la apthap da ki Jiw kiba la wad ban pyniap ia U, Um shym la wad lad ban iada ia lade ha khmat ki Dorbar ne ki nongsynshar lada da lade ne da kino kino ki riewsaid ban ieng na ka bynta jong U. Na ka History ka Balang hi ngi shem ba ha ki por jingpynshitom beiñ ia ki khristan kam myntoi ban iasaidda ha khmat ki nongbishar kiba la rai lypa pyrshah ia kita ki bym len noh ia la ka jingngeit ha U Trai Jisu Khrist.

Ha kane ka jingpynrit jong ngi ia lade, ngim lah ban lait na ka ban ïit ia lade shaphang la ka jingngeit bad ka jingshaniah jong ngi ha U Blei. Ki jingpyrkhat jong ngi kin kham ngam jylliew. Ngin ym shu syrpai pynjlih lin lin bad pynmyllen ia la ki jingsngew ban pynksan ia lade bad pynrem ia kiwei. Ngin pynieng ia lade ha khmat la ka khet bishar hok bad ngin iohi ia la ki jingshakri Blei ba na sla jong ngi la ha ka jinglong marwei ne ha ka jingiadei bad ka

Balang bad ki kam jong ka; ngin iohi ba ngi kham ñiewkor ia ki dur bad ki rongphong jinglehniam ha ki jingmane-Blei jong ngi; ngin iohi ba ngi la kham shaniah ha ki briew, lehse ha ki Missionary, ki pastor bad ha ki tyngka peisa kiba wan na Ri Sepngi, ban ia kaba ngi shaniah ha U Blei; ngin iohi ba ngi la shaniah than eh ha ki jingtrei jingpyniaid kam jong ngi, ki jingthaw ki kti jong ngi, ban ia kaba shaniah ha U Blei; ngin iohi ba ngi la shu leh mynleh shakri ha ki kam jong ngi, haba ha ka jingshisha ngi shakri ia lade; ngin iohi ba ngim shym la sngewlem ia kiwei pat, wad ia kito kiba iaphla ia Ujuh U Blei bad U Nongpynim; bad ngin iohi khlem pep ba ngi long kiba sngewsarong bad sngewhangamei na khlieh ha kjat ha ki bynta jong ka jingim ba baroh sawdong. Haba ngi la pynshah ia lade ha ka ïitkhmih ka jong U Blei, ngin shem ki daw bun byllien bah ba ngi dei ban pynrit khop ia lade ha khmat ki parabriew bad khamtam ha khmat U Blei. Ngin leit sha khmat jong U ngin da phla hok ia la ki pop ryngkat bad ki jingjaw ummat bad ngin ong, "Ah Trai, to isynei ia nga u nongpop!"

Haba ngi la poi haduh une u pud, nga ngeit skhem, ki sarew kin sa hap noh na ki khmat ba kah dum jong ngi, kumba ki la hap noh na ki khmat u Saul jong ka Tarsus hangto ha ïing u Judas u Nong-Damaskos, haba ngin iohi ia ka khmat ieit jong la U Trai U ban ong,

"Phi bla shong bad Nga ha shitom,
Shong bad Nga ha ki jingpang;
Phi la long ki lok ba iaineh,
Ha jingbeiñ ka pyrthei lang;
To wan mynta. to wan mynta,
Dih sngewbha ha ïing I Pa."

Ha ka liang jong ngi pat, ngin nang ban rwai da kaba risa jam:

"Te mynta la sting ka dienphna ba ngan bah,
La jem ki jingshitom ban riwai nga lah;
Nga kymen ka dohnud nga suk mynsiem hi,
Ban bud ia U Jisu sha Lum Kalbari."

Haba ki sarew na ki khmat jong ngi ki la hap noh, ngin sa iohi shai kdar kaei ka jingmut bad ka jingthmu jong ka ktien Balang, kaba U Jisu Khrist U la wan ban seng ha kane ka pyrthei Ka jingmut jong ki ktien "*Niam*" bad "*Jingpyn-kylla-niam*" kan sa kylla da kiwei pat ki dur. Ngin sa nang ruh ban pyniapher shai kdar ia ki jingmut hapdeng ka jing-shakri Blei bad jingmane Blei. Ngin sa iohi ba kiei kiei baroh kiba ngi ieit bad ñiewkor mynta ki long tang ki dur bad ki rong ba shabar jong ka jingshai khristan ba ngi la ioh. Ki sah ne ki leit noh kam ktah ei ei ia ka jingngeit jong ngi. Ha ka jaka jong kine ki kynrum kynram kiba ngi ñiew kor-dor kum ki jingsei bad ki jingthaw jong ngi kan paw bad kan ieng kawei pat ka dur, bad kata ka long Ka Khmat Ieit Ba Tyngshaiñ U Trai Jisu. Haba ngi la shem bad ngi la iohi ia ka ngin sa nang ban kynih ban phawar, "Namar ia nga ka ban im ka long U KHRIST bad ka ban iap ka long ka jingmyn-toi kciñ." Ki Skul bad ki College jong ngi ki lah ban leit noh; ki Hospital bad ki Dispensary khristan ki lah ban jah ban dam noh; ki ïingmane jong ngi ki lah ban shah knieh noh ia ki ban pynlong ïing jingkhaïi bad ïing Sorkari; hynrei ngin phuh samrkhie bad ngiu kmen namar U Khrist Un ieng ha ka jaka jong ki. Ngin ieng rangbah hangta ban ieit ia la ki nongshun kumba U Trai jong ngi U la ieit bad U la ai nuksa, "*Ko Kpa, to map ia ki naba kim tip kaei ba ki leh.*" Naduh la ka jinglong tynrai hi ngin ieit ia la ki paramarjan kumba ia lade.

Haba ngi la iohi ia U Jisu, hangta ngin sa iohi shai kdar ba U Jisu Khrist Um dei tang na ka bynta ki Khasi ne U Khrist tang na ka bynta ki Mikir, hynrei U long na ka bynta baroh u khun bynriew. Hangta ngin sa nang ban khot da ka mysniem kaba hok bad kaba shai kdar ia u Hindu ne u Musalman, u Sikh ne u Bhuddhist u hynmen bad u para jong nga.

Ah Trai to pynim ia ki mynsiem jong ngi.
"*Ha kaba ym don jingithuhpaw ki briew ki jot.*"

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XX U JISU KHRIST KUM U NONGTHAW THYMMAI.

Hakhmih Nga thaw thymmai ia kiei kiei baroh" Jingpyn. 21:5.

Ngan pyniabynta ia la ka jingkren ha ki lai bynta :—

1. Ka jinglong ba kynrum kynram jong kane ka pateng.
2. U Jisu Khrist hapdeng ka pyrthei ba kynrum kynram.
3. Ka don ka bneng ha kane ka pyrthei ba kynrum kynram.

I.

Ka don kylleng ka ri, naduh sor haduh nongkyndong kata ka jingsngew ba ha kane ka pyrthei jong kane ka aiom ka don ka jingbymiaid beit, ka jingbymshong skhem, ka jingshongsyir bad ka jinglong kynrum kynram kiei kiei baroh ha ka pyrthei.

Ki babun kim lap pyrkhat ba kane ka jingsngew ka la mih na ka jingiatyngkhuh ba kyndit jong ka jaitbynriew ba sahdien jong ngi bad ka jingim riewshai ka pyrthei mynta ba la wallam da ki jingialeit iawan bajem basuk bad kiwei kiwei ki jaitbynriew, da ki Radio, ki Cinema bad ki Television, ki Jhad, ki Rel, ki Motor Car bad ki Aeroplane.

Ki jingkylla ba stet ki la wan jia ha kane ka ri tang shu ioh ia ka jinglaitluid ka Ri India bad nangta, tang shu ioh la kajong ka State Meghalaya. Kine ki jingkylla ki la jia ym tang ha ka ri jong ngi, hynrei ha ka pyrthei lut.

1. Ka jingkylla ki rukom pyrkhat kiba iadei bad :—

(i) *Ka tyngka ne ka spah ka phew.* Ha ka pyrthei barim ki briew ki la suk tang ha ka batrei bad ioh biang ka bam ka dih, hynrei mynta ki la khmih sha ka tyngka ban ioh lum shibun, la ka long da ki lad ki badei ne da

---

La iathuhkhana Synod Mawsynram: 15. 3. 1975.

ki lad bymdei kiba ka jingiatiplem lajong hi ka pynrem.

(ii) *Ka Morality ne ka longbriew manbriew.* Kane ka long ha ka liang ka jingiadei baroh, naduh ka jingim kaba ha la marwei shimet haduh ka jingim kaba iadei ha ïing ha sem, ha shnong ha thaw, ha ka imlang ka sahlang bad ha ki kam baiadei paidbah.

(iii) *Ka kam shongkha shongman bad ka jingiakai laitluid shynrang kynthei.* Ngi lah ban ong ba ha kane ka aiom palat khyndai phew na ki shispah nguṭ ki samla jong ngi kim sngew shuh ba ka jingiahap samla ka long ka pop. Ka jingbeh jong ka lyer ka long ba ka la don ka jingsyntuid ka longbriew ka manbriew ha ka kam shongkha shongman ba ka iabeh sha ka jinglong ki nongsepngi ha Ri Europe bad America ba la nang ñiar ki longïng longsem ki bym kut sha ka jingpaitlieng.

(iv) *Pleasures ne ki jingsngewbha pyrthei.* Ki jait jingpynsngewbha ia lade da kiba bun lad bun lynti ki nang wan pynthnam ia ka ri iong ngi da ka jingialyngkhuh ki briew jong ngi bad ki 'riew nongwei. Ki sdang ban roi ban san kata ka mynsiem pynpaw kyrteng ia lade ha ka pyrthei, ka mynsiem pankwah ka doh kiba laiphew skit bad ka mynsiem wad jingbit naduh poh laïing haduh bar ïing kaba la pynlyngngoh ia ki riewpyrkhat bad ki riew luilui. *Ka Ri jong ngi ka sah ha ka dum ha ka iongngit mynta haba la ker tawiar ia ka da ki kynrum kynram kiba kum kine ba la kdew.*

2. Ka don kawei pat ka jait kynrum kynram, kata ka long ka mynsiem jingsngew bad jingialeh pyrshah ki samla ia ki bor kiba halor naduh poh ïing haduh bar ha ka pyrthei:—

(i) *Hapoh ïing.* Ka don kata ka mynsiem kaba ki khot ha ka ktien Phareng, *Permissiveness* ne mynsiem wad jingbit u kpa bad ka kmie jong ka ïing: ki khun bad ki kmie ki kpa, ki para bad la ki hymmen, ban iaiaid ha la kijong kijong ki lynti kaba ki mon bad ki sngewbha.

(ii) *Hapoh ka hima.* Ka don ka mynsiem iabeh shaphrang ban iawad ia ki hok ba mariaryngkat: Ki kynthei bad ki rangbah, ki samla shongskul bad la ki nonghikai, ki nongtreikam bad la ki nongpyniaid kam, ki shah synshar bad la ki jong ki syiem ki kynrad. Kane ka don

kylleng ka pyrthei. Ki Kotkhubor ki dap da kine ki jingiathuhkhana man la ka sngi, imat ba lada ym don kiba kum kine yn ym don ba thied Kotkhubor.

(iii) *Hapoh ka niam.* Kane kam long tang hapoh ka Niam Khristan, hynrei ha ki jait niam baroh ha ka pyrthei. Ka mih bad ka nang kynrei kata ka mynsiem jingbymhun bad ka mynsiem jinglong thlep thlep (*restlessness*) kaba la pynlong ia ki samla ban ibeiñ ia la ka niam bad la ki nongialam niam,—kiwei ki kylla khlem niam bad kiwei pat ki seng la kijong ki kynhun iaid mon laitluid kum kita ki Hippies bad ki Beetles.

3. Nalor kine, ka don kawei pat ka jinglong kynrum kynram ka pyrthei, bad kata ka mih na ka jingiabuaid bor ki briew ha kiba bun ki bynta:—

(i) *Kaba iadei bad ka tyngka peisa, ka spah ka phew.* Ka don ka jingong ba ia kane ka pyrthei la synshar da ka tyngka. Ha ri sepngi ki synshar ki Millionaire bad ki Billionaire, bad ha Ri Mihngi jong ngi ki synshar ki kharkaia ba riewspah. Ha kane ka ri ngi dang ioh sma dang khyndiat snem ia ka mynsiem ka jingiabeh spah; ki briew da ka spah ki iohi ba ki lah ban synshar halor la ki parabriew, kane ka pynmih shibun ki kynrum kynram.

(ii) *Ha ka liang kaba iadei bad ka business, ne, ka kam khaïi pateng.* Hangne ngi iohi ia ki briew ba ki iabeh ban kot sha kata ka kyrdan ba ki lah ban plie bad ban khang ia ka jingiaid beit ki mar ki mata, ban ioh jingmyntoi kaba kham khraw na ka bynta ia lade. Kane ka pynmih shibun ki kynrum kynram bad ka jingshong syier ia ngi u khunbynriew.

(iii) *Kaba iadei bad ki kam hima sima.* Ka don ka jingiaknieh bor ha ki kam hima sima kaba la pynlong kynrum kynram ia ka jingshongsuk ki iing ki sem, ki shnong ki thaw, ki ri ki hima kiba paw tyngkreiñ haduh ki khmat jong ngi ki nongkyndong, khamtam ha ki por *election*. Kane ka jingiaknieh bor ka pynpaw khlieh haduh ka kam niam, wad haduh ka Balang Khristan jong ngi kaba hapoh Ri Khasi Jaintia, ba ki briew ki bym kyntang ki ialeh ban ieng ha ki jaka bymbit ia ki ban leh kumta.

Hapdeng katne ki kynrum kynram kiba ngi shem, ym dei tang ma ngi ha kane ka pateng ngi shah jynjar, ka la don ha ka pyrthei kylleng naduh ka iing u Adam—haduh ki sngi u Noah-haduh ki sngi ka Ninebe-haduh ki sngi ka Sodom bad Gomorra-haduh ki sngi ki khun Israel hyndai—haduh ki sngi jong ki Jiw ha ka por jong ka Testament Bathymmai,—bad ka pyrthei hi ka iaisah ha kane ka jinglong haduh mynta.

U Khrist U la wan sha ka pyrthei na ka bynta kane. Ia ka pyrthei kaba kynrum kynram kaba kum kane, U Trai Jisu kum U Nonghikai bad U Nongiathuhlupa Uba khraw tam ha ka pyrthei U la ong,

"*Ha ka pyrthei phin shem ka jynjar*"
"*Hakhmih, Nga thaw thymmai ia kiei kiei baroh.*"

II

U Jisu Khrist bad ka pyrthei kaba kynrum kynram.

Lane

U Jisu Khrist bad kane ka pateng bynriew kaba kynrum kynram.

Ia U Jisu Khrist la ong ba U long Ujuh mynhynnin, mynta bad sha ki bymjukut.

(i) U Jisu Khrist U la khot ia ka pateng bynriew jong U, ka pateng bynriew ki seiñpuh:—

"Ah ki bseiñ! ki khun ki ksiew ki 'seiñpuh! Kumno phin iohlait na ka jingshitom ka dujok?" (Math. 23: 32).

"Ah phi ki khun ki ksiew ki bseiñ! Phi ki bymman, kumno phi lah ban kren kaba bha? Naba na ka jingshlei ka dohnud ba ka kren ka shyntur ... Naba na ki ktien jong me yn pynksan ia me, bad na ki ktien jong me yn pynrem ia me" (Math. 12: 34-37).

Kum U Nongiathuhlupa bad u Nonghikai U la khot (a) *Ka pateng bynriew bymman bad baklim*: "Ka pateng byn, riew bymman bad baklim ka iaiwad ka dak; hynrei yn ym ai ka dak ha ka, hynrei tang kata ka dak u Jonah u nongiathuhlupa ... Ki nong-Ninebe kin iaieng lem bad kane ka

pateng bynriew ha ka jingbishar, bad kin iapynrem ia ka" (Math. 12: 39-41). (b) *Ka pateng bynriew bymngeit bad bamutlop*: "Ah phi ka pateng bynriew bymngeit bad bamutlop, sa katno ngan long lem bad phi? Sa katno ngan shah ia phi?" (Math. 17: 17).

(ii) *U la kren pyrshah ia ki nongialam ka jaitbynriew bad ka Balang Jiw kumne*:—

"Uno uba long u shakri bangeit bad bastad, ia uba u kynrad jong u u la buh halor kiba ha ïing jong u ia ka ban ai ha ki ia ka jingbam ha ka por ba biang? Suk uta u shakri, ia uba u kynrad jong u haba u wan un shem ba u leh kumta. Hynrei lada uta u shakri bymman ... u sdang ban shoh ia ki parashakri jong u, bad ban iabam iadih ruh lem bad kiba buaid, uta u kynrad un wan ha ka por kaba um mut bad um tip: te un shop noh da sympat ia u, bad un buh ia ka bynta jong u lem bad kiba arsap" (Math. 24; 45-51).

"Phi kiba arsap! Bit kaba u Isaiah u la iathuhlupa shaphang jong phi u da ong, kine ki briew ki wan hajan jong nga da ka shyntur jong ki, bad ki burom ia nga da ki rmiang shyntur jong ki, hynrei ka dohnud jong ki ka jngai noh na nga" (Math. 15: 7, 8).

(iii) U Jisu Khrist U la phai *sha ki paidbah* bad U la ong ha ki kumne:—

"Suk ma phi ki baduk, naba ka jong phi long ka hima U Blei. Suk ma phi kiba shah thngan mynta, naba yn pynkdang ia phi. Suk ma phi ynda ki briew kin shun ia phi ... na ka bynta U Khun U Briew. To kmen phi, to shadkmen ruh! naba hakhmih, ka nong jong phi ha bneng ka long kaba khraw; hynrei kordit ia phi ki bariewspah! naba phi la iohpdiang ia ka jingtngen. Kordit ia phi kiba la dap mynta, naba phin thngan. Kordit ia phi kiba rkhie mynta! naba phin sngewsih bad phin iam de" (Louk. 6: 20-26).

"To sumar, to kiar ruh na ka jingkwah lalot baroh: namar ka jingim u briew kam shong satia ha ka jingdap kyrhai jong kiei kiei kiba u don" (Louk. 12; 15).

"Jar uba long uba lah ban shaniah ha iba khyndiat eh, u long uba lah ban shaniah ha ka bashibun ruh; bad jar uba long u bymhok ha iba khyndiat eh, u long u bymhok

ha ka bashibun ruh. Namarkata, lada phim shym la long kiba lah bau shaniah shaphang ka spah bymhok, uei u ban shaniah ha phi ia ka spah kaba shisha?" (Louk. 16: 10, 11).

(iv) U la phai *sha u paid nongiabeh jingsngewbha U la ong*:—

"To sumar ia lade, ioh kumno kumno ba ki dohnud jong phi kin sngewkhia da ka babam lalot, bad da ka babuaid, bad da ki jingkhuslai pyrthei, bad ba kata ka sngi kan lap kyndit ia phi kum ka jingriam" (Louk. 21: 34).

"Phi la iohsngew ba la ong ha kaba mynbarim, Men ym klim; hynrei nga ong ha phi, ba uno uno ruh uba da khmih ia ka briew ia ka ban kwah ia ka, u la lah klim lupa ia ka kumta ha la ka dohnud" (Math. 5: 27, 28).

"Haba U la khot ha U ia u paidbah lem bad ki synran jong U, U la ong ha ki: Jar Uba mon ban wan bud nadien jong Nga, ai ba un len ia lade, bad un bah ia la ka diengphna, bad un bud ia Nga: naba uno uno ruh u ban mon ban pynim ia la ka mynsiem, un duh noh ia ka; uno uno ruh u ban duh noh te ia la ka mynsiem na ka bynta jong Nga bad ka jong ka Gospel ruh, uta keiñ un shem ia ka. Naba u briew un myntoi aiu, lada un ioh ia ka pyrthei baroh, bad un duh noh ia la ka mynsiem? (Mark. 8: 34-36).

(v) Hynrei la ka la long haduh katne ba U la kren ia kane ka pateng bynriew, *ki la don shibun ruh kiba la bud sngur bad khuid mynsiem ia u, naduh ki riewpaidbah haduh ki nongsynshar ruh*;—

"Bad haba U la iohi ia ki paidbah, U la sngewsynei namar jong ki, naba ki long kiba la sakma bad kiba la saphred ruh, kum ki bymdon u nongsharai" Math. 9: 36).

Shisien haba U la rung shapoh Jerusalem U da shong halor u khun kadda, "Kita ki paidbah de kiba iaid sha shuwa, bad kita kiba bud nadien, ki la iapyrta ki da ong, Hosanna ia U Khun u Dabid! Long ba la kyrkhu ia Uta Uba wan ha ka kyrteng U Trai! Hosanna ha ki bajrong tam eh" (Math. 21: 9)

"Mynkata U Jisu U la iathuh bad U la ong, Nga nguh ia Me, ko Kpa, U Trai ka bneng bad ka khyndew, ba Me la buhrieh ia kine kiei kiei ruh na ki bastad bad ki basian, bad ba Me la pynpaw ia ki ha ki khunlung; shisha, ko Kpa, naba kumta ka la ibit ha khmat jong me" (Math. 11: 25,26).

La iathuh ia ngi shaphang katto katne ngut *ki kynthei bariewblei*, kum ka Mary ka kmie U Jisu, ka Mary ka para ka Martha, ka Mary Magdala, ka Mary ka kmie u Jakob bad u Joses ka Mary ka tnga u Kleophas, ka Mary ka kmie u Markos, ka Elisabet, ka Anna bad kiwei kiwei Ki la don ruh kiba la ngeit ha U napdeng ki bariewspah bad ki rangbah nongsynshar, kum u Nikodimos, u Joseph u nong-Arimathaia, u Sakkhaios u rangbah ki nongkhrong khajna, uwei u rangbah shispah, bad kiwei kiwei.

U Jisu Khrist U la kren da ki ktien kiba shai kdar: "*Ka bneng bad ka khyndew kin duh noh, hynrei ki ktien jong Nga kin ym duh noh*" (*Louk. 21 33*).

"Hakhmih Nga thaw thymmai ia kiei kiei baroh!"

III

Ka don ka bneng ha kane ka pyrthei ba kynrum kynram.

Haba ngi kren shaphang U Jisu Khrist ba U long U Nongthaw pynthymmai ia kiei kiei baroh, ngi mut—

U Jisu Khrist kum U Nongwallam ia ka bneng ha kane ka pyrthei kaba kynrum kynram bad kaba dap da ki jingjynjar kiba ngi khot KA JINGPYNIM: *U Jisu Khrist Nongpynim!*

Hakhmih U Nongpynim jong ka pyrthei!

Kaei kane ka jingpynim kaba U Jisu Khrist U la wallam sha kane ka pyrthei? Kane ka jingpynim ka long kaba remdor katta katta. Ka long ka jingpyllait mraw ia u briew na ki jait bleithaw baroh kum ka spah, ka burom, ki jingsngewbha ka doh, ka mynsiem thombor ia kiwei bad kum kita, kiba synshar halor ka jingmut bad ka mynsiem ki briew, kiba pynlong ia ki ki bymngeit, ki bymtip bad ki bymsuidñiew shuh ia la U Blei-Trai-Nongthaw. Ha ka jingmut kaba khim jong ka, ka long ka jingpynkha thymmai ia u briew sha ka Hima U Blei ba un long uba mane khuid mynsiem tang ia U Blei hi da kaba khmihlynti ia ka jingim ba bymjukut ha khmat jong U na ka bynta ia lade. Ha ka jingmut kaba kham iar jong ka, ka mut ka jingpyllait mraw ia u briew na ka pop kaba kynthup ia ka jingsngewmeng, kaba ibeiñ ia la ki parabriew bad kaba kwah ban ring ia kiei kiei baroh sha

lade. Ka jingpynim kaba da shisha ka dei kata ka jingim ba dap rynieng bha jong u briew kaba pyniadei ia u bad ki jait jingjynjar baroh kiba ngat ha u parabriew, bad namarkata ka wad ban pynsting bad ban pyllait phar ia u na kita da ka mynsiem ka jingieit kaba klet bad khemñduh ia lade.

U Jisu Khrist U la pynsyrïim ia kane ka jingpynim lane ka bneng ha ka khyndew bad u mawlynnai ba kordor eh (Math. 13: 45-46). KA JINGPYNIM ka mut KA BNENG HA KA KHYNDEW. Ka long kaba rem eh. Nga tyrwa mynta ba phin thied ia ka. U Jisu U la wan sha kane ka pyrthei ban tyrwa ai ia kane ka jingpynim lane ka bneng ha kiba mon ban siewdor ia ka.

Ngan pyni artylli ki dur ban pynpaw ia ka jingitynnat bad jingkordor jong ka;—

1. *Ka Jingsuk ha ka mynsiem*

(a) U Syiem Henry IV (1399-1413) jong ka Ri Bilat, hapdeng ka burom syiem kaba khraw kaba u don, u la ong:

"Hato pha leh mo, ko Jingiohthiah! Ban ai jingjahthait
Ia u khynnah kienglieng ba la jhih tyrphot ha ka miet khriat ba beh eriong erngit,
Bad pynban ha ka por miet ba jaijai bad ba jarjar tam,
Ba la pyndonkam ia ki lad syrpai syrpud baroh ba lah ban shem,
Phan buhrieh ia lade na u syiem?
Te mynta, to! Ko riewduk basuk!
Thiah khop suk kynjai, ka kordit lyng-a sat ka sdien ldoi,
Halor ka khlieh uta uba phong ka pansngiat syiem".

(b) *U Cardinal Wolsey:* U nongbat shabi ka spah ka Ri Bilat uba la long ruh u Cardinal ha kajuh ka por, haba u Syiem Henry VIII u la pyrshang ban pynkylla Roman Catholic ia ka Ri Bilat, hadien ba la khoh lyngkhuit ia ka burom bad ka kyrdan jong u, u la ong, "Ko Cromwell, Cromwell! ban da nga la ai tang marshiteng ka bor ban shakri ia U Trai U Blei jong nga na kaba nga la shakri ia u syiem, Un ym da la iehnoh beiñ ia nga kumne"

(k) *U John Davidson Rockfeller* (1839-1937), uba la seng ia ka *Rockfeller Foundation* na kaba la sam da ki spah klur shisnem shisnem sha ki Seng Kyntiew Ri ka pyrthei. Ka history shaphang une u briew ka long kumne: U la long u riewminot naduh ba u dang khynnah. Haba u la dap 33 snem ka rta u la long uwei hapdeng ki *Millionaire* uba la lum thup da ki khlur tyngka ka jingiohnong ha ka shisnem shisnem. Haba u la dap 53 snem ka rta jong u, u la ioh baitam da ki hajar klur shisnem shisnem bad la khot ia u *u Billionaire.* Namar ka jingtrei shitom than jong u, u la ngat ka jingpang kaba ki khot ka *Insomnia,* lane ka jingbymlah iohthiah, kaba la pynlong ia u ba un bam un dih tang da ka dud bad biskit. U shñiuh na ka khlieh bad ñiuhmat u la hap lut ba ki doktor ki la rai ba un iap noh hapoh ka jingdap 53 snem ka rta jong u. La u bun kam katta bad pang ruh katta, u la long u nongpule Baibl uba tista bha Ha kawei ka miet, katba u dang pule ia ka Baibl jong u, ka la wan ka jingpyrkhat ha u ba haba un khlad noh na ka pyrthei un ym ioh rah ei ei ruh lem bad u. Ka la shon ha ka jingmut jong u, ki ktien jong U Trai Jisu na u Loukas 6: 38, "To ai, te yn sa ai ha phi ruh; ia ka jingthew kaba bha, ba la tynñian bad ba la kyrih, bad ba la shlei de, kin thep ha ki pla jong phi: naba da kajuh ka jingthew da kaba phi thew, yn thew pat ha phi." Ha kaba lashai mynstep u la sdang ka lynnong kaba thymmai ha ka jingim jong u: u la pan ha u ia ki kot thoh jingkheiñ ia ka spah ka phew jong u ban tip katno ka tam kum ka jingiohnong jong u ha kata ka snem: u la ot katto katne phew klur tyngka ban sam ei sha ki seng Pynkyntiew bad Pynbha Ri ha ka pyrthei baroh kawei. Naduh kata ka por, u la ioh biang suki suki ka jingkoit jingkhiah ka babha, —u da bam jingbam hun bad thiah suk mynmiet naduh ka snem 1892 haduhka sngi ka jingiap jong u haba u la tymmen eh, u ladap 98 snem ka rta. Naduh katei ka snem, la kyrsoi napoh jong u ka mynsiem jingieit ia la ki paramynsiem U la shem jingsuk bad jingkmen ha la ka mynsiem, bad u la ioh khiah krad bad met bad mynsiem.

Ha kine ki sngi, ka Synod ka la rai ban kyntiew tulop ia ki pastor, bad da kata yn kitram kumba Rs 50,000 (sanphew hajar) ha ka shisnem. Ban leh kumta ka mut ba ki

dkhot ka Synod kin donkam ban pynmih mar 30 paisa shikhlieh. Hato yn ym lah ban leh ia kane?

(d) *U Sadhu Sunder Singh bad u Mahatma Gandhi.* La kumba 50 snem mynshuwa ka la don shisien ka jingiakynduh u Sadhu Sunder Singh bad u Mahatma Gandhi ha ka por ba ka la don ka jingpynkhih kaba jur ia ka Ri India ban ioh ia ka Home Rule ne Jingsynshar lii da lade. Baroh arngut kitei ki riewhok sngur mynsiem ki la ju iatip uwei ia uwei pat la kim pat ju iakynduh markhmat. Ka jingthmu u Sadhu ka long ban pynwan ia ka jingsuk ha ka Ri India da ka jingngeit kaba ha U Jisu Khrist, katba ka jingthmu u Mahatma ka long ban pynwan ia ka jingsuk ha ka ri da kaba ka Sorkar Phareng kan mih ban leit noh na ka ri. Haba ki tang shu iakynduh, kawei ka kyntien kaba u Sadhu u la kylli ia u Gandhi ka long, "Phi la iohpdiang ia ka jingsuk?" U Mahatma Gandhi u la jubab, "Ho'id nga la ioh". U Sadhu u la ong,, Katta ka la biang!"

(e) *U Apostol Paul.* Une u briew jong U Blei, shisien u la ong kumne: "Nga la ialeh ia kata ka jingialeh ba bha, nga la pyndep ia la ka jingphet, nga la ri ia ka jingngeit. Naduh mynta ia nga la buh ia kata ka pynsngiat jong ka hok, ia kaba U Trai, Uta U Nongbishar ba hok, Un ai ha nga ha kata ka sngi" (2 Tim. 4: 7, 8).

U Trai Jisu U la ong, "Ia ka jingsuk Nga iehnoh ha phi, ia ka jingsuk ka jong Nga Nga ai ha phi, ym kumba kata ka pyrthei ka ai, Nga ai ma Nga ha phi. Wat khih khuslai na ka dohnud jong phi, lymne wat sheptieng" (Ioan. 14: 27).

2. *Ka jingiaroh ia U Blei.*

Ngan kdew khatduh ia kawei pat ka dur jong ka jingityonad bad ka jingkordor jong ka jingpynim: Kata ka long *Ka jingiaroh ia U Blei.*

(a) Ha kawei ka jingiaseng Circle Tyngnger kaba la long ha Lyngkhom ha ka por ba nga dang 8 ne 10 snem ka rta, la iarwai shitrhem hangta ha iingskul ia ka jingrwai No. 21, "U Trai U la ieit ia nga la mynsiem". Kum u khynnah nga shong halor uwei u maw ha phyllaw iingskul I Babu Manasan i la long nongialam jingrwai bad bun ngut ki tymmenbasan ki iashong ha syndah bad sawdong ka miej. Ha kata ka jingiaseng, nga kynmaw ka la don ka jingshitrhem kaba jur ha ka baiarwai, ba katba u nongialam u shad kynthop u

da kaweh baroh artylli ki kti, kita ki tymmenbasan bad kiwei ruh ki rangbah ki la kynthih khongdong jat bad kaweh la ki kot Jingrwai ba la donkam ban rwai kylla ar-lai sien ia ka jingrwai. "Hadien shisngi arsngi nga la lap katto katne ngut ki kynthei riewtymmen kiba iashongkai bad lathuhkhana shaphang kata ka jingiaseng ha Lyngkhom. Kawei ka longkmie ka ong: "Haba ki rangbah ki la khih, mano ban ym pluh ka mynsiem?"

(b) La don uwei u briew uba runar ha shnong Tyngnger uba la hap balang bad uba la kylla nongkheiñ ksuid hadien, ha ki snem jong ka Ribaibal 1905-7, u la kynthoh kumne shaphang ki Khristan, "Lada ka pyrthei ka wai noh mynta, baroh kine ki khristan kin leit bneng."

(k) Ha ka snem kumba 1940, katba nga dang iaid da ka kjat na Nongstoiñ sha Mawlieh Rambrai, ha shiteng lynti hapdeng ki lawbah lawsan, ha ka jaka ba sngewkynjah jlang jlang, nga la iohsngew ia ka jingrwai syiang, lehse jong u khynnah ap masi, ba u da rwai ia kawei ka jingrwai jong ka Shella Preaching Compaign. Hangta ki ummat jong nga ki la jreiñ bad nga la ong ha la ka mynsiem, "Pleng haduh ki khlawbah khlawsan kiba kat kine, don ki nongiaroh ia U Blei."

(d) Ha ka snem kumba 1960, shuwa ne hadien khyndiat, nga la leit poi ha ka Jingiaseng Sub-District Mawdon Mawpen jong ka Presbytery Shella, kaba la long lehse ha ka Balang Mawkhan. Ha ka jingiaseng kaba khatduh jong ka janmiet Sngi U Blei, shuwa ban wai noh ka jingiaseng, la iarwai ia ka jingrwai No 483, "Iaroh i'U Blei ha ki byneng." Ha kaba rwai ia kata ka jingrwai, baroh kawei ka jingiaseng ka la shit bad pynkhihmet bad shynrang bad kynthei; hangta, bad tang hangta nga la khmied la ki khmat shajrong sha ka kyrroh, la ki hap ne em ki sorki da kata ka jingsawa jam!

Ki briew kiba la pdiang ha la ka dohnud ia ka jingpynim U Jisu Khrist kin ym lah shah khlem da rwai jam ban iaroh ia U Blei. Ko parabangeit bad paralok baroh kiba iawan Synod:

Phi lah ban rwai?

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

XXI. KA JINGKYRDUH HA KA RI

"Hakhmih, ki sngi kin wan, ong U Trai U Blei, ba Ngan phah ka jingkyrduh ha ka ri, ym ka jingkyrduh kpu, lymne ka jingsliang ia ka um, hynrei ka jong ka baiohsngew ia ki Ktien U Trai" (*Amos 8: 11*).

Ka sobjekt ka long shaphang *Ka jingkyrduh ha ka ri*. Kine ki ktien ki long kiba la kren da u Nongiathuhlypa Amos ha ka spahsnem ka baphra shuwa U Khrist. Ki ktien "*Ha ka ri*", ka mut ha ka Ri Israel, hapdeng ka jaitbynriew Israel baroh kawei. Da kine ki ktien, ka jingmut ka sobjekt ka long shaphang *Ka jingkyrduh Ktien U Blei ha ka Balang*. Ha ka por ba ka Baibl kaba long ka Ktien U Blei ka shlei ia ka pyrthei, ba la shon bad pynphriang da ki klur shisnem shisnem, hynrei ha ka Balang kan don ka jingkyrduh Ktien U Blei. Kata ka long ka sobjekt.

Ki don ki jingthoh ha ka Baibl haduh ki por jong ka Testament Bathymmai, kiba kren shaphang ki por kiba iasyrïim bad kaba u Amos u la kren shaphang ki Israel kumba 800 snem mynshuwa. Katto katne tylli ki khep ba la kren kumta, ki long kine:

(1) Ka por jong ka jingphaidien bad ka jingbymñiew hukum: "*Wat ai ba uno uno ruh un shukor ia phi da kaba kumno kumno ruh: naba kata kan ym wan* (kata ka long, ka jingwan arsien U Trai) *lymda jia shuwa kata ka jingphaidien, bad ba yn ioh pynpaw noh ia uta u briew jong ka pop, u khun jong ka jingjot*" (*2 Thess. 2: 3, 7*).

(2) Ka por jong ka jinghap noh na ka jingieit kaba nyngkong: "*Nga don kane kaba pyrshah ia pha, ba pha la iehnoh noh ia ka jingieit jong pha kaba nyngkong*" *Jingpyn. 2: 4*).

(3) Ka por jong ka balang kaba shu syaid,—shit ruh em khriat ruh em; ka por jong ka jynjar sat, ka jingduk, ka jingmatlah bad ka jinglyngkhuit: "*Naba pha long kaba shu*

Ka Sobjekt Balang ha ka Synod Sutnga : 15. 3. 76.

syiad,—khriat ruh em shit ruh em; Ngan sa prie noh ia pha na ka shyntur jong Nga; naba pha ong; Nga kaba riewbha...... pham tip ba ma pha hi pha long kata kaba lanot khop, bad kaba jynjar sat, bad kaba duk, bad kaba matlah, bad kaba lyngkhuit" (Jingpyn. 3: 15, 17).

(3) Ka por jong ka jingialehthma hapdeng u mradkhlaw bad ki riewkhuid, kaba, haba ong da kiwei pat ki ktien: ka thma kaba hapdeng ka jinglongmrad kaba ha u briew bad ka jinglong khunblei jong u: "*Te la ai ha u ka shyntur kaba ialap ia kiei kiei kiba khraw, bad ia ki jingkrenbeiñ Blei......Te U la ang ia la ka shyntur jong u ia ka ban krenbeiñ ia U Blei, ban krenbeiñ ia ka kyrteng jong U, bad ia ka ïingkyntang jong U bad ia kita kiba shong ha bneng. Bad la aibor ha u ban ialehthma bad kita ki riewkhuid, bad ban jop noh ia ki: bad la ai ha u ia ka bor synshar halor ka jait, bad u paidlang, bad ka thylliej, bad ka kynja bynriew baroh*" (*Jingpynpaw. 13*:5-7).

I. Ka jingiathuhkhana lyngkot shaphang ka jaitbynriew Israel nongphaidien.

Ngi khot ia kane ka jaitbynriew ba ka dei ka jaitbynriew jong U Blei. Naduh ba ka la mih na ri Ijipt ka la iaid lyngba ia ka ri khlaw Sin, ka da shim por haduh 40 snem ha ka jaka ba ka dei ban iaid tang 40 sngi. Kane ka la long namar ka jinglong bymhun jong ka ha ka lynti iaid ba U Blei U la ialam ia ka. Hynrei da ka jingialam bor bah jong U Blei kane ka jaitbynriew kaba iaid kynhun kumba 6 lak ngut ki briew, ka lah ban im ban sah ha kane ka pyrthei haduh 40 snem khlem don jingtrei jingktah. La katta ruh ki la ud la khñium ia u Moses u rangbah nongialam jong ki bad ia U Blei, lynter ki por, haduh ba ka jingbitar U Blei ka la meh lep bunsien pyrshah ia ki. Ngi shem bun khep U Blei U la thmu ban iehnoh noh ia ki ba kin jot noh. Ha kawei ka sien, U Blei U la ong kumne ha u Moses: "Nga la iohi ia une u paidlang, bad hakhmih, u long u paidlang ba eh ryndang: namarkata to iehnoh ia Nga mynta, ba ka jingbitar jong Nga kan ioh meh buk pyrshah ia ki, bad ba Ngan ioh pynduh noh khoit ia ki : bad Ngan pynlong ia me ka jaitbynriew bakhraw" (Eks 32: 9, 10). Hynrei la katta ruh, "U Trai U dap ka jingisynei bad Uba aiei, Uba jynsur ban bitar,

bad Uba kynrei ka jingisynei. Un ym ialeh ha la ka sngi: lymne Un ym bat jingbitar junom" (Salm 103: 8, 9).

Ha kaba ialam ia kane ka jaitbynriew Israel, U Blei U la iai phah ia la ki shakri jong U ki nongiathuhlpa ban kren ha ki, ban sneng bad kyutu ia ki; bad bunsien U la sneng U la sympat da ki bunjait ki rukom jingpynshitom,—ka jingiap khlam, ka nemsniew, bad ka jingshah jop thma ha ki nongshun jong ki, haduh ka bashah ring mraw ruh shaduh Ri Assyria bad Ri Persia. Hapdeng jong kine ki snem, ngi pule shaphang bun ki nongiathuhlpa jong U Blei, kiba ki ktien jong ki ki sah haduh ha ngi mynta, kum ki jong u Samuel, u Isaiah, u Jeremaiah, u Esekiel bad u Daniel bad khatar ngut kiwei pat kiba la khot ia ki ki nongiathuhlpa rit. Nalor kine ki don bun kiwei pat ki nongiathuhlpa ki bymdon kitab ba la thoh kyrpang shaphang jong ki, kum u Jotham, u Nathan, u Elijah, u Elisha, ka Deborah, ka Anna, u Ioannis Nongpynbaptis bad kiwei. Kine ki nongiathuhlpa ki long ki nongwanrah khubor na U Blei shaphang aiu ba kine ki khun Israel ki dei ban long bad ban leh ha ki por ba donkam. Ia kano kano ka por ka bymdon nongiathuhlpa ki ban mih ban pyrta ia ka ktien na U Trai, ki ñiew ia ka ba ka long ka por nemsniew ne por jingkyrduh ia ka Ktien U Blei.

II. Ka jingiathuhkhana lyngkot shaphang ka history ka balang ha ka lynti iaid jong ka.

Ka history ka jingiaid pilgrim jong ka balang ha kane ka pyrthei ka la long syrïiem hi ia ka jingiaid lynti jong ki khun Israel naduh Ri Ijipt haduh Ri Kanaan. Ka la iakynduh ki jingshitom bad ki jingeh kum kine:—

(1) Ka iakynduh ia ki bun jait ki jait niam bad jait jingngeit naduh ka sngi ba nyngkong ba ka la sdang ban mih kyrteng ha kane ka pyrthei. Ki don bun ki jaitbynriew kiba sawdong jong ka kiba mane ia ki bleithaw bad ia ki blei ksuid ba ki shu thaw, kiba la ialeh pyrshah beit ia ka, da kaba pynhap halor jong ka ia ki jait jingpynshitom ba har rukom na shabar; hynrei nalor kita, ki don ki jait pynshitom da ki jingpynshoi ba kynja doh kiba ktah ia ka jingim ba shongtynrai jong ki.

(2) Ki la iakynduh ia ki lumbah jong ki jingeh kiba mih na ki jingringnia jong ki riewstad nia bad riewstad pyrkhat jong kane ka pyrthei. Ngi la iohsngew shaphang kita ki riewstad Nongthoh, Pharisi bad Sadusi jong ki Saw Gospel; ngi la iohsngew shaphang kita ki Guostic bad ki philosopher kiba napdeng ki Grik. Ka la iakynduh ia kiwei ki rukom jingstad niam kiba thew ban wan rah ia ki jinghikai ban iakob bad ki jinghikai ka Ktien U Blei. Ngi la iohsngew ia ki jait jinghikai thymmai jong kane ka juk kiba ki khot "*Ka Niam Khristan bathymmai, ka jinghikai Theology ka bathymmai, ka Niam ka bathymmai, ka Niam ngeit Baibl ka bathymmai, ka Niam imlang sahlang ka bathymmai, bad kiwei kiwei ki BATHYMMAI* Thymmai shi thymmai ki mih na kawei ka por sha kawei ka por, ym tip shuh shano kan kut.

(3) Ka balang ka iakynduh ia ki rukom batai ia ka Ktien U Blei laiphew ka jait; ki wan ruh ki jingstad Saians kiba bun syrtap kiba wan shop bad wan iatyngkhuh bad ka, haduh ba la pynlong ia ka kum ka lieng ba la pynshad kynting da ki dew bad ki jingatphyllung ka duriaw.

(4) Ka iakynduh bad ki rukom pyrkhat bathymmai shaphang ka balang da ki briew bad ki nongialam kiba napoh jong ka hi ban pyniaryngkat bad pyniadei ia ka jingim bad jinglong jong ka bad kane ka pyrthei. Haba shu ong lyngkot, katba kum kine ki jinghikai, la iuh roit roit ia kata kaba u Apostol Paul u la ong: "To wat pynsyrïem ryngkat ia lade bad kane ka pyrthei" (Rom 12: 2).

(5) Ha kine ki sngi jong ngi hi ngi iohsngew ia kata ka eriong kaba beh kyrthep hapoh ka jylli jong ka balang kaba shityllup ka pyrthei. Ka sobjekt jingiasaidthma kaba jur ka long shaphang ka jinglong shitylli jong ki balang. Ha kane ka phang, ngi iohsngew ba la buh ha khmat ia ka jingialong kawei ki balang ha ka dur kaba hakhmat ka pyrthei; ka jingmih nangta ka long ba la buhrieh kham shadien, kham sha lyndet, ia kata ka jingialong kawei kaba bad U Jisu Khrist, U Trai bad U Nongpynim ka pyrthei. Kine ki bor kiba khih bad kiba per ha ka sla jong kane ka pyrthei ki lympat ia lade bad ki pakhuh ia ka balang haduh ba la ieh-noh ia ka teng teng kum ka lieng kaba khlem boitha bad khlem bor. Ha ki babnn ki khep ia ka jingsawa ki ktien jong U Trai ka balang la pynsngap jar noh da ka jingsawa

bad ka jingkyang jong ki briew kiba napoh jong ka balang hi. Kine ki dei kita ki briew ia kiba ka Ktien U Blei ka khot, "Ki nongshun jong ka diengphna U Khrist: kiba ka bakut jong ki long ka jingjot, bad u blei jong ki long ka kpoh, bad ka burom jong ki long ha ka jinglehraiñ jong ki" (Phil. 3: 18, 19).

Ha kine ki por jong ka jingiaid stet ki khubor lyngba ka radio bad ki kot ki sla, la iohsngew ia ki khubor shaphang ki babun ki Ri khristan ha Ri Europe, ka la duh ka durstur longïing longsem, bad ki briew ki la poi shaduh ka kyrdan ka jinglong mrad. Ki briew ki la myllen ia ki jinghikai ka Ktien U Blei bad ki la iabeh sha ka jingialong lok bad ka pyrthei, kumba U Trai jong ngi shisien U la kren, "Kine ki briew ki wan hajan jong Nga da ka shyntur jong ki, bad burom ia Nga da ki rmiang shyntur jong ki, hynrei ka dohnud jong ki ka jngai noh na Nga: ki mane thala ia Nga, haba ki hikai ia ki hukum jong ki briew kum ka jinghikai (shongtynrai)" (Math. 15: 8, 8).

Shispah arspah snem mynshuwa, ka balang Khristan ha Ri Europe bad America ka la pluh da ka jingshitrhem ban ialap ia ka Gospel shaduh ba kut ka pyrthei. Ki Missionary Societies ki la mih kylleng bym lah ñiew shuh ia ki; hynrei ha kine ki arphew laiphew snem mynta kata ka ding ka la sdang lip, bad ka jingud kylleng ki jaka ka long ba ka balang U Blei ha kane ka aiom ka la thngan la kyrduh, ka la kylla raikhoh bad kylla khrew

III. Ka balang ha Ri Khasi Jaintia.

Haba ngi phai sha lade; sha la ka balang hapoh Ri Khasi Jaintia, ngi iohsngew shibun ki jingud ia ka jinglong ka balang ha kane ka aiom kaba mynta. Ngi la poi ha ki dak jingkheiñ kumba arlak ngut ki briew; ki nongsharai ngi la don da lai bad saw shah ia kaba ngi la long shiphew snem mynshuwa, ngi la pynieng ki ïingmane ki baheh bad kiba itynnat ha ki babun ki jaka; ki riewnang riewstad ki la bun hapoh ka balang; ki jingiaseng paidbah ha ki Presbytery bad ki Synod ki tuid, ki dap bad ki shlei ia ki madan shnong jong man ki dong ha ka ri. Hynrei haba ngi kyrtiang dien sha ki balang ha la ki shnong, ha man ka jaka don tang ki jingud. Ka don ka jingiapher kaba khraw hapdeng ki jingiaseng

balang hyndai bad mynta. Mynshuwa, ki jingiaseng balang ki dei ki jong ki riewdkhot ha kiba ki don ki jingiasyllok kyrpang parariewngeit; hynrei mynta ki ïingmane ki thylli lajan kumba ym don briew ha ki jingiaseng miet. Ki jingiaseng duwai mynmiet ha ki Lah Sngi U Blei, Sngi Saitjaiñ bad step Sngi U Blei la bun kiba duh. Ki jingmane Blei ha ïing ka la duh ha ki babun ki ïing khristan. Ka long kumjuh ha ki jingiaseng jong ki samla bad jong ki kynthei ha man la ki jaka; kiba leit jingiaseng ki lah ban don tang shiphew ngut ne arphewngut na ki shispah ngut kiba don ha ka balang. Hapdeng jong kane ka jinghiar ki jingiaseng bad ki jingiasyllok ba kynja mynsiem, ki la nangjur ki jingialang komiti ban saiñdur thymmai ía ki rukom iasyllok. Ka don ka jinghiar ha ka jingshitrhem khristan ba shisha. Ia kane la phla da baroh.

IV. Ka lad ban pynkoit ia kane ka jingpang.

Nga phai sha phi ki parabangeit ka Balang Sutnga. Kaba phi buh ia kane ka Sobjekt bad phi khot ia nga ban kren ia ka, nga iohi ia ka daw ba phi kum ka balang phi don ha ka jinglong kaba kyrduh, bad phi kwah ban ioh ia ki lad da kumno ban pynkylla ia kane ka jingduk jong phi sha ka jingdap kyrhai. Nga ieng hangne mynta ban iathuh ia phi ym ia ki lad jingkyrkhu kiba yn ţheh na bneng ban pynkhleiñ bad pynsboh ia ki pyntha Nongkhlieh bad ia ki madan Latyrke; hynrei ngan iathuh ia phi ia ka lad ban wallam ia ka bneng sha ka khyndew da U Jisu Khrist Uba U Trai.

U Trai jong ka Balang U khot ia ngi ha kane ka por da ka jingieit bad ka jingsngewlem, "Nga pyni buit ha pha ba phan thied na Nga ia ka ksiar ba la phrang ha ka ding, ba phan da ioh manspah; bad ia ka jaiñkup balieh ba phan ioh kup ia lade, bad ba kan ym paw kata ka jinglehraiñ ka jinglyngkhuit jong pha; bad ia ka jingsleh khmat ban kyllan ia ki khmat jong pha, ba phan iohi" (Jingpyn 3: 18). Hangne, *Ka ksiar* ka mut ia ka jinglong khuid bad jinglong sngur ka mynsiem; *Ka jaiñkup balieh* ka dei ki kam babha kiba da ka jingieit; bad *Ka jingsleh khmat* ka mut ia ki jingmut bad ki jingthmu babha baroh ban tei thymmai ia kane ka pyrthei bad ia kiei kiei kiba don ha ka.

U Trai Jisu, mynba U dang don ha kane ka pyrthei U la kren shai kumne: "Wat trei minot ban ioh ia kata ka jingbam ka ban jot noh, hynrei ia kata ka jingbam kaba iaisah sha ka jingim bymjukut, ia kaba U Khun U briew Un ai ha phi: *namar ia* Une, Uta U Kpa, U Blei hi, U la pynskhem." Nangta shuh shuh U la ban ktien U ong, "Nga Nga long Uta U Kpu jong ka jingim; jar uba wan ha Nga un ym thngan, bad jar uba ngeit ha Nga un ym sliang lano lano ruh" (Ïoan. 6: 27 bad 35).

Haba ngi la shem bad ngi la mad ia U Trai Jisu ha la kajong ka mynsiem, ngi bang bad ngi thiang haba ngi rwai:

Jisu, Jisu, Me long ba dap,
Ia pyrthei Me long kham-bun;
Spah kham kor long la ka kyrteng,
Ia ka spah pyrthei pyllun.
Baroh kawei,
Nga la ioh lang bad U Blei.

Nga ba duk ba la pynriewspah,
Nga u koidi b'la iohlait;
Hynnin ha ka liewlong shyrkhei,
Mynta nga iai riwai shait.
Ei ei ngam don.
Tang ban nguh katba dang im.

Na ka bynta ban wallam ia ka jingdap kyrhai ha ka balang, ngi donkam ban kyntiew ia U Jisu Khrist ha ka kyrdan kaba U dei ban don. Ki pulpit jong ngi bad ki jingiaseng bakyntang jong ngi ki dei ban dap da U Khrist. La shna khnang ia ki pulpit ha ïingmane jong ngi bad la buh ia ki ha ka jaka kaba pdeng tam jong ka ïingmane na ka bynta ban pynieng dap rynieng ia U Trai Nongpynim jong ngi U Jisu Khrist. Nga kynmaw ia kawei ka sien la kumba 40 snem mynshuwa, haba nga don ha kawei ka jingiaseng, ha kawei ka balang, nga la iathuhkhana shitrhem bha ha kata ka miet; hynrei hadien ba ka la wai, ynda la mih ha phyllaw ïingmane, uwei u tymmenbasan uba long u paralok jong nga, u la ring ia nga na ka kti sha ka jaka kaba kham kyndong bad u la ong, "Nga la shahshkor bha ia ka jingiathuhkhana jong phi, hynrei phim shym la kren shikyntien

ruh shaphang ka kyrteng U Jisu Khrist" Nga kynmaw ba ha kata ka khyllipmat, la deng ngak ia ka mynsien jong nga ba ngam nang iakren briew shuh. Ki ktien jong uta u tymmenbasan ia nga ki la long kum u prek ba la sah skhem ha ka dohnud jong nga, ba naduh kata ka por, ha man ba iathuhkhana nga da ïit bniah ia lade ioh nga liat ha kaba pynjah ia ka kyrteng U Jisu Khrist na kaba pynieng ia U hakhmat jong kito kiba nga kren. Naduh kata ka por nga ju thew ia lade haba nga ieng iathuhkhana bad kumjuh ruh ia ki jingiathuhkhana jong ki para nongiathuhkhana da kane kajuh ka tarajur, haduh katno ngi ia kyntiew burom ia U Jisu Khrist Ha kawei ka por, haba nga leit sha kawei ka jingiasen. Presbytery, u nongiathuhkhana ba rangbah ha kata ka por u la pynlut shibun ka por ban batai ba ym dei u Moses uba la thoh ia ki San Kitab jong ka Testament Barim. Ka la long ka jingiathuhkhana kaba khlem U Khrist: nga la wanphai na kata ka Presbytery da ka jingsngew noh mynsiem kaba khraw Parabangeit baleit ha U Trai, u paidbah babun balang uba wan sha ki jingiaseng jong ngi um wan ban sngap ia ka Theology ne ka Philosophy jong ngi. Um wan ban sngap ia ki *Politics* ne ki jinghikai ba thymmai jong ki jingstad Saians ba mynta. Ki donkam ia U Khrist. Ki kwah ban iohsngew shaphang U Jisu Uba long Ujuh mynhynnin, mynta bad sha ki bymjukut. Ki kwah ban iohi ia U Jisu Uba ki khmihlynti ba dei tang ma U Uba lah ban pynjem jai ia ki lyer ba beh kyrthep Ki thait bad ki ngiah ban sngap ia ki jingsneng tymmen na ki pulpit kijuh pa kijuh! Ka kam kaba kongsan tam jong ngi ha ka balang ka long ban pyndap ia ka da ka jingim ka jong U Khrist, pyniwbih ia ka da ka jingiwbih U Khrist. Ban pynsngaid bad pynitynnad ia ka balang, ngi donkam ban bsa ia ka da U Khrist. Buh ia U, ai ia U, ka jaka kaba U dei ban ioh. Pynlong ia U U Trai bad U Khlieh ka balang, Uba hakhlieh eh ha ki jingiaseng jong ngi, Uba long khliehduh ha ki Komiti jong ngi.

Ka don kawei ka jingkylli kaba eh, hynrei ka long kaba donkam eh ia ka jubab kaba shai. Kata ka long, kumno ngin leh haba ki don shibun eh ki riew pharisi, ki khun u Belial bad ki nongshun jong ka diengphna U Khrist hapoh ki balang jong ngi? Ka long kaba eh than ia ngi ban ai ka jubab kaba lah ban ai jinghun halor kane ka

jingkylli da ka jingshemphang jong ngi, lait na kata kaba ka ktien U Blei hi ka jubab:

"Lada nga khang khop ia ka bneng (ong U Trai) ba yn ym don slap, lane lada nga hukum ia u puit ban bamduh ia ka ri, lane lada Nga phah ia ka iapkhlam hapdeng ki briew jong Nga; lada ki briew jong Nga, ia kiba la khot da ka kyrteng jong Nga, kin pynrit ia lade, bad kin duwai, bad kin wad ia ka khmat jong Nga, bad kin phai noh na ki lynti bymman jong ki; kumta te, Ngan sngew na bneng, bad Ngan map ia ki pop jong ki bad Ngan pynkhiah ia ka ri jong ki" (2 Khron. 7: 13, 14).

"Hakhmih ruh Nga Nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi, haduh ka bawai noh ka pyrthei" (Math. 28:20).

"Ynda kumta, ki la ialeit phai sha Jerusalem na u lum ba la khot Olib, uba hajan Jerusalem, Te ynda ki la lah iapoi hapoh, ki la iakiew sha ka kamra kaba haneng, ha kaba ki la iashong (baroh khatwei ngut ki Apostol). Kine baroh ki la iaineh da kawei ka jingmut ha ka jingduwai, lem bad ki kynthei, bad ka Mari ka Kmie U Jisu, lem bad ki para jong U de" (Ki Kam. 1:12-14).

Ki jingduwai jong ngi kim biang tang ba ngin shu pule ne spel ia ki jingduwai jong ki briew jong U Blei kiba ha ka Testament Barim bad Bathymmai. Kim biang tang da kaba shu pule ia ki jingduwai kiba khraw ba la thoh da ki briew jong U Blei ha ki Kot Jingduwai, la ki sngewbang sngewthiang katno katno. Ki jingduwai ki dei ban long kiba mih na ki jingshem mynsiem ba jylliew ka dohnud jong u briew katba kum ki jingjia bad ki jinglong ha kata ka por. Ngi shem ia ki jingduwai ba donnam kum ka jong U John Knox jong ka Ri Scotland ha ka snem kumba 1560, uba la ud jylliew ha khmat U Blei u da ong, "Ah Trai, to ai ha nga ia ka Ri Scotland ne ngan iap!" Ngi shem ia ka jingduwai jong uta u Evan Roberts jong ka Ri Wales ha ka snem kumba 1904 uba la duwai haduh [illegible] ki nub khohsiew jong u ki la shong [illegible] 12 snem lynter u da ong, "Khun [illegible]nga, Ah Trai! [illegible] Ah Trai!" Ngi shem ruh shi[illegible] jingduwai ba pawnam ha la ka ri ha kine hynñiew[illegible]ew phra[illegible] [illegible]shuwa kiba la pynkhih bor bah ia [illegible] balang. Ha ka shnong Tyngnger jong ngi, ngi kynmaw ia ka jingduwai kyang jam jong uwei u tymmenbasan rang[illegible] uba ong, "Ah Trai Jisu, to thang-thang-thang ia kane

ka shnong!" Kine ki jingduwai kiba khraw ha la kijong kijong ki por, ki la wallam ia ki Ribaibal jingpynkhih im thymmai ia ka balang kiba shongdor ban thoh ia ki ha ki dak ksiar ha ka history ka balang.

Ki jingduwai ba shisha kim ju pep ban pynmih soh ha ka ia kaba biang. Ban shu iapynkhraw khmat uwei ia uwei kan ym lah ban pynmih soh babha lano lano. Nga kynmaw shaphang uwei u briew u bymdon jingmyntoi ha ka balang. U shong hajan ïingmane hynrei um ju poi jingiaseng baroh shirta. Bunsien u klet wat ia ka Sngi U Blei. U long u briew uba shit ruh em khriat ruh em ha ki jait kam baroh. La dei ban weng noh ia u na ka balang, hynrei ym don daw ka babiang ban leh kumta. Ka la jia ha kawei ka khep, haba la wan jia ka Ribaibal ha ka balang, ha ka snem 1933, uta u briew uba mem mem ka jinglong jong u, u la ong ha la ka kmie ki khun, "Naduh mynta, phi kaba la ju leit jingiaseng baroh shirta, ap ïing ma phi, ngan leit sa ma nga!" Ka lah ban jia ki jingphylla kiba khraw lada ngi leit iathuh ia la ki jingkhuslai jong ngi ha la U Kynrad.

"Me, me long uei, ko lum bakhraw! Hakhmat u Serubbabel men kylla madan bad un pynmih ia U Maw ba ha khlieh da ka barisa: ka jingaiei, ka jingaiei, to kan long ha U!"

Na ka bynta ka burom U Jisu Khrist. Amen.

KI KOT BA LA PYNMIH DA U Rev. T. RODBORNE

1. **U KHASI**
   Uei u Khasi ? Nangno ? Shano ? ... Rs. 12.00

2. **KI KHANATANG NA RI WAR.**
   Ka History, ki Dustur bad ki Riti Rs. 12.00

3. **U MYNSIEM BAKHUID HA LA JINGTREI**
   15 tylli ki jingiathuhkhana shaphang U Mynsiem Bakhuid .. .. Rs. 8 00

4. **KI SERMON SYNOD BAD ASSEMBLY**
   21 tylli ki Sermon ... ... Rs. 10.00

5. **SHAPHANG KA JINGPYNBAPTIS..** Rs. 1 50

6. **U JISU KHRIST : U NONGBAH KHALA**
   Bad kiwei kiwei la pynkhreh ban sa pynmih shen.

Rs. 10.00